

Hoofdstuk 1

'En als Hij nabij kwam, en de stad zag, weende Hij over haar.'

Lukas 19:41

De charme van Jeruzalem

De herinnering aan Jeruzalem heeft altijd de diepste gevoelens teweeggebracht. Joden, christenen en mohammedanen richten zich tot haar met eerbiedige toewijding. Het lijkt bijna alsof iedereen haar zijn 'gelukkig vaderland' kon noemen, een 'naam voor altijd dierbaar'. Want onze heiligste gedachten over het verleden en onze gelukkigste hoop voor de toekomst zijn verbonden met de stad van onze God. In vele passages in het Oude Testament, vooral in de Psalmen, zien we met welk een vurig verlangen de ballingen uit Israël naar deze stad uitkeken. Gedurende vele eeuwen in de verstrooiing en onder wrede vervolging, tot op vandaag, weerklonk in bijna iedere samenkomst in de synagoge altijd weer datzelfde verlangen naar Jeruzalem. In die van de Paschanacht wel het vurigst, dat is dan ook de nacht die voor ons voor altijd gerelateerd is aan de dood van onze Verlosser. Door de aanwezigheid van 'de Wens aller heidenen' schijnt er voor altijd een heilig licht rondom Jeruzalem en de tempel. Hij heeft de volgende profetie vervuld: 'En vele volken zullen heengaan en zeggen: Komt, laat ons opgaan tot den berg des Heren, tot het huis van den God Jakob's, opdat Hij ons lere van Zijn wegen, en dat wij wandelen in Zijn paden, want uit Sion zal de wet uitgaan, en des Heren woord uit Jeruzalem' (Jesaja 2:3). Zijn voeten hebben de drukke straten van Jeruzalem en de stille plaatsen op de Olijfberg betreden, Zijn gedaante vervulde de tempel met heerlijkheid, Zijn persoon heeft betekenis gegeven aan het land en het volk, en het werk dat Hij te Jeruzalem heeft volbracht, was voor het leven van alle volken. Aan deze feiten kunnen we nooit meer voorbijgaan, zij zijn voor altijd aanwezig, niet alleen voor ons geloof, maar ook voor onze hoop, want Hij 'zal also komen gelijkerwijs' de 'Galilese mannen' Hem op de Olijfberg hebben zien 'heen varen

Oude herinneringen

Maar onze herinneringen aan Jeruzalem gaan verder terug dan deze gebeurtenissen. In de verte van een grijze oudheid lezen we van Melchizedek, de priester-koning van Salem, die Abraham, de stamvader van de Hebreëen, tegemoet ging en hem zegende. Iets later reisde diezelfde Abraham van Hebron naar Jeruzalem om zijn enige zoon te offeren. Enkele kilometers ten zuiden van de stad loopt de weg, waarlangs Abraham reisde, omhoog naar de top van een hoog vooruitspringend gedeelte dat uitsteekt boven het diepe Kidrondal. Vanaf deze plaats door de kloof tussen de bergen, die de Kidron had gemaakt voor zijn loop, rees rechtvoer hem een berg op. Het was Moria, de berg waar Izaak geofferd moest worden. Later bouwde Salomo hier de tempel. En het was boven de berg Moria dat David de verderfengel zag, mogelijk net boven de plaats waar later dagelijks de rook van talloze offers vanaf liet grote brandofferaltair opsteeg. Op de tegenover gelegen berg Sion, enkel door een ravijn gescheiden van Moria, lagen de stad en het paleis van David, en vlak bij de plaats van de tempel lag de toren van David. Na deze periode wisselen de gebeurtenissen in Jeruzalem zich af. Jeruzalem blijft echter het enige middelpunt van belangstellingen aantrekkingskracht, totdat we komen bij die Aanwezige Die haar heeft gemaakt tot wat zij is, zelfs in haar verwoesting:

'Mijn lust is aan haar', 'de gezochte', 'de stad, die niet verlaten is' (Jesaja 62:4).

Oorsprong van de naam

De rabbijnen hebben over de oorsprong van de naam Jeruzalem een merkwaardige opvatting. Vaak wordt aangenomen dat Jeruzalem betekent: 'het fundament', 'de woonplaats' of 'de erfenis van vrede'. De rabbijnen maken er een samenstelling van *Jireh* en *Salem* van, en zeggen dat Abraham haar 'Jahweh-Jireh' noemde, terwijl Sem haar Salem had genoemd, maar

dat God deze twee samenvoegde tot Jireh-Salem, Jeroesalajim of Jeruzalem. Er was zeker iets bijzonders aan de keuze van Israël om het land van het uitverkoren volk te zijn, alsook aan Jeruzalem om de hoofdstad te zijn. Het politieke belang van het land moet eerder beoordeeld worden naar de ligging dan naar de grootte. Gelegen halverwege het oosten en het westen, tussen grote militaire koninkrijken, eerst tussen Egypte en Assyrië en later tussen Rome en het oosten, werd dit land natuurlijk het slagveld van de volken en liep daar de hoofdweg van de wereld. Wat betreft Jeruzalem, haar ligging was volkomen uniek. Liggend op een hoogte van ongeveer 796 meter boven de zeespiegel, was het klimaat gezonder, gelijkmatiger en gematigder dan in enig ander deel van het land. Vanaf de Olijfberg heb je een weergaloos uitzicht over de meest interessante plaatsen van het land. Naar het oosten toe dwaalt het oog over de tussenliggende vlakten naar Jericho, ziet het de kronkelige bochten van de Jordaan, en het sombere grijs van de Dode Zee, om uiteindelijk te blijven rusten op Pisga en de bergen van Moab en Ammon. Naar het zuiden toe kun je verder zien dan 'des konings hof', tot zover als de grijze toppen van het heuvellandschap van Judea reiken. Westwaarts wordt het uitzicht belemmerd door de bergen van *Belher* (*Hooglied* 2:17), de nevel aan de verre horizon geeft de kustlijn van de Grote Zee aan. Naar het noorden toe passeert het oog bekende plaatsen als Mizpa, Gibeon, Ajalon, Michmas, Rama en Anathoth. Maar het meest bijzondere is dat daar de Heilige Stad in al haar luister aan onze voeten ligt, als 'een bruid die voor haar man versierd is'.

De situatie van Jeruzalem

'Schoon van gelegenheid, een vreugde der ganse aarde is de berg Sion, aan de zijden van het noorden, de stad des groten Konings....Gaat rondom Sion, en omringt haar, telt haar torens. Zet uw hart op haar vesting, beschouwt onderscheidenlijk haar paleizen'. Als dit zelfs al van Jeruzalem kon worden gezegd in de dagen van haar koningschap (Psalm 48:3, 13-14), was het absoluut zo toen Jezus 'de stad zag', nadat Herodes de Grote haar met zijn gebruikelijke grootsheid had versierd. Wanneer de groepen pelgrims uit alle hoeken van het land 'opgingen' naar de grote feesten, moeten zij verrukt hebben stilgestaan als haar schoonheid schitterde voor hun ogen. Niet alleen herinneringen aan het verleden, of de religieuze betrokkenheid in het heden, maar ook de indrukwekkende pracht van de plaats die voor hen lag, moet hun bewondering hebben doen ontbranden in enthousiasme. Want Jeruzalem was een stad van paleizen, majesteitelijk verheven als geen andere. Gelegen op een heuvel hoger dan de onmiddellijke omgeving, was ze afgesneden en geïsoleerd door diepe dalen aan , alle kanten op één na, en leek het een reusachtige natuurlijke vesting. Rondom, aan drie zijden, als een natuurlijke gracht, liepen de diepe ravijnen van het dal van Hinnom en van het Zwarte dal, of Kidron, welke ten zuiden van de stad samenvloeiden, afdalend van zo'n steile helling dat het punt waar de twee samenkwamen ongeveer 204 meter lager is dan het punt waarvan ze vertrokken. Alleen in het noordwesten was de stad als het ware verbonden aan het vasteland. En om het nog meer het karakter van een groep vestingeilanden te geven, liep er van zuid naar noord dwars door het midden van de stad een diepe natuurlijke kloof, het Tyropoeondal, dat daarna scherp in westelijke richting draaide en de berg Sion scheidde van de berg Akra. Evenzo was Akra gescheiden van de berg Moria, en laatstgenoemde weer door een kunstmatig dal van Bezetha, of de Nieuwe Stad. Vanuit deze omringende dalen rees de stad van paleizen, bedekt met marmer en cederhout, op. In de middelste kloof, beneden in het dal, en langs de heuvelhellingen kroop de drukke stad met haar straten, markten en bazaars. Maar de tempelberg stond alleen, geïsoleerd door zijn pracht. Platform voor platform rezen de voorhoven op, totdat daar, hoog boven de stad, binnen een afscheiding van marmeren zuilengangen, waarvan de daken bedekt waren met cederhout en rijkelijk waren versierd, de tempel zelf oprees, spierwit marmer en goud, schitterend in het zonlicht tegen de groene achtergrond van de Olijfberg. In al zijn omzwervingen heeft de Jood nergens een stad gezien

zoals zijn eigen Jeruzalem. Niet Antiochië in Azië, zelfs niet het keizerlijk Rome overtrof haar architecturale pracht. Evenmin heeft er ooit, noch in de oudheid noch nu, een religieus gebouw gelijk aan de tempel bestaan, niet qua ligging en niet qua grootsheid, er was ook nooit een feestelijke menigte zoals die honderdduizenden die met hun lofliederen op de Paschavond naar de stad toestroomden. Geen wonder dat het volgende lied op de lippen van deze pelgrims losbarstte: 'Onze voeten zijn staande in uw poorten, o Jeruzalem! Jeruzalem is gebouwd, als een stad, die wel samengevoegd is' (Psalm 122:2-3).

Vanaf welke kant de pelgrim ook de stad mocht naderen, de eerste indruk moet indrukwekkend en diep zijn geweest. Maar een speciale verrassing wachtte hen die uit Jericho of uit Galilea kwamen en de weg namen die over de Olijfberg leidde. Vanuit het zuiden, langs koninklijk Bethlehem, vanuit het westen, de hoogten van Beth-Horon afdalend, of vanuit het noorden, reizend door het gebergte van Efraïm, zouden zij de stad eerst vaag in de grijze verte zien opdoemen, en als zij langzamerhand de stad naderden zouden de contouren van de stad steeds duidelijker worden. Geheel anders was het als je vanuit het oosten kwam. Een bocht in de weg, en dan plotseling schitterde de stad, die tot dan toe geheel aan het gezicht onttrokken was, voor hun ogen, dichtbij en vanaf de gunstigste kant. Het was langs deze weg dat Jezus in de lijdensweek vanuit Bethanië Zijn triomfale intocht maakte. Deze brede, ruwe weg slingerde zich rond de helling van de Olijfberg. Daar volgde de zich verbazende menigte van Bethanië Hem en daar kwam de lovende menigte uit de stad Hem tegemoet. Zij kwamen op die Olijfberg samen, die hen allen zo bekend was. Want leek het niet bijna alsof deze berg een deel vormde van de stad zelf, die haar als een schutting afscheidde van het woestijnlandschap dat afdaalde tot aan de Jordaan en de Dode Zee?

De Olijfberg

Vanaf de tempelberg tot aan de westelijke voet van de Olijfberg, was de afstand rechtstreeks niet meer dan 100 of 200 meter, alhoewel natuurlijk de afstand naar de top veel groter was, zeg ongeveer 800 meter. Via het dichtstbijzijnde pad was het maar 839 meter vanaf de stadspoort tot het hoogste punt." De Olijfberg was altijd fris en groen, zelfs in het vroege voorjaar of gedurende de droge zomer, de koelste, de mooiste, de meest beschermde promenade langs Jeruzalem. Want aan de overkant van de weg spreidden de tempel en de tempelberg hun brede schaduw uit, en weelderig gebladerte maakte een bladerdak boven het hoofd. Het waren geen tuinen in westerse zin van het woord, waar men doorheen wandelde, en ook geen boomgaarden, maar er was iets bijzonders in dat klimaat, waar de natuur met gulle hand overal haar bloemen uitstrooide en tuinen vormde, waar de tuin overliep in de boomgaard, en de boomgaard zich uitstrekte tot in de akker, totdat hoog op de bergen, olijf en vijg afwisselden met de donkere cipres en naaldboom. De steenachtige weg die de Olijfberg op ging, slingerde zich langs terrassen vol olijfbomen, waarvan de zilveren en donkergroene bladeren ruisten in de wind. Hier duwden enorm knoestige vijgenbomen zich uit de rotsachtige aarde, daar verheven groepen palmen hun knoestige stammen hoog tot in de ruisende pluimgroepen. Dan waren daar bosjes mirte, naaldbomen, hoge, statige cipressen en op de top zelf twee reusachtige cederbomen. De inwoners van Jeruzalem kwamen vaak naar deze schaduwrijke plaats voor ontspanning of om te mediteren, en een van de meest gevierde rabbijnen was gewoon daar te onderwijzen. Ook Christus en Zijn discipelen verbleven daar vaak.

Komend van Bethanië was de stad voor enige tijd volkomen aan het gezicht onttrokken door de tussenliggende bergkam van de Olijfberg. Maar bij een plotselinge bocht in de weg, waar de afdaling van de Olijfberg begon, ving je tegelijk een eerste glimp van Jeruzalem op, en dan was je al tamelijk dicht in de buurt. Het is waar dat aan de rechterkant de omtrek van de

Olijfberg nog steeds de tempel en een groot deel van de stad verborg, maar over Ofel heen, de drukke buitenwijk van de priesters, kon men tot aan de berg Sion zien, en zag men het paleis van Herodes staan op de plaats waar eens David's paleis stond. Dan daalde men een paar tussenliggende treden af, waar er opnieuw geen zicht meer op de stad was, en dan haastte de pelgrim zich naar de rotswand. Wat een panorama! Met één oogopslag kon men de hele stad voor zich zien, haar dalen en heuvels, haar muren en torens, haar paleizen en straten en haar prachtige tempel, bijna als een visioen uit een andere wereld. Het zou niet moeilijk zijn om de belangrijkste elementen van die plaats eruit te halen. De omtrek van de stad was totaal 33 stadiën, of ongeveer 6,4 kilometer. Binnen dit gebied woonde een bevolking van 600.000 zielen (volgens Tacitus), maar volgens de Joodse historicus lag dit aantal tijdens het Paschafeest tussen de twee en drie miljoen.'

De muren

Het eerste element, dat de aandacht trok, zullen de stadsmuren geweest zijn, ten tijde van Christus slechts twee in getal. De eerste, of oude muur, begon in de noordwest-hoek van Sion, bij de toren van *Hippicus*, en liep langs de noordelijke rand van Sion, waar hij de kloof overstak, en uitkwam op de westelijke zuilengang van de tempel bij het 'Sanhedrin'. Ook sloot hij Sion in langs het westen en het zuiden, en dan ging hij verder oostwaarts rondom Ofel, tot hij overging in de zuidoosthoek van de tempel. Zo verdedigde de eerste muur dus Sion, Ofel en samen met de tempelmuren ook Moria. De tweede muur, die begon bij een poort in de eerste muur, genaamd 'Gennath', liep eerst naar het noorden en dan naar het oosten, zodat Akra was ingesloten, en eindigde bij de toren van Antonia. Zo waren de hele oude stad en de tempel voldoende beschermd.

Toren van Antonia

De toren van Antonia lag' aan de noordwesthoek van de tempel, tussen de burcht met dezelfde naam en de tempel in. De toren was door een dubbele rij zuilengangen met de burcht verbonden. Met de tempel was hij verbonden door een ondergrondse doorgang en ook door zuilengangen en trappen die afdaalden in de noordelijke en westelijke portalen van het voorhof der heidenen. Enkele van de belangrijkste gebeurtenissen in de Joodse geschiedenis waren met deze burcht verbonden, want hier was de oude wapenkamer van David, hier stond het paleis van Hizkia en dat van Nehemia, en de vesting van de Makkabeeën. Maar in de dagen van Christus was Antonia bezet door een gehaat Romeins garnizoen, dat de wacht hield over Israël, zelfs over haar heiligdom. In feite hield de toren van Antonia de tempel in het oog en heerste daarover, zodat een detachement soldaten te allen tijde naar beneden kon stormen om een rel de kop in te drukken, zoals die keer toen de joden bijna Paulus hadden vermoord (Handelingen 21:31). De stadsmuren werden verder verdedigd door torens, zestig in de eerste, en veertig in de tweede muur. De meest bekende waren Hippicus, Phasaël, en Mariamne, dichtbij elkaar in het noordwesten van Sion alle gebouwd met reusachtige marmeren blokken, vierkant, met zware versterkingen, overkoepeld door verdedigingsbouwwerken met kantelen en geschuttorens. Ze waren gebouwd door Herodes, en genoemd naar zijn vriend en zijn broer die hij in de strijd was verloren, en naar de vrouw die hij uit jaloezie had vermoord.

De vier heuvels

Als de pelgrim de stad grondiger bekeek, zou hij opmerken dat zij was gebouwd op vier heuvels. Van deze was de westelijke, of de oude berg Sion, de hoogste, deze rees ongeveer 61 meter boven Moria uit, maar was nog ongeveer dertig meter lager dan de Olijfberg. In het noorden en het oosten, tegenover Sion, en van haar gescheiden door het diepe Tyropoeondal, lagen de halvemaanvormige Akra en Moria, de laatstgenoemde met Ofel als zuidelijke uitloper. Langs de hellingen van Akra kroop de Benedenstad. Tenslotte rees ten noorden van de tempelberg en van Akra de vierde heuvel op, Bezetha (van *bezaion*, moerasgrond), de Nieuwe Stad, deze was door een kunstmatig dal van de tempelberg en van Moria gescheiden.

Zoals in alle Oosterse steden waren de straten nauw en geplaveid met wit marmer. Langs de straten liep een iets verhoogd voetpad voor degenen die juist in de tempel waren gereinigd, terwijl de rest op de lager gelegen weg liep. De straten ontleenden hun namen meestal aan de poorten waarnaar zij leidden, of aan de diverse *bazaars*. Zo waren daar de 'Waterstraat', 'Visstraat', 'Ooststraat', etc. De 'Houtbazaar' en die van de 'Kleermakers' waren in de Nieuwe Stad, de Grote Markt op de berg Sion. Dan waren daar de 'Wol-' en de 'Koperbazaar', 'Bakkerstraat', 'Slagerstraat', 'Vreemdelingenstraat' en vele andere gelijksoortige namen. Het is ook niet moeilijk de belangrijkste bouwwerken in de stad te identificeren. In de noordwesthoek van de berg Sion, het oude Salem en Jebus, op de plaats van het paleis van David, lag het grote paleis van Herodes, doorgaans bezet door de Romeinse stadhouders gedurende hun tijdelijk verblijf te Jeruzalem. Het rees hoog op, juist binnen de beschutting van de grote torens die Herodes had gebouwd, een schoonheidswonder, van welks omvang, sterkte, hoogte, kamers, torens, daken, zuilengangen, binnenplaatsen en aangrenzende tuinen Josephus met bewondering spreekt.

De toren Antonia, of de burcht Antonia, naar de maquette van Garrard.

Paleis van de hogepriester

Aan de overkant, op de noordoosthoek van de berg Sion, lag het paleis van de hogepriester. Omdat het op de heuvelhelling was gebouwd, was er onder de hoofdvertrekken nog een verdieping, met een portaal aan de voorkant, zodat we kunnen begrijpen hoe Petrus in die gedenkwaardige nacht 'beneden in de zaal' (Markus 14:66) kon zijn. Erachter, mogelijk op de helling van de Akra, was de Bewaarplaats van de Archieven, en aan de andere kant van de kloof, grenzend aan de tempel, het Sanhedrin. Waarschijnlijk was het Sanhedrin door een zuilengang verbonden met de tempel. Gaande langs de oostelijke rand van de berg Sion, ten zuiden van het paleis van de hogepriester, en tegenover de tempel, lag de reusachtige Xystos, die zich mogelijk uitstreekte tot in het Tyropoeondal. Wat ook zijn oorspronkelijke bestemming geweest mag zijn, later werd hij gebruikt als een plaats voor publieke bijeenkomsten, waar het volk op grote feesten werd toegesproken. Dit was waarschijnlijk ook de plaats waar Petrus op de Pinksterdag zijn toespraak hield, toen de menigte zich vanaf de tempel daarheen haastte om het geluid, 'gelijk als van een geweldigen, gedreven wind' te horen. Om de Xystos heen lag een overdekte zuilengang. Erachter lag het paleis van Agrippa, het oude paleis van David en van de Makkabeeën, en weer aan de achterkant daarvan dat van Bernice. Later lagen op de Akra de paleizen van enkele buitenlandse prinses, die van koningin Helena, koning Monobases, en andere proselieten. In deze wijk, of zelfs daarachter naar het noordwesten toe, zou men vanzelfsprekend naar het theater en het amfiteater zoeken. Die moesten zover mogelijk van de tempel vandaan worden gebouwd, omdat zij zo absoluut niet-Joods waren. De ruimte rondom de tempel was ongetwijfeld niet bebouwd. In de zuidoosthoek erachter lag de grote Schapenmarkt en ten zuiden ervan het Hippodroom. Oorspronkelijk namen het koninklijk paleis bij de Paardenpoort, gebouwd door Salomo, en de koninklijke stallen het zuidelijke gebied van de tempelberg in, later bouwde Herodes hier het Koninklijke Portaal. Want de tempel van Salomo was 91 meter korter, van noord tot zuid, dan die van Herodes. Dwars tussen de Xystos en de Vispoort lag de wijk *Maktesh* ('de laagte' in Zefanja 1:10-11), waar verschillende bazaars waren, hoofdzakelijk verbonden met de tempel. Als laatste, ten zuiden van de tempel, maar op dezelfde heuvel, lag Ofel, de dichtbevolkte buitenwijk van de priesters.

Bij dit snelle overzicht van de stad hebben we geen aandacht geschonken aan de schitterende monumenten en zullen die in verschillende delen van Jeruzalem zijn opgericht, noch aan haar synagogen, waarvan er volgens de traditie 460 tot 480 waren, noch aan de vele openbare gebouwen, en ook niet aan heilige plaatsen als de Siloamvijver of Bethesda, waarbij men

graag even zijn gedachten laat stilstaan. In scherp contrast met deze schoonheid en pracht moeten de grote muren en torens en de losstaande vestingen zijn geweest, die ofwel de tempel ofwel de toegang tot de verschillende heuvels waarop de stad verrees, zoals Millo, Ofel en andere, bewaakten. De hoogste en sterkste was de L-vormige toren van Antonia, die 32 meter hoog was en die was gebouwd op een rots van 23 meter hoog. Inderdaad moeten de torens en de burcht Antonia op zijn rotsige hoogte, met zijn pleinen, bijgebouwen en zuilengangen, bijna op een kleine stad hebben geleken.

De Susanpoort

Eigenlijk zou men Jeruzalem de eerste keer vanaf de Olijfberg moeten zien. Als we de Joodse traditie over dit onderwerp mogen geloven, was er in de oostelijke muur van de tempel een poort die toegang gaf tot de Olijfberg.' Deze wordt de 'Susanpoort' genoemd, naar de uitgesneden voorstelling van die stad, waaraan zo vele Joden herinneringen hebben. Vanaf deze poort loopt een arcade, waarover de priesters de 'rode vaars' buiten brachten, en op de Grote Verzoendag de zondebok. Er wordt gezegd dat deze arcade naar de Olijfberg leidde. Dichtbij de plaats waar de rode vaars werd verbrand, waren grote wasvertrekken en kramen voor de verkoop van artikelen die nodig waren bij de verschillende reinigingen. Op een top, op een van de meest indrukwekkende heuvels, lag het Maanstation. Daarvandaan werd de komst van iedere nieuwe maan door middel van vuursignalen van heuvel tot heuvel getelegrafeerd tot in verafgelegen landen. Als we de Joodse traditie verder mogen geloven, was er in de tempelmuur ook een ongebruikte poort meer naar het noorden toe, *Tadi of Tereen* twee poorten meer naar het zuiden toe. We weten zeker dat er één ondergrondse doorgang was die leidde van de burcht Antonia aan de noordwesthoek van de tempel naar het tempelplein en we weten van zuilengangen met trappen die afdaalden in de portalen, door een daarvan haastte de overste Lysias zich om Paulus te redden toen deze bijna door de woedende menigte werd vermoord. Voorbijgaand aan alle twijfelachtige vragen, zijn we er zeker van dat er in ieder geval vijf poorten uitkwamen op het buitenste tempelplein of voorhof van de heidenen, één vanuit het zuiden, en vier, en deze zijn de belangrijkste vanuit het westen. Die zuidelijke poort was een dubbele en moet hoofdzakelijk gediend hebben voor het gemak van de priesters. Komende van Ofel, passeerden zij door de reusachtige overwelfde poort en hal (12 meter aan iedere kant), en dan door een dubbele tunnel van bijna 61 meter lang, van waar zij een trap opkwamen die rechtstreeks van het voorhof van de heidenen in dat van de priesters liep, dichtbij de plaats waar zij dienst zouden doen.

Maar nu sluiten we ons aan bij de grote menigte gelovigen en gaan we de stad zelf binnen. Met onze rug naar de berg Sion, kijken we nu oostwaarts op de berg Moria. Alhoewel we uitkijken op de vier hoofdingangen van de tempel, is wat we zien binnen deze muren op de hoogste van de terrassen niet de voorkant maar de achterkant van het heiligdom. Het is merkwaardig hoe de traditie zich hier duidelijk vergist als men stelt dat men zich naar het oosten moet richten om te aanbidden. De heilige plaats was zelf naar het oosten gericht en werd genaderd vanuit het oosten: en de dienstdoende priesters en de aanbidders keken dus niet in de richting van het oosten, maar ongetwijfeld naar het westen.

Het tempelplateau

Het tempelplateau was kunstmatig op gelijk niveau gebracht, dit was enorm veel werk geweest en had veel gekost. Het platform was vergroot door enorme onderbouwingen. Dit laatste diende tevens voor reiniging, want anders zou daar een lijk onder kunnen liggen dat, hoe groot de afstand tot de oppervlakte ook mocht zijn, de gehele ruimte erboven volgens de traditie zou ontheiligen. Nadat het plateau door Herodes de Grote was vergroot, bestreek het tempelgebied een lang terrein van 282 tot 290 meter lengte. Ruw berekend op ongeveer driehonderd meter zou het meer dan anderhalf keer zo lang zijn als de St.Pieter in Rome, die 187 meter lang is, en bijna dubbel zo lang als de St.Paul's in Londen, waarvan de lengte 158

meter is. En dan moeten we bedenken dat het tempelplateau niet alleen ongeveer driehonderd meter lang was, maar een vierkant van bijna driehonderd meter! De tempel zelf met zijn speciale pleinen lag echter niet in het midden van dit vierkant, maar meer naar het noordwesten toe. Ook lag niet alles op een gelijk niveau, maar rees terras na terras op, totdat het heilige bouwwerk zelf was bereikt, het portaal stak aan beide kanten boven alles uit. Misschien reikte het tot in twee aangrenzende torens en overdekte het het Heilige en het Heilige der Heiligen. Zo moet de gouden tempel vanaf alle zijden duidelijk zichtbaar zijn geweest, de rook van de offers kronkelde langzaam tegen de blauwe Oosterse hemel omhoog, en de muziek klonk over de drukke stad, terwijl het zonlicht schitterde op de vergulde daken, of terug straalde van de marmeren mozaïekvloer, of grote schaduwen op de Olijfberg erachter wierp.

Rabbijnse fabels

Als de rabbijnen dachten aan hun stad in al haar glorie, zou het goed kunnen dat zij zeiden: 'De wereld is als een oog. De oceaan rondom de wereld is het wit van de ogen, het zwart is de wereld zelf, de pupil is Jeruzalem, maar het beeld binnenin de pupil is het heiligdom.' In hun verdriet en eenzaamheid hebben ze veel fabels over Jeruzalem geschreven, waarvan je er hier enige vindt, om te laten zien met welk een aureool van eerbied zij hun herinneringen aan het verleden omgaven. Jeruzalem, zeggen zij, behoorde aan geen enkele stam in het bijzonder toe, zij was van geheel Israël. En dit is grotendeels letterlijk waar, want zelfs later toen het oude Jebus de hoofdstad van het land werd, liep de grenslijn tussen Juda en Benjamin precies midden door de stad en door de tempel, zodat volgens de Joodse traditie het portaal en het heiligdom zelf in Benjamin lagen, en de tempelhoven en het altaar in Juda. Er mag in Jeruzalem geen enkel huis worden verhuurd. De huizen behoren als het ware aan allen toe, want zij moesten alle gastvrij worden opengesteld voor de pelgrimbroeders die opkwamen naar het feest. Nooit heeft het iemand ontbroken aan de middelen om het Paschafeest te vieren, en ook niet aan een bed om op te rusten. Nooit deed een slang of scorpioen iemand pijn binnen haar muren, nooit verwoestte vuur haar straten, noch trof men er een ruïne aan. Er rustte nooit een ban op de heilige stad. Zij was volgens de Levieten heiliger dan andere steden, aangezien daar alleen het paaslam, de dankoffers en de tweede tienden mochten worden gegeten. Er werd zorgvuldig gewaakt tegen alle mogelijke vormen van verontreiniging. In de stad mocht er 's nachts geen lijk blijven, er waren daar geen graven, met uitzondering van die van het huis van David en van de profetes Hulda. Er mocht zelfs geen pluimvee gehouden worden, en ook mochten er geen groentetuinen worden aangelegd, uit vrees dat de reuk van rottende vegetatie de lucht zou verontreinigen, ook mochten er geen ovens worden gebouwd, uit vrees voor rook. Nooit had een ongunstige omstandigheid de diensten in het heiligdom onderbroken, noch het offeren ontheilgd. Nooit had regen het vuur op het altaar gedoofd, noch ongunstige wind de rook van de offers teruggeslagen, en hoe groot de menigte aanbidders ook was, nog nooit had het iemand ontbroken aan ruimte om neer te buigen en de God van Israël te aanbidden!

Tot zover de rabbijnen. Nog indrukwekkender is hun erkenning en hun weklacht, zo veelbetekenend in het licht van het evangelie: 'Drieënhalve jaar verbleef de Shechina' (of zichtbare goddelijke aanwezigheid) 'op de Olijfberg', wachtend of Israël berouw zou hebben, 'en tot hen roepend: 'Zoekt den Heere, terwijl Hij te vinden is, roept Hem aan, terwijl Hij nabij is.' En toen alles tevergeefs was, keerde de Sjekina terug naar haar dgen plaats!'

De Shechina heeft zich teruggetrokken in haar eigen plaats! Zowel de stad als de tempel ^n 'tot den grond neergeworpen', want Jeruzalem kende de tijd van haar bezoeking 'iet (Lukas 19:44). 'Zij hebben Jeruzalem tot steenhopen gesteld' (Psalm 79:1). 'Hoe zijn de stenen des heiligdoms vooraan op alle straten verworpen!' (Klaagliederen 4:1). De Heiland, de

rechtvaardige Koning van Israël, zag dit alles, en nog veel meer, in de nabije toekomst gebeuren, toen 'Hij de stad zag, en over haar weende'. We moeten tegenwoordig erg diep zoeken, van 18 tot meer dan 38 meter diep in het puin van opeenstapelende ruïnes, voordat we uiteindelijk de oude funderingen bereiken. En daar, dichtbij de plaats waar eens de koninklijke brug de diepe kloof overspande en van de stad van David naar de koninklijke poort van de tempel leidde, is de Klaagmuur van de Joden, waar de treurende erfgenamen van deze woestenij eerbiedig de gevallen stenen omhelzen, en vergeefse tranen huilen, vergeefs omdat het heden is als het verleden, en omdat datgene wat deze veroordeling en smart heeft teweeggebracht niet wordt herkend, er geen berouw over is en het niet wordt verwijderd. Maar toch 'Wachter! wat is er van den nacht? Wachter! wat is er van den nacht? De wachter zeide: De morgenstond is gekomen, en het is nog nacht, wilt gijlieden vragen, vraagt, keert weder, komt.'

Hoofdstuk 2

In het heiligdom

***'Hier zal niet een steen op den anderen steen gelaten worden, die niet afgebroken zal worden.'* Mattheus 24:2**

Van de vier hoofdingangen van de tempel, alle vanuit het westen, daalde de meest noordelijke mogelijk met trappen af in de Benedenstad, terwijl twee andere naar een aan bouwsel, de Parbar, leidden. Maar verreweg de meest schitterende toegang was die in de zuidwesthoek van de tempel. Dit was mogelijk 'de opgang...in het huis des Heren', waarover de koningin van Scheba zo verbaasd was (1 Koningen 10:5). Het zal inderdaad moeilijk geweest zijn om de pracht van deze toegang te overdrijven. Een kolossale brug op bogen overspande het tussenliggende Tyropoeondal en verbond de oude stad van David met het zogenaamde koninklijke voorportaal van de tempel. Vanuit de ruïnes kunnen we deze brug reconstrueren. Iedere boog overspande 12,6 meter en de onderste stenen van de bogen waren 7,3 meter lang en 1,8 meter dik. Het is bijna onmogelijk om je deze afmetingen voor te stellen, tenzij je ze vergelijkt met andere gebouwen. Een enkele steen 7,3 meter lang! En dit waren nog niet eens de grootste stenen in het metselwerk van de tempel. Zowel in de zuidoost- als in de zuidwesthoek zijn stenen gevonden van 6 tot 12 meter lang, en van meer dan 100 ton in gewicht.

Het uitzicht vanaf deze koninklijke brug moet schitterend zijn geweest. Het was over deze brug dat zij de Heiland, voor het oog van geheel Jeruzalem, naar en van het paleis van de hogepriester, dat van Herodes, het Sanhedrin en de rechterstoel van Pilatus leidden. Hiervandaan zag je de stad uitgestrekt voor je liggen. De ogen zouden dwalen over de verspreid liggende buitenwijken, boomgaarden en vele tuinen, de mooiste waren de koninklijke tuinen in het zuiden, de 'rozentuin', zo geroemd door de rabbijnen, totdat ze aan de horizon op de nevelige contouren van de bergen in de verte bleven rusten. Misschien zouden we over de leuning van de brug in het Tyropoeondal onder ons hebben gekeken, een diepte van niet minder dan 6,9 meter. De weg die deze kloof overspande over een afstand van 108 meter, van de berg Moria tot de berg Sion aan de overkant, was 15 meter breed, dat is ongeveer 1,5 meter breder dan de centrale toegang tot het koninklijke tempelportaal waarnaar deze weg leidde. Deze 'portalen', zoals ze in het Nieuwe Testament worden genoemd, of zuilenhallen, waren bouwkundig gezien de mooiste delen van de tempel. Zij bevonden zich langs de gehele binnenzijde van de muur en grensden aan de buitenste omheining van het voorhof van de heidenen. Zij hadden dubbele rijen Corinthische zulen, alle monoliet, geheel gehouwen uit één blok marmer, iedere zuil was 11,4 meter hoog. Een plat dak, rijkelijk versierd, rustte tegen de muur, waarin ook de buitenste rij zulen was opgenomen. Mogelijk waren er op de plaats waar de galerijen zich samenvoegden torens. Maar het 'koninklijke portaal', waardoor men, zoals wordt aangenomen, de tempel binnenging, was de meest schitterende, niet zoals de andere met een dubbele, maar met een *driedubbele* zuilengang, met 162 zulen, in vier rijen van ieder veertig zulen, de twee overblijvende zulen dienden als een soort afscherming op de plaats waar het 'portaal' op de brug begon. Inderdaad kunnen we het koninklijke portaal bezien als bestaande uit een middenschip van 13,7 meter breed, met reusachtige zulen van 30 meter hoog, en uit twee zijbeuken van 9 meter breed, met zulen van 15 meter hoog. Deskundigen zeggen dat dit koninklijke portaal, zoals de naam al zegt, gebouwd was op de plaats waar eens het oude paleis van Salomo was, waarheen hij de dochter van Faraó bracht. Hier waren ook de 'stallen van Salomo'. Toen Herodes de Grote de tempel

herbouwde, voegde hij deze plaats van het oude koninklijke paleis bij de tempel. Hoe groot de schoonheid en hoogte van dit ene portaal moet zijn geweest, wordt het best uitgedrukt in de woorden van kapitein Wilson: 'Het is bijna onmogelijk je te realiseren wat het resultaat zou zijn van een gebouw langer en hoger dan de Kathedraal van Vork, dat gebouwd zou zijn op een solide massa metselwerk dat bijna zo hoog is als onze hoogste kerktorens. 'En dit was slechts één van de voorportalen welke de zuidelijke omheining vormde van de eerste en buitenste voorhof van de tempel, dat van de heidenen. Men keek vanaf het dak van dit portaal in het Kidrondal, in een ontzagwekkende diepte van 137 meter. Sommigen stellen dat hier 'de tinne des tempels' was waarheen de duivel onze Heiland bracht.

Deze hallen of portalen rondom het voorhof van de heidenen moeten geschikte plaatsen zijn geweest voor vriendschappelijke of religieuze bijeenkomsten, voor vergaderingen of discussies. Hier werd Jezus, toen Hij nog een kind was, door Zijn ouders gevonden terwijl Hij met de geleerden discussieerde, hier onderwees Hij later zo dikwijls het volk, en hier kwamen de eerste christenen bijeen, 'dagelijks eendrachtig in den tempel volhardende, en prezen God, en hadden genade bij het ganse volk, de Heere deed dagelijks toe tot de Gemeente, die zalig werden'.

We komen speciaal terug op de zuilengang van Salomo, die langs de oostelijke muur van de tempel liep en uitzag op de grote ingang van het binnenste tempelgebied. Deze was het enige overblijfsel van de tempel gebouwd door de wijze koning van Israël. In deze zuilengang 'wandelde Jezus op het feest der vernieuwing des tempels' (Johannes 10:23), toen Hij 'het vrijuit zei: 'Ik en de Vader zijn één, ' en daar 'liep al het volk gezamenlijk' toen het opmerkelijke wonder aan de kreupele man geschied was bij de 'Schone poort des tempels'.

Voorhof van de heidenen

Het was regel, dat je rechts hield, als je de tempel binnenging en links als je hem verliet. Het grote voorhof van de heidenen, dat de laagste of buitenste omheining van het heiligdom vormde, was geplaveid met prachtig, bont geschakeerd marmer. Volgens de Joodse traditie vormde het voorhof een vierkant van 229 meter. De naam is afgeleid van het feit dat het openstond voor allen Joden of heidenen, op voorwaarde dat zij zich hielden aan de voorgeschreven regels betreffende gepastheid en respect. De traditie plaatst in dit voorhof ook de eet- en slaapvertrekken van de Levieten, en een synagoge. Maar ondanks farizeese nauwgezetheid moet het geluid, vooral op de Pascha-avond, zeer storend zijn geweest. Want daar werden de ossen, schapen en duiven, uitgezocht als offerdieren, verkocht als op een markt, en hier waren de tafels van de wisselaars die de Heere omkeerde toen Hij degenen die kochten en verkochten uitdreef uit het huis van Zijn Vader (Mattheus 21:12, Johannes 2:14). "Vlakbij in het voorhof hing een marmeren plaat van 1,37 meter hoog, mooi versierd, deze droeg een opschrift in het Grieks en het Latijn, dat de heidenen waarschuwde niet verder te gaan, op straffe van de dood. Bij latere opgravingen is een van deze tabletten ontdekt. Deze droeg bijna letterlijk de woorden zoals Josephus ze weergaf. Het was omdat men dacht dat Paulus dit bevel had overtreden, dat de woedende menigte 'hem zocht te doden' (Handelingen 21:31). Achter deze schutting leidde een trap van veertien treden, elk 23 centimeter hoog, naar een terras van 4,6 meter breed, de 'Chel' genoemd, dat aan de binnenste muur van de tempel grensde. Nu naderen we het heiligdom zelf, dat uit drie voorhoven bestaat, ieder hoger dan het vorige. Erachter lag het Heilige en het Heilige der Heiligen, met de bijgebouwen. Als we binnenkomen door de hoofdpoot aan de oostzijde, komen we eerst in het voorhof van de vrouwen, dan in het voorhof van Israël en daarvandaan in dat van de priesters. Dit was, zagezegd, de gewone manier van binnenkomen. Maar er was een kortere weg naar het voorhof van de priesters. Want zowel aan de noordkant als aan de zuidkant leidden trappen langs het terras naar drie poorten (zowel noord als zuid), die uitkwamen in het voorhof van de priesters, terwijl een vierde poort (noord en zuid) naar het midden van het voorhof van de vrouwen

leidde. Zo waren er negen poorten die vanaf het terras toegang gaven tot het heiligdom, de hoofdpoort vanuit het oosten, en vier vanuit het noorden en zuiden, waarvan er één (noord en zuid) naar het voorhof van de vrouwen leidde, en de andere drie (noord en zuid) naar dat van de priesters.

De 'Schone poort'

Deze acht zijpoorten, zoals we ze zullen noemen, waren dubbele poorten, ze waren breed, hoog, met bovenverdiepingen en kamers gesteund door twee zuilen, en overdekt met een laagje goud en zilver. Maar nog veel schitterender dan een van deze was de negende of oostelijke poort, die de hoofdingang tot de tempel vormde. De poort zelf was gemaakt van verblindend Corinthisch koper, heel rijkelijk versierd, en de dubbele deuren waren zo massief dat de verenigde kracht van twintig mannen nodig was om ze te openen en te sluiten. Dit was de 'Schone poort', en zij waren vele jaren gewoon geweest de kreupele man op die treden te leggen. Geen wonder dat heel Jeruzalem hem kende, en toen op die zonnige middag Petrus en Johannes zich bij de gelovigen in het voorhof van de vrouwen voegden, niet alleen, maar samen met de bekende kreupele, die na zijn genezing was 'wandelende en springende, en lovende God', moet er algemene 'verbaasdheid en ontzetting' ontstaan zijn. Toen dan de kreupele man, die nog steeds de apostelen vasthield, weer deze treden afdaalde, kunnen we dadelijk begrijpen hoe al het volk samendromde in het portaal van Salomo, dicht opeen, totdat de preek van Petrus, zo vruchtbaar gezien de geestelijke resultaten, onderbroken werd door de tempelpolitie en de plotselinge gevangenneming van de apostelen.

Voorhof van de vrouwen

Het voorhof van de vrouwen ontleende zijn naam niet aan het feit dat daar alleen vrouwen mochten komen, maar aan het feit dat het hen niet was toegestaan verder te gaan, behalve om te offeren. Dit was mogelijk de gebruikelijke plaats voor aanbidding. De vrouwen bezetten volgens de Joodse traditie slechts een galerij langs drie kanten van het voorhof. Dit voorhof beslaat een ruimte van meer dan 61 meter in het vierkant.

Eromheen liep een eenvoudige zuilengang, en binnen tegen de muur stonden de dertien offerkisten, of 'trompetten' voor liefdadige bijdragen. Deze dertien offerkisten waren nauw aan de opening en breed aan de onderkant, in de vorm van trompetten, vandaar hun naam. De specifieke doelen waren er nauwkeurig op aangegeven. Negen waren voor de ontvangst van wat de aanbidders volgens de wet waren verschuldigd, de andere vier waren alleen voor vrijwillige gaven. Trompet 1 en 2 waren bestemd voor de halve sikkil tempelbelasting van het lopende en het vorige jaar. In trompet 3 deden de vrouwen die tortelduiven moesten brengen voor een brand- of zondoffer hun equivalent in geld. Dat geld werd er dagelijks uitgenomen en er werd dan een overeenkomstig aantal tortelduiven geofferd. Dit bespaarde niet alleen werk van zoveel afzonderlijke offerplechtigheden, maar spaarde ook de eerbaarheid van degenen die misschien niet wilden dat de gelegenheid of de omstandigheden van hun offergave algemeen bekend werden. In deze trompet moet Maria, de moeder van Jezus, de waarde van haar offer hebben gedaan (Lukas 2:22, 24) toen de oude Simeon de jonge Heiland 'in zijn armen nam en God loofde'. Trompet 4 kreeg de waarde van de offergaven van jonge duiven. In trompet 5 deponeerde men bijdragen voor het hout dat in de tempel werd gebruikt, in trompet 6 voor de wierook, en in trompet 7 voor de gouden vaten voor de dienst. Indien iemand een bepaald bedrag opzij had gelegd voor een zondoffer en er was na aankoop nog geld over, dan werd dat in trompet 8 geworpen. Evenzo waren de trompetten 9, 10, 11, 12 en 13 bestemd voor wat over was van zoenoffers, offers van vogels, het Nazireeëroffer, dat van de gereinigde melaatse en van vrijwillige offers. Naar alle waarschijnlijkheid was de ruimte waar deze dertien trompetten stonden de 'schatkamer', waar Jezus leerde op dat gedenkwaardige Loofhuttenfeest (Johannes 7, 8, zie speciaal 8:20). Nu begrijpen we ook hoe

de Heere de bijdragen van de rijken die 'van hun overvloed' daarin wierpen en van de arme weduwe die van haar 'gebrek' 'haar gansen leeftocht' had gegeven, kon onderscheiden (Markus 12:41, Lukas 21:1). Maar er was ook nog een speciale schatkamer, waarheen op vastgestelde tijden de inhoud van de dertien offerkisten werd gebracht, en daarnaast was er ook nog een kamer die 'kamer van de stillen' werd genoemd, waar vrome mensen in het geheim geld deponeerden, dat later in het geheim werd aangewend voor onderwijs aan de kinderen van godvruchtige armen.

Het is mogelijk een ironische zinspeling op de vorm en naam van deze schatkisten wanneer de Heere gebruik maakt van het woord 'trompetten', als Hij het gedrag beschrijft van hen die aalmoezen geven en dat uitbazuinen om eer van mensen te krijgen (Mattheus 6:2), dat wil zeggen, die als het ware deze trompetvormige aalmoeskisten (in de Talmoed letterlijk 'trompetten' genoemd) voor zich uitdragen en ze als het ware laten klinken.

De voorhoven

In elk van de vier hoeken van het voorhof van de vrouwen waren kamers, of liever niet-overdekte voorhoven, ieder, naar wordt gezegd, 18 meter lang. In die aan de rechterhand (in het noordoosten) scheidden de priesters die wegens lichamelijke gebreken ongeschikt waren voor andere bedieningen, het wormstekige hout van het hout dat bestemd was voor het altaar. In het voorhof in de verdere hoek (het noordwesten) wasten de gereinigde melaatsen zich voordat zij zich aan de priesters presenteerden in de poort van Nikanor. Aan de linkerkant (het zuidoosten) schoren de Nazireeërs hun haar af, en bereidden zij hun vredeoffers, terwijl in de vierde hoek (het zuidwesten) de olie en de wijn voor de drankoffers werden bewaard. De muziekinstrumenten die door de Levieten werden gebruikt, werden in twee kamers onder het voorhof van de Israëlieten bewaard, hier kwam men via het voorhof van de vrouwen. Natuurlijk was de westelijke zuilengang van dit voorhof open. Vandaar uit leidden vijftien gemakkelijke treden door de zogenoemde poort van Nikanor naar het voorhof van Israël. Op het Loofhuttenfeest zongen de Levieten naar gewoonte op deze treden de vijftien 'Bedevaartspsalmen' of 'Opgangspsalmen' (Psalm 120-134), waaraan sommige hun naam hebben ontleend. Hier, of liever, in de poort van Nikanor, vond alles plaats dat geboden was om 'voor de Heere' te doen. Daar presenteerden de gereinigde melaatse en de vrouwen die kwamen voor reiniging zich aan de priesters, en hier werd ook het 'water der jaloersheid' aan de verdachte vrouw gegeven.

Voorhof van Israël

Om praktische redenen is het misschien het gemakkelijkst om de twee voorhoven van Israël en van de priesters als *één* te beschouwen, verdeeld in twee delen door een lage balustrade van ongeveer 45 centimeter hoog. Op die manier bekeken zou dit grote dubbele voorhof, inclusief het heiligdom zelf, 85,5 meter lang bij 61,7 meter breed zijn. Hiervan vormde een smalle strook van 5 meter lang het voorhof van Israël. Twee treden leidden dan naar het voorhof van de priesters. Hiervandaan ging je weer drie lage halfronde treden op naar een soort preekstoel of platform, waar, evenals op de 'vijftien treden', de Levieten tijdens de normale dienst zongen en speelden. De *priesters* echter stonden bij het uitspreken van de zegen op de treden aan de andere kant van het voorhof, die naar het tempelportaal leidden. In het grote voorhof was er een soortgelijke indeling als in dat van de vrouwen. Rechts en links van de Nikanorpoort waren bewaarplaatsen voor de priesterkleding (één voor ieder van de vier soorten, en voor de vierentwintig priesterklassen: $4 \times 24 = 96$).

Daarnaast lag de kamer van het spijsoffer van de hogepriester (Leviticus 6:20), waar iedere morgen de dienstdoende priesters bijeenkwamen, voordat zij hun taken gingen vervullen. Zij kwamen dan van het zogenoemde 'Beth-ha-Moked', of het 'kachelhuis'. Het laatstgenoemde was gebouwd op bogen en had een grote eetzaal die met vier andere kamers in verbinding stond. Eén daarvan was een groot vertrek waar altijd vuur brandde voor de priesters, die

blootsvoets dienst deden. Daar sliepen ook de hoofden van de dienstdoende priesterklassen, en hier werden 's nachts de sleutels van de tempel op een speciale plaats onder het plaveisel opgehangen. Van de andere drie kamers van het Beth-ha-Moked was er een bestemd voor de verschillende kwitantiestroken die gegeven werden als een bewijs dat iemand zijn aandeel voor een drankoffer had betaald. In een andere werd het toonbrood bereid, terwijl een derde bestemd was voor de lammeren (minstens zes) die altijd gereed werden gehouden voor de gewone offers. Hier was ook een doorgang naar het ondergrondse bad voor de priesters. Naast het Beth-ha-Moked waren er, ten noorden en ten zuiden van het voorhof, kamers waar het zout voor het altaar werd bewaard, waar de huiden van de offergaven werden gezouten, waar hun ingewanden werden gewassen, waar het 'reine' hout werd bewaard, waar de machines stonden die het wasvat van water voorzagen, en tenslotte de kamer 'Gazith', of Zaal van Gehouwen Stenen, waar het Sanhedrin gewoonlijk bijeenkwam. Boven sommige van deze kamers waren andere vertrekken. In één daarvan bracht de hogepriester de week voor de Grote Verzoendag door. Hij studeerde daar en was in meditatie verzonken.

De kamers

De beschrijving die de Joodse traditie geeft van deze poorten en kamers rondom het voorhof van de priesters is enigszins tegenstrijdig, misschien omdat dezelfde kamers en poorten verschillende namen kunnen hebben gehad. De situatie kan echter zo worden samengevat. Als je het grote voorhof binnenkwam door de Nikanorpoort, was daar aan de rechterkant de kamer van Pinchas met de 96 vergaarbakken voor priesterkleding, en aan de linkerkant de plaats waar het dagelijkse spijsoffer van de hogepriester werd bereid, en waar alle dienstdoende priesters iedere morgen vóór zonsopgang samenkwamen, na hun inspectie van de tempel en voordat ze werden aangewezen voor een taak. Langs de zuidzijde van het voorhof waren de Waterpoort, waardoor op het Loofhuttenfeest de kruik met water vanuit de Siloam vijver werd gebracht, met daarboven een kamer, genaamd Abtinah, waar 's nachts de priesters de wacht hielden, dan de poort van de Eerstelingen, waardoor de eerstelingen werden gebracht, die geschikt waren om te worden geofferd, en de Houtpoort, waardoor het hout voor het altaar werd gedragen. Naast deze poorten waren *Gazith*, de zaal van vierkante, gepolijste stenen, waar het Sanhedrin zitting hield, de kamer *Golah*, voor de watermachine die het wasvat leegde en vulde, en de houtkamer. Erboven en erachter waren de vertrekken van de hogepriester en de raadskamer van de 'roemrijke raads mannen', of priesterlijke raad voor zaken, strikt verbonden met de tempel. Aan de noordzijde van het voorhof van de priesters waren de Nitzutzpoort (Vonkpoort), met erboven een wachtkamer voor de priesters, de Offerpoort, en de poort van het Beth-ha-Moked. Naast deze poorten waren de kamers voor het zouten van de offers, die voor het zouten van de huiden (*Parvah*, vernoemd naar de bouwer), met badkamers voor de hogepriester erboven, en tenslotte het *Beth-ha-Moked* met zijn vertrekken. De twee grootste gebouwen, de raadskamer van het Sanhedrin in het zuidoosten, en het Beth-ha-Moked in de noordwesthoek van het voorhof, waren gedeeltelijk gebouwd op het voorhof en gedeeltelijk naar buiten toe op het platform. Dit omdat geen ander dan een prins uit het huis van David binnen de heilige omheining van het voorhof van de priesters mocht zitten. Mogelijk was er een soortgelijke regeling voor de vertrekken van de hogepriester en de raadskamer van de priesters, zodat op ieder van de vier hoeken van het voorhof de vertrekken zouden reiken tot op 'het platform'. Overal langs de zuilenhallen, zowel rondom het voorhof van de heidenen als dat van de vrouwen, waren er stoelen en banken voor het gemak van de gelovigen.

Het altaar

Het meest opvallende voorwerp in het voorhof van de priesters was het reusachtige altaar van ongehouwen stenen, een vierkant van niet minder dan 14,6 meter, en, inclusief 'de hoornen',

4,6 meter hoog. Eromheen liep een omloop voor de dienstdoende priesters, die volgens de regels altijd rechts rond gingen en links weer weggingen. Daar deze omloop op 2,7 meter vanaf de grond was gebouwd en 46 centimeter hoog was, terwijl de hoornen 45 centimeter hoog waren, zouden de priesters zich slechts 91 centimeter moeten uitstrekken tot de top van het altaar en 1,4 meter tot iedere hoorn. Een hellend vlak, 15 meter lang bij 7 meter breed, leidde vanuit het zuiden omhoog naar de omloop. Daarbij lag de grote hoop zout, waarvan ieder offer met zout gezouten moest worden.' Op het altaar, dat van boven slechts 11 meter breed was, brandden drie vuren, één (oost) voor de offers, één (zuid) voor de wierook, en één (noord) om daarna de andere twee te ontsteken. De vier hoornen van het altaar waren rechte, vierkante, holle uitsteeksels. Die in het zuidwesten had twee openingen met zilveren trechters waarin de drankoffers werden gegoten. Op het Loofhuttenfeest werd daarin ook het water van de Siloamvijver gegoten. Rond het midden van het altaar liep een rode lijn. Daarboven moest het bloed worden gesprekend van offers die bedoeld waren voor consumptie, eronder dat van offers die helemaal verteerd werden. Het afvoersysteem naar de ruimte eronder en naar kanalen, welke alle naar goeddunken konden worden gespoeld, was perfect, het bloed en het overblijfsel werd afgevoerd naar de Kidron en in de richting van de koninklijke tuinen. Noordelijk van het altaar waren tenslotte alle benodigdheden voor de offers, zes rijen, met ieder vier ringen, met ingenieus mechanisme, om de offers vast te maken, acht marmeren tafels voor het vlees, ver en de gereinigde ingewanden, acht lage pilaren met ieder drie haken, om de stukken op te hangen, een marmeren tafel om ze klaar te leggen, en een zilveren tafel voor de gouden en zilveren vaten voor de dienst.

Het wasvat

Tussen het altaar en het tempelportaal, echter geplaatst naar het zuiden toe, stond het reusachtige koperen wasvat, ondersteund door twaalf kolossale leeuwen. Dit vat werd iedere avond leeggemaakt, en iedere ochtend weer met behulp van machines gevuld. Twaalf priesters konden zich daarbij tegelijkertijd wassen. De watertoevoer naar het heiligdom is echt fantastisch. Die van de tempel is door kapitein Wilson bestempeld als de 'laag-niveau toevoer' in tegenstelling tot het 'hoog-niveau aquaduct', dat het water verzamelde in een uit rots gehouwen tunnel van 6,4 kilometer lang, bij de weg naar Hebron, deze slingerde dan langs de weg zodat water naar het hoger gelegen stadsdeel werd gevoerd. Het 'laag-niveau aquaduct', dat de tempel voorzag, haalde zijn water uit drie bronnen, uit de heuvels rondom Hebron, uit Etam, en uit de drie vijvers van Salomo. De totale lengte was meer dan 64 kilometer. De hoeveelheid water die het transporteerde mag worden afgeleid uit het feit dat de lager gelegen Gihonvijver, waarin het wateroverschot van Etam wegliep, gevuld een oppervlakte had van bijna 16.000 m² water. En alsof dit niet voldoende was: 'de grond is vol met een reeks merkwaardige uit rots gehouwen cisternen, waarin het water werd bewaard dat via een aquaduct vanaf Salomo's vijvers, nabij Bethlehem, kwam. De cisternen schijnen verbonden te zijn geweest met een systeem van kanalen uit de rots gehouwen, zodat wanneer er één vol was het wateroverschot in de volgende liep, en zo verder, tot het uiteindelijke overschot via een kanaal naar de Kidron werd gevoerd. Eén van de cisternen, die bekend is als de Grote Zee, kon negen miljoen liter bevatten, en het totale aantal liters dat opgeslagen kon worden overschreed mogelijk de 45 miljoen.' Het lijkt weinig twijfel dat de afwatering van Jeruzalem 'even goed beheerst werd als de watertoevoer, de hoofdafvoer mondde uit in de Kidron, waar het afvalwater mogelijk gebruikt werd als mest voor de tuinen'.

De grote stenen

Het duizelt je voor de ogen als je de getallen hoort, waarvan we zouden aarzelen de nauwkeurigheid aan te nemen als ze niet door moderne onderzoeken werd bevestigd. We ervaren bijna hetzelfde als we spreken over de verhoudingen van de tempel zelf. Die was gebouwd op reusachtige funderingen van witte, marmeren, massieve blokken. Volgens

Josephus mat elk blok 20,6 bij 2,7 meter. Als we de twaalf treden naar het 'portaal' opgaan, bemerken we dat ze aan iedere zijde negen meter buiten de tempel zelf uitsteken. Inclusief deze uitstekende gedeelten waren de tempelgebouwen 46 meter lang en even breed. Zonder deze was de breedte slechts 27 en de lengte 37 meter. Hiervan behoorde 18 meter in de lengte, van oost naar west, en negen meter in de breedte tot het Heilige, terwijl het Heilige der Heiligen negen meter lang was en net zo breed. Zo was er aan beide zijden van het heiligdom, en ook aan de achterkant, negen meter extra, die werd ingenomen door bijgebouwen van drie verdiepingen, elk had vijf kamers, maar die aan de achterkant had er acht. De bijgebouwen waren echter lager dan het heiligdom zelf, waarop ook een bovenverdieping was gebouwd. Een puntdak van cederhout met gouden pieken erop en een sierlijke balustrade eromheen overdekte het geheel.

Het voorhangsel

De toegang tot het 'portaal', dat ingenieus was overdekt, was verborgen achter een schitterend voorhangsel. Rechts en links waren opslagplaatsen voor de offermessen. Binnenin het portaal werd een aantal 'gewijde' giften bewaard, zoals de gouden kroonkandelaar van de proselietenkoningin van Adiabene, twee gouden kronen geschonken door de Makkabeeën, etc. Hier stonden ook twee tafels, één van marmer, waarop men het nieuwe toonbrood legde, de andere van goud, waarop men het oude legde als dat uit het Heilige kwam. Twee dubbele deuren, met goud verguld en bedekt door een kostbaar Babylonisch gordijn in de vier kleuren van de tempel ('fijn linnen, hemelsblauw, scharlaken en purper'), vormden de toegang tot het Heilige. Erboven hing het symbool van Israël (Psalm 80:9, Jeremia 2:21, Ezechiël 19:10: Joel 1:7), een reusachtige wijnstok van puur goud en gemaakt van gelofteoffers, elke tros zo groot als een man.

De tunnels onder de tempelberg.

In het Heilige stond, aan de zuidkant, de gouden kandelaar, aan de noordkant de tafel van de toonbroden, en erachter het reukofferaltaar, vlakbij de ingang naar het Heilige der Heiligen. Het Heilige der Heiligen was nu bijna leeg. Een grote steen, waarop de hogepriester op de Grote Verzoendag het bloed sprenkelde, stond op de plaats waar de ark met het verzoendeksel had gestaan. Een houten tussenschot scheidde het Heilige der Heiligen van het Heilige af, en over de deur hing het voorhangsel dat 'in tweeën scheurde, van boven tot beneden' toen de weg tot het allerheiligste op Golgotha werd geopend (Mattheus 27:51).

Zo zag de tempel eruit toen deze door Herodes was gerestaureerd, een werk dat zesenvertig jaar in beslag had genomen voordat het was voltooid. Alhoewel de rabbijnen nooit moe werden de pracht ervan op te hemelen, spreken tijdgenoten er met geen woord over dat de restauratie door Herodes de Grote werd uitgevoerd. Aan zo'n gedenkwaardige gebeurtenis in hun geschiedenis gaan zij stilzwijgend voorbij. Dit geeft volledig antwoord op het bezwaar dat soms gemaakt wordt naar aanleiding van de zwijgzaamheid van Josephus over de persoon en roeping van Jezus!

De voorzegging door onze Heere

Hoe eerbiedig de rabbijnen hun tempel bewaakten zal later worden beschreven. De lezers van het Nieuwe Testament weten hoe snel een vermoedelijke schending van de heiligheid leidde tot wraak door het volk. Voor de discipelen van Jezus was het moeilijk te beseffen dat, zoals hun Meester had voorzegd, dat mooie en roemrijke huis zo snel in zo'n complete ruïne zou veranderen. Het was de avond van de dag waarop Hij de totale verwoesting van Jeruzalem had voorspeld. De gehele dag had Hij in de tempel onderwijs gegeven, en wat Hij had gezegd, niet alleen daar, maar ook toen Hij de stad zag en over haar weende, schijnt hun gedachten zowel met eerbied als met twijfel te hebben vervuld. En nu is Hij, met Zijn discipelen, 'vertrokken van den tempel'. Nog eens zochten ze de eenzaamheid op 'op den Olijfberg' (Mattheus 24:1,

3). 'Hel donkerrode licht op de bergen van Moab vervaagde. De ondergaande zon wierp een diepe gloed over de zuilengangen van de tempel en over de rustige voorhoven die terras voor terras oprezen. Vanwaar zij stonden konden zij over de Schone Poort kijken, recht op de ingang tot het Heilige, die nu schitterde van goud, terwijl de oostelijke muur en het diepe dal onder hen in een plechtige schaduw waren gehuld. De schaduw kroop bij het dalen van de zon verder en verder naar de top van de Olijfberg, die werd verlicht door een glans van rozerood licht, nadat alles daaronder in duisternis was verzonken.'

Toen dan de discipelen neerkeken op de tempel, attendeerden zij de Meester erop: 'Hoedanige stenen, en hoedanige gebouwen!' Het uitzicht vanaf deze plaats moet het geloof in de voorzegging van de Meester zelfs nog moeilijker en verdrietiger hebben gemaakt. Een paar jaar later en dit alles werd letterlijk vervuld! Het zou kunnen zijn, zoals de Joodse traditie het zegt, dat de 'Ark des Verbonds' sinds de Babylonische ballingschap begraven ligt en verborgen is onder de houtkamer in de noordoosthoek van het voorhof van de vrouwen. En het zou kunnen zijn dat er iets van de buit die Titus met zich meenam vanuit Jeruzalem, de zevenarmige kandelaar, de tafel van de toonbroden, de trompetten van de priesters en het gouden hoofddeksel zoals Aäron dat op zijn voorhoofd had gedragen, ergens in de gewelven, onder de plaats waar de tempel was, verborgen is, nadat het naar Rome, naar Carthago, naar Byzantium, naar Ravenna en vandaar weer naar Jeruzalem was gebracht. Maar van 'deze grote gebouwen' die daar eens stonden, is er 'niet een steen op de anderen steen gelaten' die niet is 'afgebroken'.

Hoofdstuk 3

‘Want welke dieren bloed voor de zonde gedragen werd in het heiligdom door den hogepriester, dezelve lichamen werden verbrand buiten de legerplaats. Daarom heeft ook Jezus, opdat Hij door Zijn eigen bloed het volk zou heiligen, buiten de poort geleden.’
Hebreeën 13:11-12.

Tweede tempel was niet zo schitterend

Voor de vrome en ijverige Joden moet de tweede tempel in vergelijking met ‘het huis in zijn eerste heerlijkheid’ inderdaad ‘als niets’ hebben geleken (Haggai 2:4). Het is waar, dat de tweede, zoals door Herodes gerestaureerd, de eerste tempel in architecturale pracht ver te bovengeing. Maar, tenzij het geloof in Jezus van Nazareth ‘de Wens aller heidenen’ zag, die ‘dit huis met heerlijkheid zou vervullen’, zou het moeilijk geweest zijn om andere dan droevige vergelijkingen te trekken. Men moet toegeven dat de echte elementen van de heerlijkheid van de tempel niet langer bestonden. Het Heilige der Heiligen was bijna leeg, de ark van het verbond met de cherubs, de tafels van de wet, het boek van het verbond, de staf van Aäron die uitliep, en de kruik met manna waren niet langer in het heiligdom aanwezig. Het vuur dat vanuit de hemel was neergedaald op het altaar was uitgedoofd. En wat belangrijker was, de zichtbare aanwezigheid van God in de Shechina ontbrak. Evenmin kon men de wil van God raadplegen door de Uriem en de Thummim, en ook kon de hogepriester niet met de heilige olie worden gezalfd, de precieze samenstelling daarvan was onbekend. Doch des te ijveriger stelden de rabbijnen regels op van eigengemaakte heiligheid en bewaakten die tegen alle overtreding.

Regels tot heiligheid

Over het algemeen, zoals het kamp in de woestijn werkelijk uit drie delen heeft bestaan, het kamp van Israël, dat van de Levieten, en dat van God, zagen zij in de heilige stad drie daarmee overeenkomende afdelingen. Het gedeelte vanaf de poorten tot aan de tempelberg werd beschouwd als het kamp van Israël, daarvandaan tot aan de poort van Nikanor lag het kamp van Levi, terwijl de rest van het heiligdom 'het kamp van God' was. Hierop maakt de schrijver van de Hebreeënbrieff een zinspelend als hij Christus' lijden ‘buiten de poort’ van Jeruzalem vergelijkt met het verbranden van het zondoffer buiten de legerplaats’. Volgens een andere rabbijnse afspraak behoren verschillende graden van heiligheid bij verschillende plaatsen. De eerste, of laagste graad, behoorde aan het land Israël toe, waarvandaan alleen de eerste schoof met het Pascha, de eerstelingen, en de twee beweegbroden met het Wekenfeest mochten worden gewacht, de volgende graad behoorde toe aan de ommuurde steden van Israël, waarin geen melaatse of lijk mocht verblijven (Lukas 7:12), de derde behoorde aan Jeruzalem ^Af toe, aangezien het alleen daar, naast de vele verboden om haar reinheid te beschermen, geoorloofd was van vredeoffers, van de eerstelingen, en van 'de tweede tienden' te eten. Dan kwamen vervolgens de tempelberg, waarvan allen die Levitisch onrein waren, waren uitgesloten, 'het platform', of 'Chel', waarvan zij die verontreinigd waren door contact met een dood lichaam, waren uitgesloten, het voorhof van de vrouwen, waarin zij die verontreinigd waren niet mochten komen, zelfs indien zij waren gewassen, totdat zij volgens de Levitische wetten mochten eten van de 'heilige dingen', dat wil zeggen na zonsondergang op de dag waarop zij gewassen waren, het voorhof van Israël, waarin degenen die, alhoewel verlost van hun onreinheid, nog niet het offer voor hun reiniging hadden gebracht, niet mochten

binnengaan, het voorhof van de priesters, gewoonlijk alleen toegankelijk voor de laatstgenoemden, de ruimte tussen het altaar en de tempel zelf, waarvan zelfs priesters waren uitgesloten als hun gedrag toonde dat zij zich niet bewust waren van de plechtigheid van de plaats, de tempel, waarin de priesters alleen mochten binnengaan nadat zij hun handen en voeten hadden gewassen, en als laatste, het Heilige der Heiligen, waarin alleen de hogepriester mocht binnengaan, en dat slechts eenmaal per jaar.

Voorschriften van de rabbijnen

Uit deze zienswijze op de heiligheid van de plaats, wordt het snel duidelijk dat van allen die de tempelberg opgingen voldoende uitwendig respect werd verwacht. De rabbijnen stelden hiervoor ook zekere regels op, sommige hiervan zouden vanzelfsprekend uit een gevoel van fatsoenlijkheid zijn opgesteld, terwijl andere ons merkwaardigerwijs herinneren aan de woorden van onze Heiland. Zo mocht daar niemand komen dan voor strikt religieuze doeleinden, men mocht van de tempelberg geen doorgangplaats maken, noch deze gebruiken om de weg af te snijden. Gewoonlijk kwamen de gelovigen aan de rechterkant binnen en vertrokken zij aan de linkerkant, om zo de richting en de poort waardoor zij binnenkwamen te vermijden. Maar rouwklagers en zij die onder geestelijke tucht stonden, moesten het omgekeerde doen, om zo de stroom gelovigen tegen te komen, die hen misschien zouden aanspreken met woorden van sympathie ('Hij die in dit huis verblijft, zal u troosten!') of anders van vermaning ('Hij die in dit huis verblijft, zal u eraan herinneren acht te slaan op hen die u opnieuw zullen herstellen!'). Zoals reeds gezegd, was het nadrukkelijk verboden om in het voorhof van de priesters te gaan zitten, er werd alleen een uitzondering gemaakt voor prinses uit het huis van David. Evenzo moesten de dienstdoende priesters en de gelovigen achteruit lopen als zij de onmiddellijke omgeving, waar de heilige dienst werd volbracht, verlieten, en bij de Nikanorpoort moest iedereen met gebogen hoofd staan. Het is nauwelijks nodig te zeggen dat er eerbied in beweging en houding was geboden terwijl je je op de tempelberg bevond. Maar zelfs wanneer je op een afstand van Jeruzalem en de tempel was, moest je op de bevelen letten, zoals het in het dagelijks leven vermijden van iets dat onverenigbaar zou kunnen zijn met de eerbied die verschuldigd is aan de plaats waarvan God had gezegd, 'Mijn ogen en Mijn hart zullen daar zijn te allen dage' (1 Koningen 9:3). Mogelijk vanuit eenzelfde gevoel van eerbied was het geboden dat wanneer eenmaal per week het heiligdom grondig werd schoongemaakt en er enige reparaties nodig werden gevonden, dit zo mogelijk door de priesters of anders door de Levieten zou worden uitgevoerd, of tenminste door Israëlieten, en alleen in geval van uiterste noodzaak door werkmannen die niet 'rein' waren volgens de Levitische wetten. Andere rabbijnse voorschriften zijn echter niet zo gemakkelijk te verklaren, tenzij op grond van het vermijden van iedere activiteit en onderneming behalve aanbidding. Zoals: 'geen mens mag de tempelberg opgaan met zijn personeel', ook niet 'met schoenen aan zijn voeten', alleen sandalen zijn toegestaan, noch 'met het stof op zijn voeten', noch 'met zijn bewijs van aandeel', noch 'met geld dat hij in zijn beurs draagt'. Wat hij ook zou willen bijdragen aan de tempel, of aan offers, of aan de armen moet 'in zijn handen' worden gedragen, wellicht om aan te geven dat het geld dat hij bij zich had, uitsluitend was bedoeld voor een heilig doel. Het was waarschijnlijk om dezelfde redenen dat Jezus deze zelfde voorschriften overdroeg op de discipelen toen zij bezig waren met de *echte* tempeldienst. Het bevel: 'Verkrijgt u noch goud, noch zilver, noch kopergeld in uw gordels, Noch male tot den weg, noch twee rokken, noch schoenen, noch staf', moet betekenen: Ga in dezelfde geest en houding als je zou gaan naar de tempeldienst, en vrees niet, 'want de arbeider is zijn voedsel waardig' (Mattheus 10:9-10). Met andere woorden: Laat deze nieuwe tempeldienst je enige gedachte, bezigheid en zorg zijn.

Opzettelijke ontheiliging

Maar ondanks het feit dat het heiligdom goed werd bewaakt, was het onmogelijk het geheel te vrijwaren van ontwijding. Voor opzettelijke, bewuste, eigenmachtige ontheiliging van de tempel of van God, schijnt de wet geen verzoening of offer te hebben voorzien. Hierop zinspeelt de Hebreeënbrieff in de bekende passage, die zo vaak verkeerd begrepen is: 'Want zo wij willens zondigen, nadat wij de kennis der waarheid ontvangen hebben, zo blijft er geen slachtoffer meer over voor de zonden, Maar een schrikkelijke verwachting des oordeels, en hitte des vuurs, dat de tegenstanders zal verslinden' (Hebreeëen 10:26-27). In werkelijkheid komen deze twee dreigende termen overeen met de twee soorten goddelijke straf die vaak in het Oude Testament worden vermeld. De ene, waarnaar vaak wordt verwezen in de waarschuwing 'opdat hij niet sterve', wordt door de rabbijnen genoemd, 'sterven door de hand van de hemel of van God', de andere is die van het 'afgesneden' zijn. Het is moeilijk deze twee precies te onderscheiden. De traditie somt zesendertig overtredingen op waarbij de straf van afsnijding hoort. Uit hun ernstige aard in vergelijking met de elf overtredingen waarop 'sterven door Gods hand' volgde, leiden we af, dat 'afgesneden zijn' de zwaarste van de twee straffen moet zijn geweest, en deze straf zou overeen kunnen komen met de term 'hitte des vuurs'. Sommige rabbijnen menen dat 'sterven door de hand van God' een straf was die stopte met dit leven, terwijl 'afgesneden zijn' erna voortduurde. Maar de beste autoriteiten beweren, dat, daar waar 'sterven door de hand van de hemel' alleen het schuldige individu trof, 'het afgesneden zijn' zich ook uitbreidde tot de kinderen, zodat het geslacht in Israël zou uitsterven. Op zo'n goddelijke straf wordt gezinspeeld in 1 Corinthiërs 16:22, in de bekende Joodse uitdrukking 'Anathema Maranatha', letterlijk, Anathema als de Heere komt!

De straffen

Deze twee goddelijke straffen komen overeen met twee andere straffen door de hand van mensen, de 'veertig slagen min één' en de zogenoemde 'rebellentuchtiging'. Het onderscheid ertussen is gemakkelijk uit te leggen. De eerste werd slechts opgelegd na een officieel gerechtelijk onderzoek en veroordeling, en bij de schending van een negatief gebod of verbod, terwijl de laatstgenoemde, zogezegd, in de handen van het volk lag, dat de straf op de plaats zelf, zonder proces, zou kunnen uitvoeren als iemand werd gegrepen wegens veronderstelde openlijke ongehoorzaamheid aan een positief gebod, of aan de wet van Mozes, of aan de traditie van de oudsten. De lezer van het Nieuwe Testament zal zich zulke volksuitbarstingen herinneren, toen de mannen van Nazareth Jezus van de top van de berg waarop hun stad was gebouwd, wilden afwerpen (Lukas 4:29), en toen het volk bij tenminste twee gelegenheden in de tempel stenen opnam om Hem te stenigen (Johannes 8:59,10:31). Het is een opmerkelijk feit, dat toen de Heere Jezus en later de martelaar Stefanus voor het Sanhedrin kwamen (Mattheus 26:59, 68, Handelingen 7:57-58), de procedure in beide gevallen rechtstreeks in strijd was met alle regels van de rabbijnse strafrechtelijke wet. In beide gevallen eindigde de zitting in 'rebellentuchtiging', zowel toen zij de Meester 'met vuisten sloegen' en 'Hem kinnebakslagen gaven', als toen zij 'eendrachtelijk' op Stefanus 'aanvielen, en hem ter stad uitwierpen, en hem stenigden'. Want de rebellentuchtiging was werkelijk een dodelijke straf. Dezelfde straf zou ook aan Paulus worden toegediend, toen hij werd beschuldigd van het feit dat hij een heiden binnen de omheining van het voorhof had gebracht dat voor heidenen verboden terrein was: 'het volk liep samen, en zij grepen Paulus, en trokken hem buiten den tempel', en 'zochten hem te doden'. Deze snelle manier van straffen werd mogelijk gesteund door het voorbeeld van Pinchas, de zoon van Eleazar (Numeri 25:7-8). Aan de andere kant leidde de mildheid van de rabbijnse wet, waar geen religieuze gevoelens bij te pas kwamen, tot aanpassing van de straf zoals beschreven in Deuteronomium 25:2-3. Omdat dus de woorden luiden 'in getal, met veertig slagen zal hij hem doen slaan', in plaats van een eenvoudige aanwijzing om de veertig slagen te geven, werd de wet uitgelegd als een getal vlakbij de veertig, of negenendertig, wat bijgevolg de zwaarste lichamelijke straf was die in

één keer werd opgelegd. Als het aantal slagen minder was dan negenendertig, moest het nog steeds een veelvoud van drie zijn, daar de gesel uit drie verschillende riemen was samengesteld (de middelste van kalfsleer, de andere twee van ezelsleer, met een verwijzing naar Jesaja 1:3), iedere slag met de gesel diende in werkelijkheid drie slagen toe. Vandaar dat het grootste aantal slagen in één keer toegediend slechts dertien bedroeg. De wet beschreef en bepaalde ook ieder detail, zelfs het postuur van de misdadiger. Toch moet deze straf, die Paulus wel vijf keer uit de hand van de Joden ontving (2 Corinthiërs 11:24), erg zwaar zijn geweest. In het algemeen kunnen we alleen maar hopen dat deze straf niet zo vaak is toegediend geweest als de rabbijnse geschriften suggereren. Tijdens de geseling werd Deuteronomium 28:58-59, en aan het einde Psalm 78:38 aan de beschuldigde voorgelezen. Na de straf mocht hij niet te schande worden gemaakt, maar moest men hem als een broeder ontvangen.

Tucht was vereist

Die strenge tucht zowel voor de priesters als voor de gelovigen was echter noodzakelijk en zou zelfs het logische gevolg kunnen zijn van het grote aantal gelovigen dat Jeruzalem en de tempel overvol maakte. Volgens een recente berekening kon de tempel 'binnen zijn reusachtige omheining twee amfiteaters zo groot als het Colosseum' bevatten. Als het laatstgenoemde, inclusief de arena en gangen, naar berekend wordt aan 109.000 personen plaats kon bieden, schijnt de berekening dat de tempel ongeveer 210.000 personen tegelijkertijd kon bevatten geenszins overdreven. Het zal snel duidelijk worden wat een onmetelijke rijkdom deze menigte naar het grote nationale heiligdom moet hebben gebracht.

De schatkamer van de tempel

De schatkamer van de tempel is inderdaad altijd een aantrekkelijke zaak voor buitenstaanders geweest. Deze werd achtereenvolgens geplunderd door de Syriërs en de Romeinen, alhoewel de vlammen in de laatste belegering Titus en zijn soldaten deze buit ontnamen. Zelfs een ruimdenkend en verlicht staatsman als Cicero protesteerde, misschien op grond van overdreven berichten, krachtig tegen de enorme toevloed van goud vanuit alle landen naar Jeruzalem. Vanuit de Bijbelse geschiedenis weten we hoe royaal de vrijwillige bijdragen waren ten tijde van Mozes, van David, en weer bij Joas (2 Kronieken 24) en bij Josia (2 Koningen 22). Dergelijke giften aan de schatkamer van de tempel waren voor Josia steeds een erg grote bron van inkomsten. Zij konden worden meegebracht in de vorm van geloften of van vrije giften. Elk voorwerp, of zelfs een persoon kon door een gelofte aan het altaar worden gewijd. Als de beloofde zaken geschikt waren, werden ze gebruikt, zo niet, dan werden ze verkocht en werd de waarde ervan aan de schatkamer gegeven. Lezers van het Nieuwe Testament weten hoe fataal een dergelijke onechte vrijgevigheid zich vermengde met de heiligste levensplichten (Mattheus 15:5). Uit de Joodse traditie maken we op, dat er in dit opzicht een hang naar aanzien moet zijn geweest. Het hout, de wierook, de wijn, de olie, en al de andere dingen die voor de heilige dienst noodzakelijk waren, evenals gouden en zilveren vaten, werden met gulle hand geschonken. Bepaalde families verwierven door hun ijver speciale voorrechten, bijvoorbeeld dat het hout dat zij brachten altijd het eerst zou worden gebruikt voor het vuur op het altaar, en de kwestie van mensen die hun gehele fortuin aan de tempel hadden nagelaten is zo vaak besproken, dat het in geen geval een ongewoon verschijnsel moet zijn geweest. Naar deze praktijk kan Christus hebben verwezen in het aanklagen van de Schriftgeleerden en Farizeeën die 'de huizen der Weduwen opeten, en dat onder den schijn van lang te bidden' (Mattheus 23:14). Want heel wat van dit geld ging uiteindelijk vanuit de schatkamer van de tempel naar hen, alhoewel er geen bewijzen zijn van hun intriges voor persoonlijke giften.

Het belastinggeld

Naast deze gelofteoffers en de verkoop van het overschot van wierook, meel, etc. Waren de mensen gewoon om op de sabbatten en feestdagen vrijwillige bijdragen 'in hun handen' naar de tempel te brengen. Een andere en erg grote bron van inkomsten kwam uit de winst die gemaakt werd met de spijsoffers, die door de Levieten werden bereid en iedere dag aan de offeraars werden verkocht. Maar verreweg de grootste som werd verkregen uit de halve sikkels tempelbelasting, die voor iedere mannelijke meerderjarige Israëliet verplicht was, ook voor de proselieten en zelfs voor de vrijgelaten slaven. Aangezien de sikkels van het heiligdom twee gewone sikkels waard was, bedroeg de halve sikkels verschuldigd aan de schatkamer van de tempel ongeveer twee *denarii* of een *didrachme*. Vandaar dat, toen Christus in Kapernaum werd gevraagd of Hij deze belasting betaalde (Mattheus 17:24), Hij aan Petrus opdracht gaf de *stater te* geven, oftewel twee didrachmen voor hen beiden. Dit feit maakt het voor ons ook mogelijk de juiste datum van deze gebeurtenis vast te stellen. Want jaarlijks, op de eerste Adar (de maand vóór het Pascha), werd overal in het land de naderende tempelbelasting geproclameerd door boodschappers vanuit Jeruzalem. Op de 15e Adar openden de geldwisselaars in het gehele land kraampjes om de verschillende munten, die Joodse inwoners of zij die zich in het buitenland hadden gevestigd meebrachten, om te wisselen in de oude munteenheid van Israël. Want het was de gewoonte dat niets anders dan de gewone halve sikkels van het heiligdom in de schatkamer kon worden ontvangen. Op de 25e Adar werden de zaken alleen nog maar gedaan binnen Jeruzalem en op het terrein van de tempel, en na die datum konden zij die geweigerd hadden de belasting te betalen gerechtelijk worden vervolgd, en kon beslag op hun goederen worden gelegd. Hierop was een uitzondering gemaakt voor de priesters, en dat 'in het belang van vrede', dat wil zeggen, opdat hun functie niet in diskrediet zou komen. Van heidenen of Samaritanen werd geen belastinggeld ontvangen, de algemene regel met betrekking tot al hun offergaven was deze: 'Een gelofte- en een vrijwillig offer ontvangen zij, maar wat geen gelofte- of een vrijwillig offer is (bij geen van beide categorieën behoort) ontvangen zij niet.' Ter ondersteuning werd Ezra 4:3 geciteerd. De wet stelde ook het kortingspercentage vast dat de geldwisselaars aan hen die de tempelbelasting inden mochten berekenen, misschien om verdenking van, of verleiding tot woeker te voorkomen, een zonde die gezien werd als een van de gruwelijkste burgerlijke overtredingen.

Jaarlijkse belastingsom

De totale som die jaarlijks uit de tempelbelasting werd verkregen, is berekend op ongeveer honderddrieënnegentigduizend gulden. Aangezien de bankiers op iedere halve sikkels een zilveren *meah*, of ongeveer een kwart *denar* (2d.) mochten berekenen, moet hun winst bijna vierentwintigduizend gulden hebben bedragen, of als we er een kleine som aftrekken voor uitzonderingen, waarbij de *meah* niet aangerekend mocht worden, ongeveer drieentwintigduizend gulden, een erg grote som als we de waarde van het geld in aanmerking nemen in een land waar een arbeider een *denar* voor een dag werken ontving (Mattheus 20:2), en de barmhartige Samaritaan liet slechts twee *denars* achter in de herberg om voor de zieke man zorg te dragen. (Onze Statenvertaling vertaalt *denar* met 'penning'.) Jezus viel dus de gevestigde orde aan, toen Hij in het voorhof van de tempel 'het geld der wisselaren uitstortte en de tafelen omkeerde' (Johannes 2:15), terwijl Hij tegelijkertijd Zichzelf in directe tegenstelling met de wettige instellingen van het Sanhedrin plaatste, die Hij feitelijk als godslasterlijk bestempelde.

Belasting bij wet verplicht

Het was nog maar een eeuw geleden, tijdens de regeringsperiode van Salome Alexandra (ca. 78 vóór Chr.), dat de partij van de Farizeeën, die toen aan de macht was, een verordening had aangenomen waardoor de tempelbelasting bij wet verplicht werd gesteld. Het behoeft nauwelijks te worden gezegd dat hiervoor niet de minste reden uit de Schriften was. Het Oude Testament gaf inderdaad nergens aanleiding tot het verplicht stellen van een betaling met

religieuze doeleinden. De wet stelde vast wat verschuldigd was, maar liet de naleving ervan over aan de trouw van het volk, zodat de voorziening voor de tempel evenals die voor het priesterschap afhingen van de godsdienstige toestand van de natie (Maleachi 3:8-10). Maar, zonder hiermee rekening te houden, is het twijfelachtig of de halve sikkil ooit als een jaarlijkse betaling bedoeld is geweest. De eerste verordening was onder uitzonderlijke omstandigheden (Exodus 30:12), en de manier waarop eenzelfde inzameling tijdens de regeringsperiode van Joas plaatsvond, brengt de vraag naar voren, of de oorspronkelijke instelling door Mozes niet eerder moet worden opgevat als een geoorloofd precedent dan als een bindende regel (2 Kronieken 24:6-11). Ten tijde van Nehemia (Nehemia 10:32-34) lezen we alleen van een zichzelf opgelegd 'gebod', van een derde deel van een sikkil, en niet van een halve sikkil. Maar reeds lang voor de komst van Christus kregen heel andere opvattingen de overhand. 'De verstrooiden in het buitenland' zagen de tempel als de enige band zowel met hun nationale als met hun religieuze leven. Vaderlandsliefde en religie deden hun giften toenemen, zodat die de wettelijke verplichtingen ruimschoots overtroffen. Langzamerhand gingen zij de tempelbelasting steeds meer zien als, in de letterlijke zin van het woord, 'een verzoening voor hun zielen' (Exodus 30:12). Er waren zoveel giften, dat zij altijd eerst naar bepaalde centrale plaatsen werden gebracht, waarvandaan de meest achtenswaardigen ze als 'gewijde afgezanten' naar Jeruzalem droegen. De kostbaarste bijdragen kwamen van de grote Joodse nederzettingen in Mesopotamië en Babylon, waarheen de verstrooiden oorspronkelijk waren weggevoerd. Hier waren speciale schatkamers gebouwd in de steden Nisibis en Nehardea, waarvandaan een groot gewapend escorte jaarlijks de afgezanten naar Israël vergezelde. Evenzo had ook Klein-Azië, dat jaarlijks ongeveer twintigduizend gulden bijdroeg, zijn centrale inzamelingsplaatsen. In de tempel werden deze gelden in drie grote kisten geleegd, die onder bepaalde formaliteiten bij elk van de drie grote feesten werden geopend. Volgens de traditie bevatten deze drie kisten elk drie sea (de sea, 9,7 liter), zodat bij de drie gelegenheden waarop zij geopend werden er totaal zevenentwintig sea munten uit werden genomen.

Hoe het geld werd besteed

De tempelinkomsten werden in de eerste plaats gebruikt voor de inkoop van alle *publieke* offers, dat zijn die welke geofferd werden in naam van de *gehele gemeenschap* van Israël, zoals de morgen- en de avondoffers, de feestoffers, etc. Deze betaling was een van de geschilpunten tussen de Farizeeën en de Sadduceeën. Er werd zo'n grootbelang gehecht aan het feit dat geheel Israël vertegenwoordigd zou lijken bij de aankoop van de publieke offers, dat wanneer de drie kisten werden geleegd, zij uitdrukkelijk uit één 'voor het land Israël' 'namen, uit de andere 'voor de omringende landen' (d.w.z. voor de Joden die zich daar gevestigd hadden), en uit de derde 'voor verafgelegen landen'. Daarenboven financierde de tempelschatkamer alle andere dingen die noodzakelijk waren voor de dienst van het heiligdom, alle reparaties aan de tempel en de salarissen van een uitgebreide staf van gekwalificeerde functionarissen, zoals degenen die het toonbrood en de wierook bereidden, die toezagen op de onberispelijkheid van de duplicaten van de wet die in de synagogen werden gebruikt, die de priesters onderwezen in hun verschillende taken, die de gordijnen maakten, etc., en ook mogen we de honoraria van de rabbijnen, naar hun eigen getuigenis, niet over het hoofd zien. En na al deze royale uitgaven was er niet alleen genoeg om de reparaties aan de stadsmuren, de wegen, en de publieke gebouwen, etc. te betalen, maar ook nog voldoende om de geweldige rijkdom in de schatkamer te vermeerderen!

De tempel-hymnodie

Het karakter van de tempeldienst kwam overeen met de rijkdom en pracht van de tempel. Het belangrijkste, naast de offerritten, was de hymnodie van het heiligdom. We kunnen bedenken wat het geweest moet zijn in de dagen van David en Salomo. Maar zelfs in de tijd van het

Nieuwe Testament was het zo dat de apostel Johannes geen passender voorstellingswereld kon vinden, om de hemelse werkelijkheid en uiteindelijke overwinning van de Kerk te beschrijven, dan die van de lofprijzing in de tempel. Dus, wanneer eerst 'de vierentwintig ouderlingen', die de leiders van de vierentwintig priesterklassen vertegenwoordigen, en nadien de 144.000, die het verlorene Israël in al haar volheid (12 x 12.000) vertegenwoordigen, 'het nieuwe lied', zingen de eersten in de hemel, en de laatstgenoemden op de berg Sion, treden zij op, precies zoals in de tempeldienst, als 'citorspelers, spelende op hun citers' (Openbaring 5:8, 14:2-3). Mogelijk is er ook een overeenkomst tussen het tijdstip waarop deze citorspelers worden geïntroduceerd en de fase in de tempeldienst wanneer de muziek begon -juist wanneer het vreugdevolle drankoffer werd uitgegoten. Er is nog een derde verwijzing in het boek Openbaring naar 'de citers Gods' (Openbaring 15:2), met een zeer duidelijk zinspel, niet op de dagelijkse, maar op de sabbatdienst in de tempel. In dit geval zijn de citorspelers zij 'die de overwinning hadden van het beest'. De Kerk, die door grote beproeving is gegaan, staat overwinnend 'aan de glazen zee', en de heiligen 'hebbende de citers Gods', zingen 'het gezang van Mozes, den dienstknecht Gods'. Het is de sabbat van de Kerk, en zoals op de sabbat, zongen zij naast de psalm voor de dag (Psalm 92) bij het dagelijkse offer, bij het aanvullende sabbatsoffer (Numeri 28:9-10) 's morgens het lied van Mozes, in Deuteronomium 32, en 's avonds dat in Exodus 15. Zo viert de overwinnende Kerk haar ware sabbat van rust door ditzelfde 'gezag van Mozes en van het Lam' te zingen, alleen in een taal die de rijke betekenis van de sabbatsliederen in de tempel laat zien.

Instrumentale muziek

Strikt genomen was de echte lofprijzing in de tempel alleen vocaal. Dit is door de rabbijnen vaak voorgeschreven als een principe. De instrumentale muziek die er was, diende alleen om het lied te begeleiden en te ondersteunen. Dienovereenkomstig mochten alleen de Levieten optreden als koorzangers, terwijl het andere voorname Israëlieten was toegestaan deel te nemen aan de instrumentale muziek. De stoten van de trompetten, die alleen door de priesters geblazen werden, maakten, tenminste in de tweede tempel-geen deel uit van de instrumentale muziek in de dienst, maar waren voor geheel andere doeleinden bestemd. Zelfs de houding van de spelers toonde dit, want terwijl de Levieten aan hun tafels stonden met hun gezichten gericht naar het heiligdom, of westwaarts, stonden de priesters, met hun zilveren trompetten, precies in tegenovergestelde richting, aan de westkant van de opgang tot het altaar, bij de 'tafel van het ver' en keken oostwaarts of naar beneden over de voorhoven. Op gewone dagen bliezen de priesters zeven maal, iedere keer drie stoten, een korte klank, een alarm, en weer een scherpe korte klank (Thekiah, Theruah, en Thekiah), of, zoals de rabbijnen het uitdrukken: 'Een alarm in het midden en een duidelijke noot ervoor en erachter.' Volgens de traditie waren zij bedoeld om symbolisch het koninkrijk van God, de Goddelijke voorzienigheid en het laatste oordeel te verkondigen. De eerste drie stoten werden geblazen als de grote poorten, speciaal die van Nikanor, werden geopend. Dan, wanneer het drankoffer werd uitgegoten, zongen de Levieten de psalm van de dag in drie stukken. Na ieder stuk was er een pauze, waarin de priesters drie stoten bliezen, en het volk in aanbidding verzonken was. Dit was de normale gang van zaken bij het avond- en bij het morgenoffer. Op de avond van de sabbat riep een drievoudige stoot van de priesterlijke trompetten, zover als de klank over de stad werd gedragen, het volk op om zich voor te bereiden voor de heilige dag, terwijl een andere drievoudige stoot het feitelijke begin aankondigde. Op sabbatten, wanneer naast het gewone, een extra offer werd gebracht, en het lied van Mozes werd gezongen, niet op iedere sabbat helemaal, maar verdeeld in zes delen, voor elke sabbat een deel -bliezen de priesters nog drie keer extra op hun trompetten in de pauzes van de sabbatpsalm.

De invloed van David

De tempelmuziek dankt zijn ontstaan aan David, die niet alleen dichter en componist was, maar die ook muziekinstrumenten uitvond (Amos 6:5, 1 Kronieken 23:5), in het bijzonder de tiensnarige *Nevel* of luit (Psalm 33:2, 144:9). Vanuit het boek Kronieken weten we hoe dit deel van de dienst geheel was ontwikkeld, ofschoon de vermelding van Josephus, dat Salomo in veertigduizend harpen en luiten, en tweehonderdduizend zilveren trompetten had voorzien, duidelijk een grove overdrijving is. De rabbijnen sommen zesendertig verschillende instrumenten op, waarvan er slechts vijftien in de Bijbel worden vermeld, en hiervan vijf in de Pentateuch. Zoals in de vroege Joodse poëzie er geen bepaalde en aaneengesloten maat was (in de moderne zin van het woord), en ook geen regelmatig en van te voren vastgesteld rijm, zo was er ook geen muzieknotatie, of kunstige harmonie. De melodie was eenvoudig, rustig, en werd in koor onder begeleiding van instrumentale muziek gezongen. Slechts één paar koperen cimbalen mocht er worden gebruikt. Maar dit 'klinkend metaal' en deze 'luidende schel' maakten geen deel uit van de tempelmuziek, en diende alleen om het begin van dat deel van de dienst aan te geven. Hiernaar lijkt de apostel te verwijzen in 1 Corinthiërs 13:1, wanneer hij de gave van 'talen' vergelijkt met het teken of signaal waarmee de echte tempelmuziek werd geïntroduceerd.

De harp en luit

Die muziek werd voornamelijk ondersteund door de harp (Kinnor) en de luit (Nevel). Van de laatstgenoemde (die mogelijk werd gebruikt voor solo's) waren er niet minder dan twee en niet meer dan zes in het tempelorkest, van de eerstgenoemde, of de harp, mochten er zoveel mogelijk zijn, maar niet minder dan negen. Er waren natuurlijk verschillende soorten, zowel van de Nevel als van de Kinnor. Het voornaamste verschil tussen deze twee soorten snaarinstrumenten lag hierin, dat bij de Nevel (luit of gitaar) de snaren over het klankbord waren getrokken, terwijl ze bij de Kinnor vrij stonden, zoals bij onze harpen. Van de blaasinstrumenten weten we dat, naast hun zilveren trompetten, de priesters ook de Sjofar of hoorn bliezen, met name met de Nieuwe Maan, en op het Nieuwjaarsfeest (Psalm 81:4), en om het jubeljaar aan te kondigen, dat inderdaad daaraan zijn naam ontleende. Oorspronkelijk was de Sjofar mogelijk een ramshoorn, maar later werd hij ook van metaal gemaakt. De Sjofar werd voornamelijk gebruikt om zijn luide en ver-klinkende geluid (Exodus 19:16,19, 20:18, Jesaja 58:1). Met het Nieuwjaarsfeest stond er een priester met een Sjofar tussen hen die de trompetten bliezen, terwijl er op vastendagen aan iedere kant van hen een priester met een Sjofar stond, de klanken van de Sjofar hielden veel langer aan dan die van de trompetten. In de synagogen buiten Jeruzalem werd met Nieuwjaar alleen op de Sjofar geblazen, en op vastendagen alleen op trompetten.

De fluit

De fluit (of houten blaasinstrument) werd op twaalf speciale feesten in de tempel bespeeld. Deze waren: de dag van het slachten van het eerste, en die van het slachten van het tweede paaslam, de eerste dag van het Feest van de ongezuurde broden, het Wekenfeest, en de acht dagen van het Loofhuttenfeest. Volledig in overeenstemming met het sociale karakter van deze feesten, werd de fluit ook gebruikt bij de feestelijke pelgrimsstoeten op hun reis naar Jeruzalem, om de 'Bedevaartspsalmen', of liever 'Opgangspsalmen' (Jesaja 30:29) te begeleiden, die met zulke evenementen werden gezongen. Het was ook gebruikelijk dat ze bij bruiloften en begrafenissen werden bespeeld (Mattheus 9:23), want volgens de rabbijnse wet was iedere Jood verplicht om bij de begrafenis van zijn vrouw te zorgen voor tenminste twee fluiten en een klaagvrouw. In de tempel waren niet minder dan twee en niet meer dan twaalf fluiten toegestaan. Tot slot hebben we voldoende bewijs dat er in de tempel ook een soort orgel werd gebruikt (de *Magrephah*), maar of het alleen bedoeld was om signalen te geven of niet, kan niet duidelijk worden vastgesteld.

De menselijke stem

Zoals reeds vermeld, werd de lofprijzingsdienst voornamelijk ondersteund door de menselijke stem. Een goede stem was de enige kwalificatie die een Leviet nodig had. In de tweede tempel schijnen er ook zangeressen in dienst te zijn geweest (Ezra 2:65,

Nehemia 7:67). In de tempel van Herodes was hun plaats ingenomen door Levietenjongens. Ook namen de gelovigen geen deel meer aan de lofprijs, uitgezonderd hun Amen' als antwoord. In de eerste tempel was dat anders, zoals we opmaken uit 1 Kronieken 16:36, uit de zinspeling in Jeremia 33:11, en ook uit Psalmen als 26:12, 68:27. Bij het leggen van de fundamente van de tweede tempel, en bij de inwijding van de muur van Jeruzalem, lijkt het gezang antifonaal of antwoordend te zijn geweest (Ezra 3:10-11, Nehemia 12:27, 40), naderhand verenigden beide koren zich blijkbaar, en zongen 2e samen in de tempel zelf. Zoiets was mogelijk ook de gang van zaken in de eerste tempel. Wat de melodieën waren waarop de Psalmen werden gezongen, is nu helaas onmogelijk na te gaan. Sommige muziek die nu nog steeds in de synagogen wordt gebruikt, moet uit die tijd dateren. En er is geen reden om er aan te twifelen dat de zogenoemde Gregoriaanse muziek de oude Tempel-hymnodie dicht benadert, alhoewel zeker niet zonder aanzienlijke wijzigingen.

Maar hoe indrukwekkend moet de lofprijzingsdienst zijn geweest bij de inwijding van de tempel van Salomo, 'het huis werd met een wolk vervuld, namelijk het huis des Heeren. En de priesters konden, vanwege die wolk, niet staan om te dienen, want de heerlijkheid des heeren had het huis Gods vervuld!' (2 Kronieken 5:13-14). Zulke muziek en zulk antwoordend zingen zou in het boek Openbaring kunnen dienen als beeldspraak voor de hemelse werkelijkheid (Openbaring 4:8, 11, 5:9, 12, 7:10-12), vooral in de beschrijving van de laatste aanbidding in Openbaring 14:1-5, waar aan het einde van de antifoön de twee koren zich verenigen om, zoals bij de inwijding van de tweede tempel, samen in groot koor te zingen: 'Halleluja, want de Heere, de almachtige God, heeft als Koning geheerst' (Openbaring 19:6-7, vgl. ook Openbaring 5:13).

Hoofdstuk 4

Het dienstdoende priesterschap

‘En een iegelijk priester stond wel alle dagen dienende, en dezelfde slachtofferen dikmaals offerende, die de zonden nimmermeer kunnen wegnemen.’ Hebreëen 10:11

Het priesterschap

In het volgende citaat uit Handelingen zien we iets van het leven in de vroege kerk. ‘Een grote schare der priesters werd den geloven gehoorzaam’ (Handelingen 6:7). We lijken in verbeelding terug te gaan naar de tijd waarin Levi getrouw bleef te midden van de algemene geestelijke ontrouw (Exodus 32:26), en dan door de lange rij van vrome dienstdoende priesters de vervulling te bereiken van dit gezegde van Maleachi, deels een vermaning en deels profetie: ‘Want de lippen der priesters zullen de wetenschap bewaren, en men zal uit zijn mond de wet zoeken: want hij is een engel des heren der heirscharen’ (Maleachi 2:7). We kunnen ons voorstellen hoe zij, die dienst deden in heilige dingen, 's avonds wanneer de gelovigen de tempel hadden verlaten, zouden samenkomen om te spreken over de geestelijke betekenis van de diensten en om de wonderbaarlijke dingen die in Jeruzalem hadden plaatsgevonden te overwegen, die zoals sommigen beweerden, de vervulling waren van die typen die de essentie van hun taak en dienst vormden. ‘Want dit is in geen hoek geschied.’ Het verhoor van Jezus, Zijn veroordeling door het Sanhedrin, en Zijn overlevering aan de heidenen, moet het onderwerp van herhaalde discussie zijn geweest. Waren niet hun eigen leiders bij deze zaak betrokken? Was het niet Judas die op die fatale dag de tempel binnen snelde, en de ‘prijs des bloeds’ wild de schatkamer inwierp? Was, aan de andere kant, één van de voornaamste priesters en een lid van de Joodse raad, Jozef van Arimathea, niet een volgeling van Jezus? Nam ook niet de farizeeër Nicodemus dezelfde opvatting aan, en raadde zelfs niet Gamaliël aan om voorzichtig te zijn? Bovendien was er in de portalen van de tempel, in het bijzonder in die van Salomo, een merkwaardig wonder geschied in ‘die Naam’, en daar werd ook dagelijks Zijn overheersende kracht verkondigd. Het betaamde vooral het priesterschap om deze zaak goed te onderzoeken, en de tempel leek de meest aangewezen plaats voor deze discussie.

Het aantal priesters

Het aantal priesters dat te allen tijde in Jeruzalem was te vinden, moet erg groot zijn geweest, en Ofel een dichtbevolkte wijk. Volgens de Joodse traditie was de helft van ieder van de vierentwintig klassen, waarin de priesters waren verdeeld, permanent in Jeruzalem woonachtig, de rest woonde over het gehele land verspreid. Er wordt aan toegevoegd dat ongeveer een helft van de laatstgenoemden zich in Jericho had gevestigd, en gewoon waren om hun broeders, terwijl zij dienst deden in Jeruzalem, van het nodige onderhoud te voorzien. Natuurlijk moeten zulke beweringen niet al te letterlijk worden genomen, alhoewel ze zonder twijfel in hoofdzaak waar zijn. Wanneer een klasse dienst had, waren alle leden verplicht in de tempel te verschijnen. Degenen die wegbleven, moesten in de synagogen van hun district samenkomen om te bidden en te vasten iedere dag van de week waarin zij dienst moesten

doen, uitgezonderd op de zesde, de zevende en de eerste, dat wil zeggen niet op sabbat en ook niet op de dag eraan voorafgaand en erop volgend, want de vreugde die bij de sabbat hoort, past niet bij een vasten onmiddellijk ervoor of erna.

Symboliek van het priesterschap

Het behoeft nauwelijks gezegd te worden, dat alles wat verbonden is met het priesterschap symbolisch en typisch bedoeld was, het ambt zelf, de functies, zelfs de kleding en materiële steun. Het oorspronkelijke doel van Israël zelf was om de Heere 'een priesterlijk koninkrijk, en een heilig volk' te zijn (Exodus 19:5-6). Dit kon echter slechts werkelijkheid worden in 'de volheid des tijds'. Al dadelijk bij het begin was daar de barrière van zonde, en om toegang te verkrijgen tot de lijn van Israël, als 'de som van de kinderen Israël's was opgenomen naar de geleiden onder hen', moest iedere man de halve sikkil geven, die later de vaste tempelbijdrage werd, als 'een verzoening (bedekking) zijner ziel' voor de Heere (Exodus 30:12-13). Maar desondanks was Israël zondig en kon het de Heere alleen naderen in de weg die Hij zelf opende en op een manier die Hij bepaalde. Directe keuze en instelling door God waren de voorwaarden, zowel voor het priesterschap, als voor de offers, feesten en voor ieder detail van de dienst.

Bemiddeling

De basisgedachten die overal aan ten grondslag lagen en die de tempeldienst aaneen-voegden tot een harmonieus geheel, waren *verzoening* en *bemiddeling*, het ene uitgedrukt door typische verzoenende offers, het andere door een typisch bemiddelend priesterschap. Zelfs de Hebreeuwse term voor priester (*Cohen*) betekent in zijn grondbetekenis 'één die opkomt voor een ander, en bemiddelt in zijn rechtsgeding'. Voor dit doel koos God de *stam van Levi*, en daaruit weer het *geslacht van Aäron*, aan wie Hij het 'priesterambt als een geschenk' verleende (Numeri 18:7). Maar de functies van het priesterschap concentreerden zich rondom de *persoon van de hogepriester*. Overeenkomstig hun goddelijke roeping (Hebreeën 5:4) was er voor het onderhoud van het priesterschap een speciale en uitzonderlijke voorziening gemaakt. Het principe werd zo uitgedrukt: 'Ik ben uw deel en uw erfenis onder de kinderen van Israël', en de blijdschap, in de volle betekenis en toepassing, vond een uitweg in zulke woorden als in Psalm 16:5-6: 'De heere is het deel mijner erve, en mijns bekens, Gij onderhoudt mijn lot. De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen, ja een schone erfenis is mij geworden'.

Heiligheid

Maar er moest nog een andere gedachte door het priesterschap worden uitgedrukt. Het doel van verzoening was *heiligheid*. Israël moest 'een heilige natie' zijn, verzoend door de 'besprenkeling van het bloed', op die manier werd men nabij God gebracht en bleef men met Hem in gemeenschap. De priesters, als de plaatsvervangende offeraars van dat bloed en middelaars voor het volk, moesten ook de 'heiligheid' van Israël tonen. Iedereen weet hoe dit werd gesymboliseerd door de gouden plaat die de hogepriester op zijn voorhoofd droeg, met daarop de woorden: 'De heiligheid des heren'. Maar alhoewel de hogepriester hierin, evenals in elk ander opzicht, de meest volledige belichaming was van de functies en het doel van het priesterschap, werd dezelfde waarheid ook op een andere manier getoond. De *lichamelijke geschiktheid* die het priesterschap vereiste, de soorten *verontreinigingen* die hun functioneren tijdelijk of geheel zouden belemmeren, hun *manier van rangschikking*, en zelfs ieder deel, het materiaal, en de kleur van hun *aparte kledingwaren* alle bedoeld om op een symbolische manier deze typische heiligheid uit te drukken. In alle opzichten was er een verschil tussen Israël en de stam van Levi, tussen de stam van Levi en het geslacht van Aäron, en uiteindelijk tussen de gewone priester en de hogepriester, die het meest volkomen onze Grote Hogepriester typeerde, in Wie al deze symbolen werkelijkheid zijn geworden.

De vierentwintig klassen

Bij de uiteenzetting van de betekenis en het doel van het Levitisch priesterschap, zoals door God ingesteld, behoren volledige details, terwijl onze huidige taak meer is om de verdere ontwikkeling te schetsen tot hoe het was in de tijd dat Jezus in de tempel was. De eerste bijzonderheid uit de post-Mozaische tijd die we hier tegenkomen, is de ordening van het priesterschap in vierentwintig priesterklassen, die ongetwijfeld dateert uit de tijd van David. Maar de Joodse traditie dateert deze veel vroeger. Want volgens de Talmoed zou ze teruggaan tot Mozes, van wie diverse malen wordt verondersteld dat hij de zonen van Aäron in acht of anders zestien klassen zou hebben ingedeeld (vier, of anders acht, van Eleazar, en de andere vier, of anders acht, van Ithamar), waaraan, in de ene veronderstelling, Samuel en David ieder nog eens acht klassen toevoegden, of, in de andere, Samuel en David samen, de acht nodig hadden om de vierentwintig vermeld in 1 Kronieken 24 voltallig te maken. Het behoeft nauwelijks te worden gezegd dat dit, zoals zoveel gelijksoortige beweringen, ook gewoonweg een poging is om iedere ordening terug te voeren tot het begin van de Joodse geschiedenis, teneinde de onbetwistbare autoriteit vast te stellen.

De klassen na de ballingschap

De instelling van David en Salomo duurde voort tot aan de Babylonische ballingschap. Daaruit keerden echter slechts vier van de vierentwintig klassen terug: die van Jedaja, Immer, Pashur en Harim (Ezra 2:36-39), de klasse van Jedaja werd het eerst vermeld, omdat die uit het geslacht van de hogepriester kwam, 'van het huis van Jesua', 'de zoon van Jozadak' (Ezra 3:2, Hagg. 1:1, 1 Kronieken 6:15). Om weer op het oorspronkelijke aantal te komen, moest elk van deze vier families vijf loten trekken voor hen die niet waren teruggekeerd, om zo opnieuw vierentwintig klassen te vormen, die de oude namen moesten dragen. Bijgevolg behoorde bijvoorbeeld Zacharias, de vader van Johannes de Doper, niet echt tot het geslacht van Abia (1 Kronieken 24:10), dat niet uit Babylon was teruggekeerd, maar tot de 'dagorde van Abia', die uit een andere familie was gevormd, en alleen de oude naam droeg (Lukas 1:5). Zoals de priesters, werden ook de Levieten ten tijde van koning David in vierentwintig klassen ingedeeld, die als assistenten van de priesters (1 Kronieken 23:4, 28), als zangers en musici (1 Kronieken 25:6), als portiers en wachters (1 Kronieken 26:6 e.v.), en als gerechtsdienaren en rechters moesten optreden. Van deze verschillende klassen was die van de assistenten van de priesters verreweg de grootste en aan hen was de verantwoording over de tempel toevertrouwd in ondergeschiktheid aan de priesters. Het was hun plicht toe te zien op de heilige kleding en vaten, de opslagplaatsen en hun inhoud, en op de bereiding van het toonbrood, van het spijsoffer, van de specerijen, etc. Zij moesten gewoonlijk ook de priesters bijstaan in hun werk, toezien op de schoonmaak van het heiligdom, en zorg dragen voor de schatkisten (1 Kronieken 23:28-32).

In de tempel van Herodes

Natuurlijk werden deze bedieningen, zoals ook die van de zangers en musici en van de portiers en wachters, in de tempel van Herodes gehandhaafd. Maar voor de bediening van de Levieten als gerechtsdienaren en rechters was er geen plaats meer, niet alleen omdat die rechterlijke functies, zoals deze nog steeds bestonden bij de Joden, in handen van het Sanhedrin en de ondergeschikte autoriteiten waren, maar ook omdat de Levieten in het algemeen zo waren uitgedund. In feite waren er niet minder dan 4.289 priesters uit Babylon teruggekeerd, terwijl het aantal Levieten minder dan 400 was (Ezra 2:40-42, Nehemia 7:43-45), waarvan er slechts 74 assistent van de priesters waren. Hieraan voegde de volgende immigratie, onder Ezra, er slechts 38 toe, en dat ondanks het feit dat er speciaal naar Levieten was gezocht (Ezra 8:15,18-19). Volgens de traditie bestrafte Ezra ze door hen van hun tienden te beroven. De ruimte in hun aantal werd opgevuld door 220 Nethinim (Ezra 8:20), letterlijk

'gegevenen', waarschijnlijk oorspronkelijk vreemdelingen en ballingen zoals naar alle waarschijnlijkheid de Gibeonieten de eerste Nethinim zijn geweest (Jozua 9:21, 23, 27). Alhoewel de Nethinim, zoals de Leviëten en priesters, waren vrijgesteld van alle belasting (Ezra 7:24), en misschien ook wel van militaire dienst, stonden ze bij de aanhangers van het rabbinisme laag aangeschreven, onder een bastaard, maar boven een proseliet, en die verboden hen gemengde huwelijken met Israëliëten, en bestempelden hen als onbekwaam voor deelname aan de samenkomst.

Plichten van priesters en Leviëten

De plichten van priesters en Leviëten in de tempel kunnen uit de Bijbel worden afgeleid en zullen in de loop van ons onderzoek verder worden uitgelegd. Over het algemeen kunnen we hier stellen dat op de Leviëten de tempelwacht, de bewaking van de poorten en de taak alles rondom het heiligdom rein en helder te houden, neerkwam. Maar als 's nachts de priesters de wacht hielden bij de binnenste plaatsen van het heiligdom, openden en sloten zij ook alle binnenpoorten, terwijl de Leviëten deze taak vervulden bij de buitenpoorten, die naar de tempelberg (of voorhof van de heidenen) en naar de Schone Poort leidden, die de hoofdingang tot het voorhof van de vrouwen vormde. De levitische reinheidswetten, zoals uitgelegd door de rabbijnen, werden het strengst opgelegd aan aanbidders en priesters. Indien een melaatse, of ieder ander die verontreinigd was, zich binnen het heiligdom zelf waagde, of een priester dienst deed in een staat van onreinheid, zou hij, als het werd ontdekt, naar buiten worden gesleurd en door de rebellentuchting worden gedood, zonder enige vorm van proces. Kleinere straffen werden opgelegd aan degenen die schuldig waren aan kleinere soortgelijke overtredingen. Aan de sabbatsrust werd strikt de hand gehouden, voor zover verenigbaar met de noodzakelijke taken van de tempeldienst. Maar de laatstgenoemde verdrong de sabbatswet (Mattheus 12:5) en verontreiniging wegens contact met een dode. Als de tijdvoor het brengen van een offer niet was vastgelegd, zodat het zowel op de ene als op de andere dag kon worden gebracht, dan ging deze taak de sabbat of verontreiniging wegens contact met een dode niet te boven. Maar wanneer de tijd onveranderlijk was vastgesteld, kwam de hogere plicht tot gehoorzaamheid aan een direct gebod in de plaats van zowel de sabbat als deze ene (maar dan ook alleen deze) grond van verontreiniging. Hetzelfde principe gold voor zowel aanbidders als priesters.

De wekelijkse dienst Iedere klasse van priesters en van Leviëten (zoals reeds is vermeld) had gedurende een week dienst, van de ene sabbat tot de andere. De dienst van die week was weer verdeeld over de verschillende families die een klasse vormden, zodat, als deze bestond uit vijf families, drie elk één dag dienst deden, en twee elk twee dagen, als deze bestond uit zes families, deden vijf elk één dag, en één twee dagen dienst, als ze uit acht families bestond, deden zes elk één dag, en de andere twee samen op één dag dienst, of, als laatste, indien ze bestond uit negen families, dan deden vijf elk één dag en de andere vier per twee twee dagen dienst. Deze indelingen en schikkingen werden door de hoofden gemaakt. Op sabbatten was de gehele klasse in functie, op vastendagen mocht iedere priester naderbij komen en meehelpen aan de bedieningen van het heiligdom, en op het Loofhuttenfeest waren alle vierentwintig klassen verplicht aanwezig te zijn en dienst te doen. Als ze werkelijk bezig waren met de tempeldienst, mochten de priesters zowel overdag als 's nachts geen wijn drinken. Voor de andere families of huizen van de klasse die in Jeruzalem dienst deed, was het gedurende hun week van dienst verboden wijn te gebruiken, hoewel ze niet werkelijk in functie waren, uitgezonderd 's nachts. Dit was omdat zij konden worden opgeroepen om hun broeders van de dienstdoende familie te assisteren, wat zij niet konden doen als zij sterke drank hadden gedronken. De wet had zelfs (een enigszins vreemde) bepaling om ervoor te zorgen dat de priesters goed verzorgd, gewassen, en gekleed naar Jeruzalem zouden opkomen, om zo het *decorum* van de dienst veilig te stellen.

Deze functies gaven de priesters geen grote macht

Het is moeilijk om maatregelen te bedenken die meer diepgaand of rechtlijnig ingaan tegen wat gewoonlijk 'priesterlijke pretenties' worden genoemd dan die van het Oude Testament. Het basisprincipe, vanaf het begin vastgesteld, dat geheel Israël 'een koninkrijk van priesters' was (Exodus 19:5-6), maakte de priesters slechts vertegenwoordigers van het volk. Hun inkomen, dat zelfs onder de gunstigste omstandigheden middelmatig moet zijn geweest, was, zoals we hebben gezien, afhankelijk van het veranderende godsdienstige peil van de natie, aangezien er geen wet bestond die de betaling van tienden of andere offergaven kon afdwingen. Hoe weinig macht of invloed, verhoudingsgewijs gesproken, het priesterschap uitoefende, is vanuit de Joodse geschiedenis voldoende bekend. Buiten de eigenlijke dienst droegen de priesters en de hogepriester geen aparte kleding⁰ en alhoewel aan de priesters een aantal burgerlijke beperkingen was opgelegd, waren er weinig navenante voordelen. Het is inderdaad waar dat men vurig zocht naar verbintenissen met aanzienlijke priesterfamilies, en dat tijdens de moeilijke periode van Syrische overheersing de hogepriester tijdelijk zowel burgerlijke als godsdienstige heerschappij uitvoerde. Maar het laatstgenoemde voordeel moest duur worden betaald, zowel door de priesters als de natie.

Ook moeten we de machtige controlerende invloed die het rabbinisme uitoefende niet vergeten. De tendens, die we nooit uit het oog moeten verliezen bij de studie van het land Israël ten tijde van de Heere Jezus, was dat men steeds tegen alle voorrechten was, als ze niet waren verkregen door traditioneel onderwijs en theologische vindingrijkheid. De farizeeër, of liever, de man onderwezen in de traditionele wet, stond hoog aangeschreven bij God en bij mensen, 'maar deze schare, die de wet niet weet', was 'vervloekt', onbeschaafd, boerenvolk, zij waren geen waardering of zorg waard. Het rabbinisme paste deze principes zelfs toe op het priesterschap. Het verdeelde alle priesters in 'geleerden' en 'ongeletterden', en sloot de laatstgenoemden uit van sommige privileges van hun eigen orde. Zo waren er bepaalde contributies, die het volk naar goeddunken aan de priester die zij uitkozen, kon geven. Maar van sommige waren de ongeletterde priesters uitgesloten, op grond van het zogenaamde feit dat zij misschien in hun onwetendheid in een toestand van levitische onreinheid eraan deel zouden kunnen nemen, en zo een doodzonde bedrijven.

Training van priesters

In het algemeen moesten de priesters een instructie cursus volgen en werden zij geëxamineerd voordat zij tot de bediening werden toegelaten. Evenzo waren zij onderworpen aan de gewone raden, bestaande uit mannen onderwezen in de wet, zonder te letten op hun afkomst van de ene of andere stam. De aangestelde 'heersers' van de synagogen, de leraars van het volk, de leiders van hun godsdienst oefeningen, en alle andere functionarissen waren niet per definitie priesters, maar werden gewoonweg uitgekozen vanwege hun kennis en bekwaamheid. Ieder die de 'oudsten' of 'heersers' ervoor geschikt achtten, kon op hun verzoek, het volk op de sabbat 'een woord van terechtwijzing' toespreken. Zelfs de hogepriester zelf was verantwoording verschuldigd aan het Sanhedrin. Het is duidelijk vastgesteld, dat 'als hij een overtreding beging die volgens de wet een aframmeling verdiende, het grote Sanhedrin hem zou slaan, en hem dan weer in zijn functie zou herstellen'. Ieder jaar werd er een soort kerkenraad benoemd om hem in zijn taken voor de Grote Verzoendag te onderwijzen, 'voor het geval dat hij niet geleerd was', of in ieder geval om te zien of hij ze wist en onthouden had. Ja, het principe was duidelijk verkondigd, dat 'een geleerde, hoewel hij een bastaard was, van veel meer waarde was dan een ongeleerde hogepriester'. Indien men zich, naast dit alles, herinnert hoe de politieke invloed van de hogepriester in de dagen van Herodes in verval was geraakt, en hoe veelvuldig de bekleeders van dat ambt wisselden, door bevlieging van de heersers of door omkoperij, zal snel duidelijk worden wat de publieke opinie was.

Tegelijkertijd moet worden toegegeven dat over het algemeen gesproken de hogepriester, noodzakelijkerwijs, tamelijk veel invloed uitoefende, en dat doorgaans zij die het gewijde ambt bekleedden niet alleen 'geletterd' waren, maar ook leden van het Sanhedrin waren. Volgens de Joodse traditie zou de hogepriester alle andere priesters in elk opzicht moeten overtreffen, en als hij arm was, moest de rest bijdragen, om hem zo te verzekeren van een onafhankelijk fortuin. Ook had men eerbied voor hem. Als hij de tempel binnenkwam werd hij vergezeld door drie personen, aan elke zijde één, en de derde achter hem. Hij mocht, zonder daartoe te zijn aangesteld, dienst doen in elk onderdeel van de tempeldienst, hij had bepaalde uitzonderlijke rechten, hij bezat een huis in de tempel, waar hij overdag woonde, en alleen 's nachts trok hij zich terug in zijn eigen woning, die in Jeruzalem moest liggen en waarheen hij door het volk werd begeleid na de plechtigheden op de Grote Verzoendag, die bijna uitsluitend op hem neerkwamen.

Erfelijk ambt

Oorspronkelijk zag men het ambt van hogepriester als een ambt dat men bekleedde voor het leven en was het een erfelijk ambt, maar latere problemen maakten het een zaak van intrige, misdaad, of omkoperij. Zonder hier in te gaan op de ingewikkelde vraag naar de opvolging van het hogepriesterschap, mogen we het volgende uit de Talmoed citeren, zonder natuurlijk de absolute nauwkeurigheid te garanderen: 'In de eerste tempel dienden de hogepriesters, de zoon volgde de vader op, en zij waren achttien in getal. Maar in de tweede tempel verkregen zij het hogepriesterschap voor geld, en er zijn er die zeggen dat zij elkaar door hekserij vernietigden, zodat sommigen gedurende die periode 80 hogepriesters tellen, anderen 81, weer anderen 82, 83, 84 en zelfs 85.' De rabbijnen sommen 18 hogepriesters op gedurende de eerste tempel,

Lightfoot telt er 53 vanaf de terugkeer uit Babylon tot Matthias, toen de laatste oorlog van de Joden begon, terwijl Relandius er 57 telt. Maar op het einde is er zowel moeilijkheid als verwarring te midden van de voortdurende veranderingen. Er was geen vastgestelde leeftijd om het ambt van hogepriester te kunnen aanvaarden. De talmoedisten houden het op twintig jaar. Maar de ongelukkige nakomeling van de Makkabeeën, Aristobulus, was slechts zestien jaar oud toen hij als hogepriester dienst deed in de tempel en zijn schoonheid de jaloezie van Herodes opwekte, wat zijn dood teweegbracht. De ambtsaanvaarding bij de Levieten is, in de gewijde tekst, tijdens de periode in de woestijn op dertig bepaald, en nadien op vijfentwintig jaar, toen het werk minder lichamelijke kracht zou vergen, maar een groter aantal dienaren vereiste.

Belemmeringen voor het priesterschap

Voor het Levitisch ambt bestonden er geen speciale belemmeringen, alhoewel de rabbijnen erop aandrongen dat een goede stem absoluut noodzakelijk was. Anders was het met het priesterambt. De eerste vereiste ingesteld door het Sanhedrin, die voor dat doel dagelijks in de 'Zaal van de Gepolijste Stenen' zat, was inzake de genealogie van de kandidaat. Bepaalde genealogieën werden betrouwbaar geacht. Bijvoorbeeld, indien de naam van zijn vader in de archieven van Jeshana te Zipporim was ingeschreven, werd er geen verder onderzoek gedaan'. Indien hij de raad niet voldoende tevreden kon stellen over zijn perfecte legitimiteit, werd de kandidaat in het zwart gekleed en gesluierd, en definitief ervan uitgesloten. Als hij dit onderzoek wel doorstond, werd vervolgens onderzocht of hij een lichamenlijk gebrek had, waarvan Maimonides er honderdveertig opsomt die hem definitief, en tweeëntwintig die hem tijdelijk ongeschikt maakten voor de uitoefening van het priesterambt. Personen die om die reden werden gediskwalificeerd, werden echter wel toegelaten tot ondergeschikte ambten, zoals in de hout-kamer en hadden recht op onderhoud vanuit de tempel. Degenen die de tweevoudige test hadden doorstaan, werden in een wit gewaad gehuld en hun namen werden op de juiste manier ingeschreven. Hierop wordt gezinspeeld in Openbaring 3:5: 'Wie

overwint, die zal bekleed worden met witte klederen, en Ik zal zijn naam geenszins uitdoen uit het boek des levens’.

De investituur

Als men dus aanvaard was en nadien onderwezen was in zijn taken, werden zowel de priester als de hogepriester formeel aangesteld. Dit gebeurde niet zoals voorheen, door zalving, maar eenvoudig door investituur. Want zelfs de samenstelling van de heilige olie was ten tijde van de tweede tempel niet meer bekend. Zij werden ‘hogepriesters door investituur’ genoemd, en lager in rang beschouwd dan degenen ‘door zalving’. Wat betreft de gewone priesters, hielden de rabbijnen vol dat zij (ook) zelfs in de eerste tempel niet werden gezalfd, de rite die bij de zonen van Aäron was toegepast, was ook geldig voor hun nakomelingen. Anders was het in het geval van de hogepriester. Zijn investituur duurde zeven dagen. In de oude tijd, toen hij werd gezalfd, werd de heilige olie niet alleen over hem ‘uitgegoten’, maar ook aangebracht op zijn voorhoofd, boven de ogen, en volgens de traditie, in de vorm van de Griekse letter X. De samenhang is zeker merkwaardig. Deze heilige olie werd hiernaast alleen nog gebruikt voor de zalving van koningen uit het huis van David, niet voor andere Joodse vorsten, en alleen als hun opvolging betwijfeld werd. Anders ging de koninklijke waardigheid vanzelfsprekend door erfopvolging over van vader op zoon.

De kleding van de hogepriester

De hogepriesters door investituur droegen niet meer de echte Uriem en Thummim (hun betekenis was zelfs onbekend), toch was er een borstplaat met twaalf stenen gemaakt, die werd gedragen om de acht heilige kledingstukken compleet te maken. Dit was precies het dubbele aantal van wat door een gewone priester werd gedragen, te weten het linnen onderkleed, de mantel, de gordel, en het hoofddekseel. Hieraan voegde de hogepriester vier andere speciale kledingstukken toe, genaamd 'gouden gewaden', omdat er, in tegenstelling tot de kleding van de gewone priesters, goud, het symbool van grootsheid, in verwerkt was. Die kledingstukken waren: de *Meil*, of borstlap, geheel geweven, uit donkerblauwe kleuren, reikend tot aan de knieën, en aan de zoom versierd met afwisselend bloesem van de granaatappel in blauw, purper, en scharlaken, en gouden bellen, volgens de traditie tweeënzeventig, de *Efod* met het borstschild, in de vier kleuren van het heiligdom (wit, blauw, purper en scharlaken), en met gouden draden doorweven, het *hoofddekseel*, en tenslotte de *Zij*, of gouden hoofdband. Als de priester of de hogepriester dienst deed zonder alle kledingstukken te dragen, zou zijn dienst ongeldig zijn en ook indien er iets, hoe onbeduidend ook (zoals bijvoorbeeld een pleister), tussen het lichaam en de kleding van de priester zat. Het materiaal waaruit de vier kledingstukken van de gewone priester was gemaakt, was 'linnen', of nauwkeuriger gezegd, 'byssus' of 'fijn linnen', het witte blinkende katoen uit Egypte. Deze twee kenmerken van de byssus zijn karakteristiek (Openbaring 15:6: ‘bekleed met rein en blinkend lijnwaad’) en hebben een symbolische betekenis. Daarom lezen we in Openbaring 19:8: ‘En haar’, de vrouw van het Lam die zich heeft bereid, ‘is gegeven, dat zij bekleed worde met rein en blinkend fijn lijnwaad, want dit fijn lijnwaad zijn de rechtvaardigmaking der heiligen’.

Zinspelingen op de kleding in het Nieuwe Testament

We voegen nog wat meer bijzonderheden toe, voornamelijk ter illustratie van zinspelingen in het Nieuwe Testament. De mantel van de priester was uit één stuk geweven, zoals de naadloze rok van de Heiland (Johannes 19:23). Omdat hij nauwsluitend was, was de gordel strikt gesproken niet noodzakelijk geweest. Alhoewel de beschrijving van de rabbijnen, dat de gordel van de priester drie vingers breed en 14,6 meter lang (!) was, overdreven is, reikte hij zonder twijfel toch werkelijk tot over de voeten, en was het nodig dat hij tijdens de dienst over de schouder werd geworpen. Derhalve moet het doel voornamelijk symbolisch zijn geweest. In feite kunnen we deze mantel beschouwen als het meest kenmerkende priesterkleed,

aangezien hij alleen werd gedragen als de priester in functie was, nadien werd hij direct afgedaan. Dienovereenkomstig moeten we, wanneer we in Openbaring 1:13 de Heiland zien 'in het midden van de kandelaars', 'omgord aan de borsten met een gouden gordel', dit zo verstaan, dat onze hemelse Hogepriester daar bezig is ons te dienen, Hij is daar in functie. Evenzo wordt de gordel beschreven als 'aan de borsten', (zoals ook in Openbaring 15:6 'om de borst'), omdat zowel de gordel van de gewone priester als die op de efod die de hogepriester droeg daar gedragen werden, en niet rond de lendenen (vgl. Ezechiël 44:18). Ten slotte, de uitdrukking 'gouden gordel' zou kunnen verwijzen naar het feit dat de kleding van de hogepriester zijn 'gouden gewaden' werd genoemd, in tegenstelling tot de 'linnen gewaden' die hij op de Grote Verzoendag droeg.

Het borstschild

Van de vier kledingstukken van de hogepriester doet het borstschild, door de vierkante vorm en de twaalf stenen erop met de namen van de stammen, denken aan 'de vierkante stad', waarvan de 'fundamenten' twaalf kostelijke stenen zijn (Openbaring 21:16, 19-20).

Hoofddekse

Het hoofddekse van de hogepriester verschilde van dat van de gewone priester. Het was gevormd naar de omgekeerde kelk van een bloem, in grootte en mogelijk ook in vorm. Volgens de rabbijnen was het 7,3 meter hoog (!!). Met twee (volgens de rabbijnen met drie) linten van blauw koord was het symbool van koninklijke waardigheid, de 'gouden plaat' (of Ziz), waarin 'De heiligheid des heren' was gegraveerd -eraan vastgemaakt. Deze plaat was slechts twee vingers breed.

Gebedsriemen

Door sommigen wordt verondersteld dat de hogepriester tussen deze plaat en het hoofddekse zijn gebedsriemen heeft gedragen. Maar dit kunnen we geenszins beschouwen als een vaststaand feit. Volgens de ceremonie in de Talmoed droegen de priesters, Leviëten en de 'mannen in vaste dienst' geen gebedsriemen tijdens hun tempeldienst. Dit is een sterk punt dat door de moderne Karaïetische Joden wordt aangevoerd tegen de tradities van de rabbijnen. Zou het kunnen zijn, dat het dragen van gebedsriemen ten tijde van Christus *niet* een algemeen erkende verplichting was, maar meer het kenmerk van een partij? Dit zou extra kracht geven aan de woorden waarmee Christus protesteerde tegen hen die met hun gebedsriemen te koop liepen.

De Ziz

Volgens Josephus bestond in zijn dagen de oorspronkelijke Ziz van Aäron nog steeds, en was deze met andere buit meegenomen naar Rome. Daar zag R. Eliezer hem tijdens de regeringsperiode van Hadrianus. Vandaar kunnen we de Ziz met behoorlijke waarschijnlijkheid volgen tot de tijd van Belisarius, en naar Byzantium. Vandaar werd hij op bevel van de keizer meegenomen naar Jeruzalem. Wat er daarna van geworden is, is onbekend, mogelijk bestaat hij nog steeds. Er behoeft alleen toegevoegd te worden, dat de priesterklederen, wanneer die vuil geworden waren, niet werden gewassen, maar gebruikt werden als pitten voor de lampen in de tempel, die van de hogepriester werden verborgen. De hogepriester droeg iedere keer met de Grote Verzoendag nieuwe linnen klederen.

De veertien dienaren

De priesters die dienst deden in de tempel waren gerangschikt in 'gewone' priesters en verschillende andere functionarissen. Van de laatstgenoemden waren daar, naast de hogepriester, de 'Sagan', of hulppriester, twee 'Kalholikin', of hoofdschatmeesters en opzichters, zeven 'Ammarcalin', die ondergeschikt waren aan de Katholikin, zij hadden de hoofdverantwoording over alle poorten, en drie 'Gizbarin', of onderschatmeesters. Deze veertien dienaren, ge rangschikt in de genoemde volgorde, vormden de blijvende tempelraad, die alles in verband met de zaken en diensten van het heiligdom regelde. De leden werden ook

wel 'de oudsten van de priesters' genoemd, of 'de raadslieden'. Deze rechtbank, die zich gewoonlijk niet zelf bezig hield met strafzaken, had blijkbaar een leidende taak bij de veroordeling van Jezus. Maar, aan de andere kant, moet men wel onthouden dat zij niet allemaal dezelfde mening waren toegedaan, aangezien Jozef van Arimathea daartoe behoorde, de titel waarmee hij in Markus 15:43 wordt aangeduid is precies hetzelfde woord als dat wat in de Talmoed gebruikt wordt voor de leden van deze priesterraad.

Hun taken

Het is moeilijk de precieze taken van elk van deze klassen van dienaren te omschrijven. De 'Sagan' (of 'Segen', of 'Segan') zou dienstdoen in plaats van de hogepriester, als hij om de een of andere reden onbekwaam was. Meestal zou hij handelen als zijn assistent, en het overzicht houden over alle priesters, vandaar dat hij in de Schrift 'tweede priester' (2 Koningen 25:18, Jeremia 52:24), en in de Talmoedische geschriften 'de Sagan van de priesters' wordt genoemd. Een 'Chananja' wordt in de Talmoed vermeld als een Sagan, maar of hij de Annas uit het Nieuwe Testament was, moet open gelaten worden. De twee Katholikin waren voor de Sagan wat deze was voor de hogepriester, alhoewel hun hoofdtaak rond de tempelschatten schijnt gelegen te hebben. Evenzo waren de zeven Ammarcalin assistenten van de Katholikin, alhoewel zij de speciale verantwoording over de poorten, de heilige vaten, en de heilige kleding hadden, en zo waren ook de drie (of anders zeven) Gizbarin assistenten van de Ammarcalin. De titel 'Gizbar' komt reeds in Ezra 1:8 voor, maar toen de LXX dat boek vertaalden, schijnt de precieze betekenis al niet meer bekend te zijn geweest. Zij schijnen verantwoordelijk te zijn geweest voor alle gewijde en geheiligde dingen, voor de tempelbelasting, voor het geld ter verlossing, etc., en alle vragen met betrekking tot zulke zaken te hebben beslist.

Lagere functionarissen

Volgend in rang na deze dienaren waren de 'hoofden van elke klasse' die een week dienst hadden, en dan de 'hoofden van de families' van iedere klasse. Dan volgden de vijftien opzichters, te weten 'de opzichter over de tijd', die de priesters en het volk opriep tot hun respectieve taken, de opzichter over het sluiten van de deuren (natuurlijk onder supervisie van de Ammarcalin), de opzichter over de wachters, of leider van de tempel, de opzichter over de zangers en over hen die de trompetten bliezen, de opzichter over de cimbalen, de opzichter over de loten, die elke morgen werden getrokken, de opzichter over de vogels, die hen die zulke offers brachten moesten voorzien van tortelduiven en duiven, de opzichter over de zegels, die de vier kwitantiestrookjes uitreikte voor de verscheidene spijsoffers, geschikt voor verschillende offers, de opzichter over de drankoffers, voor eenzelfde doel als hierboven, de opzichter over de zieken, of de tempelarts, de opzichter over het water, die verantwoordelijk was voor de watervoorziening en de afvoer, de opzichter over de bereiding van het toonbrood, over de bereiding van het reukwerk, over het maken van de gordijnen, en over het verzorgen van de priesterkledij. Al deze dienaren hadden natuurlijk ondergeschikten, die zij uitkozen en in dienst namen, ofwel voor een dag of vast, het was hun laak toe te zien op alle regelingen in verband met hun respectieve afdelingen. Zo moet er, om niet te spreken van onderwijzers, inspecteurs van de offers, en een grote verscheidenheid aan vakmensen, voldoende werkgelegenheid zijn geweest voor een enorm aantal personen.

Inkomstenbronnen voor de priesters

We moeten niet afsluiten zonder de vierentwintig bronnen op te sommen waaruit, volgens de Talmoed, de priesters hun levensonderhoud verkregen. Hiervan waren er tien alleen beschikbaar in de tempel zelf, vier in Jeruzalem, en de overige tien door het gehele land. Die welke alleen in de tempel zelf mochten worden gebruikt, waren het priesterdeel van het zondoffer, dat van het zoenoffer voor een gekende en voor een twijfelachtige overtreding, publieke vredeoffers, het log olie van de melaatse, de twee broden van het Wekenfeest, het

toonbrood, wat overgebleven was van de spijsoffers, en de gomer op het Pascha. De vier die alleen in Jeruzalem mochten worden gebruikt, waren de eerstelingen van de runderen, de Biccurim, het deel van het dankoffer (Leviticus 7:12, 22:29-30), van de geit van de Nazireeër, en de huiden van de heilige offers. Van de tien die door het gehele land mochten worden gebruikt, konden er vijf naar goeddunken aan iedere priester worden gegeven, te weten de tiende van de tiende, het heffer van het deeg (Numeri 15:20, Romeinen 11:16), de eerste schapenvacht en het 'recht der priester' op het vlees (Deuteronomium 18:3). De andere vijf moesten aan de priesters van de speciale klasse, die die week dienst deed, worden gegeven, te weten, het geld ter verlossing voor een eerstgeboren zoon, dat voor een ezel, de 'geheilide akker zijner bezitting' (Leviticus 27:16), wat gewijd was geweest, en het bezit van een vreemdeling of proseliet dat gestolen was geweest en dat na de dood van de bestolen persoon aan de priesters was teruggegeven, met een vijfde deel extra. Tenslotte mocht men een ongeletterde priester alleen het volgende geven: dingen die waren gewijd, de eerstgeborene van het vee, de verlossing van een zoon, dat van een ezel, het recht van de priester (Deuteronomium 18:3), de eerste wol, de brandolie, de tien dingen die in de tempel zelf gebruikt moesten worden, en de Biccurim. Aan de andere kant had de hogepriester het recht om elk willekeurig deel te nemen van het offer dat hij koos, en ook kreeg hij iedere sabbat een half toonbrood.

Zo gedetailleerd was het systeem dat de toegang, de diensten en de voorrechten van het dienstdoende priesterschap regelde. Maar toch is dit alles verdwenen, en zelfs in de synagogen is er geen enkel spoor van deze ingewikkelde en perfecte regelingen overgebleven. 'Het oude is voorbijgegaan', omdat het slechts 'een schaduw der toekomstige goederen' was. Maar Christus blijft een Hogepriester tot in eeuwigheid.

Hoofdstuk 5

Offers: hun orde en hun betekenis

'Er zijn priesters die naar de wet gaven offeren. Welke het voorbeeld en de schaduw der hemelse dingen dienen.'

Hebreeën 8:4-5

Het is een merkwaardig feit, maar helaas veelbetekenend, dat het moderne Judaïsme de offers en het Levitisch priesterschap niet bestempelen als de essentie van het Oude Testament. Volgens het moderne Judaïsme zijn de offers dus in feite vreemde elementen die daarin waren binnengebracht, inderdaad getolereerd door Mozes, maar waartegen de profeten vurig protesteerden en zich onophoudelijk inspanden.' De enige argumenten, die deze vreemde verklaring ondersteunen, zijn: ten eerste dat het boek Deuteronomium slechts een korte samenvatting van de offervoorschriften bevat, geen gedetailleerde herhaling. En ten tweede dat gedeeltes als Jesaja 1:11 e.v., Micha 6:6 e.v., protesteren tegen het brengen van offers zonder echt berouw en verandering van geest. Toch stamt deze anti-offer of, als we het zo mogen noemen, anti-geestelijke tendens eigenlijk uit een veel vroegere periode. Want de offers in het Oude Testament waren niet enkel uitwendige gewoonten, een soort werkgerechtigheid die de offeraar rechtvaardigde door het blote feit van zijn gehoorzaamheid, aangezien 'het onmogelijk is, dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegneme' (Hebreeën 10:4).

Symboliek van de offers

De offers van het Oude Testament waren symbolisch en typisch. Een uitwendige gewoonte zonder enige echte inwendige betekenis is slechts een ceremonie. Maar een rite die een daadwerkelijke geestelijke betekenis heeft, is een symbool, en als die daarnaast ook verwijst naar een toekomstige realiteit, die tegelijkertijd de zegen, die staat te komen, door verwachting overbrengt, is ze een type. Zo waren de offers in het Oude Testament niet alleen symbolen, noch alleen maar voorzeggingen door feiten (zoals profetie een voorzegging door woorden is), maar zij brachten aan de gelovige Israëlieten reeds de zegen over, die zou voortvloeien uit de toekomstige werkelijkheid waarnaar ze verwezen. Vandaar dat de dienst aan de letter en de werkgerechtigheid van de schriftgeleerden en Farizeeën lijnrecht tegenover deze geloofsverwachting en dit geestelijk zicht op de offers stonden. De offers plaatsten allen op het niveau van zondaren, die gered moesten worden door de plaatsvervangende van een Ander, naar Wie zij verwezen. Later, toen de verwoesting van de tempel de diensten onmogelijk maakten, werd er een andere en meer overtuigende reden toegevoegd om te proberen andere dingen, zoals gebeden, vasten, etc. in de plaats van de offers te stellen.

Alhoewel geen van de oudere rabbijnen zo'n bewering als die van het moderne Judaïsme heeft verkondigd, moet de tendens toch steeds meer die richting zijn opgegaan. In feite was het een noodzakelijkheid geworden, want, als men beweert dat offers tot de essentie van het Judaïsme behoren, verklaart men het moderne Judaïsme tot een onmogelijkheid. Maar daardoor heeft ook de synagoge zichzelf tegengesproken, en door het verwerpen van de offers heeft zij zich buiten de grenzen van het Oude Testament geplaatst.

Offers: het middelpunt van het Oude Testament

Iedere onbevooroordeelde lezer van de Bijbel moet aanvoelen dat offers het middelpunt van het Oude Testament vormen. Indien het hier op zijn plaats was, zouden we vanuit hun universaliteit stellen, dat offers behoorden tot de oorspronkelijke traditie die het mensdom uit het paradijs had geërfd. Offeren schijnt voor de mens net zo natuurlijk' als bidden, het ene geeft aan wat hij over zichzelf voelt, het andere wat hij over God voelt. Het ene betekent een gevoelde noodzaak van verzoening, het andere een gevoel van afhankelijkheid.

Het begrip plaatsvervang

Het basisidee achter offeren in het Oude Testament is dat van plaatsvervang, dat Weer al het andere lijkt in te sluiten, verzoening en verlossing, plaatsvervangende straf en vergeving. De eerstelingen gelden voor alle producten, de eerstelingen voor de gehele kudde, het geld der verlossing voor datgene wat niet geofferd kan worden, en het leven van de offergave, dat in het bloed is (Leviticus 17:11), voor het leven van de offeraar. Vandaar ook het strikte verbod om te eten van bloed. Zelfs in de 'korban', een gave (Markus 7:11) of vrijwillig offer, is het nog steeds de gave voor de gever. Het idee van plaatsvervang, zoals door God Zelf naar voren gebracht, aangenomen en bekrachtigd, wordt uitgedrukt door de offerterm die in onze vertaling wordt vertaald met 'verzoening', maar die in werkelijkheid 'bedekking' betekent, het plaatsvervangende neemt in de aanvaarding door God de plaats in van, en bedekt zo, als het ware, de persoon van de offeraar. Vandaar de ervaring uit de Bijbel: 'Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is...dien de heere de ongerechtigheid niet toerekent' (Psalm 32:1-2), en misschien ook het gebed: 'O God, ons Schild! zie, en aanschouw het aangezicht Uws gezalfden' (Psalm 84:10). Zulke offers wezen echter noodzakelijkerwijs op een bemiddelend priesterschap, door wie zowel zij als de gereinigde aanbidders nabij God werden gebracht en in gemeenschap met Hem werden gehouden. Toch wisselden deze priesters zelf ook steeds, hun eigen personen en diensten hadden reiniging nodig, en hun offers vereisten constante vernieuwing, aangezien zo'n plaatsvervang in wezen niet volmaakt kon zijn. Samenvattend zien we dat dit alles symbolisch was (voor de nood van de mens, Gods genade en Zijn verbond), en typisch, totdat Hij zou komen naar Wie dit alles verwees, en Die het al die tijd tot werkelijkheid had gebracht, Hij, wiens Priesterschap volmaakt was, en Die op een volmaakt altaar een volmaakt offer bracht, voor eens en altijd, een volmaakte Plaatsvervanger, en een volmaakte Middelaar (Hebreeën 10:1-24).

Het paschalam

Aan het begin van het Mozaïsche tijdperk is het offer van het paschalam verbonden met de bevrijding van Israël. In vele opzichten moet het als typisch, of veeleer vooruitlopend op alle andere offers beschouwd worden. Maar er was een offer dat, zelfs ten tijde van het Oude Testament, geen vernieuwing vereiste. Dat was toen God Zijn verbond met Israël sloot, en Israël het 'volk van God' werd. Toen sprenkelde Mozes 'het bloed des verbonds' op het altaar en op het volk (Exodus 24). Op dit verbondsoffer rustten alle andere (Psalm 50:5). Dit waren dan, of offers van gemeenschap met God, of anders bedoeld om die gemeenschap met God te herstellen wanneer deze was verstoord of verduisterd door zonde en overtreding: offers *in* gemeenschap, of *tot* gemeenschap met God. Tot de eerste groep behoren het brand-en vredeoffer, tot de laatste het zonden zoenoffer. Maar omdat er zonder bloedstorting geen

vergeving van zonde is, moest iedere dienst en iedere aanbieder, zagezegd, gereinigd worden door bloed, en moest het middelaarschap van het priesterschap worden ingeroepen om hen nabij God te brengen en de verzekering van aanvaarding over te brengen.

Bloedige en niet-bloedige offers

De snelste, maar misschien meest oppervlakkige indeling van offers is in bloedig niet-bloedig. De laatstgenoemde groep, of de 'Minchah', bevat naast het spijs- en drankoffer, de eerste schoof op het Pascha, de twee broden op het Wekenfeest, en het toonbrood. Het spijsoffer werd slechts in twee gevallen gebracht, het priesteroffer (Leviticus 7:12) en bij jaloezie (Numeri 5:15), waaraan de Joodse traditie het spijsoffer, vermeld in Leviticus 2, toevoegt. Als in Leviticus 5:11 in geval van extreme armoede het spijsoffer wordt toegestaan ter vervanging van een zondoffer, bewijst dit nog meer het plaatsvervangende karakter van offers. Uit dit alles zal duidelijk zijn dat men over het algemeen genomen het spijsoffer niet moet zien als losstaand van de andere, of en bloedige, offers. Om dit te bewijzen varieerde het spijsoffer altijd in hoeveelheid, al naar gelang het soort offer dat het vergezelde (Numeri 15:1-12, 28:1-12, 29:1 e.v.).

De vereisten voor de offers

De algemene vereisten voor alle offers waren, dat zij zouden worden gebracht zoals God had bepaald: van bepaalde dingen, op een bepaalde plaats en wijze, en door bepaalde 'bemiddelaars'. Zo waren de keuze en bepaling van de manier waarop Hij genaderd moest worden, geheel aan God. Dan was het eerste uitgangspunt, dat ieder offer moest bestaan uit dingen die aan de offeraar hadden toebehoord. Geen ander kon hem vertegenwoordigen of zijn plaats voor God innemen. Vandaar dat de Farizeeën gelijk hadden toen zij, in hun strijd met de Sadduceeën, volhielden dat alle publieke offers (die werden geofferd voor de natie als geheel) niet van vrijwillige bijdragen moesten worden gekocht, maar van de vaste tempelinkomsten. Vervolgens moesten alle dierenoffers zonder enig gebrek zijn (waarvan de rabbijnen er drieënzeventig opsommen), en moesten alle niet-bloedige offers zonder toevoeging van zuurdesem of honing zijn, het laatste mogelijk vanwege de neiging tot gisting of bederf. Om dezelfde reden moest aan alle offers zout, als symbool van onbederfelijkheid, worden toegevoegd. Vandaar dat we in Markus 9:49 lezen: 'Want een ieder zal met vuur gezouten worden, en iedere offerande zal met zout gezouten worden'. Dat betekent: zoals het zout aan het offer wordt toegevoegd, als symbool voor de zuiverheid ervan, zo zal de werkelijkheid en duurzaamheid van ons christelijk leven openbaar worden door het vuur van de grote dag, wanneer dat wat hout, hooi en stoppelen is, zal worden verteerd, terwijl dat wat echt is, onbederfelijk zal blijken, als het door vuur gegaan is.

De aangewezen offerdieren

In de Schrift worden drie soorten viervoetige beesten -ossen, schapen en geiten, en twee soorten vogels, tortelduiven en jonge duiven, aangewezen voor offers. De laatste zijn alleen toegestaan, behalve bij bepaalde reinigingen, als plaatsvervanging voor andere offers in geval van armoede. Vandaar dat er geen aanwijzing gegeven is voor hun leeftijd of geslacht, alhoewel de rabbijnen stelden dat de tortelduiven (die normaal werden gebruikt) volledig volgroeid moesten zijn, en de tamme duiven jonge vogels moesten zijn. Maar omdat er in de verschillende offers van ossen, schapen en geiten verschil was in leeftijd en geslacht, somden de Joden twaalf offers op, waarmee even zoveel termen in de Schrift overeenkomen. Het paschalam en dat voor de zoenoffers moest mannelijk zijn, evenals alle brandoffers en publieke offers. De laatstgenoemden maakten de wet op de sabbat en de verontreiniging ongeldig, dat wil zeggen, zij overstegen de wet op de sabbatsrust (Mattheus 12:5), en mochten dan worden voortgezet, niettegenstaande één soort Levitische verontreiniging, die door de dood.

De elf offers van de rabbijnen

De rabbijnen, die van subtiele onderscheidingen houden, spreken ook van publieke offers die geleken op de persoonlijke, en van persoonlijke offers die geleken op de publieke, vanwege het feit dat zij ook de wet op de sabbat en de verontreiniging ongeldig maakten. In totaal somden zij *elf publieke* offers op, te weten de dagelijkse offers, de bijkomende voor de sabbat, voor de Nieuwe Maan, de pascha-offers, het lam wanneer de schoof werd gewuifd, de offers op het Wekenfeest, degene die tegelijk met de twee broden werden gebracht, met Nieuwjaar, offers op de Grote Verzoendag, die op de eerste dag, en die op de acht dagen van het Loofhuttenfeest. *Persoonlijke* offers classificeren zij als die wegens zonde in woord of daad, die wegens het lichaam (zoals verschillende verontreinigingen), die wegens bezit (eerstelingen, tienden), die wegens feesten, en die wegens geloften of beloften. Nog een andere indeling voor de offers was die in *verplichte*, of voorgeschreven, en in *vrijwillige*. Voor de laatstgenoemde kon niets worden gebruikt dat vroeger beloofd was geweest, want dat zou reeds aan God toebehoren.

Heilig en minder heilig

Maar van veel groter belang is de indeling van de offers in de meest heilige (onze Statenvertaling vertaalt dit met 'heiligheid der heiligheden') en de minder heilige, die op de Schrift is gebaseerd (Leviticus 6:17, 7:1, 14:13). Bepaalde spijsoffers (Leviticus 2:3,10, 6:17, 10:12), en alle brand-, zond- en zoenoffers, evenals alle publieke vredeoffers, waren meest heilig. Die moesten geofferd worden in één van de meer heilige plaatsen, zij werden geslacht aan de noordzijde van het altaar (de minder heilige aan de oost- of zuidzijde), en er werd helemaal niets van genomen, of anders alleen door de dienstdoende priesters, en binnen het voorhof van de tempel. De huiden van de meest heilige offers, behalve die geheel waren verbrand, behoorden aan de priesters, die van de minder heilige aan de offeraars. In het laatste geval namen zij ook van het vlees, met uitzondering van de eerstelingen, die werden alleen door de priesters gegeten. De rabbijnen verbonden aan de offers tien vergelijkende graden van heiligheid. Het is interessant om op te merken dat hiervan de eerste behoorde aan het bloed van het zondoffer, de tweede aan het brandoffer, de derde aan het zondoffer zelf, en de vierde aan het zoenoffer. Tenslotte moesten alle offers vóór zonsondergang worden gebracht, alhoewel het niet-verbruikte vlees tot de dageraad op het altaar mocht nasmeulen.

De offerhandelingen

De rabbijnen vermelden de volgende vijf handelingen die de offeraar van het offer moest uitvoeren: de oplegging der handen, het slachten, het villen, het in stukken snijden, en het wassen van de ingewanden. De andere vijf waren strikte priestertaken: het opvangen van het bloed, het sprenkelen ervan, het aansteken van het altaarvuur, het opleggen van het hout, het naar boven brengen van de stukken, en al het andere dat bij het altaar zelf werd gedaan.

De hele dienst moet buitengewoon plechtig zijn geweest. Na eerst naar behoren te zijn gereinigd, bracht men zijn offer zelf 'voor de Heer' -vanouds tot 'de deur van de tent der samenkomst' (Leviticus 1:3, 4:4), waar het brandofferaltaar was (Exodus 40:6), en in de tempel in het grote voorhof. Als het offer meest heilig was, kwam men binnen door de noordelijke poort, was het minder heilig dan door de zuidelijke poort. Vervolgens plaatste men het zo, dat het naar het westen of het Heilige der Heiligen was gericht, om het zo letterlijk voor de Here te brengen. Hiernaar verwijst de apostel in Romeinen 12:1, wanneer hij ons smeekt onze 'lichamen te stellen tot een levende, heilige en Gode welbehagelijke offerande'.

Oplegging der handen

Dit was nog maar het begin van de dienst. Vrouwen mochten hun offers tot in het grote voorhof brengen, maar zij mochten niet de tweede rite uitvoeren, die van het opleggen der

handen. Dit betekende overdracht en afvaardiging en hield vertegenwoordiging in, zodat het werkelijk verwees naar de plaatsvervanging van het offer voor de offeraar. Vandaar dat het offeren altijd samenging met belijdenis van zonden en gebed. Dat gebeurde op de volgende manier. Het offer werd zo gedraaid dat de persoon die belijdenis af ging leggen naar het westen keek, terwijl hij zijn handen tussen de hoornen van het offerdier legde, en indien het offer door meer dan één persoon tegelijk werd gebracht, moest ieder zijn handen erop leggen. Het is niet helemaal duidelijk of één of beide handen werden opgelegd, maar allen zijn het erover eens dat het gedaan moest worden 'uit geheel zijn kracht', om als het ware je gehele gewicht op de plaatsvervanger te leggen. Indien een persoon die onder gelofte stond was gestorven, dan nam zijn wettige erfgenaam zijn plaats in. De enige publieke offers waarbij de handen werden opgelegd waren die voor zonden bij algehele afdwaling van het volk (Leviticus 4:15, 16:21), wanneer de oudsten het volk vertegenwoordigden-waaraan sommige rabbijnse gezaghebbenden publieke zondoffers in het algemeen toevoegen,, en de zondebok op de Grote Verzoendag, waarop de hogepriester zijn handen legde. Bij alle persoonlijke offers, met uitzondering van de eerstelingen, tienden, en het paschalam, legde de offeraar zijn handen op, en terwijl hij dat deed, zei hij het volgende gebed op: 'Ik bid, o Jahweh: Ik heb gezondigd, Ik heb verkeerd gedaan. Ik heb me verzet, Ik heb het volgende bedreven (dan noemde hij de zonde, overtreding, of ingeval van een brandoffer, het overtreden van een positief of negatief gebod), maar ik keer met berouw terug, en laat dit zijn voor mijn verzoening (bedekking).' Volgens Maimonides werd er bij vredeoffers eerder een verslag van Gods glorie uitgesproken, dan een belijdenis van zonden. Maar toen het principe dat regelmatige belijdenis zelfs zonder offeren verdienstelijk was, de overhand kreeg, is er ook een andere formule vastgelegd, waarin de zinspeling op offers is weggelaten.

Hiermee nauw verbonden was 'het heffen en bewegen' van bepaalde offers. De priester legde zijn handen onder die van de offeraar, en bewoog het offer omhoog en omlaag, naar rechts en naar links, volgens Abarbanel ook 'naar voren en naar achteren'. Het lam van het zoenoffer van de melaatse werd heen en weer bewogen voordat het werd geslacht (Leviticus 14:24), persoonlijke vredeoffers slechts nadat zij waren geslacht, terwijl bij publieke vredeoffers het gebruik varieerde.

Offers alleen door priesters geslacht

Onder normale omstandigheden werden alle publieke offers, en ook altijd dat van een melaatse, door de priesters geslacht. De Talmoed vermeldt dat het offeren van vogels, op zo'n manier dat het bloed kon worden opgevangen, het moeilijkste deel van het werk van een priester moet zijn geweest. Want de dood van het offer was slechts een middel om een doel te bereiken. Dat doel was het vloeien en besprenkelen van het bloed, waardoor de verzoening werkelijk werd teweeggebracht. De rabbijnen vermelden een verscheidenheid aan regels die de priesters die het bloed opvingen, moesten naleven, alle bedoeld om te zorgen voor de juiste besprenkeling. Zo moest de priester het bloed opvangen in een zilveren vat met een puntvormige bodem, zodat dit niet kon worden neergezet, en hij moest het constant in beweging houden om het bloed vloeibaar te houden. Echter bij het offeren van de rode vaars ving de priester het bloed rechtstreeks in zijn linkerhand op en besprenkelde hij het met zijn rechter op het Heilige: terwijl bij dat van een melaatse één van de twee priesters het bloed opving in het vat, de andere in zijn hand, waarmee hij de gereinigde melaatse zalfde (Leviticus 4:25).

De aanbrengring van het bloed

In overeenstemming met het verschil van offers, werd het bloed verschillend aangebracht, en op verschillende plaatsen. Bij alle brand-, zoen- en vredeoffers werd het bloed direct uit het vat of de vaten waarin het was opgevangen, gegooid, de priester ging eerst naar de ene hoek van het altaar en dan naar de andere, en gooide het in de vorm van de Griekse letter G (F),

zodat elke keer twee zijden van het altaar werden bedekt. Al het bloed dat na deze twee 'gaven', zoals ze werden genoemd (die stonden voor vier) nog over was, werd aan de voet van het altaar uitgegoten, vanwaar het in de Kidron stroomde. Bij al de zondoffers werd het bloed niet gegooid, maar gesprenkeld, de priester doopte de wijsvinger van zijn rechterhand in het bloed, en sprenkelde het dan vanaf zijn vinger met een beweging van de duim. Overeenkomstig het belang van het zondoffer, werd het bloed aangebracht op de vier hoornen van het brandofferaltaar, of het werd in het Heilige zelf gebracht en eerst zeven maal tegen het voorhangsel van het Heilige der Heiligen gesprenkeld (Leviticus 4:6,17) en dan op de vier hoornen van het gouden reukofferaltaar, beginnend in het noordoosten. Uiteindelijk werd op de Grote Verzoendag het bloed in het Heilige der Heiligen zelf gesprenkeld. Van alle zondoffers waarvan het bloed op de hoornen van het brandofferaltaar was gesprenkeld waren bepaalde delen om te eten, terwijl die waarvan het bloed in het Heilige was gebracht, volledig werden verbrand. Maar bij de offers van eerstelingen, van tienden van dieren, en van het paschalam, werd het bloed niet uitgegoot noch gesprenkeld, maar alleen uitgegoten aan de voet van het altaar.

Het villen

Op de uitstorting van het bloed, die van het grootste belang was, daar volgens de Talmoed 'telkens wanneer het bloed het altaar aanraakt, de offeraar wordt verzoend', volgde het villen van het offer en het in stukken snijden. Dit alles moest op een ordelijke manier gedaan worden en volgens bepaalde regels. De apostel kiest een offerterm wanneer hij spreekt van 'het Woord der waarheid recht snijden' (2 Timotheus 2:15). De 'ingewanden' en 'schenkel' werden gewassen (Leviticus 1:9) en afgedroogd met sponzen, de afzonderlijke delen van het offer werden door verschillende priesters naar boven gebracht: de berekening van de rabbijnen is, dat in het geval van een schaap of een geit zes priesters het offer droegen, één het spijs- en een ander het drankoffer (totaal acht), terwijl in het geval van een ram, twaalf, en in dat van een os, vierentwintig priesters nodig waren voor de dienst. Vervolgens werd het offerzout aangebracht en werden de stukken lukraak neergegoot en vervolgens op het vuur geschikt. Dit laatste deel van de dienst vereist uitleg.

Het branden

Het gangbare denkbeeld dat het branden van een deel of het geheel van het offer verwees naar de vernietiging, en dat het de toorn van God en de straf als gevolg van de zonde symboliseerde, lijkt niet met de uiteenzettingen van de Schrift overeen te stemmen. De term die wordt gebruikt, is niet die welke gewoonlijk voor branden wordt gebruikt, maar betekent 'veroorzaakt roken', en de rite symboliseert gedeeltelijk de totale overgave van het offer, maar bovenal de aanvaarding van de kant van God. Zo zou het offer, verteerd door een vuur dat oorspronkelijk van God Zelf kwam, niet door vreemd vuur, opstijgen 'tot een liefelijken reuk den heere' (Leviticus 1:9, 4:31). Zelfs het feit dat het vuur voor het reukofferaltaar altijd van dat op het brandofferaltaar werd genomen, geeft aan dat, omdat dat vuur de aanwezigheid van een heilig Jahweh in Zijn huis zou kunnen symboliseren, het niet kon verwijzen naar het vuur van toorn of van straf. Zoals reeds gezegd, mochten die delen van de zond-, zoen- en publieke vredeoffers, die mochten worden gegeten, alleen door de priesters (niet hun families) gedurende hun feitelijke dienst worden genuttigd en alleen binnen de muren van de tempel. Het vlees van deze offers moest worden gegeten op de dag van het offer, of in de nacht die erop volgde, terwijl het bij andere offers ook nog de volgende dag was toegestaan. De rabbijnen echter beperkten het eten van het paschalam tot middernacht. Wat dan nog was overgebleven moest worden verbrand.

Nieuwtestamentische visie op offers komt overeen met die van de synagoge

Het is interessant te weten dat de nieuwtestamentische visie op offers geheel in overeenstemming is met die van de oude synagoge. Aan het begin komen we het principe

tegen: 'Er is geen verzoening dan door bloed.' Met betrekking hiermee citeren we het volgende van Joodse uitleggers. Rashi zegt (op Leviticus 17:11): 'De ziel van ieder schepsel is nauw verbonden met zijn bloed, daarom gaf ik het bloed om de ziel van de mens te verzoenen, die ene ziel zou komen en voor de andere verzoening teweegbrengen.' Evenzo schrijft Aben Ezra: 'Eén ziel is een plaatsvervangingsvoor een ander.' En Mozes ben Nachmann: 'Ik gaf de ziel op het altaar voor jou, zodat de ziel van het dier een verzoening zou zijn voor de ziel van de mens.' Deze citaten kom je steeds weer tegen. Een ander aspect van een Bijbelse waarheid zien we in rabbijnse beweringen over de oplegging der handen: 'De offeraar doet als het ware zijn zonden van zich weg, en draagt ze over op het levende dier, 'en 'zo vaak als iemand zondigt met zijn ziel, door haast of met opzet, doet hij zijn zonden van zich weg, en plaatst ze op de kop van het offer, en dat is een verzoening voor hem.' Vandaar ook het principe dat Abarbanel gaf, 'na het gebed van belijdenis (verbonden met de oplegging der handen) lagen de zonden van de kinderen van Israël op het offer (van de Grote Verzoendag).' Dit verklaart volgens Maimonides waarom iedereen die betrokken was bij het offer van de rode vaars of de geit op de Grote Verzoendag, of soortgelijke offers, onrein werd, aangezien deze dieren als werkelijk zonde-dragend werden beschouwd. In feite wordt, volgens rabbijnse zegswijze, het zonde-dragende dier op grond daarvan nadrukkelijk bestempeld als iets dat moet worden afgewezen en als iets afschuwelijks. De christen-lezer zal hier worden herinnerd aan de volgende uitdrukking in de Schrift: 'Want Dien, Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.'

Er is nog een andere aspect waarop de synagoge nadruk legt. Dat wordt het best uitgedrukt in het volgende citaat, waaraan veel soortgelijke kunnen worden toegevoegd: 'Strikt genomen, zou het bloed van de zondaar moeten worden vergoten, en zijn lichaam verbrand, zoals die van de offers. Maar de Heilige, gezegend zij Hij! -aanvaardde ons offer als een verlossing en een verzoening. Zie welk een volkomen genade Jahweh, gezegend zij Hij!, aan de mens heeft betoond! In Zijn barmhartigheid en in de volheid van Zijn genade aanvaardde Hij de ziel van een dier in plaats van zijn ziel, zodat er daardoor verzoening kon zijn.' Vandaar ook het volgende principe, dat zo belangrijk is als antwoord op de vraag of de Israëlieten van oudsher de betekenis van de offers hadden begrepen: 'Hij die een offer bracht moest tot de kennis komen, dat dat offer zijn verlossing was.'

Joodse liturgieën

Met het oog op dit alles is het diepgevoelde verlangen, dat zo vaak door de synagoge werd uitgedrukt, zeer treffend. In de liturgie voor de Grote Verzoendag lezen we:

'Toen het altaar en het heiligdom nog steeds op hun plaats waren, werden wij verzoend door de geiten, aangewezen door het lot. Maar nu, als het Jahweh behaagde ons te vernietigen, neemt Hij voor onze schuld vanuit onze hand geen brandoffer noch offer aan.' We voegen nog een citaat toe uit de vele soortgelijke passages in het Joodse gebedenboek: 'Wij hebben geweld en rebellie gesproken, wij hebben gewandeld op een weg die niet recht is....Zie, onze overtredingen zijn vermeerderd, zij drukken op ons als een last, zij zijn over onze hoofden gegaan, wij hebben Uw geboden, die voortreffelijk zijn, verlaten. En waarmee zullen wij voor U verschijnen, de almachtige God, om voor onze zonden verzoening te doen, en onze overtredingen weg te doen, en zonde te verwijderen, en Uw genade te roemen? Offers zijn er niet meer, zond- en zoenoffers zijn tot een eind gekomen, het bloed van offers wordt niet langer meer Besprenkeld, verwoest is Uw heilige huis, en gevallen zijn de poorten van Uw heiligdom, Uw heilige stad ligt verlaten, Gij hebt geslacht, weggezonden uit Uw aanwezigheid, zij zijn gegaan, voortgedreven van voor Uw aangezicht, de priesters die Uw offers brachten!' Dienovereenkomstig herhaalt zich ook regelmatig de smeekbede: 'Doe ons een betrouwbaar Middelaar opstaan (dat het waar mag zijn), ik heb een losprijs (een

verzoening of bedekking) gevonden.’ En op de Grote Verzoendag bidden zij: ‘Breng ons in gejubel terug naar Sion, Uw stad, en in vreugde als vanouds naar Jeruzalem, het huis van Uw heiligheid! Dan zullen wij voor Uw aangezicht de offers, die U toekomen, brengen.’

De avond van de Grote Verzoendag

Wie zal een antwoord geven op deze diepe weeklacht van Juda in ballingschap? Waar zal verzoening worden gevonden om de plaats van hun offers in te nemen? In hun wanhoop nemen sommigen hun toevlucht tot de verdiensten van hun voorouders of van de vromen, anderen tot zichzelf of tot het lijden van Israël, of tot de dood, die wordt gezien als de laatste voldoening. Maar de meest trieste vertoning is misschien wel de poging van iedere vrome Israëliet om op de avond van de Grote Verzoendag een soort offer te brengen. Voor mannen wordt een witte haan, en voor vrouwen een hen genomen en dan bidt het hoofd van het huis: ‘De kinderen van mensen die in donkerheid en in de schaduw van de dood zijn, gebonden door ellende en ijzer, die wil Hij voortbrengen uit donkerheid en de schaduw van de dood, en hun banden verbreken. Dwazen, vanwege hun overtredingen en vanwege hun ongerechtigheden, zijn bedroefd, hun ziel verafschuwt allerlei vlees, en zij naderen de poorten van de dood. Dan roepen zij in hun moeite tot de Heere, dat Hij hen uit hun leed zou redden. Hij zendt Zijn woord en geneest hen, en verlost hen van hun vernietiging. Dan loven zij de Heere voor Zijn goedheid, en voor Zijn wonderlijke werken aan de mensenkinderen. Als daar een engel met Hem zou zijn, een middelaar, één uit duizend, om mensen zijn gerechtigheid te tonen, dan is Hij hem genadig, en zegt: Laat hem gaan, zodat hij niet in de groeve zal neerdalen, Ik heb een verzoening (een bedekking) gevonden. ‘Vervolgens zwaait het hoofd van het huis het offer rond zijn hoofd, en zegt: Dit is mijn plaatsvervanger, dit is in ruil voor mij, dit is mijn verzoening. Deze haan gaat de dood in, maar ik mag een lang en gelukkig leven ingaan, in vrede!’ Dan herhaalt hij dit gebed drie keer, en legt hij zijn handen op het offer, dat is geslacht.

Dit opofferen van een dier, niet verordend door de wet, op een plaats, op een wijze, en door handen niet door God goedgekeurd, is het niet een verschrikkelijk beeld van Israël’s donkere en sombere nacht? En lijkt het ons vreemd genoeg niet te herinneren aan die andere verschrikkelijke nacht, toen het drievoudige kraaien van een haan Petrus bewust maakte van het feit van zijn ontkenning van ‘het Lam Gods, Dat de zonden der wereld wegneemt?’

En nog steeds, na vele eeuwen van ongelooft en onwetendheid, komt de roep van de synagoge naar ons toe: ‘Laat één onschuldige komen en verzoening voor de schuldige teweegbrengen!’ Waarop geen andere reactie kan worden gegeven dan die de apostel geeft: ‘Zodanig een Hogepriester betaamde ons, heilig, onnozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren, en hoger dan de hemelen geworden!’ (Hebreeën 7:26).

Hoofdstuk 6

Het brandoffer,
het zond- en zoenoffer,
en het vredeoffer

'En een iegelijk priester stond wel alle dagen dienende, en dezelfde slachtofferen dikmaals offerende, die de zonden nimmermeer kunnen wegnemen, Maar Deze, een slachtoffer voor de zonden geofferd hebbende, is in eeuwigheid gezeten aan de rechterhand Gods.'

Hebreeën 10:11-12

Het begrip plaatsvervangning

De vraag of offers wel of niet moesten ophouden na de komst van de Messias wordt in de Joodse synagogen verschillend beantwoord, sommigen stellen dat dan alleen nog dank- en vredeoffers zullen worden gebracht, terwijl de meerderheid een herstel van de officiële offerdienst verwacht.' Maar op één punt stemmen de autoriteiten van de oude synagoge, voorafgaand aan hun geschil met het christendom, overeen. Zoals het Oude Testament en de Joodse traditie leerde dat het doel van een offer de *plaatsvervangning* voor de zondaar was, zo leren ook de Schrift en de Joodse voorvaders dat de plaatsvervanger op wie al deze typen zich richten niemand anders dan de Messias is. Het is goed opgemerkt geweest, dat de moeilijkheden van moderne verklaarders van de Messiaanse profetieën voornamelijk het gevolg zijn van het niet zien van de eenheid van het Oude Testament in de voortschrijdende ontvouwing van het reddingsplan. Mozes moet men niet los van de Psalmen lezen, en ook de Psalmen niet los van de profeten. Het zijn niet zo maar afzonderlijke geschriften, van verschillende auteurs en van verschillende ouderdom, alleen maar bij elkaar gehouden door de kaften van een band. Zij vormen integrale delen van één geheel, waarvan de bedoeling is te wijzen op het doel van alle openbaring in de verschijning van de Christus. Dienovereenkomstig zien we in het profetische woord geen verandering noch een verschil, maar drie duidelijk voortschrijdende fasen, resulterend in het lijden en de heerlijkheid van de Messias. In de moederbelofte, zoals Genesis 3:15 werd genoemd, en in wat daarop volgt, zien we alleen nog maar de grote algemene trekken van de figuur. Zo zien we een *Persoon* in het Zaad van de vrouw, *lijden*, in de voorzegging dat Zijn verzenen zouden worden vermorzeld, en *overwinning* in het feit dat Hij de kop van de slang zou vermorzelen. Deze enkele algemene trekken worden in het boek van de Psalmen wonderbaarlijk aangevuld. De Persoon

is nu 'de Zoon van David', terwijl op dezelfde Manier het lijden en de overwinning met levendig detail worden geschetst in de Psalmen 22, 35, 69 en 102, of ook in de Psalmen 2, 72, 89, 110 en 118, om nog maar te zwijgen van bijna ontelbare andere toespelingen.

Christus onze Plaatsvervanger

Slechts één element ontbrak nog steeds, namelijk dat deze Zoon van David, dit Slachtoffer en deze Overwinnaar, zou worden getoond als onze *Plaatsvervanger*, naar Wie ook de offertypen hadden verwezen. Dit wordt toegevoegd in de geschriften van de profeten, vooral in die van Jesaja, om als het ware zijn hoogtepunt te bereiken in Jesaja 53, waaromheen zich de details, die de andere profeten geven, natuurlijk groeperen. De schets is nu voltooid, en zo getrouw aan het origineel, dat wanneer we deze vergelijken met de realiteit in de Persoon en het Werk van de Heere Jezus Christus, het niet moeilijk is Hem te herkennen. Dit niet zozeer door een of andere schets in een profetie of type, maar meer door de combinatie ervan en de voortschrijdende ontvouwing in de geschriften van het Oude Testament, die als een samenhangend geheel worden beschouwd.

Zoals reeds is gezegd, aanvaardden vroege werken zoals de *Targoem jonathan* en de *Jeruzalem Targoem'* openlijk de messiaanse interpretatie van deze profetieën. Latere rabbijnen erkennen ook, dat dit de algemene zienswijze van de Joodse voorvaders was geweest, maar wegens 'de wijzen van de Nazareners, die deze profetieën van toepassing laten zijn op die man die zij tegen het einde van de tweede tempel ophingen te Jeruzalem, en die naar hun mening de Zoon van de Meest Gezegende was, en die in de moederschoot van de Maagd de menselijke natuur had aangenomen', wijzen zij deze interpretatie af en laten de voorzegging van het lijden van toepassing zijn op een individu, of meestal op Israël als een natie. Maar het is zo moeilijk de taal waarin het plaatsvervangend lijden van de Messias is beschreven,, niet minder dan twaalf keer in Jesaja 52:13 tot 53, af te zwakken, dat sommigen van hun commentatoren gedwongen zijn geweest het te erkennen, soms bijna onbewust. De taal van Jesaja is zelfs in het volgende messiaanse lofgebed voor het Pascha geslopen: Haast U, mijn Geliefde, kom, voordat de dag van het visioen voorbij is, Bespoedig U, en verdrijft Gij de schaduwen geheel! 'Veracht' is Hij, maar toch zal Hij 'verheven' en 'hoog' zijn, Hij zal 'verstandelijk handelen', 'heidene besprongen', en 'oordelen'.

Dus, indien met algemene instemming van allen die onbevooroordeeld zijn, offers verwijzen naar plaatsvervanging, verwijst plaatsvervanging op haar beurt naar de Persoon en het Werk van de Messias.

Het is reeds uitgelegd dat alle offers ofwel werden geofferd op grond van gemeenschap met God, de brand- en de vredeoffers, of anders waren bedoeld om die gemeenschap te herstellen, wanneer die was verduisterd of verstoord, het zond- en het zoenoffer. Elk van deze vier offers zullen we nu afzonderlijk overwegen.

Symboliek van het brandoffer

De wortel van de term Olah, als geheel 'opstijgend' tot God, wijst zowel op de manier van offeren als op de betekenis. Het brandoffer symboliseerde de totale overgave aan God, of van het individu of van de gemeenschap, en Zijn aanvaarding ervan. Vandaar dat het ook niet kon worden geofferd 'zonder bloedstorting'. Als er ook andere offers werden gebracht, volgen die na het zondoffer, en gingen vooraf aan het vredeoffer. In feite betekende het algehele aanvaarding op grond van voorafgaande bijzondere aanvaarding, en werd het terecht het *sacrificium lalreuticum* genoemd of offer van toewijding en dienstbaarheid. Zo maakte het brandoffer dagelijks deel uit van het normale morgen- en avondoffer in de tempel, terwijl er op sabbatten, bij Nieuwe Maan, en op feesten na de gewone aanbidding nog extra brandoffers volgden. Daar bracht het verbondsvolk het verbondsoffer en de grote hoeveelheid offers wees als het ware op de volheid, kostbaarheid en vreugde van hun overgave. Dienovereenkomstig kunnen we niet instemmen met de rabbijnen dat het brandoffer was bedoeld om kwade

gedachten en bedoelingen te verzoenen, en voor overtredingen van positieve geboden, of van die negatieve die ook een positief gebod insloten, alhoewel we kunnen begrijpen hoe er gezegd kan worden dat dit offer verzoening voor een individu teweegbrengt in die zin dat hij verzekerd wordt van zijn aanvaarding.

Het brandoffer moest altijd een mannelijk dier zijn, aangezien dat indrukwekkender was en op kracht en macht wees. Het bloed werd op de hoeken van het altaar gegooid, onder de rode lijn die er omheen liep. Dan werden de 'heupzenuw', de maag en de ingewanden etc., verwijderd (in het geval van vogels ook de veren en de vleugels), vervolgens werd het offer naar behoren gezouten, waarna het geheel werd verbrand. De huiden waren voor de dienstdoende priesters bestemd, die hieruit een behoorlijk inkomen verkregen. Het brandoffer was het enige offer dat ook niet-Israëlieten mochten brengen. Voor keizer Augustus werd er dagelijks een brandoffer van twee lammeren en een os gebracht, en daarna werd dit offer gezien als een bewijs, dat de Joodse natie de Romeinse keizer als heerser erkende. Vandaar dat aan het begin van de Joodse oorlog Eleazer zorgde voor de verwerping ervan, en dit werd als het ware het openlijke teken van de opstand.

Symboliek van het zondoffer

Dit is de belangrijkste van alle offers. Het deed verzoeking voor de *persoon* van de overtreder, terwijl het zoenoffer slechts één bijzondere overtreding verzoende. Vandaar dat er bij feesten zondoffers voor het gehele volk werden gebracht, maar nooit zoenoffers (vgl. Numeri 28-29). In feite kunnen we het zoenoffer zien als verzoening voor een bijzonder kwaad, terwijl het zondoffer algehele verlossing symboliseerde. Beide offers gelden alleen voor zonden door onwetendheid, in tegenstelling tot degene die met voorbedachten rade zijn gedaan. Voor de laatstgenoemde voorzag de wet geen verzoening, maar drong aan op 'een bepaald angstig uitzien naar veroordeling en vurige verbolgenheid.' Onder zonden door onwetendheid echter moeten we volgens de rabbijnen niet alleen die zonden verstaan, die strikt door gebrek aan kennis zijn bedreven, maar ook die, die onbedoeld waren, of die uit zwakheid zijn gepleegd, of die waarbij de overtreder zich op dat moment zijn schuld niet realiseerde. Het fundamentele verschil tussen de twee offers blijkt ook uit het feit dat zondoffers, die een retrospectief effect op de gelovigen hebben, op de verschillende feesten werden gebracht, en ook bedoeld waren voor reiniging in die gevallen van verontreiniging van het lichaam die symbolisch verwezen naar de zondigheid van onze natuur (seksuele verontreiniging, verontreiniging verbonden met melaatsheid en met de dood). Aan de andere kant moest het dier dat gebracht werd als een zoenoffer altijd mannelijk zijn (meestal een ram, die werd nooit als een zondoffer gebruikt), het was ook niet geoorloofd, zoals bij het zondoffer, om het in geval van armoede door iets anders te vervangen. Deze twee bijzonderheden geven aan dat het zoenoffer zich voornamelijk richt op een kwaad waarvoor genoegdoening moest worden gedaan door het offeren van een *mannelijk* dier, en waarvoor een bepaalde, onveranderlijke losprijs moest worden gegeven.'

Altijd is berouw noodzakelijk

Met betrekking echter tot zowel zond- als zoenoffers moet het rabbijnse principe voor ogen worden gehouden, dat zij alleen verzoenden in geval van echt berouw. Het eerste resultaat zou inderdaad een 'gedachtenis der zonden' voor God zijn (Hebreeën 10:3). Alle zondoffers waren *publiek of persoonlijk* (gemeenschappelijk of individueel). De eerstgenoemde waren altijd mannelijk, de laatstgenoemde altijd vrouwelijk, met uitzondering van de stier voor de zonde van onwetendheid door de hogepriester (Leviticus 4:3), en het geitenbokje voor dezelfde overtreding door een 'overste' (Leviticus 4:22). Zij werden verder verdeeld in *vaste*, die gelijk waren voor zowel rijk als arm, en *afwisselende* offers, die 'opgingen en neerdaalden' overeenkomstig de omstandigheden van de offeraar. 'Vaste' offers waren die voor zonden door onwetendheid tegen een van de verboden (waarvan de rabbijnen er 365 opsommen), voor zonden met de daad, niet met het woord, of anders voor zulke die, als zij eigenmachtig waren

geweest, zouden leiden tot de goddelijke straf van de afsnijding (waarvan de rabbijnen er 36 opsommen). De 'afwisselende' offers waren die voor melaatsen (Leviticus 14:21), voor vrouwen na de bevalling (Maria, de moeder van Jezus maakte gebruik van de tegemoetkoming aan de armen, Lukas 2:24, Leviticus 12:8), voor het verborgen houden van iets dat men weet (Leviticus 5:1), voor het onopzettelijk vals zweren, en voor het onopzettelijk eten van het gewijde, of het in de tempel gaan in een toestand van verontreiniging. Tenslotte waren er 'uitwendige' en 'inwendige' zondoffers, bij de uitwendige werd het bloed op het brandofferaltair aangebracht en bij de inwendige werd het in het binnenste heiligdom gebracht. In het eerste geval mocht het vlees worden gegeten, maar alleen door de dienstdoende priesters en in het heiligdom, in het laatste geval moest het volledig worden verbrand buiten de legerplaats of stad. In beide gevallen echter, werden altijd eerst de ingewanden, zoals opgesomd in Leviticus 4:8, op het brandofferaltair verbrand. Tezamen met het zondoffer werd er geen olie of wierook gebracht. Er was niets vreugdevols aan. Het zondoffer vertegenwoordigde een afschuwelijke noodzakelijkheid, waarvoor God, in Zijn wonderbaarlijke genade, had gezorgd.

Het zondoffer verschilde naar gelang de rang van de offeraar

Nu zullen we nog twee bijzonderheden omtrent het zondoffer tot in detail te verklaren. *Ten eerste*, het zondoffer verschilde overeenkomstig de theocratische positie van hem die het offer bracht. Het hoogste soort zondoffer was een stier. Die werd geofferd voor de hogepriester op de Grote Verzoendag (Leviticus 16:3), of wanneer hij had gezondigd 'tot schuld des volks' (Leviticus 4:3), dat wil zeggen, in zijn officiële hoedanigheid als vertegenwoordiger van het volk. Ook als de gehele gemeenschap had gezondigd door onwetendheid, en bij de wijding van de priesters en Levieten. Vervolgens kwam dat van het geitenbokje, dat op de Grote Verzoendag voor het volk werd geofferd (Leviticus 16:5), op de andere feesten en de Nieuwe Maan (Numeri 28:15 e.v., 29:5 e.v.). Er werd ook een geitenbokje geofferd voor de overste die had gezondigd door onwetendheid (Leviticus 4:23), en voor de gemeenschap indien iemand iets had begaan dat 'voor de ogen der vergadering verborgen' was (Numeri 15:24), en als laatste, bij de inwijding van de tabernakel (Leviticus 9:3, 15). Het derde soort zondoffer bestond uit een vrouwelijk geitenbokje' voor individuele Israëlieten (Leviticus 4:28 e.v., 5:6), en uit een oilam voor een Nazireeër (Numeri 6:14) en voor een melaatse (Leviticus 14:10). De laagste graad van zondoffers was die van tortelduiven of jonge duiven die bij bepaalde reinigingen werden geofferd (Leviticus 12:6, 15:14, 29, Numeri 6:10). Zij dienden ook als vervanging voor andere offers in geval van armoede, in uitzonderlijke gevallen werd zelfs iets dat gelek op, of 'gelijk het spijsoffer' toegestaan (Leviticus 5:11-13).

Het bloed dat werd gesprenkeld

Ten tweede werd het bloed van het zondoffer gesprenkeld, niet gegooid. In het geval van een persoonlijk offer werd het gesprenkeld, met schokjes of druppelend, achtereenvolgens op elk van de vier hoornen van het brandofferaltair, te beginnen in het zuidoosten, dan gaand naar het noordoosten, dan het noordwesten, en eindigend in het zuidwesten, waar de rest van het bloed aan de voet van het altair werd uitgegoten in twee trechters die naar de Kidron voerden. Wanneer er stieren en geiten werden geofferd, waarvan de kadavers buiten het kamp moesten worden verbrand, stond de dienstdoende priester in het Heilige, tussen het gouden altair en de kandelaar, en sprenkelde hij het bloed zeven keer in de richting van het Heilige der Heiligen, om aan te geven dat de verbondsrelatie zelf in gevaar was gebracht en hersteld moest worden, en nadien raakte hij ermee de hoornen van het reukofferaltair aan. De plechtigste van alle offers waren die op de Grote Verzoendag, wanneer de hogepriester, getooid in zijn linnen kleding, voor de Heere Zelf in het Heilige der Heiligen stond om verzoening te doen. Elke druppel bloed van een zondoffer op zijn kledij betekende verontreiniging, doordat hij als het

ware werd overladen met zonde, alle vaten gebruikt bij die offers moesten worden gebroken of gereinigd.

De offermaaltijd, die de priesters bereidden van het vlees van die zondoffers die niet geheel buiten het kamp werden verbrand, drukte een geheel ander aspect van symbolische betekenis uit. Ongetwijfeld had Philo het bij het rechte eind, toen hij suggereerde, dat één van de hoofdoelen van deze maaltijd was om de zekerheid van aanvaarding aan de offeraar over te dragen, 'daar God Zijn dienaren nooit zou hebben toegestaan ervan te nemen, als daar niet een volledige verwijdering en een vergeten van de zonde', die was verzoend, 'was geweest'. Deze zienswijze komt geheel overeen met de stelling in Leviticus 10:17, waar wordt gezegd dat het doel van deze maaltijd is om 'de ongerechtigheid der vergadering te dragen'. Vandaar dat ook het vlees van alle offers, zowel die voor de hogepriester (als vertegenwoordiger van het priesterschap) als die voor het gehele volk, moest worden verbrand: zij die, als Gods vertegenwoordigers, alleen de offermaaltijd mochten eten, waren zelf één van de offeraars van het offer.

Symboliek van het zoenoffer

Dit offer was bestemd voor bepaalde overtredingen die uit onwetendheid waren begaan, of anders, volgens de Joodse traditie, wanneer een man nadien vrijwillig schuld bekende. De rabbijnen verdelen deze klasse in die voor *een twijfelachtige* en die voor *een onbetwistbare overtreding*. De offers in de eerste klasse werden geofferd door de meer nauwgezetten, wanneer zij onzeker waren of zij misschien geen overtreding hadden begaan die, indien ze moedwillig was gedaan, het 'afgesneden' zijn tot gevolg zou hebben, of in geval van onwetendheid, een zondoffer vereiste. Dienovereenkomstig was de extreme partij, of Chassiedim, gewoon om dagelijks zo'n offer te brengen! Aan de andere kant, bedekte het offeren voor *onbetwistbare* overtredingen vijf duidelijke gevallen, die dit alles gemeen hadden, dat zij een fout vertegenwoordigden waarvoor een speciale losprijs moest worden gegeven. Er was ook een zoenoffer bevolen ingeval van een genezen melaats (Leviticus 14:12), en in dat van een Nazireeër wiens gelofte onderbroken was geweest door plotselinge verontreiniging door de dood (Numeri 6:10-12), aangezien melaatsheid symbolisch werd gezien als een onrecht tegen de gehele gemeenschap, terwijl de onderbreking van de gelofte als een soort onrecht direct tegen de Heere werd beschouwd. Maar dat deze laatste tegelijkertijd gezien werd als het lichtste soort overtreding blijkt zelfs hieruit dat, terwijl gewoonlijk het vlees van het zoenoffer, nadat de ingewanden op het brandofferaltaar waren verbrand (Leviticus 7:3), alleen mocht worden gegeten door de dienstdoende priesters in het Heilige, het lam dat voor zo'n Nazireeër werd geofferd ook door anderen mocht worden gegeten, en overal in Jeruzalem. Het bloed van het zoenoffer werd (zoals dat van het brandoffer) op de hoeken van het altaar onder de rode lijn uitgegoten.

Het vredeoffer

Het meest vreugdevolle van alle offers was het *vredeoffer*, of zoals het vanuit de wortel ook kan worden vertaald, het offer van voltooiing. Dit was inderdaad een tijd van gelukkige gemeenschap met de Verbondsgod, waarin Hij zich verlaagde om Israël's Gast aan de offermaaltijd te worden, ook al bleef Hij altijd hun Gastheer. Zo symboliseerde het vredeoffer de geestelijke waarheid uitgedrukt in Openbaring 3:20: 'Zie, Ik sta aan de deur, en Ik klop, indien iemand Mijn stem zal horen, en de deur opendoen, Ik zal tot hem inkomen, en Ik zal met hem avondmaal houden, en hij met Mij.' Bij vredeoffers was de offermaaltijd het belangrijkste. Vandaar de naam 'Sevach', waarmee het in de Pentateuch wordt aangeduid, wat 'slachten' betekent, met betrekking tot een maaltijd. Naar dit offer wordt zo vaak verwezen in het boek Psalmen. Het toont de dankbaarheid van een ziel die voor God gerechtvaardigd is en door Hem is aanvaard (Psalm 51:19, 54:8, 56:13, 116:17-18). Als dan, aan de ene kant, het offer van voltooiing aangaf dat er een volkomen vrede met God was, was het aan de andere

kant ook letterlijk het offer van volledigheid. De vredeoffers waren *publiek onpersoonlijk*. De twee lammeren die ieder jaar op het Wekenfeest werden geofferd (Leviticus 23:19), waren een publiek vredeoffer, en dit was het enige dat als 'meest heilig' werd beschouwd. Als zodanig werden zij geofferd aan de noordzijde van het altaar en werd hun vlees alleen door de dienstdoende priesters in het Heilige gegeten. De andere publieke vredeoffers werden geslacht aan de zuidzijde, en hun ingewanden werden op het altaar verbrand (Leviticus 3:4-5). Nadat dan de priesters hun deel hadden ontvangen, mocht de rest door de offeraars zelf worden gegeten, in de voorhoven van de tempel of in Jeruzalem (Deuteronomium 27:7). Bij één gelegenheid (1 Koningen 8:63) werden er zo niet minder dan 22.000 runderen en 120.000 schapen geofferd. Er waren drie soorten persoonlijke vredeoffers: 'lofoffers' of 'geloften', en strikt 'vrijwillige offers' (Leviticus 7:11, 12, 16). De eersten werden gebracht als algemene dank voor ontvangen genade, de laatsten waren de vrijwillige gaven van liefhebbende harten, zoals zelfs het gebruik van dezelfde term in Exodus 25:2 en 35:29 impliceert. In dit laatste geval mocht, bij wijze van uitzondering, een dier met iets 'onvolkomens' of 'overtolligs' worden geofferd (Leviticus 22:23).

Wat vredeoffers inhielden

Vredeoffers werden van mannelijke of van vrouwelijke dieren gebracht (voornamelijk van de eerstgenoemde), maar niet van duiven, en het offer ging natuurlijk altijd gepaard met een spijs- en een drankoffer (Leviticus 7:11 e.v.). Zoals ieder ander offer vereisten ze oplegging van handen, belijdenis, en sprenkeling van bloed. Dat laatste werd gedaan zoals bij het brandoffer. Dan werden de ingewanden eruit genomen en voorde Heere 'bewogen', samen met 'de borst' en de 'rechterschouder' (of misschien meer correct, het rechterbeen). In verband met deze twee beweegoffers merken we op, dat de borst eigenlijk aan de Heere toebehoorde, en dat Hij deze aan Zijn priesters gaf (Leviticus 7:30), terwijl Israël de rechterschouder direct aan de priesters gaf (Leviticus 7:32). Het ritueel van het bewegen is reeds beschreven. De betekenis van het bewegen was dat het offer als het ware aan de Heere werd aangeboden, om het dan van Hem terug te ontvangen. Het rabbijnse idee dat er een afzonderlijk rite van heffen naast dat van het bewegen was, schijnt alleen te berusten op een verkeerde interpretatie van passages als Leviticus 2:2, 9, 7:32, 10:15 e.v. Het volgende moest voor de Heere worden bewogen:

de borst van het vredeoffer (Leviticus 7:30), de delen genoemd bij de wijding van de priesters (Leviticus 8:25-29), de eerste *gomer* op het Pascha (Leviticus 23:11), het jaloezie-offer (Numeri 5:25), het offer aan het einde van het Nazireeërschap (Numeri 6:20), het offer van een gereinigde melaatse (Leviticus 14:12), en de twee lammeren aangeboden met het brood der eerstelingen op het Loofhuttenfeest (Leviticus 23:20). De twee laatstgenoemde offers werden bewogen voordat ze werden geofferd. Na het bewegen werden de ingewanden (Leviticus 3:3-5 e.v.) op het brandofferaltaar verbrand, en werd de rest door de priesters of gelovigen opgegeten, binnen twee dagen en een nacht na het tijdstip van het offeren. Natuurlijk moesten de gasten, waaronder Levieten en armen moesten zijn, allen in een toestand van levitische reinheid zijn, symbolisch voor het bruiloftskleed dat nodig is bij het betere evangeliefeest.

Spijsoffers

We sluiten af met een paar bijzonderheden over *spijsoffers*. Deze werden ofwel gebracht in combinatie met brand- en vredeoffers (maar nooit met zond- of zoenoffers) of anders alleen. De laatstgenoemde waren *publieke* of *persoonlijke* spijsoffers. De drie publieke spijsoffers waren: de twaalf broden van het toonbrood, die iedere sabbat werden vernieuwd, en nadien door de priesters werden gegeten, de *gomer*, of schoof van de oogst, op de tweede dag van het Pascha, en de twee beweegbroden op het Wekenfeest. Vier van de persoonlijke spijsoffers waren door de wet bevolen, te weten:

- (1) het dagelijkse spijsoffer van de hogepriester, volgens de Joodse interpretatie van Leviticus 6:20,
- (2) dat met de wijding van priesters (Leviticus 6:20),
- (3) dat ter vervanging van een zondoffer, in geval van armoede (Leviticus 5:11-12), en
- (4) dat van jaloezie (Numeri 5:15).

De volgende vijf waren uitsluitend vrijwillig, te weten dat van meelbloem met olie, ongebakken (Leviticus 2:1), dat 'in de pan gekookt', 'des ketels', 'een gebak des ovens', en de 'vladen' (Leviticus 2:4-7). Al deze offers moesten tenminste bestaan uit één gomer graan (dat het tiende deel van een efa was-Ex. 16:36). Er mochten meer gomers worden geofferd, maar niet meer dan 61. De reden van deze beperking was dat, als de publieke spijsoffers vereist met het Loofhuttenfeest opliepen tot 61, alle persoonlijke offers minder dan dat aantal moesten zijn. Bij alle gebakken spijsoffers werden van één gomer altijd tien koeken gemaakt, het symbolische getal van volledigheid, uitgezonderd van die van het dagelijkse spijsoffer van de hogepriester, waarvan er twaalf koeken werden gebakken, als vertegenwoordiging van Israël. Tenslotte waren er bij elk spijsoffer dat in een vat werd bereid, zoals de rabbijnen het uitdrukken, 'drie uitgietingen van olie', eerst in het vat, dan om het te mengen met het meel, en als laatste, nadat het gereed was, daarna werd de wierook erop gedaan. De dunne koeken of 'vladen' werden met olie ingewreven, in de vorm van de Hebreeuwse letter *kof*, of de Griekse letter *kappa*, om het, zoals zij verklaren, 'te verminderen in twee delen.'

Als er een spijsoffer werd aangeboden, bracht de priester het eerst in de gouden of zilveren schaal waarin het was bereid, en deed het dan over in een heilig vat, terwijl hij er olie en wierook op deed. Hij nam zijn plaats in aan de zuidoosthoek van het altaar, en nam vervolgens een handvol die was bedoeld om werkelijk verbrand te worden, deed haar in een ander vat, legde wat van de wierook erop, droeg haar naar de top van het altaar, zoutte haar, en legde haar dan op het vuur. De rest van het spijsoffer behoorde aan de priesters. Aan elk spijsoffer werd een drankoffer van wijn toegevoegd, dat aan de voet van het altaar werd uitgegoten.

Groot aantal priesters vereist

Bij zo'n ingewikkelde dienst, die regelmatige offers vereiste, moet altijd een groot aantal priesters in de voorhoven van de tempel bezig zijn geweest. Dit was vooral het geval op de grote feesten. Als de prachtige tempel plaats kon bieden aan 210.000 gelovigen, en de liturgie, muziek, en rituelen evenzeer schitterend waren, hoeven we ons niet te verwonderen dat het een groot aantal in het wit geklede priesters vereiste om de bediening goed te vervullen. Volgens de traditie waren op de Grote Verzoendag niet minder dan vijfhonderd priesters gewoon te assisteren bij de diensten. Op andere feestdagen moeten er zelfs meer bij betrokken zijn, daar het een rabbijns principe was, 'dat men al zijn offers, zowel die voor hem verplicht waren als de vrijwillige, op het plechtige feest dat erna komt zou brengen.' Met andere woorden, als iemand een offer moest doen, of er één vrijwillig beloofde, moest hij het brengen tijdens de eerstvolgende keer dat hij naar Jeruzalem ging. Maar zelfs deze voorziening toonde 'de zwakheid en nutteloosheid ervan', daarin alle normale gevallen er een lange tijd zou zijn verstreken voordat de smet van de schuld bewust kon worden verwijderd door een verzoenend offer, of een gelofte kon worden vervuld. Gezegend zij God, de realiteit in Christus Jezus overtreft hierin, zoals in alle andere dingen, verreweg het type! Want wij hebben altijd 'vrijmoedigheid om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus, ' en 'indien het bloed der stieren en bokken, en de as der jonge koe, besprengende de onreine', hen heiligt tot de reinheid des vlezes, hoeveel te meer zal het bloed van Christus, Die door den eeuwiggen Geest Zich zelve Gode onstraffelijk opgeofferd heeft, uw geweten reinigen van dode werken, om de levende God te dienen!'

Hoofdstuk 7

's Nachts in de tempel

'Zalig is hij, die waakt en zijn klederen bewaart.'

Openbaring 16:15

Zinspelingen op de tempel in het Nieuwe Testament

De zinspelingen van de 'geliefde discipel' op de tempel en zijn dienst zijn uitgesproken bijzonder en hebben een speciale charme. De andere schrijvers van het Nieuwe Testament verwijzen in hun verhalen naar de tempel, of zij leggen de typen uit, in een taal die iedere goed geïnformeerde gelovige te Jeruzalem gebruikt zou kunnen hebben. Maar Johannes schrijft niet zoals een gewone Israëliet. Hij had ogen en oren voor details die anderen niet zouden hebben opgemerkt. Als, volgens een Joodse traditie, de hogepriester het goddelijke antwoord van de Uriem en de Thummim las bij hemels licht dat geworpen werd op speciale letters in de namen van de stammen die op zijn borstplaat waren gegraveerd, dan schijnen voor Johannes de aanwezigheid en de woorden van Jezus de diensten in de tempel duidelijk af te schilderen. Dit blijkt, zoals we regelmatig de gelegenheid hebben om aan te tonen, uit zijn evangelie, maar nog meer uit het boek Openbaring. Inderdaad kan de Apocalyps als één geheel worden vergeleken met de tempeldienst in zijn mengeling van profetische symbolen met aanbidding en lofprijs. Maar het is bovenal opmerkelijk, dat de verwijzingen naar de tempel, die overvloedig aanwezig zijn in het boek Openbaring, over het algemeen zeer gedetailleerd zijn. Een schrijver die niet bekend was met zulke details, die alleen door persoonlijk contact en omgang ermee verkregen konden worden, zou ze zelfs nauwelijks hebben opgemerkt, en zeker niet hebben gebruikt als deel van zijn beeldspraak. Zij komen natuurlijk, spontaan en zo onverwachts naar voren, dat de lezer af en toe het gevaar loopt ze geheel over het hoofd te zien, en zij zijn geschreven in een taal die een tempeldienaar zou gebruiken, vanuit de vroegere uitoefening van zijn roeping. Inderdaad zouden sommige van de meest treffende verwijzingen in het geheel niet zijn begrepen zonder de professionele verhandelingen van de rabbijnen over de tempel en zijn diensten. Alleen laat de gekunstelde precisie van de rabbijnse beschrijvingen, die afgeleid zijn van de traditie van ooggetuigen, niet dezelfde indruk na als de spontane illustraties van de apostel Johannes.

Het vierde Evangelie en de Apocalyps zijn geschreven voordat tempeldiensten ophielden

Dit suggereert vanzelfsprekend de tweevoudige conclusie dat het boek Openbaring en het vierde Evangelie moeten zijn geschreven vóórdat de tempeldiensten werkelijk waren opgehouden, en door iemand die er niet alleen nauw bij betrokken was, maar er mogelijk tegelijkertijd deelnemer aan was.' Het argument kan worden geïllustreerd door een analogoos geval. Zij die onlangs opgravingen hebben verricht onder de ruïnes van de tempel, hebben een van die tabletten uit het voorhof van de tempel ontdekt, die de heidenen waarschuwde, op straffe van de dood, niet verder het heiligdom in te gaan. De tablet beantwoordt precies aan de beschrijving van Josephus, en de inscriptie is bijna letterlijk zoals hij die weergeeft. Deze tablet lijkt een getuigenis dat plotseling, na achttien eeuwen, te voorschijn komt om de beschrijving van Josephus te bevestigen als die van een schrijver uit die tijd. We hebben ongeveer dezelfde overtuiging, alleen veel sterker, wanneer we plotseling te midden van een droge beschrijving van wat er in de tempel plaatsvond, op de letterlijke woorden stoten die Johannes heeft gebruikt om de hemelse werkelijkheden te beschrijven. Eén van de meest treffende voorbeelden hiervan wordt misschien weergegeven door de woorden die aan het begin van dit hoofdstuk zijn geciteerd, 'Zalig is hij, die waakt en zijn klederen bewaart.' Zij beschrijven letterlijk, zoals we weten van de rabbijnen, de straf die aan de tempelwachten werd toegediend indien ze slapend op hun posten werden aangetroffen, en de rabbijnse beschrijving hiervan wordt vreemd genoeg bevestigd door de ietwat naïeve belijdenis van één van hen, dat zijn eigen oom van moederszijde bij een bepaalde gelegenheid de straf van het in brand steken van zijn kleding door de hoofdman van de tempel die 's nachts zijn rondes deed, werkelijk had ondergaan.

Nacht in de tempel

Want de dienst van de dienstdoende priesters vond niet alleen overdag plaats, maar ook 's nachts in de tempel'. Vanuit de Schrift weten we dat de gewone diensten van het heiligdom bestonden uit de morgen- en de avondoffers. Hieraan voegden de rabbijnen een andere avonddienst toe, mogelijk om hun verplaatsing van de avonddienst naar een veel later tijdstip dan dat van het offer te verantwoorden. Er is echter enige moeilijkheid omtrent het exacte tijdstip waarop elk van de offers werd geofferd. Naar algemeen wordt aangenomen, werd het morgenoffer gebracht op het 'derde uur', dat overeenkomt met negen uur 's morgens. Maar de voorbereidingen ervoor moeten meer dan twee uur eerder zijn begonnen. Zo goed als niemand van de gelovigen kon getuige zijn van het werkelijke slachten van het lam, dat direct na de opening van de grote tempelpoort plaatsvond. Wellicht zijn zij vooral samengekomen om zich te verenigen in het gebed 'ten ure des reukoffers' (Lukas 1:10). Als we dan onder het morgenoffer de *gehele dienst* verstaan, viel het zonder twijfel samen met de derde ure van de dag, of negen uur 's morgens. Dit zou kunnen verklaren hoe er op de Pinksterdag zo'n menigte zo snel kon samenkomen om in hun eigen talen 'de grote werken Gods' te horen, aangezien het de derde ure was (Handelingen 2:15), wanneer zij allen in de tempel zouden zijn. Het avondoffer was door de wet vastgelegd (Numeri 28:4, 8) als 'tussen de avonden', dat wil zeggen tussen de duisternis van de schemering en die van de avond.' Zulke aansporingen als 'Uw getrouwheid te verkondigen in de nachten, op het tiensnarig instrument en op de luit' (Psalm 92:3-4), en de oproep aan hem 'die allen nacht in het huis des heren staat', om 'hun handen op te heffen naar het heiligdom, en den heere te loven' (Psalm 134), lijken inderdaad een avondoffer te impliceren, een indruk die wordt bevestigd door de aanstelling van de Levitische zangers voor de avonddienst in I Kronieken 9:33, 23:30. Maar ten tijde van onze Heere Jezus begon het avondoffer zeker veel vroeger. Josephus houdt het op de negende ure. Volgens de rabbijnen werd het lam geslacht op het achtste uur en een half, of ongeveer 14.30 uur, en werden de stukken een uur later op het altaar gelegd, ongeveer 15.30 uur. Vandaar dat toen 'Petrus en Johannes tezamen opgingen naar den tempel, omtrent de ure des gebeds, zijnde de negende ure' (Handelingen 3:1), het voor het avondoffer moet zijn geweest, of liever

een half uur later, en zoals de woorden ook aangeven, voor het gebed dat samenging met het reukoffer. De avonddienst was iets korter dan die in de ochtend, en duurde in ieder geval ongeveer anderhalf uur, zeg tot ongeveer 16.00 uur, om zo te beantwoorden aan de oorspronkelijke eis in Numeri 28:4. Hierna mocht er geen ander offer meer worden gebracht behalve op de avond van het Pascha, wanneer het gewone avondoffer twee uren vroeger plaatsvond, of om 12.30 uur.

Verwisseling van priesters

We kunnen het afmattende werk van de dag en de rust en ernst van de nacht in de tempel overdenken. De laatste tonen van de tempelmuziek zijn uitgestorven, en de gelovigen zijn langzaam aan weggegaan, sommigen na een langgerekt persoonlijk gebed, of anders na getreuzel in een van de marmeren portalen. De korte oosterse dag verdwijnt reeds in het westen. Ver achter de bergen van Gibeon verdwijnt de zon in die zee over welke het betere licht spoedig zal schitteren. De nieuwe groep priesters en Levieten die de diensten van de volgende dag zullen gaan leiden komen vanuit Ofel naar boven onder leiding van hun familiehoofden, hun oudsten. Degenen die dienst hebben gedaan gedurende de dag bereiden zich voor om te vertrekken door een andere poort. Zij hebben hun priesterkleed uitgetrokken, om het in bewaring te geven in de daartoe aangewezen kamers, en krijgen dat van gewone leken, en hun sandalen, terug. Want binnen de tempel mochten sandalen worden gedragen, maar geen schoenen, de priesters waren alleen blootsvoets gedurende hun feitelijke dienst. Daarbuiten droegen zij ook geen aparte kleding, zelfs de hogepriester niet, en ook niet degenen die buiten de offerdiensten in de tempel optraden. Wat betreft de Levieten, zij hadden helemaal geen priesterkleed, maar droegen alleen het fijne linnen (2 Kronieken 5:12), totdat zij van Agrippa II toestemming verkregen om priesterkleding te dragen, zoals Josephus terecht opmerkt 'tegen de wetten van ons land in'.

De tempelberg bij nacht vanaf de Olijfberg.

Het afscheid op de sabbat

We weten dat op sabbatten, wanneer de ene groep plaats maakte voor de andere, of liever, wanneer de vertrekkende klasse het tempelgebied verliet, zij van elkaar scheidden met een vaarwel, dat ons herinnert aan de brief van Paulus aan Corinthiërs (2 Corinthiërs 13:11): 'Hij Die Zijn naam deed wonen in dit huis, laat liefde, broederschap, vrede en vriendschap onder jullie blijven'. Elk van de vierentwintig klassen waarin niet alleen de priesters en Levieten, maar ook geheel Israël door middel van vertegenwoordigers waren verdeeld, dienden gedurende één week, van sabbat tot sabbat, de *dagelijkse* dienst verdelend onder hun respectieve families of 'huizen'. Voor de sabbat kwamen de nieuwe dienaren vroeger dan op weekdays.⁰ Wanneer de familie wier dagelijkse 'bediening was vervuld' de tempel verliet, werden de massieve poorten door priesters of Levieten gesloten, sommige vereisten de verenigde krachten van twintig mannen. Dan werden de tempelsleutels opgehangen in een ruimte, onder een marmeren steen in de 'vuurkamer' (Beth-ha-Moked), die ook mag worden aangeduid als de belangrijkste wachtkamer van de priesters. Als dan de sterren duidelijk aan de diepblauwe oosterse hemel stonden, zouden de priesters samenkomen voor conversatie' of de avondmaaltijd. Stukken van de offers en de bereide eerstelingen (de Therumoth) voorzagen in de nodige verfrissingen. Hoewel het werk van de dag was gedaan, moesten nog bepaalde dingen worden afgerond. Want de Levieten die verantwoordelijk waren voor het inzamelen van de tienden en andere zakelijke details waren gewoon om in grote hoeveelheden in te kopen wat ieder die een offer bracht nodig had voor spijs- en drankoffers, en het aan de offeraars te verkopen. Dit was een groot gemak voor de aanbieder en een bron van dagelijkse winst voor de tempel. Tegen betaling van een prijs, iedere maand vastgesteld door tarieven, ontving de offeraar zijn juiste controle-strookje, in ruil waarvoor een tempeldienaar hem alles

gaf wat hij nodig had voor zijn offer. Nu moesten iedere avond de rekeningen van deze transacties worden opgemaakt en gecontroleerd.

De nachtwachters

Maar de nachtwachters hadden reeds hun plaats in de tempel ingenomen. Overdag en s nachts was het de taak van de Levieten om de wacht te houden bij de poorten om de onreinen, voor zover mogelijk, te beletten binnen te komen. Aan hen waren ook de taken van de tempelpolitie toevertrouwd, onder het bevel van een beambte die ons uit het Nieuwe Testament bekend is als de 'hoofdman des tempels' (Handelingen 4:1 e.v.), maar die in Joodse geschriften voornamelijk 'de man van de tempelberg' wordt genoemd. De taak moet tamelijk verantwoordelijk zijn geweest, als we rekening houden met de menigte op feestdagen, hun scherpe nationale gevoeligheden, en de onmiddellijke nabijheid van de gehate Romeinen in de burcht Antonia. 's Nachts werden de wachten ingeschakeld op vierentwintig posten rond de poorten en voorhoven. Hiervan werden er eenentwintig alleen door Levieten bezet, de andere binnenste drie gezamenlijk door priesters en Levieten. iedere wacht bestond uit tien mannen, zodat er iedere nacht totaal tweehonderdveertig Levieten en dertig priesters in functie waren. De tempelwachten werden overdag afgelost, maar niet gedurende de nacht, die de Romeinen in vier delen verdeelden, maar de Joden, zoals het moet, in drie wachten, de vierde was eigenlijk de ochtendwake (vgl. Mattheus 14:25). Vandaar dat toen de Heere zei: 'Zalig zijn die dienstknechten, welke de heer, als hij komt, zal wakende vinden,' Hij uitdrukkelijk verwijst naar de tweede en derde wake als die van de diepste slaap (Lukas 12:38).

De rondes van de hoofdman

Gedurende de nacht maakte de hoofdman des tempels zijn rondes. Als hij naderbij kwam moesten de wachten opstaan en hem op een bepaalde manier begroeten. iedere wacht die slapend werd aangetroffen terwijl hij in functie was, werd geslagen, of zijn kledij werd in brand gestoken, een straf, die zoals we weten werkelijk werd opgelegd. Vandaar de vermaning voor ons die, als het ware, hier op tempelwacht zijn: 'Zalig is hij, die waakt en zijn klederen bewaart' (Openbaring 16:15). Maar daar binnen de tempel was men niet snel geneigd in slaap te vallen. Het is waar dat het hoofd van de klasse en de familiehoofden op de banken rustten die langs dat deel van de Beth-ha-Moked stonden waar het geoorloofd was te gaan zitten.' De oudere priesters mochten op de grond liggen, hun priesterkleed naast hen opgevouwen, terwijl de jongere mannen de wacht hielden. Maar de voorbereidingen voor de morgendienst vereisten dat ieder vroeg op de been was. De priester wiens taak het was het geheel te controleren kon elk ogenblik op de deur kloppen en toegang eisen. Hij kwam plotseling en onverwacht, niemand wist wanneer. De rabbijnen gebruiken bijna dezelfde woorden als die waarmee de Schrift de onverwachte komst van de Meester beschrijft (Markus 13:35), wanneer zij zeggen: 'Soms kwam hij met het hanengekraai, soms wat vroeger, soms wat later. Hij kwam en klopte, en zij openden hem. Dan zei hij tot hen: Allen die zijn gewassen, komt en werpt loten'. ' Want het gebruikelijke bad moest zijn genomen voordat de controlerende priester zijn ronde deed, want het was een principe dat niemand het voorhof mocht ingaan om te dienen, ook al was hij rein, tenzij hij was gewassen. Een ondergrondse doorgang, verlicht aan beide zijden, leidde naar de goed ingerichte badkamers waar de priesters zichzelf onderdompelden. Hierna behoefden zij zich die gehele dag niet weer te wassen, uitgezonderd hun handen en voeten, die zij elke keer moesten wassen, hoe vaak zij ook de tempel binnengingen voor de dienst. Het was zonder twijfel hiernaar dat onze Heere verwees in zijn antwoord aan Petrus: 'Die gewassen is, heeft niet van node, dan de voeten te wassen, maar is geheel rein' (Johannes 13).

Het werpen van loten voor de diensten

Degenen die gereed waren, volgden nu de controlerende priester door een deurtje naar het voorhof. Hier verdeelden zij zich in twee groepen, ieder droeg een fakkel, behalve op de sabbatten, wanneer de tempel zelf was verlicht. Eén groep liep oostwaarts, de andere westwaarts, totdat zij, na hun controleronde, elkaar bij de kamer waar het dagelijkse spijsoffer van de hogepriester werd bereid ontmoetten, en meldden: 'Het is goed! Alles is goed!' Vervolgens werden zij die het offer van de hogepriester moesten bereiden aan het werk gezet, en gingen de priesters naar de 'Hal van de Gepolijste Stenen', om loten te werpen voor de diensten van de dag. Deze maatregel was noodzakelijk geworden door bepaalde pijnlijke voorvallen als gevolg van het verlangen van de priesters om dienst te doen. Alles samen werd het lot vier keer geworpen, zij het in verschillende fasen van de dienst. Het werd op deze manier gedaan. De priesters stonden in een kring rondom de president, die voor een ogenblik het hoofddekse van één hunner ophief, om aan te tonen dat hij bij hem zou beginnen te tellen. Dan hield iedereen een, twee, of meer vingers omhoog, aangezien het in Israël niet geoorloofd was personen te tellen, dan noemde de president een getal, zeg zeventig, en begon hij de vingers te tellen totdat hij het genoemde getal had bereikt, het lot was dan op die priester gevallen. Het eerste lot was voor het reinigen van het altaar en het voorbereiden ervan, het tweede voor hen die het offer moesten offeren, en voor hen die de kandelaar en het reukofferaltaar in het Heilige moesten reinigen. Het *derde* lot was het belangrijkste. Het bepaalde wie het reukwerk mocht offeren. Indien mogelijk, mocht er niemand aan deelnemen die dit reeds een keer had gedaan. Het vierde lot, dat onmiddellijk volgde op het derde, bepaalde wie de stukken van het offer op het altaar moesten verbranden en de afsluitende delen van de dienst moesten verrichten. Het morgenlot gold eveneens voor dezelfde taken bij het avondoffer, uitgezonderd het lot voor het branden van het reukwerk, dat opnieuw werd geworpen.

Het eerste lot

Wanneer de priesters waren samengekomen in de 'Hal van Gepolijste Stenen' voor het eerste lot, maakte tot nu toe alleen nog maar de vroegste gloed van ochtendlicht strepen op de oosterse hemel. Veel moest worden gedaan voordat het lam zelf kon worden geslacht. Volgens de wet mocht het morgenoffer alleen worden geslacht nadat het ochtendlicht 'de gehele hemel tot aan Hebron' had verlicht, maar vóórdat de zon feitelijk aan de horizon was opgegaan, zoals er geen offer mocht worden gebracht na het avondoffer, en ook niet nadat de zon was ondergegaan. De enige uitzondering was op de grote feesten, wanneer het altaar veel vroeger werd gereinigd, om vóór de werkelijke zonsopgang tijd vrij te maken voor het onderzoeken van de talrijke offers die gedurende de dag zouden worden gebracht. Misschien was het als gevolg hiervan dat zij, die op de morgen van het Pascha Jezus van Kajafas wegleidden, 'het rechthuis van Pilatus' zo vroeg vulden. Dus terwijl sommigen van hen in de tempel aan het voorbereiden zouden zijn om het morgenoffer te brengen, waren anderen tegelijkertijd onbewust de betekenis van dat waarachtige type aan het vervullen, toen Hij op Wie 'onzer aller ongerechtigheid' was gelegd 'als een lam ter slachting werd geleid' (fes. 53:7).

Hoofdstuk 8

Het morgen- en het avondoffer

‘En het geschiedde, dat, als hij het priesterambt bediende voor God, in de beurt zijner dagorde, Naar de gewoonte der priesterlijke bediening, hem te lote was gevallen, dat hij zou ingaan in den tempel des Heren om te reukoffers. En al de menigte des volks was buiten, biddende, ten ure des reukoffers.’

Lukas 1:8-10

Publiek gebed

Voordat we het morgenoffer zullen beschrijven, is het noodzakelijk de aandacht te vestigen op een punt van aanmerkelijk belang en betekenis. Ongetwijfeld nam het publieke gebed ten tijde van Christus een erg belangrijke plaats in bij de gewone dagelijkse tempeldienst. Toch maakt de oorspronkelijke instelling in de wet van Mozes er geen melding van, en latere voorbeelden als het gebed van Hanna, of dat van Salomo bij de inwijding van de tempel verschaffen geen aanwijzing of scheppen geen precedent met betrekking tot de gewone publieke diensten. De belijdenis van de hogepriester over de zondebok (Leviticus 16:21) kunnen we niet beschouwen als een publiek gebed. Misschien kwam het gebed bij de gelegenheid van het offeren van de eerstelingen er nog het dichtst bij, vooral in de afsluitende smeekbede (Deuteronomium 26:15): ‘Zie nederwaarts van Uw heilige woning, van den hemel, en zegen Uw volk Israël, en het land, dat Gij ons gegeven hebt, gelijk als Gij onzen vaders gezworen hebt, een land van melk en honing vloeiende.’ Maar toch was dit weer persoonlijk, geen publiek gebed, en het werd gebeden bij een persoonlijke gelegenheid, geheel verschillend van het morgen- en avondoffer. De formulering van het gebed van koning Salomo (1 Koningen 8) impliceert inderdaad een optreden van gezamenlijke en gemeenschappelijke aanbidding, maar strikt gesproken, houdt het niet meer in dan die publieke smeekbede die men in tijden van publieke nood gewoon was te bidden (1 Koningen 8:30-52). Ook wordt er niets meer duidelijk uit de zinspelingen van Jesaja op de schijnheiligheid van zijn tijdgenoten (Jesaja 1:15) die hun handen uitbreidden en vele gebeden deden.

Voorschriften door de rabbijnen

Het was anders na de terugkeer uit Babylon. Met de instelling en verbreiding van synagogen, bedoeld voor het tweevoudige doel, dat in elke plaats op elke sabbat Mozes zou worden gelezen, en om een plaats te voorzien 'waar het gewoon was om te bidden', werd het gebruik van publieke aanbidding snel algemeen. In Nehemia 11:17 vinden we reeds een opmerking: 'de dankzegging in gebed te beginnen'. Nadien ging de voortgang in deze richting snel. De apocriefen verschaften een pijnlijk getuigenis van hoe snel alles ontaardde in louter vorm, en hoe gebed een werk van zelfgerechtigheid werd, waardoor verdienste kon worden verkregen. Dit brengt ons bij de Farizeeën van het Nieuwe Testament, met hun opzichtige vertoningen van vroomheid en de schijnheiligheid van hun eindeloze gebeden, vol van onnodige herhalingen en weerzinwekkende hoogmoed. In het begin komen we hier al, zoals gewoonlijk, ten minste schijnbare tegenstellingen tegen. Aan de ene kant, bepalen de rabbijnen iedere houding en beweging, stellen zij de meest starre formulieren vast, voeren elk daarvan terug tot op een van de aartsvaders, en willen ons laten geloven dat de vromen negen uur godsdienst oefeningen hebben, terwijl ze dit vreemde principe voorschrijven, passend voor beide werelden: 'Uitvoerig gebed verlengt het leven. Aan de andere kant vertellen zij ons ook dat gebed mag worden verkort, en dat alleen een samenvatting van de voorgeschreven formulieren voldoende is, terwijl sommigen van hen zover gaan om te strijden voor vrij gebed. In feite waren vrij gebed, liturgische formulieren en speciale gebeden onderwezen door beroemde rabbijnen, gelijkwaardig in gebruik. Vrij gebed zou zijn plaats vinden in zulke persoonlijke godsdienst oefeningen als zijn beschreven in de gelijkenis van de Tollenaar en de Farizeeër. Het wisselde ook af met de voorgeschreven liturgische formulieren. Het zou kunnen worden betwijfeld of, zelfs met betrekking tot de laatstgenoemde, de woorden altijd punctueel werden aangehouden, en men ze zich precies herinnerde. Vandaar dat de Talmoed voorschrijft (in de verhandeling *Berachoth*), dat in zulke gevallen het volstond om de essentie van de voorgeschreven gebeden op te zeggen.

Liturgische formulieren

Ongetwijfeld werden de liturgische formulieren niet alleen in de tempel gebruikt, maar ook in de dagelijkse persoonlijke godsdienst oefening. Het eerste spoor ervan komt al vroeg in de schikking van de psalmboeken voor: elk van de eerste vier boeken sluit af met een lofprijzing, of zegening (Ps.41, 72, 89, 106), en het vijfde boek met een psalm die we kunnen beschouwen als een grote doxologie (Psalm 150). Alhoewel het geen gemakkelijke taak is de oude gebeden uit de tijd van de tempel te scheiden van de latere toevoegingen, die langzamerhand zijn aangegroeid tot het huidige Joodse gebedenboek, is zij grotendeels volbracht. Naast liturgische formulieren zijn er enige gebeden, onderwezen door beroemde rabbijnen, bewaard gebleven. Het was in overeenstemming met dit gebruik dat Johannes de Doper aan zijn volgelingen formuliergebeden lijkt te hebben gegeven, en dat de discipelen de Heiland vroegen hen te leren bidden (Lukas 11:1).

Het gebed des Heren

Het gebed door de Heere uitgesproken ging elk gebed, dat Joodse rabbijnen ooit formuleerden, ver te boven, zelfs daar waar de woordkeuze bijna de hunne benadert.' Hel is kenmerkend dat twee van de beden geen echt equivalent vinden in de gebeden van de rabbijnen. Deze zijn: 'Vergeef ons onze schulden', en 'Leid ons niet in verzoeking'. In de tempel antwoordde het volk nooit op de gebeden met een *Amen*. maar altijd met deze zegening: 'Gezegend zij de naam van de heerlijkheid van Zijn koninkrijk tot in eeuwigheid!' Deze formule ging terug tot de aartsvader Jakob, op zijn sterfbed. In verband met 'het koninkrijk', wat de rabbijnen er dan ook onder verstonden, was het gevoelen zo sterk, dat werd gezegd: 'Een gebed dat het koninkrijk niet vermeldt, is helemaal geen gebed'.

Gebeshouding

De houding die gedurende het bidden in acht moest worden genomen is door de rabbijnen zeer nauwkeurig omschreven. De aanbidder moest staan, met zijn gezicht in de richting van het Heilige, hij moest zijn lichaam en zijn kleding ordenen, zijn voeten dichtbij elkaar zetten, zijn ogen neerslaan, tenminste aan het begin van zijn gebed, zijn handen over zijn borst vouwen en 'staan als een dienstknecht voor zijn meester, met alle ontzag en vrees'. Zelfs de priesters moesten, terwijl zij de priesterzegen uitspraken, naar de grond kijken. Aangaande de speciale wijze van het buigen voor de Heere, werd er een onderscheid gemaakt tussen het buigen van de knieën, het buigen van het hoofd, en het uitgestrekt neervallen op de grond. Het laatste vond men niet geschikt 'voor iedere man, maar alleen voor hen die zichzelf als rechtvaardige mannen kenden, zoals Jozua'.

De twee elementen in het gebed

Over het algemeen onderscheiden de rabbijnen in het gebed twee elementen, op grond van de twee termen die door Salomo werden gebruikt (1 Koningen 8:28), dankzegging en smeekbede. Hiermee zijn de twee soorten van vroege Joodse gebeden, de Lofprijzingen en de Tefillah, in overeenstemming. En tot zover correct, daar van de twee Hebreeuwse woorden voor gebed, de ene aanbidding en de andere smeekbede, of liever voorbede, aangeeft.' Beide soorten gebed kwamen in de tempeldiensten tot uitdrukking. Maar alleen na de openbaring van Hem, Die in Zijn Persoon de goddelijke natuur met de menselijke verenigde, kon aanbidding en smeekbede ten volle worden uitgesproken. Ja, het begrip smeekbede kon pas volkomen worden verwerkelijkt na de uitstorting van de Geest van aanneming, waardoor het volk van God ook de kinderen van God werd. Vandaar dat het niet correct is om offers als 'gebeden zonder woorden' te beschouwen.' De offers waren in geen enkel opzicht gebeden, maar eerder de voorbereiding tot gebed. De tabernakel was, zoals de Hebreeuwse benaming toont, de 'ontmoetingsplaats' tussen God en Israël, de offerdienst maakte zo'n ontmoeting mogelijk, en de priester (zoals de wortel van het woord impliceert) was degene die Israël nader bij God bracht. Vandaar dat het gebed alleen kon volgen na het offer, en het aangewezen symbool en de tijd was het branden van het reukwerk. Deze zienswijze wordt uitgedrukt in de woorden: 'Mijn gebed worde gesteld als reukwerk voor Uw aangezicht' (Psalm 141:2), en gezaghebbend bevestigd in Openbaring 5:8, waar we lezen van de 'gouden fiolen, zijnde vol reukwerks, welke zijn de gebeden der heiligen'.

Het branden van het reukwerk

Bij de geboorte van Johannes de Doper spreekt het evangelie over dit branden van reukwerk (Lukas 1:9). Zacharias was opgekomen vanuit het heuvelland Judea, uit de omgeving van het priesterlijke Hebron, om dienst te doen in de tempel. Zijn klasse, die van Abia, had gedurende een week dienst, en het 'huis van zijn vader' op die speciale dag. Meer dan dat, het lot was op Zacharias gevallen voor de meest eervolle taak in de dagelijkse bediening, die van het branden van het reukwerk op het gouden altaar in het Heilige. Voor de eerste maal in zijn leven, en voor de laatste maal, zou deze taak op hem neerkomen. Toen de vrome, oude priester dienst deed in het Heilige, zag hij Gabriël zo duidelijk staan, dat hij later deze plaats kon beschrijven, alsof hij zojuist uit het Heilige der Heiligen was gekomen. Hij stond tussen het altaar en de tafel van de toonbroden, 'ter rechterzijde van het altaar'. Zover wij weten, was dit de eerste en enige verschijning van een engel in de tempel. Want we kunnen geen serieuze waarde hechten aan de traditie die vermeldt, dat gedurende de veertig jaar van zijn priesterlijke regering Simeon de Rechtvaardige altijd door een engel werd begeleid wanneer hij op de Grote Verzoendag het Heilige der Heiligen binnenging en verliet, uitgezonderd het laatste jaar, toen de engel hem in het heiligdom verliet, om aan te geven dat dit het einde van zijn bediening was. Wat uitgewisseld werd tussen Gabriël en Zacharias gaat buiten ons huidige doel. Het is voldoende om enkele details op te merken die terloops in dit verhaal worden vermeld, bijvoorbeeld dat er een speciaal lot werd geworpen voor deze taak, dat de

priester alléén in het Heilige was tijdens het branden van het reukwerk, en dat ‘al de menigte des volks buiten was, biddende, ten ure des reukoffers’.

Het vullen van het wasvat

Het lot voor het branden van het reukwerk was, zoals we hebben gezien, het derde waardoor de orde van dienst voor die dag werd bepaald. Het *eerste* lot, dat in werkelijkheid vóór het feitelijke aanbreken van de dag was geworpen, was dat om de verschillende priesters aan te wijzen die het altaar moesten reinigen en de vuren moesten bereiden. De *eerste* van de priesters op wie dit lot was gevallen, ging onmiddellijk weg. Zijn broeders herinnerden hem eraan waar de zilveren schotelverwanner werd bewaard, en dat geen enkel gewijd vat mocht worden aangeraakt voordat hij zijn handen en voeten had gewassen. Hij nam geen licht met zich mee, het vuur van het altaar was voldoende voor zijn taak. Handen en voeten werden gewassen door het leggen van de rechterhand op de rechtervoet, en de linkerhand op de linkervoet. Het geluid van de machines, die het wasvat met water vulden, waarschuwde de anderen om gereed te zijn. Deze machinerie was gemaakt door *Ben Catin*, die ook het wasvat veranderde, zodat twaalf priesters tegelijkertijd hun ceremoniële wassingen konden uitvoeren. Overigens geleek het wasvat op dat in de tempel van Salomo. Het was van koper. Alle vaten in het heiligdom waren van metaal, uitgezonderd het brandofferaltaar, dat solide was, en geheel uit stenen bestond die waren genomen uit onontgonnen grond, die nog niet verontreinigd was geweest door ijzeren gereedschap. De stenen waren aan elkaar bevestigd door specie, pek en gesmolten lood. Josephus en de rabbijnen vermelden niet dezelfde afmetingen van het altaar. Het schijnt te hebben bestaan uit drie delen, elk smaller dan het vorige: de voet was tweeëndertig el breed, het midden achtentwintig, en het bovenstuk (natuurlijk exclusief de hoornen van het altaar en de ruimte waar de priesters zich bewogen) slechts vierentwintig el. Met uitzondering van sommige delen van het altaar, waarbij de el werd berekend op vijf bandbreedtes, werd de gewijde el van de tempel altijd berekend op zes bandbreedtes. Tenslotte, zoals de lezers van het Nieuwe Testament weten, werd alles wat het altaar aanraakte, of inderdaad elk gewijd vat, beschouwd als ‘geheiligd’ (Mattheus 23:19), maar er kon geen vat worden gewijd voor gebruik in de tempel, dat er oorspronkelijk niet voor was bestemd.

Het voorbereiden van het altaar

Maar laten we tot het onderwerp terugkeren. Terwijl de assistent-priesters aan het wachten waren, had de eerste priester de schotelverwarmer genomen, en het vuur op het altaar bijeengeschaapt, hij verwijderde de verbrande kolen, en legde ze een stukje verder ten noorden van het altaar neer. Als hij afdaalde, wisten de andere priesters snel handen en voeten, en namen schoppen en rieken, waarmee zij opzij schoven wat onverbrand was gebleven van de offers van de vorige avond, dan ruimden ze de as op, legden een deel daarvan op de grote hoop midden op het altaar, en de rest op een plaats vanwaar het later uit de tempel zou worden meegenomen. De volgende taak was om op het altaar nieuw hout neer te leggen, dat echter niet van de olijfbom noch van de wijnstok mocht zijn. Voor het vuur dat bestemd was om het reukofferaltaar te voeden, werd uitsluitend het hout van de vijgenboom gebruikt, om zo verzekerd te zijn van goed en voldoende houtskool. De tot nu toe niet-verbrande stukken van het offer werden nu opnieuw op het vuur gelegd.

Het tweede lot

Als deze voorbereidingen waren beëindigd, kwamen de priesters nog een keer samen voor het *tweede* lot. De priester op wie het viel, werd aangewezen om, samen met de twaalf die het dichtst bij hem stonden, het offer te offeren en de kandelaar en het reukofferaltaar te reinigen. Onmiddellijk na het werpen van dit tweede lot, stuurde de president er één om een 'top' te

beklimmen, en te zien of het tijd was om het dagelijkse offer te slachten. Als de priester meldde: 'De morgen schijnt reeds', werd hem opnieuw gevraagd: 'Is de hemel verlicht tot aan Hebron?' Zo ja, dan gaf de president bevel om het lam te brengen vanuit de kamer bij het Beth-ha-Moked, waar het al vier dagen gereed was gehouden. Anderen haalden de gouden en zilveren vaten voor de dienst, waarvan de rabbijnen er drieënnegentig opsommen. Het offerlam werd nu vanuit een gouden schaal besprenkeld, en opnieuw onderzocht bij fakkellicht, hoewel de levitische geschiktheid reeds de vorige avond was nagegaan. Dan bond de offerpriester, omringd door zijn assistenten, het lam vast aan de tweede van de ringen aan de noordkant van het altaar- 's morgens in de westelijke, 's avonds in de oostelijke hoek. De offergave werd vastgehouden bij de poten, de voor-en achterpoot van iedere zijde waren samengebonden, de kop werd naar het zuiden gelegd en door een ring vastgemaakt, en het gezicht richtte zich naar het westen, terwijl de offerpriester aan de oostkant stond. De oudsten die de sleutels droegen, gaven nu opdracht om de tempelpoorten te openen. Als de laatste grote poort langzaam op de scharnieren bewoog, bliezen de priesters, op een gegeven signaal, drie stoten op hun zilveren trompetten, om de Levieten en de 'vertegenwoordigers' van het volk (de zogenoemde 'mannen in vaste dienst') op te roepen tot hun taken, en aan de stad bekend te maken dat het morgenoffer bijna zou worden geofferd. Onmiddellijk hierna werden de grote poorten, die naar het Heilige zelf leidden, geopend om de priesters binnen te laten die de kandelaar en het reukofferaltaar moesten reinigen.

Het slachten van het lam

Het openen van deze poorten was het teken tot het werkelijke slachten van het offerlam. De offergave werd op de volgende wijze geofferd. Een priester trok de luchtpijp en strot van het offerdier naar voren, en stak snel met het mes, terwijl een ander het bloed opving in een gouden schaal. Staand aan de oostzijde van het altaar sprenkelde hij het, eerst in de noordoosthoek, en dan in de zuidwesthoek, onder de rode lijn die rond het midden van het altaar liep, in elk geval op zo'n manier dat twee kanten van het altaar waren bedekt, of zoals het is beschreven, in de vorm van de Griekse letter F. De rest van het bloed werd aan de voet van het altaar uitgegoten. Gewoonlijk zou het geheel van deze dienst natuurlijk worden uitgevoerd door priesters. Maar het was ook geldig indien het offer was gedood door een leek, of met een gewoon mes. Het was ongeldig wanneer het bloed werd opgevangen in een niet-gewijd vat, of gesprenkeld door andere handen dan die van een priester, die levitisch geschikt was voor de dienst.

Het reukofferaltaar en de kandelaar

We gaan verder met het beschrijven van de bediening van degenen wier taak het was het reukofferaltaar te reinigen en de gouden kandelaar in het Heilige gereed te maken. Een paar bijzonderheden over deze bedieningen zullen hier niet misplaatst zijn. De triomfboog van Titus in Rome heeft een afbeelding van de gouden vijzels waarin de wierook werd vergruisd, en van de gouden kandelaar, maar niet van het reukofferaltaar. Toch kunnen we er ons een voldoende nauwkeurig beeld van vormen. Het was vierkant, één el in de lengte en in de breedte, en twee ellen hoog, dat is een halve el hoger dan de tafel van de toonbroden, maar één el lager dan de kandelaar, en op elk van de vier hoeken had het hoornen. Het was mogelijk hol, en de bovenkant was bedekt met een gouden plaat, en zoals een dak in het oosten, omringd door iets wat geleek op een balustrade, om te verhinderen dat de kolen en het reukwerk er vanaf zouden vallen. Onder deze balustrade was een massieve gouden krans. Het reukwerk dat op dit altaar werd verbrand, was bereid uit de vier ingrediënten die worden vermeld in Exodus 30:34, waarmee, volgens de rabbijnen, zeven andere werden vermengd, naast een kleine hoeveelheid 'Ambra', en een kruid dat een dichte rook verspreidde. Aan deze dertien substanties werd natuurlijk zout toegevoegd. De wijze van het bereiden van het reukwerk was bewaard gebleven in de familie van *Abtinas*. De grootste zorg werd besteed aan

het grondig vergruizen en mengen van het reukwerk. Alles samen werd er 167 kilogram bereid over een heel jaar, er werd iedere morgen en avond in de dienst ongeveer 225 gram gebruikt. Het wierookvat voor de Grote Verzoendag was afwijkend in grootte en uiterlijk van dat voor gewone dagen. De gouden kandelaar was zoals die geschetst is in Exodus 25:31 e.v., en is ons bekend van de afbeelding op de boog van Titus.

Terwijl dan nu een groep priesters druk bezig was met het offeren van het offer in het voorhof van de priesters, waren de twee, die de lampen van de kandelaar moesten verzorgen en het reukofferaltaar gereed moesten maken, het Heilige binnengegaan. Zo mogelijk tegelijkertijd werd buiten het lam geslacht, en nam de eerste van deze Priesters met zijn handen de verbrande kolen en de as van het gouden altaar, en deed Ze in een gouden vat, genoemd 'teni', en trok zich terug, terwijl hij dit vat in het heiligdom achterliet. Evenzo ging de tweede priester, als het bloed van het lam op het brandofferaltaar werd gesprenkeld, de drie treden op, uit steen gehouwen, die naar de kandelaar leidden. Hij verzorgde de lampen die nog steeds brandden, en vulde ze opnieuw, en hij verwijderde de pit en de oude olie van de lampen die gedoofd waren, vulde deze met nieuwe, en stak ze opnieuw aan met een van de andere lampen. Maar de grootste, middelste lamp, waarnaar alle andere zich richtten, en die de westelijke werd genoemd omdat die westwaarts was gericht naar het Heilige der Heiligen toe, mocht alleen opnieuw worden aangestoken met vuur van het altaar zelf. Er werden dan echter slechts vijf van de lampen verzorgd, de andere twee werden bewaard tot een later tijdstip in de dienst.

Het zouten van het offer

Intussen was in het voorhof van de priesters het offer op een van de haken opgehangen, gevild, volgens de regels in stukken gesneden, schoongemaakt, en overhandigd aan de zes priesters die achtereenvolgens de stukken naar de opgang tot het altaar moesten dragen, waar ze werden gezouten en bewaard. Want 'ieder offer moest met zout gezouten worden' -ja, alles dat op het altaar was gelegd, behalve het drankoffer. Tegelijkertijd droegen drie andere priesters het dagelijkse spijsoffer, dat van de hogepriester, en het drankoffer naar de opgang tot het altaar. De huiden van de offers werden gezouten en op de avond van elke sabbat verdeeld onder de klasse van priesters die dienst hadden gedaan.

Gebed voor het derde lot

En nu begon bijna het plechtigste deel van de dienst. Voor de derde maal kwamen de priesters samen in de 'Hal van Gepolijste Stenen', om het derde en vierde lot te trekken. Maar voordat dat werd gedaan riep de president hen op mee te doen met de voorgeschreven gebeden. De traditie heeft deze voor ons bewaard. Deze gebeden zijn onderworpen aan de zwaarste kritiek, om zo alle latere details eruit te halen. Dit waren de woorden die de priesters gebruikten bij de gebeden voor het derde en vierde lot:

'Met grote liefde hebt Gij ons liefgehad, o Heere onze God, en met overvloeiend medelijden hebt Gij medelijden met ons gehad. Onze Vader en onze Koning, ter wille van onze vaders die op U vertrouwden, en Gij onderwees hen de geboden des levens, ontferm U over ons, en verlicht onze ogen [in Uw wet, zet onze harten ertoe aan Uw geboden trouw te blijven, verenig onze harten om lief te hebben en Uw naam te vrezen, en wij zullen niet beschaamd gemaakt worden, wereld zonder einde. Want Gij zijt een God die verlossing bereidt, en Gij hebt ons verkozen uit alle naties en talen, en hebt ons, in waarheid, gebracht nabij Uw grote naam, sela, opdat] wij U en Uw eenheid in liefde zouden prijzen. Gezegend zij de Heere, die in liefde Zijn volk Israël verkoos.'

Na dit gebed was men gewoon de tien geboden (allen tegelijk) op te zeggen, een gebruik dat beëindigd is, alhoewel zij door de Sadduceeën werden bestempeld als het enige essentiële deel van de wet. Dan zegden allen die waren samengekomen het zogenaamde 'Shma'aa op (Hoor, o Israël, etc., Deuteronomium 6:4 e.v.), dat beschouwd kan worden als een soort 'credo' of

geloofsbelijdenis. Het bestond uit deze drie passages, Deuteronomium 6:4-9, 11:13-21, en Numeri 15:37-41.

Het lot voor het reukwerk

Hierna werd het lot voor het branden van het reukwerk geworpen. Iemand die al eens eerder deze taak had uitgevoerd mocht hieraan niet deelnemen, tenzij in het uitzonderlijke geval dat alle aanwezigen deze taak al eens eerder hadden uitgevoerd. Vandaar

Deel van de monumentale trappen aan de zuidkant van de tempelberg, deze trappen zijn opgegraven en gedeeltelijk gerestaureerd.

dat, terwijl de andere drie loten ook golden voor de avonddienst, dat voor het reukwerk moest worden herhaald. Hij op wie dit lot was gevallen, koos vanuit zijn vrienden zijn twee assistenten. Uiteindelijk werd het derde lot gevolgd door het vierde, dat degenen aanwees die het offer en het spijsoffer op het altaar moesten leggen, en het drankoffer uit moesten gieten.

Het offeren van het reukwerk

De reukwerk-priester en zijn assistenten wendden zich nu eerst tot het brandofferaltaar. Eén vulde een gouden wierookvat, vastgehouden in een zilveren vat, met reukwerk, terwijl een ander in een gouden schaal brandende kolen van het altaar legde. Als zij dan van het voorhof naar het Heilige gingen, sloegen zij op een groot instrument (genaamd de 'Magrephah'), op het geluid waarvan de priesters zich van alle kanten haastten om te aanbidden, en de Levieten om hun plaatsen in te nemen in de zangdienst, terwijl het hoofd van de 'mannen in vaste dienst' bij de Nikanorpoort de mensen die die dag gereinigd moesten worden, rangschikte. Langzaam gingen de reukwerk-priester en zijn assistenten de trappen naar het Heilige op, voorafgegaan door de twee priesters die eerder het altaar en de kandelaar hadden klaargemaakt, en die nu de vaten die zij hadden achtergelaten, wegnamen en zich in aanbidding terugtrokken. Daarna spreidde een van de assistenten eerbiedig de kolen op het gouden altaar, de ander schikte het reukwerk, en dan werd de reukwerk-priester alleen gelaten, om te wachten op het signaal van de president voordat hij het reukwerk mocht offeren. Het was mogelijk tijdens dit wachten dat de engel Gabriël aan Zacharias verscheen. Als dan de president het bevel gaf, dat aangaf dat de tijd van het reukwerk Was gekomen, trok 'al de menigte des volks buiten' zich terug vanuit het binnenste voorhof, en viel neer voor de Heere, hun handen uitspreidend in stil gebed.

Beeldspraak in de Apocalyps

Bij deze zeer plechtige fase heerste overal rondom de enorme tempelgebouwen diepe stilte, terwijl binnen in het heiligdom zelf de priester het reukwerk op het gouden altaar neerlegde, en de wolk van 'reukwerk' opsteeg tot de Heere, wat in deze beschrijving dient als het beeld van de hemelse dingen: 'En toen Hij het zevende zegel geopend had, werd er een stilzwijgen in den hemel, omtrent van een half uur....En er kwam een andere engel, en stond aan het altaar, hebbende een gouden wierookvat, en hem werd veel reukwerks gegeven, opdat hij het met de gebeden aller heiligen zou leggen op het gouden altaar, dat voor den troon is. En de rook des reukwerks, met de gebeden der heiligen, ging op van de hand des engels voor God.'

Gebeden bij het reukwerk

De gebeden die door de priesters en het volk bij dit deel van de dienst werden gebruikt zijn door de traditie als volgt opgetekend: 'Het is waar dat Gij zijt Jahweh onze God, en de God van onze vaders, onze Koning en de Koning van onze vaders, onze Verlosser en de Verlosser van onze vaders, onze Maken en de Rots van onze verlossing, onze Hulp en onze Redder. Uw naam is altoosdurend, en er is geen God buiten U. Zij die waren verlost zongen aan de kust een nieuw lied tot Uw naam, te zamen prezen en erkenden zij allen U als Koning, en zeiden: Jahweh die Israël redde zal regeren.

Zijt goedgunstig verheugd, Jahweh onze God, over Uw volk Israël, en over hun gebeden. Herstel de dienst van godsspraak in Uw huis, en neem de brandoffers van Israël en hun

gebeden genadig en in liefde aan, en laat de dienst van Uw volk Israël voor altijd verheugend zijn voor U.

Wij prijzen U, die zijt Jahweh onze God, en de God van onze vaders, de God van alle vlees, onze Schepper, en de Schepper van het begin! Zegening en lofprijs zij Uw grote en heilige naam, dat Gij ons in het leven hebt bewaard en ons hebt onderhouden. Zo bescherm ons en onderhoud ons, en verzamel de verstrooiden in Uw heilige voorhoven, om Uw inzettingen te onderhouden, en U te behagen, en U te dienen met ons gehele hart, zoals we U deze dag belijden. Gezegend zij de Heere, aan Wie ere toekomt.

Beveel vrede, goedheid, en zegening, genade, barmhartigheid, en medelijden voor ons, en voor geheel Israël Uw volk. Zegen ons, o onze Vader, ons allen als één, met het licht van Uw aangezicht. Want in het licht van Uw aangezicht hebt Gij, Jahweh, onze God, ons gegeven de wet ten leven, en liefhebbende genade, en gerechtigheid, en zegening, en medelijden, en leven, en vrede. En moge het U verheugen Uw volk Israël te allen tijde, en elk uur, te zegenen met Uw vrede. [Mogen wij en geheel Uw volk Israël voor U worden herinnerd en geschreven worden in het boek des levens, met zegening en vrede en onderhoud.] Gezegend zijt Gij, Jahweh, Die Uw volk Israël zegent met vrede.'

Nadat deze gebeden geëindigd waren, ging hij die al eerder de kandelaar had verzorgd, nogmaals het Heilige binnen om de twee lampen aan te steken die nog niet brandden, en dan nam hij, samen met de reukwerk-priester, zijn plaats in bovenaan de trappen die naar het voorhof van de priesters leidden. De andere drie die ook dienst hadden gedaan in het Heilige verzamelden zich naast hen, zij hielden nog steeds de vaten van hun dienst vast, terwijl de rest van de priesters zich op de treden eronder groepeerde.

Intussen was hij, op wie het vierde lot was gevallen, de opgang naar het altaar opgegaan. Zij, wier taak het was, overhandigden hem één voor één de stukken van het offer. Op ieder drukte hij zijn handen, en wierp ze dan wanordelijk op het vuur, zodat zowel het vlees van het offer werd verspreid als het bloed werd gesprenkeld. Hierna schikte hij ze, zo getrouw mogelijk in de natuurlijke vorm van het dier. Dit deel van de dienst werd niet zelden door de hogepriester zelf uitgevoerd.

De zegening

De priesters die waren opgesteld op de treden die naar het Heilige leidden, hieven nu hun handen op boven hun hoofden, terwijl ze hun handen op een bijzondere mystieke wijze spreidden en sloten. Eén van hen, mogelijk de reukwerk-priester, reciteerde met hoorbare stem, gevolgd door de anderen, de zegening uit Numeri 6:24-26: 'De heere (Jahweh) zegene u, en behoede u! De heere doe Zijn aangezicht over u lichten, en zij u genadig! De heere verheffe Zijn aangezicht over u, en geve u vrede!' Hierop antwoordde het volk: 'Gezegend zij de Heere God, de God van Israël, van eeuwigheid tot in der eeuwigheid.' In de hedendaagse synagogen wordt de priesterzegen verdeeld in drie delen, deze wordt met onherkenbare stem en gesluierde gezichten uitgesproken, terwijl het woord 'Heere' in de plaats is gekomen van de naam Jahweh'. Natuurlijk was dit alles niet het geval in de tempel. Maar indien het de taak van Zacharias was geweest, als reukwerk-priester op die dag, om de priesterzegen te leiden, kunnen we de verwondering van het volk des te beter verstaan toen 'hij hen toewenkte en stom bleef' (Lukas 1:22), terwijl zij op zijn zegen wachtten. ,

Na de priesterzegen werd het spijsoffer gebracht en werd er, zoals in de wet voorgeschreven, olie aan toegevoegd. Nadat het was gezouten, werd het op het vuur gelegd. Vervolgens werd het dagelijkse spijsoffer van de hogepriester aangeboden, bestaande uit twaalf koeken die in tweeën waren gebroken, twaalf halve koeken werden er 's morgens aangeboden, en de andere twaalf 's avonds. Tenslotte werd het aangewezen drankoffer uitgegoten aan de voet van het altaar.

De tempelmuziek

Hierna begon de tempelmuziek. Het was de taak van de priesters die aan de rechter-en de linkerkant van de tafel stonden waarop het ver van de offers was gelegd, om op de juiste tijd de stoten op hun zilveren trompetten te blazen. In deze dienst mochten dat er niet minder dan twee zijn en niet meer dan 120, het eerste getal overeenkomstig de oorspronkelijke instelling (Numeri 10:2), het tweede om het aantal bij de inwijding van de eerste tempel niet te overschrijden (2 Kronieken 5:12). De priesters keken uit over het volk, kijkend naar het oosten, terwijl de Leviëten, die samendromden op de vijftien treden die van het voorhof van Israël naar dat van de priesters leidden, zich westwaarts richtten naar het heiligdom. Op een signaal gegeven door de president, begaven de priesters zich naar voren tot aan beide zijden van hem die de cimbalen sloeg. Onmiddellijk begon het koor van de Leviëten, begeleid door instrumentale muziek, de Psalm van de dag. Het werd ondersteund door niet minder dan twaalf stemmen, waarmee de schitterende jongenssopranen van uitgekozen stemmen van de jonge zonen van de Leviëten zich vermengden. Zij mochten, staand naast hun vaders, alleen aan deze dienst deelnemen. Het aantal instrumentale artiesten was niet begrensd, en beperkte zich ook niet tot de Leviëten, sommige van de aanzienlijke families die met de priesters waren getrouwd hadden ook toegang tot deze bediening. De Psalm van de dag werd altijd in drie delen gezongen. Aan het einde van elk deel bliezen de priesters drie stoten op hun zilveren trompetten, en boog het volk zich neer en aanbad. Dit sloot de morgendienst af. Het zingen van deze Psalm werd onmiddellijk gevolgd door de offers die Israëliëten persoonlijk mochten brengen, en die soms tot het avondoffer konden duren. Het avondoffer leek in alle opzichten op het morgenoffer, behalve dat het lot slechts één keer werd geworpen voor het reukwerk, en dat het reukwerk *niet*, zoals 's morgens, werd verbrand *voordat*, maar *nadat* de stukken van het offer op het vuur van het altaar waren gelegd. Over het algemeen werd ook de priesterzegen weggelaten.

De volgorde van de Psalmen

De volgorde van de Psalmen in de dagelijkse tempeldienst was als volgt. Op de eerste dag van de week zongen zij Psalm 24: 'De aarde is des herren,' etc., ter herinnering aan de eerste scheppingsdag, toen 'God de wereld bezat, en erover heerste. 'Op de tweede dag zongen zij Psalm 48: 'De heere is groot en zeer te prijzen, 'etc., omdat op de tweede scheppingsdag 'de Heere zijn werken scheidde, en erover heerste.' Op de derde dag zongen zij Psalm 82: 'God staat in de vergadering Godes,' etc., 'omdat op die dag de aarde verscheen, waarop de Rechter en de beoordeelden zijn.' Op de vierde dag werd Psalm 94 gezongen: 'O God der wraken,' etc., 'omdat God op de vierde dag de zon, maan en sterren maakte, en Hij Zich zal wreken op hen die ze aanbidden. 'Op de vijfde dag zongen zij Psalm 81: 'Zingt vrolijk Gode, onze Sterkte,' etc., 'vanwege de verscheidenheid aan schepselen die op die dag zijn gemaakt om Zijn naam te loven.' Op de zesde dag werd Psalm 93 gezongen: 'De heere regeert,' etc., 'omdat God op die dag Zijn werken eindigde en de mens maakte, en de Heere heerste over al Zijn werken.' Tenslotte, op de sabbatdag, zongen zij Psalm 92: 'Het is goed, dat men den heere love,' etc., 'omdat de sabbat het symbool was van het duizendjarig koninkrijk aan het einde van de zesduizendjarige bedeling, als de Heere zou regeren over alles, en Zijn heerlijkheid en dienst de aarde met dankzegging zou vervullen.'

Hoofdstuk 9

Sabbat in de tempel

'De sabbat is gemaakt om den mens, niet de mens om den sabbat. Zo is dan ook de Zoon des mensen een Heere ook van den sabbat.'

Markus 2:27-28

De wet geen last, maar een gave

Het is een mooi, veelbetekenend gebruik van de hedendaagse Joden, dat zij, voordat zij een of ander voorschrift uit hun wet vervullen, altijd eerst God zegenen als de Gever ervan. Men kan de visie die hieraan ten grondslag ligt, en veel meer van dien aard in het huidige godsdienstige leven van Israël, zo ongeveer vergelijken met de goede vruchten die het land Israël zelfs gedurende de sabbatsjaren voortbracht, wanneer het niet bebouwd werd. Want deze zegen heeft de bedoeling uit te drukken dat de wet niet als een last wordt ervaren, maar als een gave van God waarin men zich verheugt. En dit geldt in het bijzonder voor de sabbat met zijn goddelijke instelling, waarvan duidelijk was gezegd: 'Ik gaf hun Mijn sabbatten, om een teken te zijn tussen Mij en tussen hen, opdat zij zouden weten, dat ik de heere ben, Die hen heilige' (Ezechiël 20:12). Evenzo wordt de sabbat 'een verlustiging' genoemd, 'opdat de Heere geheiligd worde, Die te eren is' (Jesaja 58:13), en het hoofdthema van de sabbatspsalm' is dat van een vreugdevolle dankzegging aan God.

De term sabbat, 'rusten', verwijst naar de oorsprong en betekenis van het wekelijkse feest. De rabbijnen menen dat de sabbat niet was bedoeld voor de heidenen, en de meesten van hen leiden de verplichting tot naleving slechts terug tot op de wetgeving op de berg Sinai. Hiermee is ook een ander rabbijns gezegde, dat 'besnijdenis en de sabbat aan de wet voorafgingen', in strijd. Want zelfs indien de plicht tot onderhouding van de sabbat pas was begonnen met de afkondiging van de wet op de berg Sinai, berustte toch de sabbatswet zelf op de oorspronkelijke heiliging op de zevende dag, toen God rustte van al Zijn werken (Genesis

2:3). Maar dit was niet de enige rust waarnaar de sabbat verwees. Daar was ook rust in de verlossing, en de sabbat was duidelijk verbonden met de bevrijding van Israël uit Egypte. ‘Want gij zult gedenken, dat gij een dienstknecht in Egypteland geweest zijt, en dat de heere, uw God, u van daar heeft uitgeleid door een sterke hand en een uitgestrekte arm, daarom heeft u de Heere, uw God, geboden, dat gij den sabbatdag houden zult’ (Deuteronomium 5:15). Aan het einde van de werkweek, heilige rust in de Heere, aan het einde van de moeite en het verdriet in Egypte, bevrijding en rust, en beide wezen vooruit op de betere rust (Hebreeën 4:9), en uiteindelijk op de eeuwige sabbat van volbracht werk, van volkomen verlossing, en volkomen heiliging (Openbaring 11)- dat was de betekenis van de wekelijkse sabbat. Omdat dit idee van feestelijke rust en heiliging zo nauw verbonden was met het wekelijkse feest, werd de term sabbat ook gebruikt voor de grote feesten (zoals in Leviticus 23:15, 24, 32, 39). Om een dergelijke reden werd het getal zeven, dat het getal was van de wekelijkse sabbat, in de Bijbelsymboliek het heilige of verbondsgetal.

Latere ontaarding van de sabbat

Het is noodzakelijk dat we ons herinneren dat de vindingrijkheid van de rabbijnen ten tijde van Christus de sabbatswetten had verdraaid, en mogelijk was het zelfs in de volgende generaties nog erger. Want het is duidelijk dat de sabbatswet strikter was geworden dan zij was geweest, daar bijvoorbeeld het uit een put halen van een os of een ezel, waarop onze Heiland zinspeelt (Lukas 14:5) als zijnde niet-betwistbaar, nu niet langer geoorloofd zou zijn, tenzij het dier werkelijk in levensgevaar verkeerde, anders moest het voedsel en water in de put ontvangen. Dit 'werkelijke levensgevaar' zowel voor dier als mens (in ieder geval voor Israëlieten) bepaalde de gevallen waarin het overtreden van de sabbatswet was toegelaten. Inderdaad moeten we erkennen dat de gehele sociale rabbijnse wetgeving op dit gebied op louter twee grondprincipes berustte: negatief, het vermijden van al hetgeen dat werk kon worden, en positief, het doen van al hetgeen dat, in de ogen van de rabbijnen, de sabbat ‘een verlustiging’ kon maken. Vandaar dat niet alleen vasten en rouwen streng waren verboden, maar ook voedsel, kleding, en elke wijze van vermaak, niet strijdig met onthouding van werk, waren voorgeschreven om de dag aangenaam te maken. ‘Alle dagen van de week’, zeggen de rabbijnen, ‘heeft God paarsgewijs gerangschikt, uitgezonderd de sabbat, die alleen is, zodat die zou kunnen gekoppeld worden aan Israël’. Israël moest de sabbat verwelkomen als een bruid, haar komst als die van een koning. Maar in de praktijk ontaardde dit alles verschrikkelijk. Lezers van het Nieuwe Testament weten hoe de geest en het doel van de sabbat geheel was ontaard door de tradities van ‘de oudsten’. Maar alleen degenen die de Joodse wet op dit onderwerp hebben bestudeerd, kunnen zich een adequate voorstelling van zaken maken. Om nog maar te zwijgen van de dwaasheid om te proberen door middel van de voorgeschreven middelen vreugde te bewerkstelligen, noch van de ongerijmdheid van deze middelen, gelet op het heilige karakter van de dag moeten de bijna talloze aanwijzingen tot het vermijden van werk het precies onderhouden van de sabbatsrust tot het zwaarste werk van alles hebben gemaakt. Al het werk was gerangschikt in negenendertig hoofdklassen, of 'vaders' elk had evenzoveel 'afstammelingen', of ondergeschikte afdelingen. Zo was oogsten een van de 'vaders', of hoofdklassen, en het plukken van korenaren een van de afstammelingen. Deze nauwgezetheid ging zo ver, dal hel noodzakelijk werd om vindingrijke middelen te bedenken om het gewone sociale leven mogelijk te laten zijn, en om de hinderlijke nauwgezetheid van de wet, die een sabbatreis bepaalde, te ontwijken.

De scholen van Shammai en Hillel

De school van Sjammai, de sekte van de Essenen en, vreemd genoeg, de Samaritanen waren het meest strikt in hun sabbatsregels. De school van Shammai meende dat de plicht van de sabbatrust niet alleen gold voor mens en dier, maar zich ook uitstreekte tot levenloze dingen,

zodat er op vrijdag geen proces mocht worden begonnen dat uit zichzelf kon doorgaan gedurende de sabbat, zoals het uitspreiden van vlas om te drogen, of het in de verf zetten van wol. De school van Hillel sloot levenloze dingen uit van de sabbatsrust, en stond ook toe dat er op vrijdag werk aan heidenen werd opgedragen, zonder rekening te houden met de vraag of zij het konden afkrijgen vóór de sabbat begon. Beide scholen stonden de bereiding van het paschamaal op de sabbat toe, en ook mochten de priesters, terwijl zij dienst deden in de tempel, het vuur in het 'Beth-ha-Moked' brandend houden. Maar deze nauwgezette handhaving van de sabbatsrust werd van tijd tot tijd gevaarlijk voor de natie. Want de Joden zouden zich niet eens kunnen verdedigen op de sabbat tegen vijandelijke legeraanvallen, totdat de Makkabeeën het principe voorschreven, dat nadien altijd van kracht was, dat defensieve strijd (maar geen offensieve) op de heilige dag geoorloofd was. Zelfs in deze vorm bracht het principe gevaar met zich mee, en tijdens het laatste beleg van Jeruzalem werd het niet eensluidend uitgevoerd. Zover we uit analogie kunnen beoordelen (Jozua 6:15 e.v.) werd het ook niet bekrachtigd door een bijbels precedent. Maar het is hier niet de plaats de bijbelse of rabbijnse wet van de sabbatsonderhouding, zoals die van invloed was op het individu, het gezin, en het sociale leven, verder uit te leggen, noch de sabbatsaanbidding in de oude synagogen van Israël te beschrijven. We beperken onze aandacht tot wat er in de tempel zelf plaatsvond.

Bijbelse regels voor de sabbat

De enige aanwijzingen die de Bijbel geeft voor de viering van de sabbat in het heiligdom zijn die, die 'een heilige samenroeping', of een geheiligde vergadering bevelen (Leviticus 23:3), de wekelijkse vernieuwing van het toonbrood (Leviticus 24:8, Numeri 4:7), en een extra brandoffer van twee lammeren, met de aangewezen spijs- en drankoffers, 'boven het gedurig' (dat wil zeggen het gewone dagelijkse) 'brandoffer, en zijn drankoffer' (Numeri 28:9-10). Maar de oude documenten van de traditie stellen ons in staat, ons een erg levendig beeld van de godsdienstoefening op de sabbat in de tempel ten tijde van Christus te vormen. Officieel begon de sabbat bij de zonsondergang op vrijdag, bij de Hebreëen duurde een dag van zonsondergang tot zonsondergang. Omdat er hiervoor geen speciaal tijdstip was vastgesteld, moet het natuurlijk hebben gevarieerd, niet alleen in de verschillende seizoenen, maar ook op verschillende plaatsen. Zo vermelden de rabbijnen dat de inwoners van een laaggelegen stad, zoals Tiberias, de onderhouding van de sabbat een halfuur eerder begonnen, terwijl degenen die op een heuvel woonden, zoals in Sepphoris, deze een halfuur langer voortzetten dan hun broeders. Als de zon niet zichtbaar was, moest de zonsondergang berekend worden vanaf het moment waarop de kippen op stok gingen. Maar de voorbereidingen voor de sabbat waren reeds lang hiervoor begonnen. Dienovereenkomstig noemen de rabbijnen de vrijdag 'de vooravond van de sabbat', en in de evangeliën wordt deze dag 'de voorbereiding' genoemd. Dan werden er geen nieuwe zaken ondernomen, men begon geen lange reis, maar alles werd ingekocht en gereed gemaakt voor het feest, het voedsel werd in een warme oven gezet, en door droge dingen omgeven om het warm te houden. Vroeg in de vrijdagmiddag kwamen de nieuwe klasse van priesters, de Levieten, en de mannen in vaste dienst aan in Jeruzalem, en als zij zichzelf hadden klaargemaakt voor het feest, gingen zij op naar de tempel. De nadering van de sabbat. en dan het feitelijke begin, werden door drievoudige stoten op de priestertrumpetten aangekondigd. De eerste drie stoten werden gegeven wanneer 'éénderde van de avondofferdienst voorbij was', of, zoals we uit het decreet waardoor keizer Augustus de Joden vrijstelde van aanwezigheid in de rechtbanken, opmaken, 'ongeveer de negende ure, dat wil zeggen ongeveer 15.00 uur op vrijdag. Dit was, zoals we ons herinneren, het uur waarop Jezus de geest gaf (Mattheus 27:45, Markus 15:34, Luk 23:44). Als de priesters voorde eerste keer hun trompetten lieten klinken, moest alle handel worden beëindigd en alle soort werk worden gestopt. Vervolgens werd de sabbatslamp, waarvan zelfs de heidenen weet

hadden, aangestoken, en de feestkledij aangetrokken. Dan bliezen de priesters voor de tweede maal een drievoudige stoot, om aan te geven dat de sabbat werkelijk was begonnen. Maar de dienst van de nieuwe priesterklasse was reeds voordien begonnen. Na de vrijdagavonddienst werd het brandofferaltaar gereinigd van de bloedvlekken. Dan overhandigde de vertrekkende klasse aan de komende klasse de sleutels van het heiligdom, de heilige vaten, en al het andere waarvoor zij verantwoordelijk waren geweest. Vervolgens stelden de hoofden van de 'huizen' of families van de komende klasse door het lot vast, wie van de families op welke dag van hun dienstweek dienst mochten doen, en ook wie de verschillende priestertaken op de sabbat mocht vervullen.

Het toonbrood

De eerste van deze taken, onmiddellijk aan het begin van de sabbat, was de vervanging van het toonbrood. Het was door de komende klasse bereid vóór de sabbat zelf en -we mogen bijna zeggen, altijd, in één van de kamers van de tempel, alhoewel het in theorie ook geoorloofd was dit in Bethfagé te bereiden. Want alhoewel het een principe was, dat 'er geen sabbat in het heiligdom is', was er toch geen werk toegestaan dat op een andere dag kon worden gedaan. Zelfs een besnijdenis, die net zoals de tempeldiensten volgens de rabbijnen het sabbatsgebod overtrof, werd door sommigen uitgesteld tot het einde van de feestdag. Vandaar ook dat, als de vrijdag, waarop 's middags gewoonlijk het toonbrood werd bereid, op een feestdag viel, de sabbatsrust vereiste dat het toonbrood op de donderdagmiddag werd bereid.' De rabbijnen spanden zich tot het uiterste in om de bijzondere zorg waarmee het werd gemaakt en gebakken uit te leggen, zodat het uiterlijk en de kleur van het onderste deel precies gelijk zou zijn aan het bovenste deel.

Maar dit onderwerp is te belangrijk om zo kort te worden behandeld.' Onze term 'toonbrood' is een vertaling van het woord dat Luther gebruikte (*Schaubrod*), die het op zijn beurt weer genomen zou kunnen hebben uit de Vulgata (*panes prepositionis*). De letterlijke bijbelse benaming is 'brood van het aangezicht' (Exodus 25:30, 35:13, 39:36, waar het in de Statenvertaling wordt vertaald met 'toonbrood'), dat wil zeggen 'van Gods aanwezigheid', zoals de soortgelijke uitdrukking 'Engel Zijns aangezichts' (Jesaja 63:9) bete kent de 'Engel van Zijn Aanwezigheid'. Vanwege de voortdurende aanwezigheid en plaatsing in het heiligdom, wordt het ook wel 'gedurig brood' (Numeri 4:7) en 'brood der uitstalling' (in orde brengen) genoemd. Deze laatste term komt ongeveer overeen met de term die oorspronkelijk in het Nieuwe Testament werd gebruikt (Mattheus 12:4, Lukas 6:4, Hebréeën 9:2). Het plaatsen en de wekelijkse vernieuwing van het 'Brood der Aanwezigheid' was duidelijk een van de belangrijkste tempeldiensten (2 Kronieken 13:10-11). De tafel der toonbroden stond langs de noordelijke, of meest heilige zijde van het Heilige, in de lengte van de tempel, zoals ook al de benodigdheden, uitgezonderd de Ark van het Verbond, die in de breedte stond.

De tafel op de boog van Titus

Zoals beschreven door de rabbijnen en afgebeeld op de triomfboog van Titus te Rome, was de tafel van het toonbrood twee ellen lang (twee ellen = 90 centimeter), een el breed, en anderhalve hoog. Deze tafel was gemaakt van puur goud, de poten naar buiten gedraaid en gevormd als die van dieren. De poten waren in het midden verbonden met een gouden plaat, die was omgeven door een 'kroon', of krans, terwijl een andere krans rondom het tafelblad liep. Tot zover was de vorm dezelfde als van de tafel die eerst voor de tabernakel was gemaakt (Exodus 25:23 e.v.). Die was gemaakt van sittimhout, overtrokken met goud. De tafel die oorspronkelijk was bedoeld voor de tweede tempel was door Antiochus Epifanes (ongeveer 170 vóór Christus) weggenomen, maar door de Makkabeeën was een andere bezorgd. Josephus vertelt ons een verhaal over het geschenk van nog een andere tafel, die ooit geschonken zou zijn door Ptolemeüs Filadelfus. Maar omdat zijn beschrijving niet

overeenkomt met de afbeelding op de boog van Titus, concluderen we dat ten tijde van Christus de tafel van de Makkabeeën in het Heilige stond.

De vaten van de tafel

Over de precieze betekenis van de termen die in de Bijbel worden gebruikt om de gouden vaten verbonden met de tafel der toonbroden (Exodus 25:29) te omschrijven, bestaat behoorlijke onzekerheid. De schotelen worden over het algemeen beschouwd als die waarop het loonbrood werd gedragen ofwel werd neergelegd. De rookschalen zouden zijn bestemd voor het reukwerk, en de platelen, of beter kannen, en de kroezen voor de wijn van het drankoffer. Op de boog van Titus zien we ook twee urnen. Maar dit alles bewijst niet dat er kannen, kroezen of urnen op de tafel van de toonbroden waren geplaatst, en ook niet dat er ooit drankoffers in het Heilige werden gebracht.' Aan de andere kant denken de rabbijnen dat de Hebreeuwse termen, vertaald met 'platelen' en 'kroezen', verwijzen naar holle gouden huisjes die tussen de toonbroden waren geplaatst om zo de luchtcirculatie ertussen mogelijk te maken, onder elk brood werden altijd drie van deze huisjes geplaatst, uitgezonderd onder het bovenste, waaronder er slechts twee waren, terwijl het onderste op de tafel zelf lag, of liever op een gouden schaal die op de tafel stond. Zo berekenen zij dat er in totaal bij de twaalfbroden achtentwintig van deze huisjes waren. De huisjes werden er elke vrijdag tussenuit getrokken, en opnieuw iedere zondag tussen het nieuwe toonbrood gestoken, omdat het verwijderen en opnieuw erin steken op de sabbat niet geoorloofd was.

De rabbijnen vermelden ook gouden schalen, waarop het toonbrood werd gedragen, en gouden schotels, om ze op de plaats zelf te beschermen.

Het toonbrood zelf

Het toonbrood was gemaakt van het fijnste tarwemeel, dat door elf zeven was gegaan. Er waren twaalf van deze koeken, overeenkomstig het aantal stammen van Israël, gerangschikt op twee stapels, elk van zes koeken. Iedere koek was gemaakt van twee gomers tarwe (gomer = ongeveer 2,8 liter). Tussen de twee rijen, niet erop (zoals volgens de rabbijnen), werden twee schalen met puur reukwerk gezet, en volgens de Egyptische traditie ook zout. De koeken werden in het midden ingewreven met olie, in de vorm van een kruis. Zoals beschreven door de Joodse traditie waren zij elk vijf bandbreedtes breed en tien bandbreedtes lang, en stonden zij aan beide kanten omhoog om in grote trekken te lijken op de Ark van het Verbond. Als zo elke koek, nadat hij omhoog was gebogen, zes bandbreedtes was en in de lengte op de breedte van de tafel werd geplaatst, zou hij die precies bedekken (de ene el van de tafel was berekend op zes bandbreedtes), terwijl als de twee rijen van zes broden in de breedte tegen elkaar aanstonden (2x5 bandbreedtes), ertussen twee bandbreedtes op de lengte van de tafel leeg bleven (2 ellen = 12 bandbreedtes), waarop de twee schalen met het reukwerk werden gezet. De bereiding van het toonbrood schijnt bewaard te zijn gebleven als een familie-geheim in 'het huis van Garmu', een familie van de Kahathieten. De verse toonbroden werden in een gouden schaal bewaard die op de marmeren tafel in het portaal van het heiligdom stond, waar zij bleven totdat de sabbat werkelijk begon.

De wijze van verwisseling

De wijze van verwisseling van het toonbrood kan worden weergegeven in de woorden van de Mishna: 'Vier priesters gaan (het Heilige) binnen, twee dragen elk één van de stapels (van zes toonbroden), de andere twee de twee schalen (met reukwerk). Vier priesters waren hen voorgegaan, twee om de twee (oude) stapels toonbrood weg te nemen, en twee voor de twee (oude) schalen met reukwerk. Degenen die het (brood en het reukwerk) binnenbrachten stonden aan de noordkant (van de tafel), met hun gezichten naar het zuiden gericht, zij die het wegnamen stonden aan de zuidkant, met hun gezichten naar het noorden gericht: dezen hieven het op, en genen vervingen het, de handen van de eersten waren recht tegenover de handen van de anderen (om zo het opheffen en het neerzetten precies op hetzelfde moment te laten

gebeuren), zoals het is geschreven: 'En gij zult op deze tafel altijd het toonbrood voor Mijn aangezicht leggen.' Het toonbrood dat was weggenomen werd dan op de gouden tafel in het portaal van het heiligdom bewaard, het reukwerk werd verbrand op die hoop op het brandofferaltaar waarvan de kolen waren weggenomen voor het reukofferaltaar, waarna het brood onder de vertrekkende en de komende priesterklassen werd verdeeld. De komende priesters stonden aan de noordzijde, de vertrekkende aan de zuidzijde, en elke klasse gaf de helft van haar deel aan de hogepriester. Het toonbrood werd tijdens de sabbat gegeten, en in de tempel zelf, maar alleen door die priesters die levitisch rein waren.

De symboliek van het toonbrood

Het belang van de dienst die we zojuist hebben beschreven, hing natuurlijk af van zijn betekenis. Oude symboliek, zowel Joodse als Christelijke, beschouwde 'het brood van de Aanwezigheid' als een symbool van de Messias. Deze zienswijze is inhoudelijk, alhoewel niet letterlijk, correct. Jahweh, Die in het Heilige der Heiligen tussen de cherubs woonde, was de God Die in het Heilige werd geopenbaard en aanbeden. Daar legde de bemiddelende dienaar, in naam van en als vertegenwoordiger van Israël, het 'brood der Aanwezigheid' voor Hem neer, ontstak de zevenarmige kandelaar, en brandde reukwerk op het gouden altaar. Het brood dat 'voor Hem werd neergelegd' in het noordelijke of heiligste deel van het Heilige was dat van Zijn Aanwezigheid en betekende dat het verbondsvolk Zijn Aanwezigheid bezat als zijn brood en zijn leven: de kandelaar betekende dat Hij hun Lichtgever en Licht was, terwijl tussen de tafel van het toonbrood en de kandelaar het reukwerk op het gouden altaar brandde om aan te geven dat leven en licht met elkaar waren verbonden en tot ons komen in gemeenschap met God en door gebed. Vanwege een soortgelijke reden werd er puur reukwerk tussen het toonbrood geplaatst, aangezien het leven in Zijn Aanwezigheid een leven van lofprijs is, terwijl het reukwerk werd verbrand voordat het toonbrood door de priesters werd gegeten, om te wijzen op Gods aanvaarding en goedkeuring van Israël's afhankelijkheid van Hem, en ook om een teken te zijn van lofprijs tot God terwijl men leeft van Zijn Aanwezigheid. Het is nauwelijks nodig om hier uitgebreid niet te leggen, dat deze 'Aanwezigheid' de bijzondere openbaring van God betekende, zoals deze later volkomen werd verleend in Christus, 'de Engel van Zijn Aanwezigheid'.

De klassen op de sabbat

Maar alhoewel de bediening van de komende priesterklasse reeds was begonnen met de verwisseling van het 'toonbrood', was die van de vertrekkende nog niet helemaal beëindigd. In feite offerde de vertrekkende priesterklasse het morgenoffer op de sabbat, en de komende het avondoffer, beide brachten de sabbat in het heiligdom door. De inspectie van de tempel voor de dienst op sabbatmorgen verschilde van die op gewone dagen, aangezien de tempel zelf werd verlicht om het dragen van fakkels door de priesters op de heilige dag overbodig te maken. Het brandofferaltaar werd vroeger dan het gebruikelijke tijdstip gereinigd, maar de morgendienst begon later om aan zoveel mogelijk mensen de gelegenheid te geven aanwezig te zijn. Allen verschenen in hun feestkledij en ieder droeg in zijn hand een bijdrage voor godsdienstige doeleinden. Hieruit was ongetwijfeld het gebruik afgeleid om 'iets weg te leggen op eiken eersten dag der week'. Dit raadde Paulus de Corinthiërs aan. Evenzo zou het apostolische gebruik van deelname aan het heilig avondmaal op iedere dag des Heren in navolging kunnen zijn van de priesters die iedere sabbat het toonbrood aten. De sabbatdienst was in elk opzicht dezelfde als op andere dagen, behalve dat aan het einde van het gewone morgenoffer het extra offer van twee lammeren, met de aangewezen spijs- en drankoffers werd gebracht (Numeri 28:9,10). Als het drankoffer van het gewone morgenoffer werd uitgegoten, zongen de Levieten Psalm 92 in drie delen, de priesters bliezen, aan het einde van elk deel, drie stoten op hun trompetten, en het volk aanbad. Aan het einde van het extra sabbatoffer, wanneer het drankoffer was gebracht, zongen de Levieten het Lied van Mozes

uit Deuteronomium 32. Dit gezang was verdeeld in zes delen, voor evenzoveel sabbatten (vs. 1-6, 7-12, 13-18, 19-28, 29-39, 40-einde). Elk deel werd in drie delen gezongen met drievoudige stoten op de trompetten van de priesters. Bij elke pauze aanbad het volk. Als een sabbat en een Nieuwe Maan op dezelfde dag vielen, werd het sabbatslied gezongen vóór dat voor de Nieuwe Maan, als een feestdag op de sabbat viel, werd het sabbatsoffer geofferd vóór datgene dat was voorgeschreven voor die dag. Bij het avondoffer op de sabbat werd de lofzang van Mozes uit Exodus 15 gezongen.

Inscriptie 'Naar het huis van het trompetten', vermoedelijk de plaats waar de priesters de trompetten bliezen om de sabbat aan te kondigen.

Het sabbatsjaar

Alhoewel het niet strikt verbonden is met de tempeldienst, kan het toch wenselijk zijn kort naar de onderhouding van het sabbatsjaar te verwijzen, daar het ten tijde van Christus strikt werd nageleefd. Anders was het met het Jubeljaar. Vreemd genoeg zijn er sporen van laatstgenoemde gedurende de periode vóór de terugkeer uit Babylon (1 Koningen 21:3, Jesaja 5:8, 37:30, 61:1-3, Ezechiël 1:1, 7:12, Micha 2:2), terwijl het sabbatsjaar systematisch schijnt te zijn verwaarloosd. Vandaar dat de Joodse traditie, in overeenstemming met 2 Kronieken 36:21, uitlegt dat de zeventig jaar ballingschap bedoeld waren om de verwaarloosde sabbatsjaren te compenseren, de berekening beginnend, als het letterlijk wordt genomen, vanaf ongeveer de troonsbestijging van koning Salomo. Maar terwijl, na de terugkeer uit Babylon, het Jubeljaar niet langer werd gehouden, tenminste als een godsdienstige instelling, werd het sabbatsjaar het meest nauwkeurig onderhouden en niet alleen door de Joden, maar ook door de Samaritanen. De Joodse traditie zegt dat het zeven jaar duurde tot de eerste overwinning, en nog eens zeven voor de juiste verdeling van het heilige land voltooid was, 'tienden' werden daarom voor de eerste maal veertien jaar na de inkomst van Israël in Kanaän betaald, en het eerste sabbatsjaar viel zeven jaar later, of in het eenentwintigste jaar van hun inbezitting van Israël. De wet op het sabbatsjaar gold alleen voor de aarde van het land Israël, inclusief bepaalde omliggende districten. De rabbijnen voegden deze vreemde voorwaarde toe, dat het geoorloofd was het natuurlijke product van het land overal in het gebied dat oorspronkelijk door Israël was bezet te gebruiken (hoewel niet op te slaan of te verkopen), maar dat zelfs het gebruik van deze producten was verboden in die districten die oorspronkelijk aan Israël toebehoorden en nu opnieuw door Israël na hun terugkeer uit Babylon waren bezet. Maar hierop waren, zoals op andere regels die door de rabbijnen waren opgesteld, vele uitzonderingen.

Verwijzingen in de Schrift

Zoals door God was bevolen, moest de grond onbebouwd worden gelaten aan het einde van iedere periode van zes jaar, beginnend, zoals de Joden beweren, na Pascha voor de gerst, na het Wekenfeest voor de tarwe, en na het Loofhuttenfeest voor alle fruitbomen. Het sabbatsjaar zelf begon, zoals de moesten van hen menen, op de Nieuwjaarsdag, die viel op de Nieuwe Maan van de tiende maand, of Tishri. Wat uit zichzelf groeide gedurende het jaar, behoorde toe aan de armen (Exodus 23:10-11). Dit sluit echter het gebruik van de opbrengst als 'spijs' niet uit, zoals Leviticus 25:6 toont, alleen de opslag en verkoop, door de familie aan wie het land toebehoorde, was verboden. Nog een derde schriftvermelding stelt in het sabbatsjaar een 'vrijlating des Heren' in, wanneer er van een Israëliet geen schuld mocht worden opgeëist (Deuteronomium 15:1-6), terwijl een vierde beveelt, dat 'op den gezetten tijd van het jaar der vrijlating, op het feest der loofhutten', de wet moest worden uitgeroepen 'voor gans Israël voor hun oren' (Deuteronomium 31:10-11).

De 'Prosbol'

Het is vreemd genoeg over het hoofd gezien dat deze vier voorschriften, in plaats van losse voorschriften, in werkelijkheid nauw met elkaar verbonden zijn. Als de opdracht van wat uit zichzelf groeide niet het vruchtgebruik door de eigenaars uitsloot, volgde hieruit noodzakelijkerwijs dat, in een jaar waarin alle agrarische arbeid stopte, schulden van een agrarische bevolking niet zouden worden opgeëist. Evenzo was het geheel in overeenstemming met het idee van de sabbat en het sabbatsjaar dat de wet in het openbaar zou worden voorgelezen, om aan te geven dat 'de rust' niet een van nietsdoen moest zijn, maar bedoeld was voor overpeinzing van het Woord van God. Het zal duidelijk worden dat in dit opzicht de goddelijke wet niet de absolute kwijtschelding van schulden bedoelde, maar alleen hun vrijlating tijdens het sabbatsjaar. De Joodse traditie houdt inderdaad vast aan het tegenovergestelde, maar door haar voorschriften maakt zij de wet zelf waardeloos. Want zoals uitgelegd door de rabbijnen omvatte de vrijlating van schulden niet die schulden voor dingen die in een winkel waren gekocht, noch gerechtelijke boetes en ook geen geld uitgeleend als onderpand. En omdat de beroemde rabbijn Hillel vond dat zelfs deze uitzonderingen niet voldoende waren om het uitlenen van geld met het oog op het sabbatsjaar te verzekeren, bedacht hij een formule genaamd 'Prosbol' (mogelijk 'toevoeging', van een Grieks woord met dezelfde inhoud), waardoor de rechten van een schuldeiser volledig verzekerd werden. De 'Prosbol' luidde alzo: 'Ik, A.B., overhandig u, de rechters van C.D. (een verklaring), dat ik elke schuld die aan mij verschuldigd is op elk tijdstip dat ik verkies, mag opeisen.'

Het gevolg ervan

Deze 'prosbol', ondertekend door de rechters of door getuigen, maakte het de schuldeiser mogelijk om uitgeleend geld zelfs in het sabbatsjaar op te eisen, en hoewel de 'prosbol' naar eigen zeggen alleen van toepassing was op schulden op echt bezit, was deze zo verwoord dat hij iedere zaak kon dekken. Maar zelfs dit was niet alles, en het volgende wettige verzinsel werd voorgesteld als hoogst verdienstelijk voor alle betrokkenen. De schuldenaar moest betaling aanbieden, en de schuldeiser moest antwoord geven in de tempel

Een oude boekrol met Hebreeuws geschrift. De Thora was op zo'n rol geschreven.

den: 'Ik scheld kwijt', waarop de schuldenaar moest aandringen dat de schuldeiser desondanks de terugbetaling moest aanvaarden. In het algemeen moest het geld dat verschuldigd was aan Joodse proselieten aan hen worden terugbetaald, maar niet aan hun erfgenamen, zelfs niet als zij ook Joden waren geworden. Dit aangezien iemand zich door proseliet te worden had afgescheiden van zijn verwanten, die daarom strikt gesproken niet langer zijn natuurlijke (erfgenamen waren. Toch werd betalen in zo'n geval als bijzonder verdienstelijk beschouwd. De rabbijnse ontwijkingen van de wet, die het gebruik van datgene wat uit zichzelf op de grond was gegroeid verbood, zijn niet zo talrijk en ook niet zo irrationeel. Er was bepaald dat een deel van die producten in huis mocht worden bewaard, op voorwaarde dat er voldoende van hetzelfde soort werd achtergelaten op het veld om het vee en de beesten te voeden. Anderzijds mocht er zoveel land worden bebouwd als nodig was om schattingen of belastingen te betalen. De gomer (of 'beweegschooft') met het Pascha, en de twee beweegbroden met het Wekenfeest, moesten ook worden gemaakt van de gerst en tarwe die dat jaar op het veld was gegroeid. Tenslotte stelden de rabbijnse voorschriften de volgende passages vast als 'de wet' die in het openbaar door de koning of de hogepriester in de tempel op het Loofhuttenfeest in het sabbatsjaar moest worden voorgelezen, te weten: Deuteronomium 1:1-6, 6:4-8, 11:13-22, 14:22, 15:23, 17:14, 26:12-19', 27, 28. Deze dienst eindigde met een zegening, die geleek op die van de hogepriester op de Grote Verzoendag, behalve dat deze niet naar de vergeving van zonden verwees.

Rabbijnse verdraaiing van het sabbatsjaar

De beschrijving die we zojuist hebben gegeven bewijst dat er bijna geen andere goddelijke instelling was, die de rabbijnen door hun tradities zo volledig ongeldig hadden gemaakt en

hadden veranderd in 'een juk dat noch onze vaders noch wij konden dragen', dan de sabbatswet. Aan de andere kant beschrijven de evangeliën Christus frequenter op de sabbat dan op enige andere feestelijke gelegenheid. Deze dag scheen Zijn speciale dag te zijn om heiwerk van Zijn Vader te doen. Op de sabbat preekte Hij in de synagogen, Hij onderwees in de tempel, Hij genas de zieken, Hij kwam tot de vreugdevolle maal tijd waarmee de Joden gewoon waren de dag af te sluiten (Lukas 14:1). Toch brak hun tegenstand in verhouding het meest hevig uit als Hij de ware betekenis en het doel van de sabbat tentoonstelde. Nooit kwam het antagonisme tussen geest en letter duidelijker naar voren. En daar zij in hun aanbedding van de letter de Geest van de sabbatswet verdrongen, verbaast het ons niet dat zij met hun instellingen het voorschrift van het sabbatsjaar zo hadden bedekt, dat de betekenis nagenoeg verloren ging. Die betekenis was duidelijk: dat de aarde en alles wat erop is, aan de Heere behoorde, en dat aller ogen op Hem wachten, dat Hij 'hun hun spijze geeft te zijner tijd' (Psalm 104:27, 145:15), dat het land Israël Zijn speciale bezit was, dat de mens niet leeft van brood alleen, maar van elk woord dat uit de mond des Heren uitgaat, en dat Hij ons ons dagelijks brood geeft, zodat het tevergeefs is vroeg op te staan, laat op te blijven, en het brood van smarten te eten (Psalm 127:2). Bovenal verwees het naar het feit van zonde en verlossing: de hele schepping die 'te zamen zucht, en te zamen als in barensnood is tot nu toe', wacht op en verwacht die gezegende sabbat, als 'het schepsel zelf zal vrijgemaakt worden van de dienstbaarheid der verderfenis, tot de vrijheid der heerlijkheid der kinderen Gods' (Romeinen 8:21-22). Zoals de sabbat zelf, verwees ook het sabbatsjaar vooruit naar de 'rust die overblijft voor het volk van God', wanneer strijd en arbeid zijn voltooid en zij 'aan de andere zijde van de rivier' hel gezang van Mozes en van het Lam zingen (Openbaring 15:3-4): 'Groot en wonderlijk zijn Uw werken, Heere, Gij almachtige God, rechtvaardig en waarachtig zijn Uw wegen, Gij Koning der heiligen! Wie zou U niet vrezen, Heere, en Uw Naam niet verheerlijken? Want Gij zijt alleen heilig, want alle volken zullen komen, en voor U aanbidden, want Uw oordelen zijn openbaar geworden.'

Hoofdstuk 10

Feestcyclus

kalenderschikking

en

'Zij zochten dan Jezus, en zeiden onder elkander, staande in den tempel: Wat dunkt u? Dunkt u, dat Hij niet komen zal tot het feest?' Johannes 11:56

Het getal zeven

Het symbolische karakter dat we in alle instellingen van het Oude Testament kunnen zien, komt ook in de schikking van de feestkalender naar voren. Welke classificatie van de feesten we ook mogen voorstellen, één algemeen kenmerk doortrekt het geheel. Ongetwijfeld duidt het getal *zeven* in de Bijbel op een heilige tijdsindeling. De sabbat is de zevende dag, zeven weken na het begin van het geestelijk jaar is het Pinksterfeest, de zevende maand is heiliger dan de rest, haar eerstgeborene of Nieuwe Maan is niet alleen aan de Heere toegewijd zoals die van de andere maanden, maar wordt speciaal gevierd als het 'Feest van de Trompetten', terwijl er in de loop van die maand ook drie andere feesten plaatsvinden, de Grote Verzoendag, het Loofhuttenfeest, en de octaaf-dag.' Evenzo is elk zevende jaar het sabbatsjaar, en na zeven keer zeven jaar komt het jubeljaar. Dit is nog niet alles. *Zeven* dagen in het jaar mogen worden bestempeld als de meest feestelijke, aangezien op die alleen geen zwaar werk mocht worden gedaan. De vermindering van feestelijke verplichtingen en van beperkingen op arbeid, tonen het minder heilige karakter van de zogenoemde kleine feesten

(*Moed katan*) aan. Deze kleine feesten zijn de dagen die volgen na de eerste dag van de PaschawEEK en die van de week van het Loofhuttenfeest.

De drie cycli

Naast deze algemene indeling door het heilige getal zeven, liggen mogelijk bepaalde algemene denkbeelden aan de basis van de feestcycli. Zo kunnen we twee, of anders drie, van zulke cycli onderscheiden, de ene begint met het pascha-offer en eindigt op de Pinksterdag, om de herinnering aan Israël's roeping en omzwerfing in de woestijn levend te houden, de andere, die plaatsvindt in de zevende maand (van rust), kenmerkt Israël's bezit van het land en dankbaar eerbetoon aan Jahweh. Van deze twee cycli zou de Grote Verzoendag moeten worden onderscheiden. Die dag zou tussen beide cycli bemiddelen, zou op beide van toepassing zijn, en zou toch een eigen karakter bezitten, zoals de Bijbel deze dag 'een sabbat der sabbatten' noemt, waarop niet alleen zwaar werk, maar zoals op de wekelijkse sabbat, alle werk verboden was. In het Hebreeuws worden twee termen gebruikt, de ene, *Moed*, of vastgestelde samenkomst, was van toepassing op alle feesttijden, inclusief sabbat en Nieuwe Maan, de andere, *Chag*, van een wortel die betekent 'dansen', of 'vrolijk zijn', is exclusief van toepassing op de drie feesten: Pascha, Pinksteren en Loofhuttenfeest, waarop alle mannen voor de Heere in het heiligdom moesten verschijnen. Als we het zouden aandurven om de algemene term *Moadiem* te vertalen door 'afspraken' van Jahweh met Zijn volk, zou de andere term bedoeld zijn om de vreugde, die een hoofdkenmerk van de pelgrimsfeesten moest zijn, uit te drukken. Inderdaad vermelden de rabbijnen de volgende drie woorden als kenmerkend voor de grote feesten: *Reijah*, *Chagigah*, en *Simchah*, d.w.z. *aanwezigheid*, of *verschijning* te Jeruzalem, de aangewezen *feestoffers* van de aanbidders, die niet moeten worden verward met de publieke offers die op deze gelegenheden in naam van de gehele gemeenschap werden gebracht, en *vreugde*, waarmee zij de vrijwillige offers verbinden, die door iedereen gebracht werden al naar gelang de Heere hen had gezegend, deze offers werden daarna met de armen, de verlatenen en de Levieten gedeeld in de vreugdevolle maaltijd die volgde op de publieke tempeldiensten. Aan deze algemene kenmerken moeten we misschien met betrekking tot alle feesten nog toevoegen, dat elk een 'heilige samenroeping', of bijeenkomst voor heilige doeleinden moest zijn. Ook was het bevel tot rust van zwaar of ieder ander werk van toepassing, en tenslotte moesten bepaalde, speciale offers in naam van de gehele gemeenschap worden gebracht. Naast de mozaïsche feesten vierden de Joden ten tijde van Christus nog twee andere feesten, dat van Esther, of het *Poerimfeest*, en dat van de *Inwijding van de tempel*, bij de restauratie door Judas de Makkabeeër. Bepaalde minder belangrijke voorschriften en het publieke vasten ter herinnering aan de grote nationale rampen zullen later worden besproken. Het persoonlijke vasten hing natuurlijk af van het individu, maar de strikte Farizeeën waren gewoon om iedere maandag en donderdag tijdens de weken tussen Pascha en Pinksteren te vasten, en opnieuw tussen het Loofhuttenfeest en dat van de Inwijding van de tempel. Het is dit gebruik waarnaar de Farizeeër in de gelijkenis verwijst (Luk 18:12) wanneer hij opschept: 'Ik vast tweemaal per week.'

Driejaarlijkse bezoeken aan de tempel

De plicht om drie keer per jaar in de tempel te verschijnen was van toepassing op alle mannelijke Israëlieten, uitgezonderd slaven, doven, stommen, lammen, en degenen die door ziekte, zwakheid of ouderdom niet in staat waren de berg van het huis lopend op te gaan, en natuurlijk allen die levitisch onrein waren. Over het algemeen vond men de plicht om voor de Heere te verschijnen bij de diensten in Zijn huis belangrijk. Hier wordt een belangrijk rabbijns principe gebruikt, dat, alhoewel het niet in de Bijbel voorkomt, er duidelijk op gebaseerd lijkt te zijn, dat 'er geen offer voor iemand kon worden geofferd tenzij hij zelf aanwezig was', om het offer aan te bieden en zijn hand erop te leggen (Leviticus 1:3, 3:2, 8). Hieruit volgt dat als de morgen-en avondoffers en die op feestdagen werden gekocht van het

geld dat door allen was bijgedragen, en ten behoeve van de gehele gemeenschap werden geofferd, geheel Israël bij deze diensten aanwezig zou moeten zijn. Dit was duidelijk onmogelijk, maar om het volk te vertegenwoordigen werden er vierentwintig klassen van leken-dienaren aangesteld, overeenkomstig die van de priesters en de Levieten. Deze waren de mannen in vaste dienst, of 'mannen van de standplaats', of 'permanente mannen', vanwege 'hun staan daar in de tempel als Israël's vertegenwoordigers'. Voor alle duidelijkheid herhalen we dat elk van deze 'klassen' zijn 'hoofd' had, en dienst deed voor één week, degenen die dienst deden op hun standplaats, zij die niet in Jeruzalem verschenen, kwamen samen in een centrale synagoge in hun district, en brachten de tijd door in vasten en gebed voor hun broeders. Op de dag vóór de sabbat, op de sabbat zelf, en op de dag erop volgend, vastten zij niet, ter wille van de vreugde van de sabbat. Elke dag lasen zij een schriftgedeelte, het eerste en tweede hoofdstuk van Genesis was voor dit doel in stukken verdeeld. Dit gebruik, dat de traditie terugvoert tot op Samuel en David, was een oud gebruik. Maar de 'mannen van de standplaats' legden geen handen op, niet op het morgen- noch op het avondoffer, noch op enig ander publiek offer.' Hun taak was tweevoudig: geheel Israël te vertegenwoordigen in de diensten van het heiligdom, en op te treden als een soort gids voor degenen die verantwoordelijkheden in de tempel hadden. Zo leidde het hoofd van de klasse, in een bepaald deel van de dienst, degenen die waren gekomen om verzoening te doen, om te worden gereinigd van een verontreiniging, naar voren en stelde ze op langs de Nikanorpoort. De 'mannen van de standplaats' waren, bij alle gelegenheden waar het *Hallel* werd gezongen, vrijgesteld van aanwezigheid in de tempel,' mogelijk omdat de antwoorden van het volk, wanneer het lied werd gezongen, toonden dat zij geen officiële vertegenwoordigers nodig hadden.

Moeilijkheden bij de kalender

Tot dusver hebben we niet verwezen naar de moeilijkheden die zij, die van plan waren mei de feesten naar Jeruzalem te gaan, zouden ondervinden omdat er geen vastgestelde kalender was. Daar het Hebreeuwse jaar lunair was, en niet solair, bestond het uit slechts 354 dagen, 8 uren, 48 minuten en 38 seconden. Dit, verdeeld over twaalf maanden, zou in de loop van jaren de maanden geheel in de war hebben gebracht, zodat de eerste maand, of *Nisan* (die overeenkomt met het einde van maart, of het begin van april), in het midden waarvan de eerste rijpe gerst aan de Heere moest worden aangeboden, in het midden van de winter zou kunnen vallen. Bijgevolg benoemde het Sanhedrin een commissie van drie, het hoofd van het Sanhedrin was altijd de voorzitter. Deze commissie kon worden vermeerderd tot zeven als ze niet unaniem waren, waardoor een meerderheid van stemmen zou volstaan om vast te stellen welk jaar een schrikkeljaar moest worden door het toevoegen van een dertiende maand. Hun besluit werd gewoonlijk in de twaalfde maand (Adar) genomen. De extra of dertiende maand (Ve-Adar) werd dan tussen de twaalfde en de eerste maand ingevoegd. Een sabbatsjaar kon geen schrikkeljaar zijn, maar dat eraan voorafging was er altijd één. Soms kwamen er twee, maar nooit drie, schrikkeljaren na elkaar. Gewoonlijk vereiste elk derde jaar de toevoeging van een maand. De gemiddelde duur van een Joodse maand, zijnde 29 dagen, 12 uren, 44 minuten, 31/3 seconden, vereiste gedurende een periode van negentien jaar de toevoeging van zeven maanden om de lunaire tijdrekening in overeenstemming te brengen met de Juliaanse.

De Nieuwe Maan

En dit brengt nog een ander probleem naar voren. De Joden berekenden de maand overeenkomstig de schijngestalten van de maan. Iedere maand bestond uit negentwintig of dertig dagen, en begon met de komst van de nieuwe maan. Maar dit was een nieuwe onzekere factor. Het is waar dat iedereen voor zichzelf de komst van de nieuwe maan zou kunnen waarnemen. Maar dit zou weer gedeeltelijk afhangen van de weersomstandigheden. Bovendien was er dan geen officiële verklaring aan het begin van een maand. En ook moest

niet alleen de eerste van iedere maand worden gevierd als 'dag van de nieuwe maan', maar vonden de feesten ook plaats op de 10e, 15e of een andere dag van de maand, die niet nauwkeurig konden worden vastgesteld zonder een zekere kennis van het begin. Om in deze behoefte te voorzien zat het Sanhedrin in de 'Hal van Gepolijste Stenen' om verklaringen van betrouwbare getuigen te ontvangen, dat zij de nieuwe maan hadden gezien. Om zo veel mogelijk mensen aan te moedigen zich aan te melden voor zo'n belangrijke verklaring, werden deze getuigen royaal onthaald op kosten van de gemeenschap. Als de nieuwe maan was verschenen aan het begin van de 30e dag, wat zou overeenkomen met onze avond van de 29e, aangezien de Joden de dag van avond tot avond rekenen, verklaarde het Sanhedrin dat de vorige maand een maand van negentwintig dagen, of 'onvolmaakt' was. Onmiddellijk daarop werden er mannen naar een seinstation op de Olijfberg gestuurd, waar waarschuwingsvuren werden aangestoken en met fakkels werd gezwaaid, totdat een brandende vlam op een heuvel in de verte aangaf dat het signaal waargenomen was. Zo zou het bericht, dat dit de nieuwe maan was, worden overgebracht van heuvel tot heuvel, ver over de grenzen van Israël, naar degenen die in de verstrooiing waren, 'aan gene zijde der rivier'. Als er daarentegen geen betrouwbare getuigen waren gekomen om het verschijnen van de nieuwe maan mee te delen op de avond van de 29e, werd de volgende avond, of die van de 30e, volgens onze berekening, genomen als het begin van de nieuwe maand. In dat geval werd de vorige maand gezien als een maand met dertig dagen, ofwel 'volledig'. Er was bepaald dat een jaar niet minder dan vier en niet meer dan acht van zulke volledige maanden van dertig dagen mocht hebben.

De zeven boodschappers van de nieuwe maan

Maar deze vuursignalen gaven ernstige overlast. De vijanden van de Joden staken waarschuwingsvuren aan om hen die veraf woonden te misleiden, en het werd nodig speciale boodschappers uit Ie zenden om de nieuwe maan aan te kondigen. Deze werden echter slechts zeven keer per jaar uitgestuurd, juist op tijd voor de verschillende feesten, in *Nisan*, voor het Pascha op de 15e, en in de volgende maand, *Ijjar*, voor het 'Tweede Pascha', gehouden door degenen die waren uitgesloten van het eerste (Numeri 9:9-11), in *Ab* (de vijfde maand), voor het vasten op de 9e, wegens de verwoesting van Jeruzalem, in *Elul* (de zesde maand), wegens de komende plechtigheden van Tishri,

in *Tishri* (de zevende maand), voor zijn feesten, in *Kislev* (de negende maand), voor het feest van de Inwijding van de tempel, en in *Adar*, voor het Poerimfeest. Zo waren praktisch alle moeilijkheden weggenomen, behalve met betrekking tot de maand *Elul*, want omdat de nieuwe maan van de volgende maand, of Tishri, het Feest van de Trompetten was, zou het bijzonder belangrijk zijn om op tijd te weten of *Elul* negentwintig of dertig dagen had. Maar hier bepaalden de rabbijnen dat *Elul* zou worden beschouwd als een maand van negentwintig dagen, tenzij een boodschap met het tegendeel werd ontvangen. Sinds de dagen van Ezra is het altijd zo geweest, en dienovereenkomstig zou de Nieuwjaarsdag de dag na de 29e *Elul* zijn. Om echter dubbel zeker te zijn, werd het al snel de gewoonte om Nieuwjaarsdag op (wee opeenvolgende dagen te houden, en dit is sindsdien uitgebreid tot een verdubbeling van al de grote feestdagen (natuurlijk met uitzondering van vasten). Dat wordt nog steeds zo gedaan, alhoewel de kalender al lang is vastgesteld en vergissing daardoor niet langer mogelijk is.

Namen van de Hebreeuwse maanden

Er wordt regelmatig verondersteld dat de huidige Hebreeuwse namen van de maanden zijn afgeleid van de Chaldeeuwse of Perzische taal. Zij komen zeker niet voor vóór de terugkeer uit Babylon. Daarvoor werden de maanden alleen genoemd naar hun getal, of anders naar het natuurlijke fenomeen dat karakteristiek was voor die tijd, zoals *Avib*, 'ontluiken', 'groene aren', voor de eerste (Exodus 13:4, 23:15, Deuteronomium 16:1), *Ziv*, 'pracht', 'bloeien', voor de

tweede (1 Koningen 6:1), *Bul*, 'regen', voor de achtste (1 Koningen 6:38), en *Elhanim*, 'stromende rivieren', voor de zevende (1 Koningen 8:2). Evenzo werd door velen verondersteld dat de scheiding van het jaar in *geestelijk* en *burgerlijk* pas zou zijn ontstaan na de terugkeer uit Babylon. Het geestelijk jaar begon met de maand *Nisan* (het einde van maart of begin van april), of ongeveer de dag-en-nachtevening in de lente, en het burgerlijk jaar met de zevende maand, of *Tishri*, overeenkomend met de dag-en-nachtevening in de herfst. Maar de analogie met de verdeling van gewichten, maten en geld in burgerlijk en heilig, en andere mededelingen lijken tegen deze zienswijze te zijn, en het is waarschijnlijker dat de Joden vanaf het begin het burgerlijk jaar, dat begon in Tishri, onderscheidden van het geestelijk, dat begon in Nisan. Vanaf deze maand, als de eerste, werden al de andere geteld. Aan deze scheiding voegen de rabbijnen toe, dat voor betaling van tienden van de kuddes het jaar werd berekend van *Elul* tot *Elul*, en voor het schatten van de vruchten vaak van *Sebat* tot *Sebat*.

De tijdrekeningen gebruikt door de Joden

De vroegste tijdrekening die de Joden aannamen was die welke werd berekend vanaf de uittocht uit Egypte. Tijdens de regeringen van de Joodse koningen, werd de tijd berekend vanaf het jaar van hun troonsbestijging. Na hun terugkeer uit ballingschap, dateerden de Joden hun jaren overeenkomstig de Seleucidische tijdrekening, die begon in 312 vóór Christus, of 3450 vanaf de schepping van de wereld. Voor een korte tijd na de onafhankelijkheidsoorlog werd het gebruikelijk de data te berekenen vanaf het jaar van de bevrijding van Israël. Echter, gedurende een lange periode na de vernietiging van Jeruzalem (mogelijk tot de twaalfde eeuw A.D.), bleef de Seleucidische tijdrekening de gebruikelijke, tot ze uiteindelijk plaats maakte voor de huidige manier van berekenen onder de Joden, die rekt vanaf de schepping van de wereld.

Het Joodse Jaar

1. Nisan

Lentepunt, eind maart of begin april 1 Nieuwe Maan.

14 De voorbereiding voor het Pascha en het Pascha-offer.

15 Eerste dag van het Feest van de ongezuurde broden.

16 Bewegen van de eerste rijpe gomer. 21 Einde van het Pascha.

2. Ijjar

1 Nieuwe Maan. 15 Tweede of kleine Pascha. 18 Lag-le-Omer, of de 33e dag van de Gomer, dat wil zeggen vanaf de aanbidding van de eerste rijpe schoof op de 2e dag van het Pascha, of de 15e Nisan.

3. Sivan

1 Nieuwe Maan.

6 Pinksterfeest, of Wekenfeest, 7 weken, of 50 dagen na het begin van het Pascha, wanneer de twee broden van de eerste rijpe tarwe werden bewogen, ook ter herdenking aan de wetgeving op de berg Sinai.

4. Tammuz

1 Nieuwe Maan.

17 Vasten, inname van Jeruzalem op de 9e door Nebukadnezar (en op de 17e door Titus). Indien de 17e op een sabbat viel, werd er de volgende dag gevast.

5. Ab

1 Nieuwe Maan. 9 Vasten, (drievoudige) verwoesting van de tempel.

6. Elul

1 Nieuwe Maan.

7. Tishri

Begin van het burgerlijk jaar. 1&2 Nieuwjaarsfeest. 3 Vasten voor de moord op Gedalja. 10 Grote Verzoendag, Grote Vasten. 15 Loofhuttenfeest.

21 Einde van bovengenoemde.

22 Octaaf-dag van het Loofhuttenfeest. (In de synagogen, op de 23e, Feest naar aanleiding van de jaarlijkse voltooiing van het Lezen van de Wet.)

8. Marchesjvan of Chesjvan

1 Nieuwe Maan. **9. Kislev**

1 Nieuwe Maan. 25 Feest van de inwijding van de tempel, of van Lichten, duurde acht dagen, ter herinnering aan de restauratie van de tempel na de overwinning op de Syriërs door Judas Makkabeüs (148v.Chr.).

-10. Tebet

1 Nieuwe Maan. 10 Vasten vanwege het beleg van Jeruzalem.

11. Sebat

1 Nieuwe Maan. **12. Adar**

1 Nieuwe Maan.

13 Vasten van Esther. Als het op een sabbat valt, wordt het op de voorafgaande donderdag gehouden.

14 Poerim, of Feest van Haman.

15 Poerim.

Om het Joodse jaar in onze gangbare tijdrekening om te zetten, moeten we aan laatstgenoemde 3.761 toevoegen, en altijd in gedachten houden dat het normale of' burgerlijke Joodse jaar in de maand Tishri, dat wil zeggen in de herfst, begint.

De week

De week was verdeeld in zeven dagen, waarvan echter alleen de zevende, de sabbat -een naam had gekregen, de rest werd enkel aangeduid met cijfers. De dag werd berekend van zonsondergang tot zonsondergang, of liever tot het verschijnen van de eerste drie sterren, waarmee een nieuwe dag begon. Voor de Babylonische ballingschap werd hij verdeeld in ochtend, middag, avond en nacht, maar gedurende het verblijf in Babylon namen de Hebreeën de verdeling van de dag in twaalf uren aan, waarvan de duur verschilde met de lengte van de dag. De langste dag bestond uit veertien uren en twaalf minuten, de kortste uit negen uren en achtenveertig minuten, het verschil tussen de twee was zo meer dan vier uren. Gemiddeld kwam het eerste uur van de dag min of meer overeen met onze 6.00 uur, het derde uur (wanneer volgens Mattheus 20:3 de markt vol was) met onze 9.00 uur, het einde van het zesde uur met onze middag, terwijl bij het elfde uur de dag zijn einde naderde. De Romeinen berekenden de uren vanaf middernacht, een feit dat de schijnbare tegenstelling verklaart tussen Johannes 19:14, waar Pilatus Jezus omtrent het zesde uur (in de Romeinse berekening) overlevert aan de Joden, terwijl Hij op het derde uur van de Joden, en derhalve het negende van de Romeinen en van onze berekening (Markus 15:25) werd uitgeleid om te worden gekruisigd. De nacht werd door de Romeinen verdeeld in vier, en door de Joden in drie wachten. De Joden splitsten het uur op in 1.080 delen (chalakiem), en weer ieder deel in zesenzeventig momenten.

Hoofdstuk 11

Het Pascha

Zuivert dan den ouden zuurdesem uit, opdat gij een nieuw deeg zijn moogt, gelijk gij ongezuurd zijt. Want ook ons Pascha is voor ons geslacht, namelijk

Christus.

I Corinthiërs 5:7.

Het Pascha

De cyclus van tempelfeesten begint toepasselijk met het Pascha en het Feest van de ongezuurde broden. Want strikt gesproken zijn deze twee duidelijk van elkaar gescheiden (Leviticus 23:5, 6, Numeri 28:16,17, 2 Kronieken 30:15, 21, Ezra 6:19, 22, Markus 14:1), het Pascha vond plaats op de 14e Nisan, en het Feest van de ongezuurde broden begon op de 15e, en duurde zeven dagen, tot de 21e van die maand (Exodus 12:15). Maar vanwege het feit dat ze zo dicht bij elkaar plaatsvinden, worden zij over het algemeen als één behandeld, zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament (Mattheus 26:17, Markus 14:12, Lukas 22:1), en Josephus beschrijft het zelfs een keer als 'een feest voor acht dagen'.

De bijzonderheden

Over het Pascha zijn er enige bijzonderheden te vermelden die het als het belangrijkste feest kenmerken, en die het inderdaad boven de andere feesten uittillen. Het was het eerste van de drie feesten waarop alle mannelijke personen in Israël verplicht waren om voor de Heere te verschijnen op de plaats die Hij zou uitkiezen (de andere twee waren het Wekenfeesten het Loofhuttenfeest-Ex. 23:14, 34:18-23, Leviticus 23:4-22, Deuteronomium 16:16). Alle drie de grote feesten hadden een drievoudige verwijzing. Zij verwezen, *ten eerste*, naar het seizoen van het jaar, of liever naar de vreugde van de vruchten van het goede land dat de Heere aan Zijn volk in bezit had gegeven, maar waarvan Hij de eigenaar bleef (Leviticus 25:23, Psalm 85:2, Jesaja 8:8, 14:2, Hosea 9:3). Deze verwijzing naar de natuur wordt duidelijk uitgedrukt met betrekking tot het Wekenfeest en het Loofhuttenfeest (Exodus 23:14-16, 34:22), maar wordt weggelaten in verband met het Feest van de ongezuurde broden. Aan de andere kant wordt de *historische betekenis* van het Pascha duidelijk vermeld, terwijl deze bij de andere twee feesten niet wordt vermeld, alhoewel deze daar niet geheel afwezig kon zijn. Maar het Feest van de ongezuurde broden vierde die ene grote gebeurtenis die ten grondslag lag aan de gehele geschiedenis van Israël. Het gaf de wonderlijke bevrijding van vernietiging en slavernij aan, en het begin van hun bestaan als natie. Want in de paschanacht werden de kinderen van Israël, wonderlijk beschermd en in vrijheid gesteld, voor de eerste maal een volk, en dat door de directe tussenkomst van God. De *derde* betekenis van alle feesten, maar vooral van het Pascha, is typisch. Iedere lezer van het Nieuwe Testament weet hoe regelmatig zinspelingen op de uittocht, het Pascha-lam, de paschamaaltijd, en het Feest van de ongezuurde broden voorkomen. Uit de gehele opzet van het Oude Testament, en uit de exacte overeenkomst tussen de typen en antitypen, blijkt dat deze betekenis van het begin zo was bedoeld en niet alleen met betrekking tot het Pascha, maar tot alle feesten. Het is inderdaad, om het zo te zeggen, op het Oude Testament gedrukt door een wet van inwendige noodzaak. Want toen God de toekomst van alle volken verbond aan de geschiedenis van Abraham en zijn zaad (Genesis 12:3), maakte Hij die geschiedenis profetisch, en elke gebeurtenis en iedere ceremonie werd als het ware een knop, bestemd om open te bloeien en te rijpen tot vrucht aan die boom onder wiens schaduw alle volken bijeen vergaderd moesten worden.

Speciale karakter van het Pascha

Zo waren *natuur*, *geschiedenis* en *genade* verenigd om een speciale betekenis aan de feesten te geven, maar hoofdzakelijk aan het Pascha. Het was het feest van de lente, de lentetijd van de natuur, wanneer na de dood van de winter, de verspreide zaden ontsproten tot een nieuwe oogst, en de eerste rijpe schoof aan de Heere kon worden opgedragen, ook de lentetijd van de geschiedenis van Israël, wanneer het volk elk jaar opnieuw zijn nationale verjaardag vierde, en de lentetijd van de genade, hun grote nationale verlossing wees vooruit naar de geboorte van het ware Israël, en het pascha-offer naar het 'Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt'. Dienovereenkomstig moest de maand van het Pascha, Abib, of zoals hij later werd genoemd

Nisan, voor hen het begin van de maanden zijn, de geboortemaand van het geestelijke jaar. Deze maand was tegelijkertijd de zevende maand in het burgerlijke jaar. Hier bemerken we weer het belang van het getal *zeven* als het heilige of verbondsgetal. Aan de andere kant vond het Loofhuttenfeest, dat de feestcyclus afsloot, plaats op de 15e van de zevende maand in het geestelijke jaar, die de eerste maand in het burgerlijke jaar was. Het is ook niet onbelangrijk dat zowel het Pascha als het Loofhuttenfeest op de 15e dag van de maand vielen, dat wil zeggen bij volle maan, of wanneer de maand om zo te zeggen zijn volle sterkte had bereikt.

Oorsprong van de naam

De naam van het Pascha, in het Hebreeuws *Pesach*, en in het Aramees en Grieks *Pascha*, is afgeleid van een wortel die betekent 'overgaan', of 'overspringen', en verwijst zo dus terug naar de historische oorsprong van het feest (Exodus 12). Maar de omstandigheden waarin het volk verkeerde, maakten het noodzakelijk dat de eerste viering, in enige details, verschilde van de latere ceremonie, die zoveel mogelijk in overeenstemming was gebracht met de algemene gang van zaken in de tempel. Dienovereenkomstig maken Joodse gezaghebbenden terecht een onderscheid tussen 'het Egyptische' en het 'blijvende Pascha'. Bij de eerste instelling was bepaald dat het hoofd van ieder huis op de 1ste Nisan een éénjarig lam of geitenbokje, zonder gebrek, zou uitzoeken. Latere Joodse voorschriften, daterend van na de terugkeer uit Babylon, beperken het lot een lam, en er werd uitgelegd dat de vier dagen die voorafgingen aan het slachten van het lam verwezen naar de vier generaties die waren voorbijgegaan nadat de kinderen van Israël Egypte binnengingen. Het lam moest worden geslacht op de avond van de 14e, of liever, zoals de uitdrukking is, 'tussen twee avonden' (Exodus 12:6, Leviticus 23:5, Numeri 9:3, 5). Volgens de Samaritanen, de Karäïetische Joden en vele hedendaagse uitleggers betekent dit lussen de werkelijke zonsondergang en de complete duisternis (of zeg tussen 18.00 en 19.00 uur), maar vanuit het getuigenis uit dezelfde tijd van Josephus, en uit Talmoedische bronnen, kan er geen twijfel over bestaan dat het, ten tijde van onze Heere Jezus, werd beschouwd als de tijd tussen het begin van de zonsondergang en de werkelijke verdwijning van de zon. Dit geeft voldoende tijd om het grote aantal lammeren te slachten, en komt overeen met de overlevering dat het dagelijkse avondoffer op de pascha-avond een uur eerder, of indien het op een vrijdag viel, twee uur eerder dan gewoonlijk werd geofferd.

Instelling van het Pascha

Bij de oorspronkelijke instelling moest het bloed van het offer met hysop op de bovendeur en de beide zijposten van de deur van het huis worden gesprengd, mogelijk omdat dit de meest opvallende plaats was om binnen te komen. Dan moest het gehele dier, zonder een bot ervan te breken, worden gebraden, en door ieder gezin worden opgegeten, of indien er niet voldoende gezinsleden waren, door twee naburige gezinnen, samen met ongezuurde broden en bittere kruiden, om de bitterheid van hun slavernij en de haast bij hun bevrijding te symboliseren, en ook om vooruit te wijzen naar de manier waarop het ware Israël al tijd verbonden moest zijn met het Pascha-lam (1 Corintiërs 5:7-8). Allen die waren besneden moesten aan deze maaltijd deelnemen, en datgene wat niet was opgegeten, moest op die plaats worden verbrand. Later, gedurende de tocht in de woestijn, waren deze instellingen met betrekking tot het Pascha veranderd. Daar moesten alle mannelijke personen 'in de plaats, die de Heere verkiezen zal' verschijnen, en op dezelfde manier het lam of geitenbokje offeren en eten. Tegelijkertijd moesten ze ook een ander offer met zich meebrengen (Exodus 34:18-20, Deuteronomium 16:2,16-17). Tenslotte was er ook geboden dat, indien iemand ten tijde van het officiële Pascha onrein was, of 'op een verren weg' zijn zou, hij het een maand later zou vieren (Numeri 9:9-11).

Aanwijzingen in de Mishna

De *Mishna* geeft de volgende verschillen tussen het Egyptische en het blijvende Pascha: 'Het Egyptische Pascha werd op de 10e uitgekozen, en het bloed moest met een takje hysop op de

bovendeurpel en de twee deurposten worden gesprekend, en het moest in de eerste nacht met haast worden gegeten, maar het blijvende Pascha wordt alle zeven dagen gevierd', dat wil zeggen dat het gebruik van ongezuurde koeken bij de eerste viering alleen voor die eerste nacht bevolen was, alhoewel het door de haast van Israël gedurende verscheidene dagen het enige beschikbare brood moet zijn geweest, terwijl later het exclusieve gebruik gedurende de hele week was bevolen. Evenzo begon ook de reis van de kinderen van Israël op de 15e Nisan, terwijl die dag later als een feestdag werd onderhouden zoals een sabbat (Exodus 12:16, Leviticus 23:7, Numeri 28:18). Aan deze verschillen werden nog de volgende toegevoegd: 'In Egypte werd het paaslam op de 1 De uitgekozen, en gedood op de 14e, en zij stelden zich, wegens het paaslam, niet bloot aan de straf van de afsnijding, zoals bij latere generaties, van het Egyptische paaslam werd gezegd: 'Laat hem en zijn directe buurman het nemen', terwijl later de pascha-gasten lukraak konden worden uitgekozen, in Egypte was het niet vereist het bloed op het altaar te spreken en het ver te verbranden, zoals later, bij het eerste Pascha werd gezegd: 'Niemand van jullie zal uit de deur van zijn huis gaan tot de morgen', wat niet van toepassing was op latere tijden, in Egypte werd het door iedereen in zijn eigen huis geslacht, terwijl het later door geheel Israël op één plaats werd geslacht, tenslotte verbleef men vroeger op de plaats waar men het Pascha had gegeten, maar later mochten zij eten op de ene plaats en overnachten op een andere plaats.

Bijbelse aantekeningen bij het feest

De Bijbel vermeldt dat het Pascha het tweede jaar na de uittocht werd gehouden (Numeri 9:1-5), en daarna niet totdat de Israëlieten het beloofde land werkelijk hadden bereikt (Jozua 5:10). Deze onderbreking was, zoals de Joodse commentatoren terecht opmerken, door God Zelf bevolen (Exodus 12:25, 13:5). Hierna worden publieke vieringen van het Pascha alleen een keer vermeld tijdens de regering van Salomo (2 Kronieken 8:13), weer tijdens die van Hizkia (2 Kronieken 30:15), ten tijde van Josia (2 Koningen 23:21), en nog een keer na de terugkeer uit Babylon onder Ezra (Ezra 6:19). Aan de andere kant komt er een veel betekende zinspel op de typische betekenis van het paschabloed, dat immuniteit voor vernietiging garandeert, voor in de profetieën van EZECHIËL (Ezechiël 9:4-6), waar 'de man, die met linnen bekleed was' wordt opgedragen om 'een teken te tekenen op de voorhoofden' van de godvrezenden (zoals het eerste paschateken), zodat zij die 'ouden en jongelingen' moesten doden, niet aan hen zouden genaken. Dezelfde symbolische verwijzing en het bevel vinden we in het boek Openbaring (Openbaring 7:2-3, 9:4), in verband met degenen die zijn 'verzegeld aan hun voorhoofden als de dienstknechten onzes Gods'.

Latere vieringen

Maar de conclusie dat het Pascha alleen gevierd zou zijn op gelegenheden die werkelijk in de Bijbel worden vermeld, lijkt minder gerechtvaardigd omdat het later zo nauwkeurig en door iedereen werd onderhouden. We kunnen ons een voldoende nauwkeurig beeld vormen van alle omstandigheden ten tijde van Christus. Op de 14e Nisan moest iedere Israëliet die daartoe lichamelijk in staat was, die niet levitisch onrein was, en die niet verder dan 24 kilometer van de stad verwijderd was, in Jeruzalem verschijnen. Hoewel vrouwen wettelijk niet verplicht waren om op te gaan, weten we uit de Bijbel (1 Samuel 1:3-7, Lukas 2:41-42), en uit de regels die Joodse gezaghebbenden voorschreven, dat dit wel de gewoonte was. Het was inderdaad een vreugdevolle tijd voor geheel Israël. Vanuit alle delen van het land, en vanuit het buitenland kwamen de feestvierende pelgrims in groepen op naar Jeruzalem. Zij zongen de pelgrimspsalmen en zij brachten brand- en vredeoffers met zich mee, al naar gelang de Heere hen gezegend had, want niemand mocht leeg voor Hem verschijnen (Exodus 23:15, Deuteronomium 16:16-17). Hoe groot het aantal gelovigen was, mag worden afgeleid uit de geschriften van Josephus, die vermelden dat, toen Cestius de hogepriester verzocht een telling te houden om Nero te overtuigen van het belang van Jeruzalem en de Joodse natie, het aantal

lammeren dat was geslacht 256.500 was, zodat bij de laagste berekening van 10 personen voor ieder offerlam, het aantal mensen op 2.565.000 komt, of zoals Josephus het zelf stelt, 2.700.200 personen, terwijl hij bij een eerdere gelegenheid (65A.D.) het aantal dat aanwezig was berekent op niet minder dan drie miljoen. Natuurlijk moeten veel van deze pelgrims hun tenten buiten de stadsmuren hebben opgeslagen. Aan degenen die binnen de muren verbleven, werd gratis onderdak verleend, zij schonken in ruil daarvoor de huiden van de paschalammeren en de vaten die zij bij hun heilige diensten hadden gebruikt aan hun gastheren. In zulk feestelijk gezelschap gingen de ouders van Jezus 'alle jaar' naar dit feest, en namen hun 'heilige kind' met zich mee, nadat Hij de leeftijd van twaalf jaar had bereikt, strikt overeenkomstig de Rabbijnse wet (*Yoma*, 82a), toen Hij achterbleef, 'zittende in het midden der leraren, hen horende, en hen ondervragende' (Lukas 2:41-49). We weten ook dat de Heere Zelf nadien het Paschafeest bijwoonde, en dat Hij bij de laatste keer gastvrij werd onthaald in Jeruzalem, blijkbaar door een discipel (Mattheus 26:18, Markus 14:12-16, Lukas 22:7-13), alhoewel Hij van plan scheen te zijn de nacht buiten de stadsmuren door te brengen (Mattheus 26:30, 36, Markus 14:26, 32, Lukas 22:39, Johannes 18:1).

De voorbereidingen voor het Pascha

Maar de voorbereidingen voor het Pascha waren lang vóór de 14e Nisan begonnen. Reeds een maand eerder (op de 15e Adar), waren ten behoeve van de pelgrims bruggen en wegen hersteld. Dit was ook de tijd voor het uitvoeren van de testen die waren ontworpen voor vrouwen die werden verdacht van ontucht, voor het verbranden van de rode vaars, en voor het doorboren van de oren van degenen die in slavernij wilden blijven, om kort te zijn, voor het nemen van allerlei voorbereidende maatregelen voordat de feesttijd begon. Een hiervan is bijzonder interessant als we ons de woorden van de Heiland herinneren. Over het algemeen waren de begraafplaatsen buiten de steden, maar ieder lijk dat in het veld werd gevonden moest (volgens een regel die de traditie terugvoert tot op Jozua) op de plaats waar het was gevonden worden begraven. Daar nu de feestvierende pelgrims onreinheid zouden kunnen oplopen, was het bevolen dat alle graven een maand voor het Pascha zouden worden witgepleisterd. Het was daarom duidelijk in overeenstemming met wat Hij werkelijk rondom Zich heen zag gebeuren, toen Jezus de Farizeeën vergeleek met 'den witgepleisterden graven, die van buiten wel schoon schijnen, maar van binnen vol zijn met doodsbeenderen en alle onreinheid' (Mattheus 23:27). Dan moesten twee weken voor het Pascha, en op dezelfde tijd voor de andere twee grote feesten, de tienden van de kuddes worden betaald, en werden ook de tempelschatkisten in het openbaar geopend en geleegd. Tenslotte weten we dat 'velen uit dat land opgingen naar Jeruzalem, voor het Pascha, opdat zij zich zelve reinigden' (Johannes 11:55). De geestelijke toepassing van dit gebruik in verband met het betere Pascha vinden we in de woorden van Paulus: 'wie onwaardiglijk dit brood eet, of den drinkbeker des Heren drinkt, die zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heren. Maar de mens beproeve zich zelve, en ete also van het brood, en drinke van den drinkbeker'.

Het huidige gebruik

De tegenwoordige synagoge bestempelt de sabbat voor het Pascha als de grote sabbat, en schrijft specifieke gebeden en speciale instructies voor met het oog op het komende feest. Dit omdat volgens de Joodse traditie de 10e Nisan, waarop het offer moest worden uitgekozen, bij de oorspronkelijke instelling van het Pascha (Exodus 12:3) op een sabbat viel. Maar het is onduidelijk of de naam en viering van deze grote sabbat ten tijde van onze Heere Jezus in gebruik waren. Het was wel vereist het volk, gedurende de maand die aan het feest voorafging, in de verschillende synagogen over het Pascha te onderwijzen. Er is ook een veelzeggende traditie dat sommigen gewoon waren hun offerlam vier dagen voor het Pascha

uit te kiezen, en het vastbonden op een in het oog vallende plaats, om zich zo voortdurend de komende dienst te herinneren.

De drie dingen

We hebben reeds uitgelegd dat volgens de rabbijnen het feestgebod drie dingen vereiste om voor de Heere te verschijnen-'Aanwezigheid', de 'Chagigah' en 'Vreugde'. Zoals speciaal van toepassing op het Pascha, betekende de eerste van deze termen, dat iedereen op moest komen naar Jeruzalem en een brandoffer moest offeren, indien mogelijk op de eerste dag, of anders op één van de andere zes dagen van het feest. Dit brandoffer mocht alleen worden genomen van 'Cholin' (of niet-gewijde substantie), dat wil zeggen van datgene dat niet op een andere manier al aan de Heere toebehoorde, zoals tienden, eerstelingen, of dingen die waren toegewijd, etc. De Chagigah, dat strikt een vredeoffer was, mocht tweevoudig zijn. De eerste Chagigah werd op de 14e Nisan geofferd, de dag van het pascha-offer, en maakte later deel uit van de pascha-maaltijd. De tweede Chagigah werd geofferd op de 15e Nisan, of op de eerste dag van het Feest van de ongezuurde broden. De Joden waren bang dat zij niet in staat zouden zijn dit tweede offer te eten, als zij in het rechthuis van Pilatus zouden worden verontreinigd (Johannes 18:28). Met betrekking tot de eerste Chagigah, geeft de *Mishna* de regel dat deze alleen mocht worden geofferd als de Pascha-dag op een doordeweekse dag viel, niet op een sabbat, en als het paschalam alleen niet voldoende zou zijn geweest om een toereikende maaltijd te geven aan het gezelschap dat zich eromheen verzameld had. Zoals in het geval van alle andere vredeoffers, mocht een deel van deze Chagigah worden bewaard, alhoewel niet langer dan een nacht en twee dagen nadat het was geofferd. Omdat het een vrijwillig offer was, was het geoorloofd het van gewijde dingen te brengen (zoals van tienden van de kudde). Maar de Chagigah van de 15e Nisan was verplicht, en moest daarom van 'Cholin' worden gebracht. De derde taak van hen die op het feest verschenen, was 'vreugde'. Deze uitdrukking verwees, zoals we hebben gezien, gewoonweg naar het feit dat geheel Israël, overeenkomstig hun middelen, in de loop van dit feest met een vreugdevol hart een vredeoffer moest offeren, dat mocht worden gekozen uit gewijde dingen (Deuteronomium 27:7). Zo waren de offers die iedere Israëliet met het Pascha moest offeren, naast zijn aandeel in het paschalam, een brandoffer, de Chagigah (een of twee), en vreugde-offers, alle naarmate God ieder huishouden had gezegend. Zoals in een vorig hoofdstuk vermeld, deden alle vierentwintig klassen, waarin de priesters waren verdeeld, op dit feest dienst in de tempel, zoals op de andere grote feesten, en verdeelden zij onder hen datgene wat hen toekwam van de feestoffers zoals zij het toonbrood verdeelden. Maar de klasse die, naar de juiste orde, die week in functie was, offerde alleen alle gelofte-, vrijwillige- en publieke offers voor de hele gemeenschap, zoals die in de ochtend en 's avonds.

Speciale voorbereidingen

De speciale voorbereidingen voor het Pascha begonnen op de avond van de 13e Nisan, wanneer volgens de Joodse berekening de 14e begon, daar de dag altijd werd berekend van avond tot avond. Dan moest het hoofd van het huis met een brandende kaars alle plaatsen doorzoeken waar normaal het zuurdesem werd bewaard, en hetgeen hij ervan vond op een veilige plaats in het huis brengen, waarvandaan geen deel per ongeluk kon worden meegenomen. Voordat hij dit deed, bad hij: 'Gezegend zijt Gij, Jahweh, onze God, Koning van het heelal, Die ons heeft geheiligd door Uw geboden, en ons gebod het zuurdesem te verwijderen'. En erna zei hij: 'Al het zuurdesem dat in mijn bezit is, datgene wat ik heb gezien en datgene wat ik niet heb gezien, laat het niets zijn, laat het worden beschouwd als het stof der aarde'. De doorzoeking zelf moest worden volbracht in absolute stilte en met een brandende kaars. Naar deze doorzoeking zou de apostel kunnen hebben verwezen in de oproep om de oude zuurdesem uit te zuiveren (1 Corinthiërs 5:7). De Joodse traditie ziet in Zefanja 1:12 een zinspeling op deze doorzoeking:

'En het zal geschieden te dien tijde, Ik zal Jeruzalem met lantaarns doorzoeken'. Als het zuurdesem op de avond van de 13e niet was verwijderd, mocht het nog steeds worden gedaan tot de voormiddag van de 14e Nisan. De vraag wat zuurdesem bevatte, werd als volgt opgelost. Het ongezuurde brood, dat het enige brood was dat tijdens het feest mocht worden gebruikt, mocht worden gemaakt van deze vijf graansoorten: tarwe, gerst, spelt, haver, en rogge. De koeken werden bereid voordat de gisting was begonnen. Iets dat was bereid uit deze vijf graansoorten zou vallen onder de term 'zuurdesem', als het was vermengd met water, maar niet als het was gemaakt met een andere vloeistof, zoals vruchtensap, etc.

Het begin

Er kan worden gezegd dat het Paschafeest vroeg in de ochtend op de 14e Nisan begon. In Galilea werd er die gehele dag geen werk gedaan, in Judea werd gewerkt tot aan de middag, de regel was echter wel dat er geen nieuw werk mocht worden aangevangen, terwijl dat wat men onder handen had mocht worden voortgezet. De enige uitzondering hierop was in het geval van kleermakers, kappers, en degenen die zich bezig hielden met de was. Al eerder dan de middag van de 14e was het niet langer toegestaan zuurdesem te eten. De meest nauwgezette opvatting stelt 10.00 uur vast als het tijdstip waarop ten laatste zuurdesem mocht worden gegeten, de minder strenge 11.00 uur. Vanaf dat uur tot 12.00 uur was het vereist zich te onthouden van zuurdesem, terwijl het om 12.00 uur plechtig vernietigd werd, door verbranding, of door onderdompeling in water, of door verspreiding door de wind. Om strikte gehoorzaamheid en eensluidendheid te waarborgen, werd de exacte tijd voor het zich onthouden van en het vernietigen van het zuurdesem als volgt bekend gemaakt: 'Zij legden twee ontwijde koeken van een dankoffer op een bank in het portaal (van de tempel). Zo lang als die daar lagen, mocht iedereen (het gezuurde) eten, wanneer er een van was verwijderd, onthielden zij zich van eten, maar zij verbrandden (het zuurdesem) niet, wanneer beide waren verwijderd, verbrandde iedereen (het zuurdesem)''

Keuze van het lam

De volgende zorg was het uitkiezen van een geschikt paschalam, dat natuurlijk geen enkel gebrek mocht hebben, en dat niet minder dan acht dagen en niet meer dan precies een jaar oud mocht zijn. Elk paschalam diende voor een gezelschap, dat moest bestaan uit niet minder dan tien en niet meer dan twintig personen. Het gezelschap bij de paschamaaltijd van de Heere Jezus bestond uit Hemzelf en Zijn discipelen. Twee van hen, Petrus en Johannes, waren door de Meester eerder weggezonden om het Pascha te bereiden, dat wil zeggen om voor alles wat nodig was voor een gepaste viering van de paschamaaltijd te zorgen, in het bijzonder voor de aankoop en het offeren van het paschalam. Waarschijnlijk hebben zij het gekocht in de heilige stad, alhoewel niet, zoals in de meerderheid van de gevallen, in de tempelvoorhof zelf, waar door de priesters een levendige en erg winstgevende handel in al zulke offergaven werd gevoerd. Want hiertegen had de Heere Jezus slechts een paar dagen tevoren krachtig geprotesteerd, toen Hij 'allen uitdreef, die verkochten en kochten in den tempel, en de tafelen der wisselaars omkeerde' (Mattheus 21:12-13), tot verbazing en verontwaardiging van degenen die zeer ontstemd waren over Zijn bemoeienis met hun gezag en winst (Johannes 2:13-18).

Slachten van het lam

Terwijl de Heiland nog steeds buiten de stad verbleef met de andere discipelen, waren Petrus en Johannes de voorbereidingen aan het afmaken. Zij volgden de bonte menigte, die allen hun offerlammeren de tempelberg opleidden. Hier werden zij gegroepeerd in drie afdelingen. Het avondoffer was reeds geofferd. Gewoonlijk werd het om 14.30 uur geslacht, en om ongeveer 15.30 uur geofferd. Maar op de pascha-avond werd het, zoals we hebben gezien, een uur eerder gedood, en als de 14e Nisan op een vrijdag viel, of liever van donderdagavond tot

vrijdagavond, twee uur eerder, om zo een onnodige schending van de sabbat te vermijden. Bij de gelegenheid waarnaar wij verwijzen, was het avondoffer geslacht om 13.30 uur, en geofferd om 14.30 uur. Maar voordat het reukwerk werd verbrand of de lampen werden verzorgd, moest het paschalam worden geofferd. Het werd op deze wijze gedaan: De eerste van de drie feestelijke groepen, met hun paschalammeren, werd toegelaten in het voorhof van de priesters. Iedere groep moest bestaan uit niet minder dan 30 personen (3 x 10, het symbolische getal van de Goddelijkheid en van volkomenheid). Onmiddellijk achter hen werden de massieve poorten gesloten. Als het pascha werd geslacht bliezen de priesters een drievoudige stoot op hun zilveren trompetten. Het geheel was zeer indrukwekkend. Langs het voorhof tot aan het brandofferaltaar stonden priesters in twee rijen, de ene hield gouden, en de andere zilveren schalen vast. Hierin werd het bloed van de paschalammeren, die iedere Israëliet voor zichzelf (als vertegenwoordiger van zijn gezelschap bij de paschamaaltijd) slachtte, opgevangen door een priester, die haar overhandigde aan zijn collega, en dan een lege schaal terugkreeg. Op die manier werden de schalen met het bloed aangereikt aan de priester bij het altaar, die ze uitgoot in een trechter aan de voet van het altaar. Terwijl dit gaande was, steeg er een zeer plechtig lofgezing op, de Levieten leidden de zang, en de offeraars herhaalden hen nadien of antwoordden alleen. Elke eerste regel van een psalm werd door het volk herhaald, terwijl zij op elk van de andere antwoordden door een 'Halleluja', of 'Looft den heere'. Deze zangdienst bestond uit het zogenaamde *Hallel*, dat Psalm 113 tot 118 omvatte. Aldus -

De Levieten begonnen: '*Halleluja*' (Looft den Heere).

Het volk herhaalde: '*Halleluja*'.

De Levieten: 'Looft (*Hallelu*), gij knechten des Heren'.

Het volk antwoordde: '*Halleluja*'.

De Levieten: 'Looft (*Hallelu*) den Naam des Heren'.

Het volk antwoordde: '*Halleluja*'.

Evenzo, wanneer Psalm 113 was geëindigd, Psalm 114:

De Levieten: 'Toen Israël uit Egypte toog'.

Het volk herhaalde: 'Toen Israël uit Egypte toog'.

De Levieten: 'Het huis Jakobs van een volk, dat een vreemde taal had'.

Het volk antwoordde: '*Halleluja*'.

En op dezelfde manier herhaalden zij elke eerste regel en antwoordden zij op de rest, totdat zij bij Psalm 118 kwamen, wanneer naast de eerste, ook deze drie regels door het volk werden herhaald (verzen 25, 26):

'Och, Heere! geef nu heil.'

'Och, heere! geef nu voorspoed', en

'Gezegend zij hij, die daar komt in den Naam des heren!' Zou het niet zo kunnen zijn dat dit plechtige en indrukwekkende gezang overeenkomt met het Halleluja-lied van de verlore Kerk in de hemel, zoals beschreven in Openbaring 19:1, 3, 4, 6?

Het Hallel

Het zingen van het Hallel bij het Pascha dateert uit de grijze oudheid. De Talmoed weidt uit over de bijzondere geschiktheid voor dit doel, daar het niet alleen de goedheid van God voor Israël vastlegde, maar vooral hun bevrijding uit Egypte, en daarom terecht begon (Psalm 113) met 'Looft den Heere, gij knechten des Heren'-want zij waren niet langer slaven van Farao. Vandaar dat ook dit Hallel het 'Egyptische', of het 'gewone' wordt genoemd, om het te onderscheiden van het grote Hallel, gezongen bij zeldzame gelegenheden, dat de Psalmen 120 tot 136 omvatte. Volgens de Talmoed legde het Hallel vijf dingen vast: 'de uittocht uit Egypte, het scheiden van de zee, de wetgeving, de opstanding van de doden, en het lot van de

Messias'. Het Egyptische Hallel werd in zijn geheel op achttien dagen en op één avond per jaar gezongen. Deze achttien dagen waren die van het Pascha-offer, het Pinksterfeest, en elk van de acht dagen van het Loofhuttenfeest en van de Inwijding van de tempel. De enige avond waarop het werd gedeclameerd was op die van de paschamaaltijd, wanneer het door ieder paschagezelschap in hun huizen werd gezongen, op een manier zoals hierna zal worden uitgelegd.

Voltooiing van het offer

Als het Hallel was beëindigd voordat de dienst van een groep gereed was, werd het een tweede keer herhaald, en indien nodig zelfs een derde keer. De *Mishna* merkt op dat als het grote voorhof helemaal vol was met de eerste twee groepen, het bijna nooit voorkwam dat zij verder kwamen dan Psalm 116 voordat de diensten van de derde groep gereed waren. Vervolgens werden de offerdieren op haken rondom het voorhof gehangen, of op stokken gehangen die op de schouders van twee mannen rustten (op sabbat werden zij niet op stokken gehangen), dan werden ze gevild, de ingewanden werden eruit gehaald en gereinigd, en het binnenste ver werd eruit gehaald, in een schaal gedaan, gezouten, en op het vuur van het brandofferaltaar geplaatst. Dit voltooide het offer. De eerste groep offeraars mocht gaan, de tweede kwam binnen, en uiteindelijk de derde, de dienst werd steeds op precies dezelfde manier uitgevoerd. Dan werd de gehele dienst afgesloten door het branden van het reukwerk en het verzorgen van de lampen voor de nacht.

Als alles in de tempel klaar was, reinigden de priesters het grote voorhof, waar zoveel offerbloed was vergoten. Maar dit werd niet gedaan als het Pascha op de sabbat was geslacht. In dat geval wachtten ook de drie groepen, de „eerste in het voorhof van de heidenen, de tweede op de Chel, en de derde in het grote voorhof-om zo niet onnodig hun lasten op de sabbat te dragen.

Maar zoals bij alle positieve religieuze geboden, maakten, als een algemene regel, de religieuze diensten van het Pascha de sabbat ongeldig. In andere opzichten moest het Pascha, of liever de 15e Nisan, als een sabbat worden onderhouden, geen enkel werk was toegestaan. Er was echter een zeer belangrijke uitzondering op deze regel. Het was toegestaan op de 15e Nisan het noodzakelijke voedsel te bereiden. Dit verklaart hoe de woorden van Jezus tot Judas tijdens de paschamaaltijd (niet het Heilig Avondmaal) door de discipelen verkeerd konden worden verstaan, daar zij meenden dat Judas, die 'de beurs had', dat moest kopen wat zij 'van node hadden tot het feest' (Joh. 13:29).

De viering van het feest door onze Heere Jezus

Het was mogelijk toen de zon aan de horizon begon onder te gaan, dat Jezus met de overgebleven tien discipelen nog eens de Olijfberg afdaalde en de heilige stad inging. Voor hen lag Jeruzalem in haar feestelijke gewaad. Overall haastten zich pelgrims naar de stad. Witte tenten bezaaiden het gras, dat schitterde met de fleurige bloemen van de vroege lente, of men zag ze in de tuinen staan en tussen het donkere gebladerte van de olijfbomen. Vanaf de schitterende tempelgebouwen, verblindend door het hagelwitte marmer en goud, waarop de schuine zonnestrallen weerkaatsten, rees de rook van het brandofferaltaar op. De voorhoven waren nu vol met enthousiaste gelovigen, die voor de laatste keer, in de echte betekenis, hun paschalammeren offerden. De straten moeten overvol zijn geweest met vreemdelingen, en de platte daken vol met enthousiastelingen die hun ogen uitkeken, die ofwel genoten van het eerste zicht op de heilige stad waarnaar zij zo vaak hadden verlangd, of zich anders nog eens verheugden over de plaatsen die zij zich goed herinnerden. Het was het laatste uitzicht dat de Heere overdag op de heilige stad had, tot aan Zijn opstanding! Nog één keer in de komende

nacht van Zijn verraad zou Hij over de stad uitkijken in het zwakke licht van de volle maan. Hij was op weg om in Jeruzalem 'Zijn dood te volbrengen', om type en profetie te vervullen,

en Zichzelf op te offeren als het ware Paschalam, 'het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt'. Zij die Hem volgden, waren in gedachten verzonken. Zij wisten dat hen verschrikkelijke gebeurtenissen te wachten stonden, en er was hen slechts een paar dagen tevoren gezegd dat deze schitterende tempelgebouwen, waarop zij, met een niet-onnatuurlijke nationale trots, de aandacht van hun Meester hadden gericht, verwoest zouden worden, en niet een steen op de andere gelaten zou worden. Onder hen bewoog zich de verrader, zijn duistere plannen overdenkend en gedreven door de grote vijand. En nu waren zij in de stad. De tempel, de koninklijke brug, de prachtige paleizen, de drukke marktplaatsen, de straten vol met feestvierende pelgrims waren hen goed bekend, toen zij op weg waren naar het huis waar de gastenkamer voor hen was bereid. Intussen kwam de schare vanaf de tempelberg, ieder droeg het offerlam op zijn schouders, om het voor de paschamaaltijd te bereiden.

Hoofdstuk 12

Het Paschafeest en het Heilig Avondmaal

'En als zij aten, nam Jezus het brood, en gezegend hebbende, brak Hij het, en gaf het den discipelen, en zeide: Neemt, eet, dat is Mijn lichaam. En Hij nam den drinkbeker, en gedankt hebbende, gaf hun dien, zeggende: Drinkt allen daaruit, Want dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, hetwelk voor velen vergoten wordt, tot vergeving der zonden.' **Mattheus 26:26-28**

Joodse tradities over het Pascha

De Joodse traditie heeft deze vreemde gedachte, dat de belangrijkste gebeurtenissen in de geschiedenis van Israël waren verbonden met de periode van het Pascha. Zo wordt gezegd, dat het op de huidige pascha-avond is geweest dat er op Abraham, na zijn offer, 'een schrik, en een grote duisternis' viel toen God aan hem de toekomst van zijn nageslacht openbaarde (Genesis 15). Evenzo wordt verondersteld dat in de Pascha tijd de aartsvader zijn hemelse gasten gastvrij ontving, dat Sodom werd verwoest en Lot ontsnapte, en dat de muren van Jericho voor de Heere vielen. Meer dan dat, het gerstebrood dat werd gezien in de droom, dat leidde tot de verwoesting van het leger van de Midianieten, was bereid van de gomer, die

werd aangeboden op de tweede dag van het Feest van de ongezuurde broden, net zoals later de veldheren van Sanherib en de koning van Assyrië, die te Nob verbleven, door de hand van God tijdens de paschatijd werden verrast. Het was ook in de periode van het Pascha dat het wonderbare schrift op de wand verscheen om de ondergang van Babylon aan te kondigen, en het was opnieuw op het Pascha dat Esther en de Joden vastten en dat de gemene Haman omkwam. En zo zal het ook op de pascha-avond zijn dat in de laatste dagen het uiteindelijke oordeel over Edom zal komen en de roemrijke bevrijding van Israël plaats zal vinden. Vandaar dat op deze dag, in elk Joods huis, op een zeker moment in de paschadienst, juist nadat de derde beker, of de drinkbeker der dankzegging is gedronken, de deur wordt geopend om toegang te verlenen aan Elia de profeet als voorloper van de Messias, terwijl tegelijkertijd toepasselijke schriftgedeelten worden gelezen die de vernietiging van alle heidense volken voorzeggen (Psalm 79:6, 69:25, Klaagliederen 3:66). Het is een merkwaardige samenloop van omstandigheden dat de Heere Jezus het symbool, niet van oordeel, maar van Zijn liefde tot in de dood, verbond met de derde beker. Maar over het algemeen genomen is het interessant om te weten dat geen andere dienst binnen hetzelfde tijdsbestek hetzelfde vurige verlangen naar een terugkeer naar Jeruzalem en de herbouw van de tempel, of zoveel zinspelingen op de messiaanse hoop bevat, als de liturgie voor de pascha-avond die nu onder de Joden in gebruik is. Als we slechts konden geloven dat de gebeden en ceremonies dezelfde waren als die ten tijde van onze Heere Jezus, dan zouden we in staat zijn om tot in het kleinste detail alles te beschrijven wat plaatsvond toen Hij Zijn Heilig Avondmaal instelde. We zouden de Meester zien als Hij de leiding had over het feestvierende gezelschap van Zijn discipelen, weten welke gebeden Hij uitsprak en bij welke speciale delen van de dienst, en we zouden in staat zijn de schikking van de paschatafel waar zij omheen zaten weer te geven.

De huidige ceremonies

Tegenwoordig en al sinds vele eeuwen wordt de paschatafel zo gedekt: drie grote ongezuurde koeken worden in de vouwen van een servet op een dienblad gelegd, en daar bovenop worden de zeven dingen die nodig zijn voor de paschamaaltijd op de volgende manier gerangschikt:

Een gebakken ei.

(In plaats van de *Chagigah* op de 14e)

Charoshet (Symboliseert de leem uit Egypte)

Zout water

Gebraden been van een lam

(In plaats van het paschalam)

Sla Kervel en peterselie

Huidige ritueel niet gelijk aan dat ten tijde van het Nieuwe Testament

Maar helaas, de overeenkomst is niet steekhoudend. Zoals de huidige paschaliturgie verhoudingsgewijs erg weinig overblijfselen uit de nieuwtestamentische tijd bevat, dateert ook de huidige schikking van de paschatafel duidelijk uit een tijd toen het offeren was beëindigd. Aan de andere kant echter, zijn verreweg de meeste hedendaagse gebruiken precies dezelfde als achttienhonderd jaar geleden. We hebben geen gevoel van bevredigde nieuwsgierigheid, maar van heilig ontzag, als we zo in staat zijn om door de vele eeuwen heen terug te gaan tot in de bovenste kamer waar de Heere Jezus deelnam aan dat Pascha, dat Hij, met het liefdevolle verlangen van het hart van de Heiland, met Zijn discipelen begeerde te eten. De belangrijkste gebeurtenissen slaan ons levendig voor ogen, het aanreiken van het stukje brood gedoopt in de schotel, het breken van brood, het dankzeggen, het ronddelen van de beker, en de afsluitende lofzang. We kennen zelfs de exacte houding bij de maaltijd. Maar de woorden verbonden met deze heilige herinneringen hebben een vreemde klank als we in rabbijnse geschriften het Paschalam bestempeld als 'Zijn lichaam' aantreffen, of wanneer onze aandacht wordt getrokken naar de beker die bekend is als 'de drinkbeker der dankzegging, dien wij

dankzeggende zegenen', ja zelfs wanneer de term voor de paschaliturgie zelf, de 'Haggada', wat betekent 'te voorschijn halen', precies dezelfde is als die door Paulus wordt gebruikt als hij de bediening van het Heilig Avondmaal beschrijft (1 Corintiërs 11:23-29)!

Het braden van het lam

Voordat we verder gaan, kunnen we vaststellen dat, overeenkomstig het Joodse gebruik, het paschalam werd geroosterd aan een spil, gemaakt uit hout van de granaatappelboom. Het spit werd er rechtdoor doorheen gestoken. Er werd speciaal voor gezorgd, dat het lam tijdens het roosteren de oven niet aan zou raken, anders moest het deel dat de oven had aangeraakt worden weggesneden. Dit kunnen we nauwelijks beschouwen als een voorbeeld van rabbijnse nauwgezetheid. Het was bedoeld om het idee naar voren te brengen dat het lam zuiver moest zijn van enig contact met vreemd materiaal, dat er anders aan vastgeplakt zou kunnen zijn. Want alles hier had zijn waarde, en de kleinste afwijking zou de harmonie van het geheel verstoren. Als er werd gezegd dat geen been van het paschalam gebroken mocht worden, dat het geenszins mocht worden 'gezoden in water, maar aan het vuur gebraden, zijn hoofd met zijn schenkelen en met zijn ingewand', en dat er niets van mocht 'overblijven tot den morgen', dal alles wat niet was opgegeten, moest worden verbrand met vuur (Exodus 12:8-10), dan hadden zulke voorschriften elk een typisch doel. Van alle andere offers, zelfs de heiligste (Leviticus 6:21), mocht alleen dit offer niet 'gezoden' worden, want het vlees moest puur blijven, zonder zelfs de toevoeging van water. Dan mocht er geen enkel been van het lam worden gebroken: het moest in zijn geheel worden opgediend, niets ervan mocht worden overgelaten, en zij die er rondom samenkwamen moesten één familie vormen. Dit alles was bedoeld om uit te drukken dat het een volkomen en ongeschonden offer moest zijn, op grond waarvan er volkomen en ongeschonden gemeenschap was met God, Die de met bloed besprenkelde deuren voorbijging, en met degenen die samen één familie en één lichaam vormden. 'De drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegen en, is die niet een gemeenschap des bloeds van Christus? Het brood, dat wij breken, is dat niet een gemeenschap des lichaams van Christus? Want één brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen ééns brood deelachtig zijn' (1 Corintiërs 10:16-17).

Onderscheiden van alle levitische offers

Zulke denkbeelden en gevoelens, die alle werkelijk geestelijke Israëlieten ongetwijfeld deelden, gaven betekenis aan het Paschafeest waaraan Jezus neerzat met Zijn discipelen, en dat Hij omzette in het Heilig Avondmaal door het te verbinden met Zijn Persoon en werk. Ieder offer had inderdaad Zijn werk vooraf geschaduwd, maar geen enkel ander kon Zijn dood zo passend gedenken, noch de geweldige bevrijding die ermee verbonden is, en de geweldige eenheid en gemeenschap die eruit voortvloeit. Om andere redenen was het ook uitermate geschikt om een type van Christus te zijn. Het was een offer, maar toch geheel buiten de orde van alle levitische offers. Want het was ingesteld en werd al onderhouden voordat levitische offers bestonden, voordat de wet was gegeven, ja zelfs voordat het Verbond werd bekrachtigd door bloed (Exodus 24). In zekere zin kan worden gezegd dat het de oorzaak van alle latere offers van de wet, en van het verbond zelf was. Tenslotte behoorde het ook niet tot een of andere offerklasse, het was niet precies een zondoffer, noch een vredeoffer, maar combineerde ze beide. En toch verschilde het in vele opzichten van deze. In het kort, juist zoals het priesterschap van Christus een echt oudtestamentisch priesterschap was, echter niet naar de orde van Aäron, maar naar de vroegere, profetische, en koninklijke orde van Melchizedek, zo was ook het offer van Christus een echt oudtestamentisch offer, echter niet naar de orde van levitische offers, maar naar die van het vroegere profetische pascha-offer, waardoor Israël een koninklijke natie was geworden.

Gasten aan de paschatafel

Als de gasten samenkwamen rondom de paschatafel, kwamen zij niet langer, zoals bij de eerste viering, met hun 'lenden opgeschort', met schoenen aan hun voeten, en een staf in hun hand, dat wil zeggen als reizigers die wachten op hun vertrek. Integendeel, zij waren uitgedost in hun beste feestelijke kledij, vrolijk en rustig, zoals de kinderen van een koning. Om deze gedachte uit te drukken drongen de rabbijnen er ook op aan dat de paschamaaltijd, of tenminste een deel ervan, moest worden genuttigd in de liggende positie die we vanuit het Nieuwe Testament kennen. 'Want', zeggen zij, 'zij gebruiken deze leunende houding, zoals vrije mensen doen, ter herdenking van hun vrijheid'. En opnieuw: 'Omdat het de houding van slaven is om staande te eten, daarom eten zij nu zittend en leunend, om te tonen dat zij zijn verlost uit slavernij tot vrijheid'. En ten laatste: 'Nee, zelfs de armste in Israël mag niet eten totdat hij is neergezeten, leunend'. Maar alhoewel het wenselijk werd geacht om gedurende de gehele paschamaaltijd leunend neer te zitten, was het alleen absoluut vereist bij het nemen van het brood en de wijn. Deze houding geleek in zoverre op die die nog steeds in het oosten gewoon is, dat het lichaam rustte op de voeten. Vandaar ook dat van de berouwvolle vrouw op het feest dat door Simon werd gegeven, wordt gezegd dat zij was 'staande achter Zijn voeten, wenende' (Lukas 7:38). Tegelijkertijd werd de linkerelleboog op de tafel gelegd, en rustte het hoofd op de hand. Natuurlijk werd er tussen iedere gast voldoende ruimte open gelaten voor de vrije bewegingen van de rechterhand. Dit verklaart hoe Johannes 'was aanzittende in den schoot van Jezus', en later neerviel 'op de borst van Jezus', toen hij zich achterover boog om Hem aan te spreken (Johannes 13:23,25).

Het gebruik van wijn

Het gebruik van wijn bij de paschamaaltijd was, alhoewel niet vermeld in de wet, strikt bevolen door de traditie. Volgens de Jeruzalemse Talmoed was het bedoeld om de vreugde van Israël op de pascha-avond uit te drukken, en zelfs de armsten moesten tenminste vier bekertjes hebben, 'ook al moesten zij het geld ervoor uit de armenkist ontvangen'. "Als hij het niet anders kan verkrijgen, voegt de Talmoed toe, 'moet hij zijn mantel verkopen of verpanden, of zichzelf verhuren voor deze vier bekertjes wijn'. Dezelfde autoriteit verklaart verscheidene malen het aantal vier als overeenkomend met de vier woorden die worden gebruikt voor de verlossing van Israël (uitbrengen, bevrijding, verlossing, aanneming), of met de viervoudige betekenis van de beker in verband met de droom van de overste der schenkers (Genesis 40:9-15) of met de vier bekertjes van wraak die God in de toekomst de volken te drinken zal geven (Jeremia 25:15, 51:7, Psalm 75:9, 11:6), terwijl vier bekertjes van vertroosting aan Israël zullen worden overhandigd, zoals is geschreven: 'De Heere is het deel mijner bekertjes' (Psalm 16:5), 'mijn beker is overvloeiende' (Psalm 23:5), 'Ik zal den beker der verlossingen opnemen' (Psalm 116:13), 'die', zo wordt toegevoegd, 'twee was', misschien door een tweede zinspelende erop in vers 17. In verband hiermee kan het volgende parabolische verhaal uit de Talmoed interessant zijn: 'De heilige en gezegende God zal een feest bereiden voor de rechtvaardigen op de dag dat Zijn genade aan het zaad van Israël zal worden getoond. Nadat zij hebben gegeten en gedronken, geven zij de beker der dankzegging aan Abraham onze vader. Maar hij zegt: Ik kan hem niet zegenen, omdat Ismaël uit mij voortgekomen is. Dan geeft hij hem aan Izaak. Maar hij zegt: Ik kan hem niet zegenen, omdat Ezau uit mij voortgekomen is. Dan overhandigt hij hem aan Jakob. Maar hij zegt:

Ik kan hem niet nemen, omdat ik twee zusters heb getrouwd, wat in de wet is verboden. Hij zegt tot Mozes: Neem hem en zegen hem. Maar hij antwoordt: Ik kan het niet, want ik was het niet waard om het land Israël binnen te komen, hetzij levend of dood. Hij zegt tot Jozua: Neem hem en zegen hem. Maar hij antwoordt: Ik kan het niet, omdat ik geen zoon heb. Hij zegt tot David: Neem hem en zegen hem. En hij antwoordt: Ik zal hem zegenen, en het is voor mij gepast om dit te doen, zoals het is geschreven: 'Ik zal den beker der verlossingen opnemen, en den Naam des heren aanroepen.'"

De uitleg in de Mishna

De ceremonie van de paschamaaltijd was buitengewoon eenvoudig. Zij wordt nauwkeurig beschreven in de vroegste Joodse documenten. Inderdaad hebben we de indruk dat, terwijl alle plechtigheden waren vastgelegd, de gebeden, met enige uitzonderingen die ons bewaard zijn gebleven, vrij waren. Rabbijn Gamaliël, de leraar van Paulus, zei: 'Al wie niet drie dingen in het pascha verklaart, heeft niet de plicht die op hem rust vervuld. Deze drie dingen zijn: het paschalam, het ongezuurde brood, en de bittere kruiden. *Hel paschalam* betekent dat God voorbijging aan de met bloed besprenkelde plaats op de huizen van onze vaders in Egypte, *het ongezuurde brood* betekent dat onze vaders (met spoed) uit Egypte werden bevrijd, en *de bittere kruiden* betekenen dat de Egyptenaren het leven van onze vaders in Egypte bitter maakten.' Er zijn een paar extra bijzonderheden nodig om de lezer in staat te stellen het geheel van de paschamaaltijd te begrijpen. Vanaf het avondoffer mocht niets worden gegeten tot aan de paschamaaltijd, zodat allen er met verlangen naar toe zouden komen. Het is een discutabel punt of er ten tijde van onze Heere Jezus twee, of zoals nu, drie grote koeken van ongezuurd brood in de ceremonie werden gebruikt. De *Mishna* vermeldt vijf soorten die onder de benaming 'bittere kruiden' vallen, te weten sla, andijvie, cichorei, wat wordt genoemd 'Charchavina' (*urtica*, bieten?), en malrove (bittere koriander?). Het schijnt dat er tijdens de ceremonie tweemaal van de bittere kruiden werd genomen. Eenmaal gedoopt in zout water of azijn, en een tweede keer met Charoshet, een mengsel van dadels, rozijnen, etc., en azijn, alhoewel de *Mishna* uitdrukkelijk verklaart dat Charoshet niet verplicht was. Er moest bij de paschamaaltijd alleen rode wijn worden gebruikt, en altijd vermengd met water. Elk van de vier bekertjes moest tenminste één-vierde van een kwart hin bevatten (de hin = 5,7 liter). Tenslotte was het een principe dat zij na het paschamaal geen *Afikoman* hadden, een uitdrukking die misschien het best kan worden vertaald met 'dessert'.

De dankzegging

De paschamaaltijd zelf begon als het hoofd van het gezelschap de eerste beker wijn in zijn hand nam, en er de dankzegging over uitsprak met deze woorden: 'Gezegend zijt Gij, Jahweh onze God, Die de vrucht van de wijnstok heeft geschapen! Gezegend zijt Gij, Jahweh onze God, Koning van het heelal, Die ons hebt gekozen uit alle naties, en ons hebt verheven boven alle talen, en ons door middel van Uw geboden hebt geheiligd! En Gij hebt ons in liefde gegeven, O Jahweh onze God, de plechtige dagen tot vreugde, en de feesten en aangewezen feesttijden tot blijdschap, en dit is de dag van het feest van ongezuurde broden, de tijd van onze vrijheid, een heilige bijeenkomst, de herdenking van ons vertrek vanuit Egypte. Want gij hebt ons verkozen, en Gij hebt ons geheiligd vanuit alle naties, en Gij hebt gemaakt dat wij Uw heilige feesten met vreugde en met blijdschap erven. Gezegend zijt Gij, O Jahweh, Die Israël en de aangewezen feesttijden heiligt! Gezegend zijt Gij, Jahweh, Koning van het heelal, Die ons in het leven hebt bewaard en hebt ondersteund en ons naar deze feesttijd hebt gebracht!'

De eerste beker

Dan werd de eerste beker wijn gedronken en ieder waste zijn handen.[^] Het was klaarblijkelijk op dat moment dat de Heiland in Zijn zelf-vernederingsgang verder ging door ook de voeten van de discipelen te wassen (Johannes 13:5). Onze Statenvertaling vertaalt vers 2 verkeerd met 'en als het avondmaal gedaan was', in plaats van 'en als het avondmaal was begonnen'. Het volgende verslag dat Lukas geeft, had naar alle waarschijnlijkheid betrekking op de eerste beker (Lukas 22:17): 'En als Hij een drinkbeker genomen had, en gedankt had, zeide Hij: Neemt dezen, en deelt hem onder ulieden', de 'drinkbeker der dankzegging', die de derde beker was, en deel uitmaakte van de nieuwe instelling van het Heilig Avondmaal, wordt later vermeld in vers 20. Bij het wassen van de handen werd gewoonlijk dit gebed herhaald: 'Gezegend zijt Gij, Jahweh onze God, Die ons door middel van Uw geboden hebt geheiligd,

en ons het wassen van onze handen hebt opgelegd'. Door de traditie werden twee verschillende soorten wassingen beschreven-'onderdompelen' en 'begieten'. Bij de Paschamaaltijd moesten de handen in water worden ondergedompeld.

De kruiden

Als deze voorbereidingen beëindigd waren, ging men verder. De leider van het feest nam eerst wat van de kruiden, doopte ze in zout water en at ervan en gaf ervan aan de anderen. Onmiddellijk daarna werden alle schotels van de tafel verwijderd (men dacht dat zo'n vreemde handeling meer nieuwsgierigheid zou opwekken), en dan werd de tweede beker gevuld. Nu vond een erg interessante handeling plaats. Het was door de wet geboden dat de vader bij elke paschamaaltijd het belang van dit feest aan zijn zoon moest laten zien. Teneinde deze plicht uit te voeren, werd de zoon (of anders de jongste) op dit moment in de dienst aangewezen om vragen te stellen, en als het kind te jong was of er niet toe in staat was, zou de vader het voor hem doen.

De vraag van de zoon

De zoon vraagt: 'Waarom verschilt deze avond van alle andere avonden? Want op alle andere avonden mogen we gezuurd of ongezuurd brood eten, maar vanavond alleen ongezuurd brood. Op alle andere avonden mogen we alle soorten kruiden eten, maar vanavond alleen bittere kruiden. Op alle andere avonden eten we het vlees gebraden, gestoofd, of gekookt, maar vanavond alleen gebraden. Op alle andere avonden dopen we de kruiden maar eenmaal, maar vanavond tweemaal. 'Tot zover volgens de vroegste en meest geloofwaardige traditie. Er wordt aan toegevoegd:' 'Dan onderwijst de vader het kind al naar gelang zijn kennis, beginnend met onze schande en eindigend met onze heerlijkheid, en hij legt hem uit vanaf Mijn vader was een bedorven Syriër', totdat hij het geheel heeft verklaard, tot het einde van de gehele passage' (Deuteronomium 26:5-11). Met andere woorden, het hoofd van het huis moest de gehele nationale geschiedenis vertellen, hij begon met Therach, de vader van Abraham, en vertelde van zijn afgoderij, en ging in volgorde verder met de geschiedenis van Israël tot aan hun bevrijding uit Egypte en de wetgeving, hoe vollediger hij dit alles vertelde, hoe beter het was.

De schotels

Nadat dit was gedaan, werden de paschaschotels op de tafel teruggebracht. De leider nam nu achtereenvolgens de schotel met het paschalam, die met de bittere kruiden, en die met de ongezuurde broden op, en legde in het kort het belang van elk uit, want, volgens rabbijn Gamaliël: 'van generatie op generatie is iedereen verplicht op zichzelf te zien als ware hij zelf uit Egypte getogen. Want er staat geschreven (Exodus 13:8): 'En gij zult uw zoon te kennen geven te dienzelven dage, zeggende :Dit is om hetgeen de Heere mij gedaan heeft, toen ik uit Egypte uittoog.' 'Daarom', zo gaat de *Mishna*, die de woorden van het gebruikte gebed weergeeft, verder: 'zijn we verplicht om Hem te danken, te loven, te verheerlijken, hoog te prijzen, te eren, te zegenen, te verhogen, en te eerbiedigen, omdat Hij voor ons en onze vaders alle deze wonderen heeft gewrocht. Hij heeft ons gebracht vanuit onderworpenheid naar vrijheid, van smart tot vreugde, van treuren tot een feest, van duisternis tot een groot licht, en van slavernij tot bevrijding. Laten we daarom voor Hem zingen: Halleluja!' Dan werd het eerste deel van het Hallel gezongen, dat Psalm 113 en 114 omvatte, -niet deze korte dankzegging aan het einde: 'Gezegend zijt Gij, Jahweh onze God, Koning van het heelal, die ons en onze vaders uit Egypte hebt bevrijd'. Hierna werd de tweede beker gedronken. De handen werden nu voor de tweede maal gewassen, met hetzelfde gebed als de vorige keer, en een van de twee ongezuurde broden werd gebroken en daarover werd de dankzegging uitgesproken.

Het breken van het brood

Rabbijnse gezaghebbenden verklaren stellig dat deze dankzegging volgde op het breken van het brood, en er niet aan voorafging, want het was het brood van armoede, 'en de armen hebben geen hele koeken, maar gebroken stukken'. Het verschil is belangrijk om aan te tonen, dat, toen de Heere bij de instelling van het Heilig Avondmaal, volgens het uniforme getuigenis van de drie evangeliën en van Paulus (Mattheus 26:26, Markus 14:22, Lukas 22:19, I Corinthiërs 11:24), eerst de dankzegging uitsprak en daarna het brood brak ('als Hij gedankt had, brak Hij het'), dit op een later tijdstip in de dienst moet zijn geweest.

Vervolgens werden er stukken van de gebroken koek met bittere kruiden ertussen, en gedoopt in de Charoshet, aan ieder in het gezelschap gegeven. Dit was naar alle waarschijnlijkheid 'de bete' die de Heere, in antwoord op de vraag van Johannes aangaande de verrader, aan Judas gaf (Johannes 13:25, e.v., vgl. Mattheus 26:21 e.v., Markus 14:18 e.v.). Het ongezuurde brood met bittere kruiden vormde in werkelijkheid het begin van de paschamaaltijd, waarbij het eerste deel van de dienst alleen had gediend als een soort introductie. Maar aangezien Judas, na 'de bete genomen hebbende, terstond uitging', kon hij zelfs niet hebben genomen van het Pascha-lam, en nog veel minder van het Heilig Avondmaal. De plechtige redevoeringen van Jezus opgetekend door Johannes (Johannes 13:31, 16) kunnen daarom worden beschouwd als Zijn laatste tafelgesprek, en het hogepriesterlijk gebed (Johannes 17) dat erop volgt, als Zijn dankgebed na de maaltijd.

De drie elementen van het feest

De paschamaaltijd zelf bestond uit het ongezuurde brood met bittere kruiden, uit de zogenaamde 'Chagigah', of feestoffer (indien dit werd gebracht), en tenslotte het paschalam zelf. Hierna mocht niets meer worden gegeten, zodat het vlees van het pascha-offer de laatste spijs was die genomen werd. Maar sinds de beëindiging van het pascha-offer sluiten de Joden de maaltijd af met een stuk ongezuurde koek, die zij de *Afikoman*, of het dessert, noemen. Dan, nadat zij opnieuw hun handen gewassen hebben, wordt de derde beker gevuld, en het dankgebed uitgesproken. Nu is het erg opmerkelijk dat onze Heere in zoverre op de huidige Joodse praktijk schijnt te zijn vooruitgelopen, dat Hij het brood brak 'als Hij gedankt had' (zie I Corinthiërs 11:24, en de evangeliën), in plaats van zich aan het oude gebod te houden om na het paschalam niets meer te eten. En toch volbracht Hij door dit te doen, alleen maar de geest van het Paschafeest. Want het was, zoals we reeds hebben uitgelegd, een herdenkingsmaal maar ook was het typisch. Het herdacht een gebeurtenis die wees op en opging in een andere gebeurtenis, namelijk het offeren van het betere Lam, en de betere vrijheid verbonden met dat offer. Vandaar dat na de nacht van Zijn verraad het Pascha-lam geen verdere betekenis meer kon hebben, en het juist was dat de herdenkingsavond zijn plaats zou innemen. Het symbolische koord, als dat symbool kan worden toegestaan, had zich uitgerekt tot zijn doel, het offeren van het Lam van God, en alhoewel het vanaf dat punt opnieuw verder ging tot aan Zijn tweede komst, leek het toch in zekere zin een nieuw begin.

De derde beker

Onmiddellijk nadat de derde beker was gedronken, werd er een speciale zegening over uitgesproken. Er kan geen twijfel over bestaan dat dit de beker was die onze Heere verbond met het Heilig Avondmaal. Deze wordt in de Joodse geschriften, net zoals bij Paulus (I Corinthiërs 10:16) 'de drinkbeker der dankzegging' genoemd, enerzijds omdat deze en de eerste beker een speciale zegening vereisten, en anderzijds omdat ze volgde op het dankgebed na de maaltijd. Er wordt inderdaad grote waarde aan gehecht, zodat de Talmoed tien kenmerken noemt, te gedetailleerd voor onze huidige overweging, maar voldoende om de speciale waarde ervan aan te tonen. De dienst eindigde met de vierde beker, waarover het tweede deel van het Hallel werd gezongen, dat de Psalmen 115, 116, 117 en 118 omvatte, het gehele slot met de zogenaamde 'zegening van het lied', die deze twee korte gebeden omvatte:

‘Al Uw werken zullen U loven, Jahweh onze God. En Uw heiligen, de rechtvaardigen, die U behagen, en geheel Uw volk, het huis van Israël, laat hen loven met blij gezang, en zegenen, en roemen, en verheerlijken, en verhogen, en eerbiedigen, en heiligen, en het koninkrijk toeschrijven aan Uw naam, O onze Koning! Want het is goed U te loven, en een vreugde om Uw naam lof te zingen, want Gij zijt God tot in eeuwigheid’.

‘De adem van alles wat leeft zal Uw naam prijzen, Jahweh onze God. En de geest van alle vlees zal U verheerlijken en verhogen, O onze Koning! Want Gij zijt God tot in eeuwigheid, en buiten U hebben we geen Koning, Verlosser, of Redder,’ etc.

De maaltijd ten tijde van onze Heere Jezus

Op deze wijze werd de paschamaaltijd gevierd door de Joden toen onze Heere voor de laatste keer eraan neerzat met Zijn discipelen. Het is zo belangrijk dat we een duidelijk zicht hebben op alles wat er gebeurde bij die gelegenheid, dat we, met het risico van herhaling, nu zullen proberen de opmerkingen in de evangeliën samen te voegen, en we voegen daaraan weer de uitleg toe die we zojuist gedetailleerd hebben gegeven. Om te beginnen kunnen we de volgende theorie verwerpen, daar ze een serieuze discussie niet waard is, dat onze Heere de paschamaaltijd op een ander tijdstip dan het gebruikelijke zou hebben gevierd, of dat Johannes bedoelde te zeggen dat Hij eraan deelgenomen had op de 13e in plaats van op de 14e Nisan. Op zulke misleidende hypothesen, die totaal ongegrond zijn, is er maar één afdoend antwoord, dat er, behalve op de avond van de 14e Nisan, geen paschalam in de tempel kon worden geofferd en daarom dus geen paschamaaltijd in Jeruzalem kon worden gevierd. Maar als we ons houden aan de eenvoudige tekst van de Bijbel, hebben we de volgende beschrijving van de gebeurtenissen: Vroeg in de voormiddag van de 14e Nisan stuurde de Heere Jezus Petrus en Johannes vooruit om het Pascha te bereiden, ‘als het avond geworden was, kwam Hij met de twaalfen’ (Markus 14:17) naar de eetzaal, de ‘grote toegeruste opperzaal’ (Lukas 22:11-12) voor de maaltijd, alhoewel Hij van plan scheen te zijn de nacht na de maaltijd buiten de stad door te brengen. Vandaar dat Judas en de bende van de overpriesters niet naar Hem zoeken op de plaats waar Hij het pascha had gegeten, maar meteen naar de hof gaan ‘in welchen Hij ging, en Zijn discipelen’, want Judas ‘wist die plaats’ (Johannes 18:1-2), een plaats waar ‘Jezus dikwijls vergaderd was geweest met Zijn discipelen’. Toen het moment voor de aanvang van de paschamaaltijd gekomen was, zat Jezus aan, en met Hem de twaalf apostelen, allen, zoals gewoonlijk op het feest, half-zittend, Johannes ‘in den schoot van Jezus’ (Johannes 13:23), dus juist vóór Jezus, en Judas schijnbaar juist achter Hem, terwijl Simon Petrus tegenover Johannes zat, en zo in staat was om naar hem te wenken toen hij wilde dat er een vraag aan de Heere zou worden gesteld. Terwijl de discipelen zo waren geplaatst, nam de Heere Jezus ‘een drinkbeker, en als Hij gedankt had, zeide Hij: Neemt dezen, en deelt hem onder ulieden’ (Lukas 22:17). Dit was de eerste beker, waarover het eerste gebed in de dienst werd uitgesproken. Vervolgens wasten allen, zoals verplicht, hun handen, alleen gaf de Heere hier ook betekenis aan het voorschrift, toen Hij, terwijl Hij de dienst uitbreidde tot christelijke gemeenschap over Zijn gebroken lichaam, ‘opstond van het avondmaal’, ‘en de voeten der discipelen begon te wassen’ (Johannes 13:4-5). Op deze manier leggen we uit dat deze bediening, alhoewel ze bij Petrus weerstand opwekte vanwege de positie die de Meester innam, geen enkele vraag oproep wat betreft zijn uitzonderlijkheid. Terwijl de ceremonie verder ging, vermengde de Heere het onderwijs voor dit ogenblik met de gewone lessen uit het verleden (Johannes 13:12-20), want, zoals we zagen, was er tamelijk wat vrijheid toegestaan, mits het juiste onderricht bij het feest werd gegeven. Het eerste deel van het Hallel was gezongen, en in de juiste volgorde had Hij het brood der armoede en de bittere kruiden genomen, die het verdriet en de bitterheid van Egypte herdachten, toen Hij ‘werd ontroerd in den geest’ over de ‘wortel der bitterheid’ die bijna onder hen zou uitspruiten, en hen zou beroeren, waardoor ‘velen zouden worden ontreinigd’. De algemene

ongerustheid van de discipelen over wie van hen Hem zou verraden, kwam tot uiting in de houding van Petrus. Zijn vriend Johannes begreep de betekenis, en achteruit ‘vallende op de borst van Jezus’, stelde hij de fluisterende vraag, waarop Jezus antwoordde met het geven van de bete ongezuurd brood met bittere kruiden, ‘als Hij ze had ingedoopt’, aan Judas Iskariot.

Judas Iskariot

‘En na de bete, toen voer de satan in hem’, en hij ‘ging terstond uit’. Het was een ongebruikelijk tijdstip om de paschatafel te verlaten, want met de bete gedoopt in de charoshet was de paschamaaltijd zelf nog maar net begonnen. Maar dan ‘meenden sommigen ‘-misschien zonder het in hun spanning volledig te beseffen dat Judas, die ‘de beurs had’, en op wie daarom de zorg voor die dingen rustte, alleen was weggegaan om te zorgen voor ‘hetgeen van node was tot het feest’, of om ‘den armen wat te geven’ -om wat van het geld te gebruiken voor de vredeoffers van de armen. Dit zou helemaal in overeenstemming zijn geweest met de geest van het voorschrift, terwijl geen van beide veronderstellingen per definitie een overtreding van de wet inhielden, aangezien het toegestaan was al het nodige voor het feest te bereiden, en natuurlijk ook voor de sabbat, die er in dit geval op volgde. Want, zoals we hebben gezien, verschilde hierin de feestelijke viering van de 15e Nisan van de gewone sabbatswet, alhoewel er bewijs is dat zelfs de sabbatswet in die tijd in geen geval zo strikt was als de latere Joodse traditie haar heeft gemaakt. En dan, na het gewone paschamaal, stelde de Heere het Heilig Avondmaal in, terwijl Hij voor de eerste keer de *Afikoman* gebruikte ‘als Hij gedankt had’ (na de maaltijd), om Zijn lichaam te symboliseren, en de derde beker, of ‘drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegenen’ (1 Corinthiërs 10:16) -zijnde ‘den drinkbeker na het avondmaal’, om Zijn bloed te symboliseren. ‘En als zij den lofzang gezongen hadden’ (Psalm 115-118), ‘gingen zij uit naar den Olijfberg’ (Mattheus 26:30).

Doodstrijd van onze Heere

Toen drukte de ernst en eenzaamheid zwaar op Hem, alles rondom Hem scheen weg te vallen, alsof het was vernietigd onder de verschrikkelijke last die op het punt stond te worden opgeheven, toen Zijn discipelen zelfs niet één uur met Hem konden waken,

toen in de strijd van Zijn ziel ‘Zijn zweet werd gelijk grote druppelen bloeds, die op de aarde afliepen’, en toen Hij bad, ‘zeggende: Mijn Vader, indien het mogelijk is, laat dezen drinkbeker van Mij voorbijgaan! doch niet, gelijk Ik wil, maar gelijk Gij wilt’.

Maar de drinkbeker die de Vader Hem had gegeven, dronk Hij tot het bittere einde, en ‘gebeden en smekingen tot Degene, Die Hem uit den dood kon verlossen, met sterke roeping en tranen geofferd hebbende, en verhoord zijnde uit de vreze. Hoewel Hij de Zoon was, nochtans gehoorzaamheid geleerd heeft, uit hetgeen Hij heeft geleden. En geheiligd zijnde, is Hij allen, die Hem gehoorzaam zijn, een oorzaak der eeuwige zaligheid geworden’ (Hebreeën 5:7-9). Aldus werd het ‘onbestraffelijk en onbevlekt Lam, Dewelke wel voorgekend is geweest vóór de grondlegging der wereld’ (1 Petrus 1:20), en inderdaad ‘geslacht van de grondlegging der wereld’ (Openbaring 13:8), uitgekozen, gereed, gewillig, en wachtend. Het moest alleen nog werkelijk worden opgeofferd als ‘de verzoening voor onze zonden, en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden der gehele wereld’ (1 Johannes 2:2).

Hoofdstuk 13

Het Feest van de ongezuurde broden en de dag van het Pinksterfeest

'En als de dag van het Pinksterfeest vervuld werd, waren zij allen eendrachtelijk bijeen.'

Handelingen 2:1

Het Feest van de ongezuurde broden

Het Feest van de ongezuurde broden dat begon op de Pascha-avond zelf en zeven dagen duurde, ontleende zijn naam aan de *Matzot*, of ongezuurde koeken, de enige broden die tijdens die week waren toegestaan. In de Bijbel wordt dit het 'brood der ellende' genoemd (Deuteronomium 16:3), omdat, zoals gewoonlijk wordt verondersteld, de flauwe en onaangename smaak de ontbering en ellende in Egypte symboliseerde. Maar deze verklaring moet verkeerdt zijn. Want het zou een van de meest vreugdevolle feesten veranderen in een jaarlijkse tijd van treuren. Wat de bijbelse term bedoelde uit te drukken, is geheel iets anders. Want zoals wij ons altijd de dood van onze Heiland moeten herinneren in verband met Zijn

opstanding, zo moest Israël zich altijd zijn slavernij in verband met zijn bevrijding herinneren. Bovendien was het brood van de pascha-avond niet dat der ellende omdat het ongezuurd was, het was ongezuurd omdat het dat der ellende was geweest. Want het was de ellende van Israël geweest, en een teken van zijn slavernij en onderwerping aan de Egyptenaren, dat het met haast werd voortgedreven (Deuteronomium 16:3, Exodus 12:33, 39), er was zelfs geen tijd het brood te laten zuren. Vandaar ook dat wanneer de profeet een andere en roemrijkere bevrijding voorzegt, hij Israël afschildert in tegenstelling tot het verleden, als te heilig om zich te verrijken door bezittingen, en als te beveiligd om haastig te worden voortgedreven door de vrees voor degenen die het gevangen hield:

‘Vertrekt, vertrekt, gaat uit van daar, -

raakt het onreine niet aan,

Gaat uit het midden van hen, reinigt u, gij,

die de vaten des heren draagt! Want gijlieden zult niet met haast uitgaan,

noch met der vlucht henengaan,

Want de heere zal voor ulieder aangezicht henentrekken,

en de God van Israël zal uw achtertocht wezen.’

(Jesaja 52:11-12)

Het Pascha was daarom niet zozeer de herinnering aan Israël's slavernij, maar meer aan Israël's bevrijding uit die slavernij, en het brood dat oorspronkelijk dat der ellende was geweest, dat werd vanwege de haast nu als het ware het brood van een nieuw bestaan.

Er mocht daarin niets van het Egyptische zuurdesem aanwezig zijn, ja zelfs al het oude zuurdesem, dat diende als het symbool van bederf en dood, moest geheel uit hun huizen worden verwijderd. Zij moesten ‘een nieuw deeg’ worden, gelijk zij. ‘ongezuurd’ waren (1 Corinthiërs 5:7). Wat zo oorspronkelijk voor één dag noodzakelijk was geweest, werd de regel voor een feest, dat het heilige aantal van zeven dagen had. Zoals het kruis de boom des levens voor ons geworden is, zoals de dood een einde heeft gemaakt aan de dood, en gevangenschap gevangen is genomen door de vrijwillige onderworpenheid (Psalm 40:6-7) van de Heere der heerlijkheid, zo is voor Israël het kenteken van vroegere ellende het symbool van een nieuw en vreugdevol leven geworden, waarin het zichzelf en alles wat het bezat aan de Heere toe moest wijden.

De eerste dag van het feest

Dezelfde waarheid wordt volledig gesymboliseerd in de offers van dit feest, en in het bijzonder in het aanbieden van de eerste rijpe schoof op de tweede dag van het Pascha. De eerste dag van de ongezuurde broden, of de 15e Nisan was een 'heilige samenroeping', waarop geen zwaar of nodeloos werk mocht worden gedaan, en alleen datgene was toegestaan dat nodig was voor de vreugdevolle viering van het feest. Na het gebruikelijke morgenoffer werden de publieke offers gebracht. Deze bestonden, op elk van de zeven dagen van de feestweek, uit twee jonge 'varren', een ram, en zeven lammeren voor een brandoffer, met de aangewezen spijsoffers, en uit ‘één bok ten zondoffer, om over ulieden verzoening te doen’ (Num, 28:19-24). Na deze publieke offers (voor de gehele gemeenschap), werden de persoonlijke offers van elk individu gebracht, gewoonlijk op de eerste dag van het feest (de 15e Nisan), maar als dit was verzuimd, op een van de andere dagen. Deze offers waren een brandoffer, ter waarde van tenminste een zilveren *meah* (= 1/3 denar), dan de 15e-dag Chagigah (letterlijk, feestvreugde), ter waarde van tenminste twee zilveren *meah*, en ten laatste het zogenoemde vreugde-offer (Deuteronomium 27:7), waarbij iedereen vrij werd gelaten te offeren, ‘naar den zegen dien de Heere had gegeven’ aan een ieder (Deuteronomium 16:17). Zowel de Chagigah als de vreugde-offers waren beide vredeoffers. Zij vereisten handoplegging, sprenkeling van bloed, verbranden van het binnenste vet en nieren op het altaar. Het juiste moest voor de priesters opzij worden gezet, te weten de borst als een

beweeg- en de rechterschouders als een hefoffer (Leviticus 3:1-5, 7:29-34), het verschil was, zoals we hebben gezien, dat het beweegoffer oorspronkelijk aan Jahweh toebehoorde, Die *Zijn* deel aan de priesters gaf, terwijl ze het hefoffer direct van het volk ontvingen. De rest werd door de offeraars gebruikt bij hun feestmaaltijden (maar alleen gedurende twee dagen en één nacht vanaf de tijd dat het geofferd was). De traditie staalde armen toe, die misschien met velen moeten delen, zelfs minder dan één meah aan hun brandoffers uit te geven, als zij wat zij uitsparen toevoegden aan hun vredeoffers. Dingen die God toegewijd waren, zoals tienden, eerstelingen, etc., mochten voor dit doel worden gebruikt, en voor priesters was het zelfs geoorloofd om te offeren wat hen als priesters was toegekomen. In het kort, het moest geen zwaar slavenjuk zijn, maar een vrolijk feest. Maar op één punt was de wet erg duidelijk, de Chagigah mocht niet worden geofferd door iemand die levitisch onrein was. Het was op grond hiervan dat, toen de Joden 'Jezus leidden van Kajafas in het rechthuis', zij zelf het rechthuis niet binnengingen, opdat zij niet verontreinigd zouden worden, want zij wilden rein zijn voor het Pascha (Johannes 18:28). En dit brengt ons nog eens bij de geschiedenis van het laatste echte Pascha.

De dag van het verraad van onze Heere

Het was 's morgens vroeg op de 15eNisan toen de Heere in de handen van de heidenen werd overgeleverd. Op de avond ervoor hadden Hij en Zijn discipelen deelgenomen aan de Paschamaaltijd. Alleen de verrader was te druk met zijn plannen om de maaltijd te beëindigen. Hij had zich, zogezegd, afgescheiden van de gemeenschap met Israël, voordat hij zichzelf excommuniceerde van die met Christus. Terwijl de Pascha ceremonies in de eetzaal langer duurden door het onderwijs en de voorbede van de Meester, en de afsluitende rituelen van die avond overgingen in de instelling van het Heilig Avondmaal, was Judas met de overpriesters en oudsten bezig met de laatste voorbereidingen voor het verraad van Jezus, en ontving hij het loon der ongerechtigheid (Handelingen 1:18). Of de onstuimigheid van de verrader, of, meer waarschijnlijk, de gedachte dat zij zo'n gelegenheid nooit weer zouden krijgen, deed de oudsten besluiten Jezus gevangen te nemen. Tol dan toe waren zij, uit vrees voor de menigte, van plan geweest de gevangenneming van Jezus uit te stellen lol na het feest. Het was noodzakelijk om niet alleen overwegingen van waarheid en van zedelijk bewustzijn opzij te zeilen, maar ook bijna elk fundamenteel principe van hun eigen rechterlijke administratie werd met voeten getreden. Echter in zo'n geval, zou het doel alle middelen heiligen.

De gevangenneming van onze Heere

Enigen van hen brachten snel de tempelwacht naar hun hoofdmannen. Wanneer duidelijk zou worden dat het de bedoeling was dat men een gevaarlijk revolutionair leider gevangen ging nemen, zou vanuit de nabijgelegen burcht Antonia snel een detachement Romeinse soldaten onder een officier worden toegewezen om de mogelijkheid van een volksoploop ten gunste van Jezus te voorkomen. Een aantal trouwe fanatiekelingen vanuit het gepeupel vergezelde de bende. Zij waren allen bewapend met stokken en zwaarden, 'als tegen een moordenaar', en alhoewel het licht van de volle maan op de plaats des onheils scheen, droegen zij fakkels en lampen, voor het geval dat Hij of Zijn volgelingen zich diep in de tuin zouden verbergen of aan de aandacht zouden ontsnappen. Maar iets geheel anders dan zij hadden verwacht, wachtte hen in de tuin. Hij, voor Wie zij waren gekomen om Hem met gewelddadige middelen gevangen te nemen, overwon eerst, en gaf Zich daarna vrijwillig aan hen over, alleen bedong Hij de vrijheid voor Zijn discipelen. Zij leidden Hem terug naar de stad, naar het paleis van de hogepriester, op de helling van de berg Sion, bijna tegenover de tempel. Wat daar gebeurde behoeft hier niet verder te worden beschreven, uitgezonderd dat het Sanhedrin in zijn behandeling van Jezus niet alleen de wet van God overtrad, maar ook ieder voorschrift van

eigen tradities zwaar schond.' Mogelijk heeft het besef hiervan hen, bijna net zoveel als politieke motieven, beïnvloed in het overhandigen van deze zaak aan Pilatus. Het loutere feit dat zij niet de macht bezaten tot doodstraf zou hen nauwelijks hebben weerhouden van het doden van Jezus, zoals zij later Stefanus stenigden, en Paulus zouden hebben vermoord als niet het Romeinse garnizoen vanuit de burcht Antonia tussenbeide was gekomen. Als het aan de andere kant tegelijkertijd hun bedoeling was om een publieke veroordeling en executie te bewerkstelligen en de gevoeligheden van de burgerlijke macht te prikkelen tegen de beweging die Christus was begonnen, was het nodig de zaak aan Pilatus over te dragen. En zo speelde zich op de vroege morgen van de eerste dag van het ongezuurde brood de meest verdrietige en vreemdste gebeurtenis in de Joodse geschiedenis af. De overpriesters en oudsten, en de meest fanatieken van het volk waren in de burcht Antonia bijeengekomen. Vanaf de plaats waar zij stonden buiten het Pretorium zouden zij, naar alle waarschijnlijkheid, een volledig uitzicht op de tempelgebouwen hebben, zij konden zien dat het morgenoffer werd geofferd, en zij zagen de offerrook en de rook van het reukwerk vanaf het grote altaar opgaan naar de hemel. In ieder geval konden zij, zelfs indien zij de menigte die de heilige gebouwen vulde niet hadden gezien, het gezang van de Levieten en de stoten van de trompetten van de priesters horen. En nu was het gewone morgenoffer voorbij en werden de feestoffers geofferd. Alleen de persoonlijke brandoffers moesten nog worden gebracht, en de Chagigah moest nog worden geofferd. Men moest levitisch rein zijn om die te offeren, of om deel te nemen aan het feestmaal dat nadien zou volgen. En zo werd de vreemdste tegenstelling opgevoerd. Zij die niet hadden gearzeld om iedere wet van God en iedere wet die zij zelf hadden gemaakt te breken, zouden niet het Pretorium binnengaan, uit vrees dat zij zouden worden verontreinigd en worden uitgesloten van de Chagigah! Ongetwijfeld kon de inconsistentie van de logica niet verder gaan in het nauwgezet onderhouden van de letter en het overtreden van de geest van de wet.

De duisternis

Diezelfde middag op de eerste Pascha-dag, 'als de zesde ure gekomen was, werd er duisternis over de gehele aarde, tot de negende ure toe. En ter negende ure, riep Jezus met een grote stem, zeggende: Eloï, Eloï, lamma sabachtani, hetwelk is, overgezet zijnde: Mijn God, Mijn God! Waarom hebt Gij Mij verlaten?...En Jezus, een grote stem van Zich gegeven hebbende, gaf den geest. En het voorhangsel des tempels scheurde in tweeën, van boven tot beneden.' Dit was juist rond het tijdstip waarop het avondoffer werd geofferd, zodat de priester die in het Heilige het reukwerk verbrandde van deze indrukwekkende gebeurtenis getuige moet zijn geweest.

De schoof eerstelingen

Iets later op de avond van diezelfde dag, juist toen het donker werd, volgde een luidruchtige menigte de afgevaardigden van het Sanhedrin uit de stad en over de beek Kidron. Het was een geheel andere stoeten voor een geheel ander doel, dan de kleine groep rouwdragers die, ongeveer tegelijkertijd, het lichaam van de dode Heiland van het kruis naar het uit de rots gehouwen graf droeg, waarin nog nooit iemand was gelegd. Terwijl de ene groep de hof indraaide (Johannes 20:15), verscheen de andere, te midden van luide demonstratie, in een veld aan de overkant van de Kidron, die was bestemd voor het doel. Zij moesten deelnemen aan een dienst die voor hen zeer belangrijk was. Het was mogelijk door deze omstandigheid dat zij niet tussenbeide kwamen toen Jozef van Arimathea om het lichaam van Jezus vroeg, en dat Nicodemus en de vrouwen ongestoord hun gang konden gaan bij de laatste verdrietige taken van liefhebbende rouwklagenden. De wet stelde: 'Gij zult een garf (letterlijk gomer) der eerstelingen van uw oogst tot den priester brengen. En hij zal die garf voor het aangezicht des Heren bewegen, opdat het voor u aangenaam zij, des anderen daags naden sabbat zal de

priester die bewegen' (Leviticus 23:10-11). Deze paschagarf, of liever gomer, moest samengaan met een brandoffer, van een 'volkomen lam, dat eenjarig is', met het aangewezen spijs- en drankoffer, en nadat het was gebracht, niet eerder, mocht in het land verse gerst worden gebruikt en verkocht. Nu werd deze paschagarf de avond voordat deze werd geofferd in het openbaar geoogst, en het was om getuige te zijn van deze ceremonie dat de menigte bijeenkwam rondom de oudsten, die erop toezagen dat alles volgens de traditionele instellingen werd gedaan.

'Des anderen daags na den sabbat'

De uitdrukking 'des anderen daags na den sabbat' (Leviticus 23:11) wordt soms verkeerd begrepen alsof de aanbidding van de zogenoemde eerste schoof altijd zou moeten plaatsvinden op de dag die volgt op de wekelijkse sabbat van de paschaweek. Deze denkwijze, aangenomen door de Boëtusiërs en de Sadduceeën ten tijde van Christus, en door de Karaïtische Joden en bepaalde verklaarders van tegenwoordig, rust op een verkeerde interpretatie van het woord 'sabbat' (Leviticus 23:24,32,39). Zoals in de overeenkomstige zinspelingen op andere feesten in hetzelfde hoofdstuk, betekent deze niet de wekelijkse sabbat, maar de dag van het feest. Het getuigenis van Josephus, van Philo en van de Joodse traditie laat geen ruimte over om er aan te twifelen dat we in dit geval onder de sabbat de 15e Nisan moeten verstaan, op welke dag van de week die ook mag vallen. Reeds op de 14e Nisan was de plaats waar de eerste schoof moest worden geoogst door afgevaardigden van het Sanhedrin aangeduid door het samenbinden in schoven, terwijl de gerst die moest worden afgesneden nog steeds overeind stond. Alhoewel het, om duidelijke redenen, de normale gang van zaken was om voor dit doel het beschutte Asdal aan de overkant van de Kidron te kiezen, was er op dat punt geen beperking, als de gerst maar op een gewoon veld groeide, natuurlijk in Israël zelf- en niet in een hot of boomgaard, en de aarde niet was bemest en ook niet kunstmatig was bewaterd." Wanneer de tijd voor het afsnijden van de schoof was aangebroken, dat is op de avond van de 15e Nisan (zelfs als het een sabbat was), juist als de zon was ondergegaan, gingen drie mannen, elk met een sikkal en een mand, volgens de regels aan het werk. Maar om alles dat kenmerkend was voor de ceremonie duidelijk te laten uitkomen, vroegen zij de omstanders eerst drie keer elk van deze vragen: 'Is de zon ondergegaan?' 'Met deze sikkal?' 'In deze mand?' 'Op deze sabbat (of de eerste Pascha-dag)?', en tenslotte, 'Zal ik oogsten?' Nadat iedere keer bevestigend werd geantwoord, sneden zij één efa gerst af, of tien gomer, of drie seah, wat ongeveer gelijk is aan 29 liter. De aren werden in het voorhof van de tempel gebracht, en met riet of stengels gedorst, om zo de korrel niet te beschadigen, dan op een pan met gaatjes geroosterd, zodat elke korrel door het vuur zou worden geraakt, en uiteindelijk aan de wind blootgesteld. Het graan dat zo was bereid, werd in een gerstemolen gemalen, die de omhulsels heel liet. Volgens sommigen ging het meel altijd door dertien zeven, elk Fijner dan de andere. De bewering van een rivaliserende autoriteit schijnt echter redelijker, dat het alleen werd gedaan totdat het meel voldoende fijn was, wat werd nagegaan door een van de 'Gizbarim' (schatmeesters) die zijn handen erin stak. Het proces van zeven ging door totdat iets van het meel aan de handen bleef plakken. Alhoewel er één efa, of tien gomer, gerst was afgesneden, werd slechts één gomer meel, of ongeveer 2,9 liter, op de tweede Pascha-dag, of 16e Nisan, in de tempel geofferd. De rest van het meel mocht te gelde worden gemaakt, en voor ieder doeleinde worden gebruikt. De gomer meel werd vermengd met een 'log', of bijna 0,4 liter olie, een handvol reukwerk werd erop gelegd, en dan werd het voor de Heere bewogen, en een handvol werd eraf genomen en op het altaar verbrand. Het overige behoorde aan de priester. Dit was wat in het algemeen, hoewel niet erg correct, wordt genoemd 'de aanbidding van de eerste of beweegschoof' op de tweede dag van het paschafeest, of de 16e Nisan.

De laatste dag van het Pascha

Tot zover de twee eerste dagen. De laatste dag van het Pascha was, zoals de eerste, een 'heilige samenroeping', en werd gevierd als een sabbat. De tussenliggende dagen waren 'kleine feesten' of Moed katan. De *Mishna* (traktaat *Moed Katan*) geeft exacte regels voor het soort werk dat op die dagen is toegestaan. Als een algemeen principe was alles toegestaan dat noodzakelijk was voor openbaar belang of om persoonlijk verlies te voorkomen, maar er mocht geen enkel nieuw werk voor persoonlijke of publieke doeleinden worden begonnen. Zo mocht je droge aarde begieten of irrigatiewerken repareren, maar geen nieuwe maken, en ook geen kanaaltjes graven, etc. Tenslotte moeten we nog toevoegen, dat iemand die door levitische onreinheid, belemmering, of afstand belet was om het gewone Pascha te houden, het zogenoemde 'tweede', of het 'kleine Pascha' precies een maand later mocht vieren (Numeri 9:9-12). De *Mishna stelt* dat het tweede Pascha op de volgende punten van het eerste verschilde: het zuurdesem mocht tezamen met het ongezuurde brood in het huis worden bewaard, het Hallel werd niet gezongen bij de paschamaal tijd, en er werd geen Chagigah geofferd.

Pinksteren

Van het 'Feest van de ongezuurde broden' kan worden gezegd dat het niet voorbij is tot vijftig dagen na het begin, als het overgaat in het Pinksterfeest, of 'Wekenfeest'. Volgens unanieme Joodse traditie, die ten tijde van Christus algemeen werd aanvaard, was de Pinksterdag de verjaardag van de wetgeving op de berg Sinäi, die het Wekenfeest bedoelde te gedenken. Zoals de opdracht van de oogst, beginnende met de presentatie van de eerste gomer op het Pascha, werd voltooid in het dankoffer van de twee beweegbroden met Pinksteren, zodat de herdenking aan Israël's bevrijding terecht leidde tot die van de wetgeving, zo kan ook, met de voornaamste toepassing ervan, worden gezegd dat het Pascha-offer van de Heere Jezus is voltooid bij de uitstorting van de Heilige Geest op de Pinksterdag (Handelingen 2). De Joodse traditie stelt dat op de 2e van de derde maand, of Sivan, Mozes de berg had beklommen (Exodus 19:1-3), dat hij met het volk communiceerde op de 3e (Exodus 19:7), dat hij weer de berg opging op de 4e (Exodus 19:8), en dat dan het volk zich heiligde op de 4e, 5e en 6e Sivan. Op laatstgenoemde dag werden de Tien Geboden werkelijk aan hen gegeven. Dienovereenkomstig werden de dagen voor Pinksteren altijd berekend als de eerste, tweede, derde, etc., sinds de presentatie van de gomer. Zo merkt Maimonides schitterend op: 'Precies zoals iemand die de trouwste van zijn vrienden verwacht, gewoon is de dagen en uren voor zijn aankomst te tellen, zo tellen wij ook vanaf de gomer van de dag van onze uittocht uit Egypte tot die van de wetgeving, die het doel was van onze uittocht, zoals werd gezegd: 'Ik heb u op vleugelen der arenden gedragen, en u tot Mij gebracht'. En daar deze grote manifestatie niet langer dan één dag duurde, daarom herdenken we het jaarlijks slechts één dag.'

Zeven volle weken na de pascha-dag, geteld vanaf de presentatie van de gomer op de 16e Nisan, of precies op de vijftigste dag (Leviticus 23:15-16), was het Wekenfeest, of Pinksterfeest 'een heilige samenroeping', waarop geen dienstwerk mocht worden gedaan (Leviticus 23:21, Numeri 28:26), wanneer alle 'mannen voor het aangezicht des Heren moesten verschijnen in Zijn heiligdom (Exodus 23:14-17), en de aangewezen offers moesten worden gebracht. De namen 'feest der weken' (Exodus 34:22, Deuteronomium 16:10, 16, 2 Kronieken 8:13), en 'feest van de vijftigste dag', of 'Pinksterfeest' hebben een verwijzing naar de tussentijd vanaf het Pascha. Het karakter wordt uitgedrukt door de termen 'feest des oogstes' (Exodus 23:16) en 'dag der eerstelingen' (Numeri 28:26), terwijl de Joodse traditie het aanduidt als 'Chagha-Azereth', of eenvoudig 'Azereth' (het 'feest van de afronding', of eenvoudig 'afronding'), en de 'feesttijd van onze wetgeving'. De feestelijke offers voor de Pinksterdag waren, volgens Numeri 28:26-31: 'twee jonge varren, een ram, zeven eenjarige lammeren' ten brandoffer, samen met de aangewezen spijsoffers, en een geitenbok ten zondoffer, natuurlijk onafhankelijk van het gewone morgenoffer. Maar wat het feest

kenmerkte, was de presentatie van de twee broden en de offers die daarmee samenhangen. Alhoewel de aanwezigheid van gelovigen in de tempel niet zo talrijk was als met het Pascha, kwamen er toch tienduizenden. Vanuit de beschrijving in Handelingen 2 kunnen we afleiden dat er misschien, meer dan op één van de andere feesten, Joden uit verafgelegen landen naar Jeruzalem kwamen, mogelijk vanwege de grote reisfaciliteiten die het seizoen verschafte. Op de dag voor Pinksteren kwamen de pelgrimsgroepen de heilige stad binnen, die dan juist in de volle glorie van de vroege zomer lag. Het grootste deel van de oogst in het gehele land was reeds geoogst, en er lag een periode van rust en vreugde voor hen. Als de sterren aan de diepblauwe hemel stonden, met een glans eigen aan een oosters klimaat, klonken de stoten van de trompetten van de priesters, die het begin van het feest aankondigden, vanaf de tempelberg door de heerlijke stilte van de zomernacht. Reeds tijdens de eerste wacht was het altaar gereinigd, en onmiddellijk na middernacht werden de tempelportalen opengedaan. Want vóór het morgenoffer moesten alle brand- en vredeoffers, die het volk van plan was op het feest te brengen, door de dienstdoende priesters worden nagekeken. Daar zij veel in getal waren, moet het een drukke tijd zijn geweest, totdat de aankondiging, dat de glans van de ochtend reikte tot Hebron, een einde maakte aan die voorbereidingen, door het geven van een signaal voor het normale morgenoffer. Daarna werden de feestelijke offers die zijn voorgeschreven in Numeri 28:26-30 gebracht, eerst, het zondoffer, met juiste oplegging van handen, belijdenis van zonden, en sprenkeling van bloed, en evenzo de brandoffers, met hun spijsoffers. De Levieten zongen nu het Hallel met de begeleidende muziek van één fluit, die het lied begon en eindigde. De ronde, galmende sopranen van uitgekozen

Het bad om de offerdieren te reinigen, naar de maquette van Garrard.

stemmen van de kinderen van de Levieten, die iets lager dan hun vaders stonden, gaven het gezang volheid en melodie, terwijl het volk herhaalde of antwoordde, zoals op de avond van het pascha-offer.

De twee beweegbroden

Dan kwam het bijzondere offer van de dag, dat van de twee beweegbroden, met de begeleidende offers. Deze bestonden uit zeven eenjarige lammeren, zonder gebrek, een jonge var, en twee rammen ten brandoffer, met hun aangewezen spijsoffers, en dan een geitenbok ten zondoffer, en twee eenjarige lammeren ten dankoffer. Zoals de gomer van de 16e Nisan van gerst was, het eerste rijpe graan in het land, zo werden de twee beweegbroden bereid van tarwe die in het beste deel van het land groeide, onder condities gelijk aan die reeds zijn vermeld omtrent de paschaschoof. Evenzo werden drie seah, of ongeveer 29 liter tarwe afgesneden en naar de tempel gebracht, gedorst zoals andere spijsoffers, gemalen, en door twaalf zeven gedaan. Van het meel dat zo was verkregen werden twee gomer (of de dubbele hoeveelheid van die met Pascha) gebruikt voor de twee broden, de rest mocht te gelde worden gemaakt en voor elk doel worden gebruikt. Er werd voor gezorgd, dat het meel voor ieder brood afzonderlijk werd genomen van anderhalve seah, dat het afzonderlijk zou worden gekneet met lauw water (zoals alle dankoffers), en afzonderlijk gebakken, het laatste in de tempel zelf. De broden werden op de avond voorafgaande aan het feest gemaakt, of als die op een sabbat viel, twee avonden ervoor. Zij waren lang en plat van vorm, en naar boven gedraaid aan de randen of aan de hoeken. Volgens de *Mishna* was elk brood vier bandbreedtes breed, zeven lang en vier vingers hoog, en daar het één gomer meel bevatte (2,9 liter, of minder dan 1,8 kilo) zou het deeg ongeveer 2,6 kilo wegen, dus zeg 2,4 kilo brood, of 4,8 kilo voor de twee beweegbroden.

De beweegbroden waren gezuurd

In tegenstelling tot de algemene regel van het heiligdom, waren deze broden gezuurd, wat, zoals de *Mishna* ons meldt, het geval was bij alle dankoffers. De normale uitleg -dat de

beweegbroden werden gezuurd omdat ze het gewone voedsel van het volk vertegenwoordigden, verklaart dit slechts gedeeltelijk. Zonder twijfel drukken deze beweegbroden de oudtestamentische dank voor de waarheid uit die onze Heere uitdrukte in het gebed 'Geef ons heden ons dagelijks brood'. Maar dit is niet alles. Laten we onthouden dat deze twee broden, met de twee lammeren die deel uitmaakten van hetzelfde beweegoffer, de enige openbare vrede- en dankoffers van Israël waren, dat zij gepaard gingen met brand- en spijsoffers, en dat zij, in tegenstelling tot gewone vredeoffers, werden beschouwd als 'meest heilig'. Vandaar dat zij waren gezuurd, daar Israël's openbare dankoffers, zelfs de meest heilige, zijn gezuurd door onvolmaaktheid en zonde, en zij een zondoffer nodig hebben. Dit idee van een openbaar dankoffer werd nog verder bekrachtigd door alle diensten van die dag. Eerst werden de twee lammeren bewogen terwijl zij nog leefden, dat wil zeggen voordat ze voor gebruik gereed werden gemaakt. Dan werden, na hun offer, de borst en schouder, of de voornaamste delen van elk, naast de twee broden gelegd, en naar voren (in het algemeen naar het oosten) en naar achteren, en op en neer bewogen.' Na het verbranden van het vet behoorde het vlees niet toe aan de offeraars, maar aan de priesters. Zoals in geval van de meest heilige offers, moest de offermaaltijd plaatsvinden in de tempel zelf, en mocht geen enkel deel ervan tot na middernacht worden bewaard. Een van de beweegbroden en van de lammeren ging naar de hogepriester, de andere behoorde aan de gehele dienstdoende priesterschap. Tenslotte bracht het volk, na de ceremonie van de beweegbroden, zijn vrijwillige offers, ieder zoals de Heere hem had begunstigd, de middag en avond werden doorgebracht aan feestelijke maaltijden, waartoe de vreemdeling, de arme en de Leviet waren uitgenodigd als welkome gasten van de Heere. Wegens het aantal offers duurde het Wekenfeest over het algemeen een groot deel van een week. Tenslotte, zoals het brengen van de gomer bij het Pascha de periode aangaf wanneer nieuw graan in het land mocht worden gebruikt, zo gaf de presentatie van de beweegbroden aan wanneer nieuw meel voor spijsoffers in het heiligdom mocht worden gebracht.

De latere betekenis van Pinksteren

Voor ons is de Pinksterdag inderdaad het 'feest der eerstelingen', en dat van het geven van de betere wet, 'geschreven niet in stenen tafelen, maar in vlezen tafelen des harten', 'door den Geest des levenden Gods'. Want toen de gelovigen in de tempel waren, mogelijkjuist toen zij de beweeglammeren en beweegbroden offerden, hoorde de menigte dat 'geluid uit den hemel, gelijk als van een geweldigen, gedreven wind', die hen trok naar het huis waar de apostelen verzameld waren, om daar 'een iegelijk in zijn eigen taal' de grote werken Gods te horen. En op die pinksterdag werden er niet minder dan drieduizend zielen, van de oogst van de eerstelingen, aan de kerk toegevoegd, als een beweegoffer dat aan de Heere werd aangeboden. De verdeelde tongen van vuur en de apostolische gaven van die dag van eerstelingen zijn inderdaad al lang verdwenen. Maar het geweldige, gedreven geluid van de Aanwezigheid en Macht van de Heilige Geest is de gehele wereld ingezonden.

Hoofdstuk 14

Loofhuttenfeest

'En op den laatsten dag, zijnde de grote dag van het feest, stond Jezus en riep, zeggende: Zo iemand dorst, die kome tot Mij en drinke.'

Johannes 7:37

Het Loofhuttenfeest

De vrolijkste van alle feesttijden in Israël was die van het Loofhuttenfeest. Het viel ineen tijd van het jaar waarin het hart van het volk gewoonlijk vol dankbaarheid, blijheid en verwachting was. De gehele oogst was reeds lang opgeslagen, en nu was ook al het fruit

geplukt, de wijntijd achter de rug, en het land wachtte slechts op de mildheid en verfrissing van de 'late regen', om het voor te bereiden voor een nieuwe oogst. Het was terecht dat, terwijl het begin van de oogst werd gezegend door het offeren van de eerste rijpe schoof gerst, en de volledige oogst van het graan door de twee beweegbroden, er nu een oogstfeest van dankbaarheid en van blijheid tot de Heere zou zijn. Maar dat was nog niet alles. Als zij rondkeken over het prachtige land, waarvan de vruchten hen zojuist hadden verrijkt, moeten zij zich hebben herinnerd dat de Heere hun God hen door wonderlijke tussenkomst naar dit land had gebracht en het hen had gegeven, en dat Hij het altijd opeiste als Zijn bijzondere eigendom. Want het land was nauw verbonden met de geschiedenis van het volk, en zowel het land als de geschiedenis waren verbonden met de opdracht van Israël. Zoals het begin van de oogst had terugverwezen naar de wording van Israël bij hun uittocht uit Egypte, en vooruitwees op het ware Pascha-offer in de toekomst, zoals de graanoogst was verbonden met de wetgeving op de berg Sinäi in het verleden, en de uitstorting van de Heilige Geest op de Pinksterdag, zo herinnerde de dankzegging voor de oogst in het Loofhuttenfeest Israël aan de ene kant aan hun rondzwerving in loofhutten in de woestijn, terwijl het aan de andere kant verwees naar de uiteindelijke oogst wanneer Israël's opdracht zou zijn voltooid, en alle volken bij de Heere zouden zijn verzameld. Zo sprak het eerste van de drie grote jaarlijkse feesten, in de presentatie van de eerste schoof, van de stichting van de Kerk, het tweede van haar oogsten, wanneer de Kerk in haar huidige toestand zou worden voorgesteld als twee gezuurde beweegbroden, terwijl het derde vooruit wees naar de volkomen oogst aan het einde, wanneer 'de heere der heirscharen op dezen berg allen volken een vetten maaltijd zal maken.... En Hij zal op dezen berg verslinden het bewindsel des aangezichts, waarmede alle volken bewonden zijn, en het deksel, waarmede alle natiën bedekt zijn. Hij zal den dood verslinden tot overwinning, en de Heere heere zal de tranen van alle aangezichten afwissen, en Hij zal de smaadheid Zijns Volks (Israël) van de ganse aarde wegnemen' (Jesaja 25:6-8, vgl. Openbaring 21:4).

De namen van het feest

Dat dit geen idealistische vergelijkingen zijn, maar de echte opzet van het Loofhuttenfeest, blijkt niet alleen uit de taal van de profeten en de bijzondere diensten van het Loofhuttenfeest, maar ook uit de plaats op de kalender, en zelfs uit de namen waarmee het in de Bijbel wordt aangeduid. Zo wordt het in de verwijzing naar de oogst het 'feest der inzameling' genoemd (Exodus 23:16, 34:22), in de verwijzing naar de geschiedenis van Israël in het verleden, het 'feest der loofhutten' (Leviticus 23:34, en vooral vs. 43, Deuteronomium 16:13, 16, 31:10, 2 Kronieken 8:13, Ezra 3:4), terwijl de symbolische betekenis naar de toekomst toe wordt uitgedrukt in de benaming 'het feest' (1 Koningen 8:2, 2 Kronieken 5:3, 7:8-9), en 'des heren feest' (Leviticus 23:39). In dit opzicht kiezen ook Josephus, Philo en de rabbijnen (in veel gedeelten in de *Mishna*) dit feest uit alle andere feesten. En de beschrijving van de heerlijkheid in het laatste der dagen aan het einde van de profetieën van Zacharia, wanneer de bekering van alle volken nauw wordt verbonden met het Loofhuttenfeest, is op dit punt tamelijk doorslaggevend (Zacharia 14:16-21). Dat deze verwijzing in geen geval op zichzelf staand is, zal uit het vervolg blijken.

De tijd van het feest

Het Loofhuttenfeest was het derde van de grote jaarlijkse feesten, waarop iedere man in Israël voor de Heere moest verschijnen op de plaats die Hij zou uitkiezen. Het viel op de 15e van de zevende maand, of Tishri (wat overeenkomt met september of het begin van oktober), zoals het Pascha viel op de 15e van de eerste maand. De betekenis van deze getallen op zichzelf en relatief gezien, zal niet aan de aandacht ontsnappen, te meer daar dit feest de oorspronkelijke feestkalender afsloot, want Poerim en het feest van de Inwijding van de tempel waren van post-Mozaïsche oorsprong. Het Loofhuttenfeest duurde zeven dagen, van de 15e tot de 21e c

Tishri, en werd gevolgd door een Octaaf-dag op de 22e Tishri. Maar deze achtste dag, alhoewel nauw verbonden met het Loofhuttenfeest, maakte geen deel uit van dat feest, zoals duidelijk wordt getoond door het verschil in de offers en rituelen, en door het feit dat het volk niet langer in loofhutten woonde. De eerste dag van het feest, en ook de Octaaf-dag, of Azereth (*clausura, conclusie*), moesten dagen van 'heilige samenroeping' zijn (Leviticus 23:35-36), en beide 'een sabbat' (Leviticus 23:39), niet in de zin van de wekelijkse sabbat, maar van feestelijke rust in de Heere (Leviticus 23:25, 32), waarop geen enkel zwaar werk mocht worden gedaan.

Er moet nog een ander belangrijk punt worden opgemerkt. Het Loofhuttenfeest volgde dicht op de Grote Verzoendag. Beide vonden plaats in de zevende maand, de ene op de 10e, de andere op de 15e Tishri. Wat de zevende dag, of sabbat, was met betrekking tot de week, schijnt de zevende maand te zijn geweest met betrekking tot het jaar. Zij sloot niet alleen de geestelijke cyclus af, maar ook het landbouw- of werkjaar. Zij gaf ook de verandering van de seizoenen aan, de komst van de regen en de winterequinox, en bepaalde ook het begin en het einde van een sabbatsjaar (Deuteronomium 31:10). Het Loofhuttenfeest begon op de 15e van deze zevende maand-dat wil zeggen met volle maan, wanneer de gewijde maand zagezegd zijn volle kracht had bereikt-juist vijf dagen na de Grote Verzoendag, waarop de zonde van Israël was verwijderd, en de verbondsrelatie met God was hersteld. Zo kon een geheiligde natie een heilig feest van oogstvreugde voor de Heere vieren, zoals het in de meest ware zin van het woord 'te dien dage' zal zijn (Zacharia 14:20) wanneer de betekenis van het Loofhuttenfeest werkelijk zal worden vervuld.'

De drie voornaamste kenmerken van het feest

Drie dingen kenmerkten speciaal het Loofhuttenfeest: de vreugdevolle festiviteiten, het wonen in loofhutten, en de bijzondere offers en riten in die week. De eerste hiervan was eenvoudig kenmerkend voor een 'feest der inzameling': 'Want de Heere, uw God, zal u zegenen in al uw inkomen, en in al het werk uwer handen, daarom zult gij immers vrolijk zijn, gij, en uw zoon, en uw dochter, en uw dienstknecht, en uw dienstmaagd, en de Leviet, de vreemdeling, en de wees, en de weduwe, die in uw poorten zijn.' Ook mocht niemand in Israël 'ledig voor het aangezicht des Heeren verschijnen: eenieder, naar de gave zijner hand, naar den zegen des Heren, uws Gods, dien Hij u gegeven heeft' (Deuteronomium 16:13-17). Gelofte-, vrijwillige- en vrede-offers zouden uiting geven aan hun dankbaarheid tot God, en aan de maaltijd die erop volgde zouden de arme, de vreemdeling, de Leviet, en de daklozen in de naam van de Heere welkome gasten zijn. Bovendien, als het volk op dit feest voor de laatste keer in het jaar de schatkist zag geopend en geleegd, zouden zij hun broeders die veraf waren gedenken, in wiens naam, zowel als in de hunne, de dagelijkse en feestelijke offers waren geofferd. Zo zou niet alleen hun vrijgevigheid worden gestimuleerd, maar geheel Israël zou zich, hoewel over een groot gebied verstrooid, opnieuw één voelen voor de Heere hun God en in de voorhoven van Zijn Huis. Daarbij was er ook iets in dit feest dat hen er speciaal aan zou herinneren, zo niet aan hun verstrooiing, dan wel aan het feit dat zij vreemdelingen en bijwoners op de aarde waren. Want het *tweede kenmerkende* was dat gedurende de zeven dagen 'alle inboorlingen in Israël in loofhutten zullen wonen, opdat, uw geslachten welen, dat Ik de kinderen Israël's in loofhutten heb doen wonen, als Ik hen uit Egypteland uitgevoerd heb' (Leviticus 23:42-43).

De loofhutten

Zoals gewoonlijk komen we in het begin een verschilpunt tegen tussen de Farizeeën en de Sadduceeën. De wet stelde (Leviticus 23:40): 'Op den eersten dag zult gij u nemen takken van schoon geboomte, palmtakken, en meien van dichte bomen, met beekwilgen', waaronder de Sadduceeën verstonden (zoals de Karaïtische Joden) dat dit verwees naar de materialen waarvan de loofhutten moesten worden gebouwd, terwijl de Farizeeën het toepasten op wat de

gelovigen in hun handen moesten dragen. Laatstgenoemde interpretatie is, naar alle waarschijnlijkheid, de juiste, deze schijnt te worden bevestigd door het verslag van het feest ten tijde van Nehemia (Nehemia 8:16,19), toen de loofhutten werden gebouwd van takken van andere bomen dan die genoemd werden in Leviticus 23. Dat laatste werd ook algemeen toegepast ten tijde van Christus. De *Mishna* geeft de kleinste details betreffende de hoogte en bouw van deze loofhutten, het hoofddoel was elke schending van de wet te voorkomen. Zo moest het een echte loofhut zijn, en gemaakt van takken van levende bomen, en uitsluitend ten behoeve van dit feest. Vandaar dat die hoog genoeg moest zijn, maar toch niet te hoog, tenminste tien bandbreedtes, maar niet meer dan negen meter, drie van haar muren moesten van takken zijn, ze moest helemaal worden bedekt met takken, maar toch niet zo afgeschermd dat ze helemaal geen zonlicht meer toeliet, en ook niet zo open dat ze niet voldoende schaduw had, de bedoeling was in beide gevallen noch zon noch schaduw, maar dat het een echte loofhut van boomtakken zou zijn. Het is onnodig om op verdere details in te gaan, behalve dat deze loofhutten, en niet hun huizen, de normale verblijfplaats van iedereen in Israël gedurende die week moesten zijn, en dat zij, uitgezonderd bij erg zware regen, daarin moesten eten, slapen, bidden, studeren, etc. De enige uitzonderingen waren ten gunste van hen die afwezig waren wegens een godsdienstige taak, de zieken, en hun verzorgers, vrouwen, slaven, en kinderen die nog afhankelijk van hun moeders waren. Uiteindelijk was de regel dat wat levitisch onrein kon worden (zoals planken, kleding, etc.) of wat niet groeide op de aarde, niet mocht worden gebruikt voor de bouw van de loofhutten.

Het fruit en de palmtakken

Er is reeds opgemerkt dat, volgens de zienswijze die ten tijde van Christus algemeen gangbaar was, de aanwijzing om op de eerste dag van het feest 'takken te nemen van schoon geboomte, palmtakken, en meien van dichte bomen, met beekwilgen' van toepassing was op wat de aanbidders in hun handen moesten dragen. De rabbijnen bepaalden dat de 'vrucht van sierlijke bomen' de *etrog*, of citroen, betekende, en de meien van dichte bomen' het mirte takje, op voorwaarde dat het 'niet meer bessen dan bladeren' had. De *etrogs* moesten zonder enig gebrek of tekort zijn, de palmtakken tenminste drie bandbreedtes hoog, en goed genoeg om te schudden, en iedere tak moest vers, heel, en zuiver zijn en niet zijn genomen van een afgodenbos. iedere aanbidder droeg de *etrog* in zijn linkerhand, en in zijn rechterhand de *loelav*, of palmtak, met mirte en wilgentakje aan elke zijde ervan, aan de buitenkant samengebonden met hetzelfde soort, maar aan de binnenkant mochten ze zelfs worden vastgemaakt met gouddraad. Er kan geen twijfel over bestaan dat de *loelav* was bedoeld om Israël te herinneren aan de verschillende stadia in zijn woestijnreis, die waren vertegenwoordigd in de verschillende vegetaties, de palmtakken herinnerden aan de valleien en vlakten, de meien van dichte bomen aan de struiken op de berghoogten, en de wilgen aan de beken waaruit God Zijn volk te drinken had gegeven, terwijl de *etrog* hen moest herinneren aan het fruit van het goede land dat de Heere hen had gegeven.

De *loelav* werd op elk van de zeven feestdagen in de tempel gebruikt, zelfs kinderen waren verplicht, als zij in staat waren om ze te schudden, er een te dragen. Als de eerste dag van het feest op een sabbat viel, bracht het volk zijn *loelavs* op de voorafgaande dag naar de synagoge op de tempelberg, en haalde ze 's morgens op, om zo niet onnodig te sabbatsrust te breken.

De offers

Het *derde kenmerkende* voor het Loofhuttenfeest waren zijn offers. Deze waren in alle opzichten bijzonder. Het zondoffer voor elk van de zeven dagen was een geitenbokje. De brandoffers bestonden uit jonge stieren, rammen en lammeren, met hun aangewezen spijs- en drankoffers. Maar terwijl het aantal rammen en lammeren elke dag van het feest hetzelfde bleef, verminderde dat van de jonge stieren elke dag met één, van dertien op de eerste tot

zeven jonge stieren op de laatste dag, 'de grote dag van het feest'. Er zijn geen speciale geboden gegeven over het drankoffer, we concluderen dat het zoals gewoonlijk was (Numeri 15:1-10), 1/4 hin wijn voor elk lam, 1/3 voor elke ram, en 1/2 voor elke jonge stier (de hin =5,7 liter). Het spijsoffer is nadrukkelijk vastgelegd (Num.29:12,e.v.) op 1/10 efa meel, vermengd met 1/4 hin olie, voor elk lam, 2/10 efa, met 1/3 hin olie, voor elke ram, en 3/10 efa, met 1/2 hin olie, voor elke jonge stier. Bij deze brandoffers vallen drie dingen op. Ten eerste zijn zij duidelijk karakteristiek voor het Loofhuttenfeest. Vergeleken met het Feest van de ongezuurde broden is het aantal rammen en lammeren het dubbele, terwijl dat van de jonge stieren het vijfvoudige is (14 tijdens de paschaweek, 5 x 14 tijdens het Loofhuttenfeest). Ten tweede, het aantal brandoffers, elk soort op zich of alles samen, is altijd deelbaar door het heilige getal *zeven*. We hebben voor die week 70 jonge stieren, 14 rammen, en 98 lammeren, of alles samen 182 offers (26 x 7), waaraan 336 (48 x 7) tienden van een efa meel voor de spijsoffers moet worden toegevoegd. We willen niet verder gaan met het verleidelijke onderwerp van deze getallensymboliek dan te vermelden dat daar waar het heilige getal zeven bij het Feest van de ongezuurde broden alleen naar voren komt in het aantal dagen, en bij Pinksteren in de periode na Pascha (7x7 dagen), het Loofhuttenfeest zeven dagen duurde, en plaatsvond wanneer de zevende maand op zijn hoogtepunt was. Ook waren de karakteristieke offers doordrongen van het getal zeven. Het is niet zo gemakkelijk om de derde bijzonderheid van deze offers uit te leggen, die van de dagelijkse vermindering van het aantal geofferde jonge stieren. De gewone uitleg, dat deze vermindering was bedoeld om de verminderende heiligheid van elke opeenvolgende dag van het feest aan te geven, terwijl het heilige getal zeven nog steeds werd behouden voor de laatste dag, is niet bevredigender dan de zienswijze die in de Talmoed wordt voorgesteld, dat deze offers niet voor Israël werden geofferd, maar voor de volken van de wereld: 'Er waren zeventig jonge stieren, in overeenstemming met het aantal van zeventig volken in de wereld.' Maar verstonden de rabbijnen het profetische karakter van dit feest? Een aandachtige overweging van de bijzondere plechtigheden zal ons ervan overtuigen dat het buitengewoon moeilijk moet zijn geweest om het geheel te negeren. Op de dag voor het Loofhuttenfeest, de 14e Tishri, waren de feestvierende pelgrims allen in Jeruzalem aangekomen. De loofhutten op de daken, op de binnenplaatsen, in straten en op pleinen, evenals op wegen en in tuinen, op een afstand van minder dan een sabbatsreis, moeten de stad en omgeving een ongewoon schilderachtig uitzicht hebben gegeven. De voorbereiding van alles wat nodig was voor het feest, reiniging, de zorg voor de offers die ieder zou brengen, en vriendschappelijke gesprekken tussen degenen die aan de offermaaltijd uitgenodigd waren -vulde zonder twijfel hun tijd. Als de vroege herfstavond aanving, kondigden de stoten van de trompetten van de priesters op de tempelberg aan Israël de komst van het feest aan.

Speciale dienst in de tempel

Zoals bij het Pascha en bij Pinksteren was het brandofferaltaar reeds tijdens de eerste nachtwacht gereinigd, en werden de tempelpoorten onmiddellijk na middernacht opengedaan. De tijd tot aan het begin van het gewone morgenoffer was bezet met het onderzoeken van de verschillende offers die gedurende de dag zouden worden gebracht. Terwijl het morgenoffer werd bereid, ging een priester, vergezeld door een vrolijke stoet met muziek, naar beneden naar de Siloamvijver, waaruit hij water in een gouden kruik deed, die drie log (iets meer dan 1,1 liter) kon bevatten. Maar op sabbatten haalden zij het water uit een gouden vat in de tempel zelf, waarin het de voorafgaande dag was gedaan vanuit Siloam. Op dezelfde tijd dat de stoet naar Siloam vertrok, ging een andere naar een plaats in het nabijgelegen Kidrondal, genaamd Motza, waarvandaan zij wilgentakken brachten, die zij, tijdens de stoten van de trompetten van de priesters, aan beide kanten van het brandofferaltaar vast staken, en **ze** eroverheen bogen, om zo een soort bladerdak te vormen. Dan ging het gewone offeren verder,

de priester die naar Siloam was gegaan regelde het zo, dat hij juist terugkwam als zijn broeders de stukken van het offer opnamen om ze op het altaar te leggen. Als hij binnenkwam door de Waterpoort, die zijn naam te danken had aan deze ceremonie, werd hij ontvangen door een drievoudige stoot van de trompetten van de priesters. Dan gingen de priesters de opgang naar het altaar op en gingen naar links, daar waren twee zilveren bakken met nauwe gaten, de oostelijke iets breder voor de wijn, en de westelijke iets nauwer voor het water. Hierin werd de wijn van het drankoffer gegoten, en tegelijkertijd het water van Siloam, terwijl het volk tot de priester riep: 'Hef uw hand op', om te zien of hij werkelijk het water uitgoot in de bak die naar de voet van het altaar leidde. Want Alexander Janneüs, de Makkabeese koning-priester (ca. 95 vóór Christus), die de tegenwerpingen van de Sadduceeën deelde, had zijn verachting voor de Farizeeën getoond door het water op dit feest op de grond te gieten, waarop het volk hem met hun etrogs bekogelde, en hem zou hebben vermoord, als zijn buitenlandse lijfwacht niet tussenbeide was gekomen, bij deze gelegenheid werden niet minder dan zesduizend Joden in de tempel gedood.

De muziek op het feest

Zodra de wijn en het water waren uitgegoten, ving de tempelmuziek aan, en werd het Hallel (Psalm 113-118) gezongen op de manier die we al eerder hebben beschreven, en onder begeleiding van fluiten, uitgezonderd op de sabbat en op de eerste dag van het feest, wanneer fluitspelen niet was toegestaan, vanwege de heiligheid van deze dagen. Wanneer het koor bij deze woorden kwam (Psalm 118:1): 'Looft den heere', en opnieuw wanneer zij zongen (Psalm 118:25): 'Och, heere! Geef nu heil', en nog een keer aan het einde (Psalm 118:29): 'Looft den heere', schudden alle gelovigen hun loelavs in de richting van het altaar. Wanneer daarom de menigte van Jeruzalem bij het tegemoet gaan van Jezus 'takken van de bomen hieuwen en ze op den weg spreidden, en riepen, zeggende: Hosanna den Zoon David's!' (Mattheus 21:8-9, Johannes 12:12-13), betrokken zij op Christus datgene wat werd beschouwd als een van de voornaamste ceremonies van het Loofhuttenfeest, terwijl zij baden dat God nu vanuit de hoogste hemelen die redding, die werd gesymboliseerd door het uitgieten van het water, in verband met de Zoon van David zou openbaren en zenden. Want alhoewel de ceremonie volgens de rabbijnen een ondergeschikte verwijzing had naar de verdeling van de regen, de jaarlijkse neerslag waarvan zij dachten dat deze door God op het feest werd vastgesteld, had de belangrijkste en echte toepassing betrekking op de toekomstige uitstorting van de Heilige Geest, zoals voorzegt, mogelijk als zinspeling op deze rite, door de profeet Jesaja. Zo zegt de Talmoed duidelijk: 'Waarom wordt de naam ervan genoemd: Het scheppen van water? Vanwege de uitstorting van de Heilige Geest, overeenkomstig met wat wordt gezegd: gijlieden zult water scheppen met vreugde uit de fonteinen des heils.' Vandaar dat ook het feest en de bijzondere vreugde ervan worden bestempeld als die van 'het scheppen van water', want volgens dezelfde rabbijnse autoriteiten woont de Heilige Geest alleen door vreugde in de mens.

De dagelijkse rondgang om het altaar

Een soortgelijke symboliek wordt uitgedrukt door een andere ceremonie die plaatsvond aan het einde, niet van de dagelijkse, maar van de feestelijke offers. Op elk van de zeven dagen vormden de priesters een stoel en maakten een rondgang om het altaar, terwijl zij zongen: 'Och, heere! geef nu heil, och Heer!, geef nu voorspoed!' (Psalm 118:25). Maar op de zevende dag, 'de grote dag van het feest', maakten zij zeven keer een rondgang om het altaar, terwijl zij zich herinnerden hoe de muren van Jericho onder soortgelijke omstandigheden waren gevallen. En ze zagen dan uit naar hoe de muren van heidendom door de directe tussenkomst van God voor Hem zouden vallen, en het land voor Zijn volk open zou liggen om het in bezit te nemen.

We kunnen ons in zekere mate de gebeurtenis beschreven in Johannes 7:37 voor de geest halen. De festiviteiten van de loofhuttenweek naderden hun einde. Het was 'den laatsten dag, zijnde de grote dag van het feest'. Die dag verkreeg deze naam gedeeltelijk omdat hij het feest afsloot, alhoewel hij geen dag van een 'heilige samenroeping' was, en gedeeltelijk door de bijzonderheden die in rabbijnse geschriften de benaming verkregen van 'Dag van het grote Hosanna', vanwege de zevenvoudige rondgang om het altaar met 'hosanna', 'Dag van wilgen', en 'Dag van het slaan met de takken', omdat alle bladeren van de wilgentakken werden afgeschud, en de palmtakken aan de zijkant van het altaar in stukken werden geslagen. Het was op die dag, nadat de priester met zijn gouden kruik vanuit Siloam was teruggekeerd en voor de laatste keer de inhoud aan de voet van het altaar uitgoot, nadat het Hallel was gezongen begeleid door de fluiten, terwijl het volk antwoordde en aanbad als de priesters de drievoudige stoten op hun trompetten bliezen, juist toen de interesse van het volk zijn hoogtepunt had bereikt, dat, vanuit het midden van de menigte gelovigen, die bij het zingen van de laatste woorden van Psalm 118 bijna een woud van takken met bladeren naar het altaar wuifden, een stem klonk die weergalmde door de tempel, de menigte deed opschrikken, en vrees en haat bewerkstelligde in de harten van hun leiders. Het was Jezus, Die stond en riep, zeggende: Zo iemand dorst, die kome tot Mij en drinke.' Door geloof 'l Hem zou dan iedereen werkelijk worden zoals de Siloamvijver, en vanuit zijn binnenste zullen 'stromen des levenden waters vloeien' (Johannes 7:38). 'Dit zeide Hij van den Geest, Dewelke ontvangen zouden, die in Hem geloven'. Zo werd niet alleen de betekenis van de rite, waaraan zij zojuist hadden deelgenomen, volkomen uitgelegd, maar werd ook gewezen op de wijze van de vervulling. Er was een onmiddellijke uitwerking. Het kon niet anders zijn dan dat er in die enorme menigte, zo plotseling opgeschrikt doordat ze oog in oog stonden met Hem in Wie elk type en elke profetie is vervuld, velen zouden zijn die, 'deze rede horende, zeiden: Deze is waarlijk de Profet. Anderen zeiden: Deze is de Christus'. Zelfs de tempelwachten, wier plicht het zou zijn om in zulke omstandigheden degene te arresteren die de diensten van die dag zo stoorde, en zich op die wijze aan het volk presenteerde, waren in de ban van Zijn woorden, en durfden niet de handen aan Hem te slaan. 'Nooit heeft een mens also gesproken, gelijk deze Mens', was de enige verklaring die zij voor hun ongebruikelijke zwakheid konden geven, als antwoord op de verwijten van de overpriesters en Farizeeën. De afkeuring van de Joodse overheden, die erop volgde, is zo typisch dat ze geen commentaar vereist. Slechts één van hen was diep bewogen door hetgeen waarvan hij zojuist in de tempel getuige was geweest. Maar toch bracht Nicodemus, bedeesd zoals altijd, alleen dit ene punt naar voren, dat de Farizeeën de belijdenis van Jezus door het volk hadden teruggevoerd op hun onwetendheid van de wet, waarop hij antwoordde, op de echte rabbijnse manier van argumenteren, zonder de ander aan te kijken: 'Oordeelt ook onze wet den mens, tenzij dat zij eerst van hem gehoord heeft, en verstaat, wat hij doet?'

De blindgeborene

Maar de zaak was met de twist van priesters en Farizeeën niet ten einde. Nicodemus had hen uitgenodigd het bewijs te zoeken in het onderwijs en de wonderen van Christus. Dit bewijs zou nu bijna worden getoond aan zowel het volk als hun leiders in de genezing van de blinde man. Ook hier was het weer een zinspeling op de ceremonie van het Loofhuttenfeest dat Jezus zei, toen Hij de mens zag die blind was van de geboorte af (Johannes 9:5): 'Zolang Ik in de wereld ben, zo ben Ik het Licht der wereld', en nadat Hij 'dat slijk op de ogen des blinden' had gestreken, Hij tot hem zei: 'Ga heen, was u in het badwater Siloam (hetwelk overgezet wordt: uitgezonden)'. Want de woorden: 'Ik ben het Licht der wereld', zijn dezelfde als die Hij zojuist in de tempel had gesproken (Johannes 8:12), en zij waren naar alle waarschijnlijkheid bedoeld als verwijzing naar een andere specifieke ceremonie die tijdens het Loofhuttenfeest plaatsvond. In de woorden van de Mishna, was de volgorde van de diensten

voor dat feest als volgt: 'Eerst gingen zij om het dagelijkse morgenoffer te offeren, dan de extra offers, daarna de gelofte- en vrijwillige offers, vandaar naar de feestmaaltijd, vandaar naar de studie van de wet, en daarna om het avondoffer te offeren, en vandaar gingen zij met vreugde het water uitgieten. 'Het is deze vreugde bij het uitgieten van het water die we zullen beschrijven.

De ceremonies in het voorhof van de vrouwen

Aan het einde van de eerste dag van het feest daalden de gelovigen af naar het voorhof van de vrouwen, waar grote voorbereidingen waren gedaan. Daar waren vier gouden kroonkandelaars, elk met vier gouden schalen, en ertegen stonden vier ladders, en vier jongemannen van priesterlijke afkomst hielden elk een kruik olie vast, die honderd-twintig log kon bevatten, waaruit zij iedere schaal vulden. De oude, gedragen onder-klederen en gordels van de priesters dienden als pitten voor deze lampen. Er was geen plein in Jeruzalem dat niet werd verlicht door het licht van 'het huis van water-uitgieting'. De 'Chassiedim' en 'de mannen van Daad' dansten voor het volk met brandende fakkels in hun handen, en zongen voor hen gezangen en lofliederen, en de Levieten, met harpen, en luiten, en cimbalen, en trompetten, en talloze muziekinstrumenten, stonden op de vijftien treden die vanaf het voorhof van Israël naar dat van de vrouwen leidden, overeenkomstig het aantal van vijftien Opgangliederen in het boek van de Psalmen. Zij stonden daar met hun muziekinstrumenten en zongen gezangen. Twee priesters, met trompetten in hun handen, stonden bij de bovenste poort (die van Nikanor), die van het voorhof van Israël leidde naar dat van de vrouwen. Bij het kraaien van de haan bliezen zij een drievoudige stoot. Als zij de tiende trede bereikten, bliezen zij een volgende drievoudige stoot, als ze het voorhof zelf bereikten, bliezen zij nog een drievoudige stoot, en zo bliezen zij terwijl zij voortgingen, totdat zij de poort bereikten die opent naar het oosten (de Schone poort). Als zij bij de oostelijke poort kwamen, draaiden zij zich om naar het westen (en keken dan in de richting van het Heilige), en zeiden: 'Onze vaders die hier waren, stonden met hun rug naar het Heiligdom van Jahweh, en met hun gezichten naar het oosten, en zij aanbaden in de richting van de opkomende zon, maar ónze ogen zijn op de Heere gericht'.

De Tempel

Een fragment van een van de liederen die die nacht werden gezongen, is bewaard gebleven. Het werd gezongen door de 'Chassiedim' en 'mannen van Daad' en door degenen die boete deden op oudere leeftijd voor de zonden van hun jeugd:

De Chassiedim en Mannen van Daad O vreugde, dat onze jeugd, toegewijd, wijs, Geen schande brengt over onze oude leeftijd!

De boetelingen O vreugde, in onze oude dagen kunnen wij de zonden van onze jeugd zonder verstand herstellen!

Beiden Ja, gelukkig is hij op wie geen aardse schuld meer rust, En hij die heeft gezondigd, is nu gezegend met vergeving.

Betekenis van de verlichting

Het lijkt duidelijk dat deze verlichting van de tempel werd beschouwd als deel van het uitgieten van het water, en het zou dezelfde betekenis hebben. Het licht dat vanuit de tempel scheen in de duisternis er rondom, en elk plein in Jeruzalem verlichtte, moet zijn bedoeld als een symbool niet alleen van de Shechina die eens de tempel vulde, maar ook van dat grote licht, dat 'het volk, dat in duisternis wandelt' zal zien, en dat zal schijnen over degenen 'die wonen in het land van de schaduw des doods' (Jesaja 9:1). Zou het niet zo zijn, dat zulke profetieën als Jesaja 9 en 60 met deze symboliek waren verbonden? In ieder geval lijkt het waarschijnlijk dat Jezus naar deze ceremonie heeft verwezen in de woorden die Hij tijdens dat Loofhuttenfeest in de tempel sprak: 'Ik ben het licht der wereld, die Mij volgt, zal in de duisternis niet wandelen, maar zal het licht des levens hebben' (Johannes 8:12).

De zes minder belangrijke dagen

Alleen de eerste van de zeven dagen van dit feest was 'een heilige samenroeping', de andere zes waren 'kleinere feesten'. Op iedere dag werden, naast de gewone morgen-en avondoffers, de feestoffers-bevolen in Numeri 29:12-38-gebracht. De Psalmen die bij het drankoffer na de feestoffers (of *Musaf* zoals ze worden genoemd) werden gezongen, waren, voor de eerste dag van het feest, Psalm 105, voor de tweede, Psalm 29, voor de derde, Psalm 50 vanaf vers 16, voor de vierde, Psalm 94, vanaf vers 16, voor de vijfde, Psalm 94, vanaf vers 8, voor de zesde, Psalm 81, vanaf vers 7, voor de laatste dag van het feest, Psalm 82, vanaf vers 5. Als het volk aan het einde van de dagelijkse dienst het altaar verliet, riep het uit: 'Hoe mooi zijt gij, o altaar!', of, volgens een latere versie: 'We danken Jahweh en u, o altaar! 'Alle vierentwintig priesterklassen waren bij de feestoffers betrokken, die onder hen waren verdeeld overeenkomstig welomschreven regels, die ook vastlegden hoe de priesterlijke taken onder hen verdeeld moesten worden. Tenslotte moest ieder sabbatsjaar de wet op de eerste dag van het feest in het openbaar worden gelezen."

Op de middag van de zevende dag van het feest begon liet volk uit de loofhutten te vertrekken. Want op de Octaaf-dag, op de 22ste Tishri, woonden zij niet langer meer in loofhutten, en gebruikten zij ook de loelav niet meer. Maar deze dag werd gevierd als 'een heilige samenroeping', en de feestoffers bevolen in Numeri 29:36-38 werden geofferd, alhoewel niet meer door alle vierentwintig priesterklassen, en uiteindelijk werd bij het drankoffer het Hallel gezongen.

Het uitgieten en verlichten zijn post-mozaisch

U zult hebben opgemerkt dat de twee belangrijkste ceremonies van het Loofhuttenfeest, het uitgieten van water en de verlichting van de tempel, van post-mozaische oorsprong waren. Volgens de Joodse traditie verscheen de wolkkolom overdag en de vuurkolom 's nachts voor de eerste keer aan Israël op de 15e Tishri, de eerste dag van het feest. Ook wordt er gezegd dat Mozes op die dag van de berg afdaalde, en aan het volk bekend maakte dat de tabernakel van God onder hen opgericht zou worden. We weten dat de inwijding van de tempel van Salomo en de neerdaling van de Shechina plaatsvonden op dit feest (1 Koningen 8, 2 Kronieken 7). We kunnen ons ook niet erg vergissen als we hierin een zinspelend zien op deze beschrijving van hemelse dingen: 'Na dezen zag ik, en ziet, een grote schaar, die niemand tellen kon, uit alle natie, en geslachten, en volken, en talen, staande voor den troon, en voor het Lam, bekleed zijnde met lange witte klederen, en palmtakken waren in hun handen. En zij riepen met grote stem, zeggende: De zaligheid zij onzen God, Die op den troon zit, en het Lam' (Openbaring 7:9-10).

Of onze overwegingen aangaande de typische betekenis van de twee grote ceremonies van het uitgieten van het water en de verlichting van de tempel wel of niet worden aangenomen, toch blijft het feit, dat het Loofhuttenfeest het enige type in het Oude Testament is, dat nog niet is vervuld.

Hoofdstuk 15

De Nieuwe Maan: het feest van de zevende Nieuwe Maan, of van trompetten, of Nieuwjaarsdag

'Dat u dan niemand oordele in spijs of in drank, of in het stuk des feestdags, of der nieuwe maan, of der sabbatten, welke zijn een schaduw der toekomstige dingen, maar het lichaam is van Christus.'

Colossenzen 2:16-17

De Nieuwe Maan

Niet een van de andere feesttijden kon zo'n voortdurende indruk op het religieuze leven van Israël achterlaten als de 'Nieuwe Maan'. Dit feest herhaalde zich aan het begin van iedere maand, en werd gekenmerkt door de plechtige proclamatie van de dag,, 'Het is geheiligd', en was bedoeld om aan iedere maand een heilig karakter te geven, terwijl hel blazen van de trompetten van de priesters en de speciale offers die werden gebracht als het ware de heerscharen van de Heere zouden aanmanen hun bijdrage te offeren aan hun verheven Koning, en zo zichzelf in herinnering voor Hem te brengen. Bovendien was het een volksfeest, aangezien families, zoals die van David, hun speciale jaarlijkse offer zouden vieren (1 Samuel 20:6, 29), de koning gaf op dit feest een staatsbanket (1 Samuel 20:5, 24), en degenen die zochten naar instructie en opbouw begaven zich naar religieuze bijeenkomsten, zoals Elisa scheen te hebben gehouden (2 Koningen 4:23). En zo ontdekken we in de geschiedenis van Israël steeds sporen van de viering ervan, merken we in de Bijbel een speciale Psalm voor de Nieuwe Maan op (in Tishri, Psalm 81:4), zien we hoe die dag van maand tot maand werd gehouden als een uitwendig ritueel, zelfs tijdens het verval van het religieuze leven (Jesaja 1:13, Hosea 2:10), klaarblijkelijk steeds rigoureuzer, met onthouding van werk, dat niet was bevolen door de wet, we zien dat men de geest ervan niet langer begreep (Amos 8:5), en uiteindelijk leren we uit de profetieën van Jesaja en Ezechiël dat het ook een hogere betekenis had en was bedoeld om een betere vervulling te vinden in een andere bedeling, wanneer de trompet van de Nieuwe Maan alle vlees zou aanmanen om de Heere te aanbidden (Jesaja 66:23), en de gesloten oostelijke poort naar de binnenste voorhof van de nieuwe tempel nog een keer zou worden geopend voor gelovig Israël (Ezechiël 46:1). En in het Nieuwe Testament zien we dat de Nieuwe Maan nog steeds gehouden wordt als een uitwendig ritueel door Joden en christenen uit de Joden, maar toch wordt ze duidelijk gekarakteriseerd als 'een schaduw der toekomstige dingen, maar het lichaam is van Christus' (Colossenzen 2:16-17).

De vaststelling van de nieuwe maan

We hebben reeds getoond welk een belang de juiste vaststelling van de nieuwe maan had met betrekking tot het vaststellen van de verschillende feesten in het jaar, en met welk een zorg en nauwgezetheid haar komst door getuigen die het werkelijk hadden

De Nieuwe Maan: het feest van de zevende Nieuwe Maan, of van trompetten, of Nieuwjaarsdag gezien, moest worden vastgesteld, ook hoe het nieuws later werd gecommuniceerd naar hen die veraf waren. Want de nieuwe maan werd berekend door werkelijke persoonlijke observatie, niet door astronomische berekening, waarmee echter, zoals we weten, veel van de rabbijnen bekend moeten zijn geweest, daar we lezen over astronomische beelden, waardoor zij gewoon waren de geloofwaardigheid van de getuigen te testen. Het werd zo belangrijk gevonden om betrouwbare getuigen te hebben, dat hen zelfs werd toegestaan op de sabbat te reizen om Jeruzalem op lijf te bereiken, en indien nodig gebruik te maken van een paard of muilezel.' Terwijl strenge regels bepaalden wie niet als getuigen mochten worden toegelaten, werd aan betrouwbare personen iedere aanmoediging gegeven, en het Sanhedrin maakte voor hen een feestmaal klaar in een groot gebouw speciaal voor dat doel bestemd, en bekend als het *Beth Yaazek*.

Het blazen op de trompetten

In de wet van God zijn slechts twee dingen bevolen met betrekking tot het vieren van de Nieuwe Maan, het blazen met de trompetten (Numeri 10:10) en speciale feestoffers (Numeri 28:11-15). Vanouds was het trompetblazen een signaal geweest voor het volk Israël op hun

reis door de woestijn, zoals het hen later opriep tot de strijd, en het proclameerde tevens dagen van openbare vreugde, en feesten, evenals 'de beginselen' van hun maanden (Numeri 10:1-10). Het doel ervan was duidelijk 'ter gedachtenis', dat aan hen zou 'gedacht worden voor het aangezicht des heren', er wordt speciaal aan toegevoegd: 'Ik ben de Heere, uw God.' Het volk van God was bijeen vergaderd, wachtend op hun Leider, het volk van God was verenigd om hun Koning te loven. Bij de stoot van de trompetten van de priesters brachten zij zichzelf, als het ware, onder Zijn banier en voor Zijn troon. Deze symbolische belijdenis en de proclamatie van Hem als 'de Heere hun God', bracht hen voor Hem om te worden herdacht en verlost. En zo was elke tijd van trompetblazen, bij de Nieuwe maan, bij het Feest van trompetten of Nieuwjaarsdag, bij andere feesten, in het sabbats- en in het jubeljaar, of in tijden van oorlog, een openbare erkenning van de heere als koning. Dienovereenkomstig vinden we dezelfde symbolen in de Figuurlijke taal van het Nieuwe Testament. Zoals vanouds het geluid van de trompet de gemeenschap opriep bij de deur van de tabernakel tot de Heere te komen, zo zullen in de dagen van Christus' komst (Mattheus 24:31) Zijn uitverkorenen worden opgeroepen door het geluid van de trompet. Niet alleen de levenden, maar ook zij die ontslapen waren (1 Corinthiërs 15:52), 'die in Christus gestorven zijn' (1 Thessalonicenzen 4:16). Evenzo wordt de hemelse menigte opgesteld voor de oorlog van opeenvolgende oordelen (Openbaring 8:2, 10:7), totdat, als de zevende engel heeft gebazuind Christus wordt geproclameerd als universele Koning: 'De koninkrijken der wereld zijn geworden onzes Heeren en van Zijn Christus, en Hij zal als Koning heersen in alle eeuwigheid' (Openbaring 11:15).

De offers van de Nieuwe Maan

Naast het trompetblazen, moesten op de Nieuwe Maan bepaalde feestoffers worden geofferd (Numeri 28:11-15). Deze kenmerken 'de beginselen van maanden' het best (Numeri 28:11). Want het is een universeel principe in het Oude Testament dat de eerste altijd staat voor het geheel, de eerstelingen voor de gehele oogst, de eerstgeborene en de eerstelingen voor de gehele rest, en dat 'indien de eerstelingen heilig zijn, ook het deeg heilig is'. En zo heiligden de brandoffers en de zondoffers aan het begin van iedere maand het geheel. Deze feestoffers bestonden uit twee jonge stieren, één ram, en zeven eenjarige lammeren ten brandoffer, met hun aangewezen spijs- en drankoffers, en ook een geitenbokje ten zondoffer den Heere.

Wanneer we van deze eenvoudige aanwijzingen uit de Schrift gaan naar wat de traditie optekent van de feitelijke viering van de Nieuwe Maan in de tempel, nemen onze problemen toe. Want dit feest en de Nieuwjaarsdag zijn juist van die feesten waarbij het bijgeloof snel groeide, door de denkbeelden van de rabbijnen, dat bij verandering van seizoenen goddelijke oordelen werden gestart, gewijzigd, of uiteindelijk vastgesteld.

Noodzaak tot onderscheid tussen tempel en synagoge

Moderne critici zijn niet voldoende nauwkeurig geweest in het onderscheid tussen wat in de tempel werd gedaan en wat, geleidelijk aan en veel later, in de synagoge werd geïntroduceerd. Zo zijn gebeden die dateren van na de verwoesting van Jeruzalem voorgesteld alsof ze in de tempel werden gebeden, en de gewoonte van het zingen van het Hallel (Psalm 113-118) op de Nieuwe Maan in de synagogen werd ten onrechte teruggevoerd tot bijbelse tijden. Zo ver als wij kunnen nagaan, was zoals hier volgt de volgorde van de dienst op een Nieuwe Maan. De raad zat van de vroege morgen tot juist voor het avondoffer om de verschijning van de nieuwe maan vast te stellen. De proclamatie van de raad, 'Het is geheiligd!', en niet de feitelijke verschijning van de nieuwe maan, bepaalde het begin van het feest. Onmiddellijk daarna bliezen de priesters de trompetten, hetwelk het feest kenmerkte. Na het gewone morgenoffer werden de voorgeschreven feestoffers gebracht, het bloed van het brandoffer werd rondom de voet van het altaar gegooid onder de rode lijn, en de rest werd in het kanaal aan de zuidkant van het altaar uitgooten, terwijl het bloed van het zondoffer werd gesprenkeld, of van de vinger af werd gedrupt op de hoornen van het brandofferaltair, beginnend in het oosten, de

rest werd uitgegoten, zoals dat van de brandoffers. De twee jonge stieren van de brandoffers werden opgehangen en gevild aan de hoogste van de drie rijen haken in het voorhof, de rammen op de middelste, en de lammeren op de laagste haken. Totaal deden er niet minder dan 107 priesters bij dit brandoffer dienst, 20 voor iedere jonge stier, 11 voor iedere ram, en 8 voor ieder lam, inclusief natuurlijk zij die het aangewezen spijs- en drankoffer droegen. Bij het offeren van deze offers werden de trompetten opnieuw geblazen. Alle dieren werden geslacht aan de noordzijde van het altaar, terwijl de vrede- en vrijwillige offers, die de Israëlieten gewoon waren persoonlijk op zulke feesten te brengen, aan de zuidzijde werden geofferd. Het vlees van het zondoffer en wat hen toekwam van het spijsoffer, werd door de priesters in de tempel zelf opgegeten, hun deel van de persoonlijke dankoffers mocht door hen worden meegenomen naar hun huizen in Jeruzalem, en daar met hun huisgezin worden opgegeten.

Een gebed uit de derde eeuw A.D.

Indien er op een Nieuwe Maan in de tempel speciale gebeden zouden zijn opgezegd, zijn ze door de traditie niet bewaard, de enige formule die uit die periode dateert is die werd gebruikt bij het eerste zien van de maan, 'Gezegend zij Hij die de maanden vernieuwt.' Hieraan voegde de synagoge, tegen het einde van de derde eeuw, het volgende toe: 'Gezegend zij Hij door Wiens woord de hemelen werden geschapen, en door de adem van Wiens mond alles daaruit werd gevormd! Hij legde hen een wet en tijd op, zodat zij hun weg niet te buiten zouden gaan. Zij verheugen zich en zijn blij de wil van hun Schepper, Schepper van de waarheid, uit te voeren, hun handelingen zijn waar! Hij sprak tot de maan: Wees gij vernieuwd, en wees de mooie kroon (d.w.z. de De Nieuwe Maan: liet feest van de zevende Nieuwe Maan, of van trompetten, of Nieuwjaarsdag hoop) van de mens (d.w.z. Israël), die op een dag weer tot leven zal komen zoals de maan (d.w.z. bij de komst van de Messias), en zijn Schepper loven voor Zijn heerlijk koninkrijk. Gezegend zij Hij die de maan vernieuwt.' Op een veel later tijdstip werd vervolgens een erg bijgelovig gebed tussengevoegd, de herhaling ervan ging gepaard met springen in de richting van de maan! De dag van de Nieuwe Maan, alhoewel ten tijde van Amos ogenschijnlijk gevierd als een dag van rust (Amos 8:5), wordt zo niet gehouden door de Joden in onze dagen. Ook was in de goddelijke wet onthouding van werk niet geboden.

De maan van de zevende maand

Geheel verschillend van de andere Nieuwe-Maandagen, en heiliger, was die van de *zevende* maand of *Tishri*, gedeeltelijk vanwege de symbolische betekenis van de zevende of sabbatsmaand, waarin de grote feesten van de Grote Verzoendag en het Loofhutten-feest vielen, en gedeeltelijk misschien omdat die ook het begin van het burgerlijk jaar aangaf, altijd is aangenomen dat, zoals Josephus en de meest Joodse schrijvers volhouden, het onderscheid tussen het geestelijke en burgerlijke jaar dateert uit de tijd van Mozes. In de Bijbel wordt dit feest bestempeld als de 'gedachtenis des geklanks' (Leviticus 23:24), of 'de dag des geklanks' (Numeri 29:1), omdat op die dag de trompetten, of liever zoals we zullen zien, de hoorns de hele dag in Jeruzalem werden geblazen. Het moest worden gevierd als een sabbat, en 'een heilige samenroeping', waarop geen dienstwerk mocht worden gedaan. De voorgeschreven offers voor die dag bestonden, naast de gewone morgen- en avondoffers, ten eerste uit de brandoffers, *maar niet het zondoffer*, van gewone Nieuwe-Maandagen, met hun spijs- en drankoffers, en daarna, uit een ander feestoffer van één jonge stier, één ram, en zeven lammeren, met hun aangewezen spijs- en drankoffers, samen met 'een geitenbok ten zondoffer, om over ulieden verzoening te doen'. Terwijl het drankoffer van het feestoffer werd uitgegoten, zongen de priesters en Levieten Psalm 81, en als het feest op een donderdag viel, voor welke dag die psalm in ieder geval was voorgeschreven, werd hij tweemaal gezongen, terwijl ze de tweede keer begonnen bij vers 7. Bij het avondoffer werd Psalm 29 gezongen. Om redenen die reeds zijn uitgelegd, werd het al vroeg gebruikelijk om het

Nieuwjaarsfeest op twee opeenvolgende dagen te vieren. Dit gebruik zou in de lijd van de tempel kunnen zijn geïntroduceerd.

De Mishna over Nieuwjaarsdag

De *Mishna*, die een speciale verhandeling aan dit feest wijdt, merkt op dat een jaar kan worden ingedeeld in vier verschillende perioden, de eerste begon op de 1e Nisan, en was voor de koningen (om de belasting te berekenen) en voor het berekenen van de feesten, de tweede op de 1e Elul (de zesde maand), voor heffing van tienden van het vee, elk dier dat erna ter wereld kwam werd niet meegerekend over het voorafgaande jaar, de derde op de 1e Tishri (de zevende maand), voor het burgerlijk-, het sabbats- en het jubeljaar, ook voor bomen en kruiden, en tenslotte, dat op de 1e Sebat (de elfde maand), voor alle fruit van bomen. Evenzo, gaat de *Mishna* verder, zijn er vier tijden waarop uitspraak werd gedaan over de wereld: op het Pascha, betreffende de oogst, met Pinksteren, betreffende het fruit van bomen, op het Loofhuttenfeest, betreffende de verdeling van regen, terwijl op 'Nieuwjaarsdag alle mensenkinderen voor Hem langs gingen als lammeren (als zij worden geteld voor de heffing van tienden), zoals is geschreven (Psalm 33:15), Hij formeert hun aller hart, Hij let op al hun werken.'

De Talmoed over het Nieuwjaar

Hieraan kunnen we vanuit de Talmoed toevoegen, dat er op Nieuwjaarsdag boeken werden geopend, dat van het leven, voor degenen wiens werken goed waren geweest, een andere van de dood, voor degenen die volkomen slecht waren geweest, en een derde, tussentijds, voor degenen wier zaak op de Grote Verzoendag moest worden beslist (tien dagen na het Nieuwjaar), het uitstel werd toegekend voor berouw, nadien zouden hun namen definitief worden ingeschreven, ofwel in het boek van het leven. of in dat van de dood. Met deze termen worden echter niet noodzakelijkerwijs het eeuwige leven of de eeuwige dood bedoeld, eerder aards welzijn, en misschien tijdelijk leven, of het tegenovergestelde. Het is niet nodig om uitvoerig uit te leggen op welke schriftgedeelten dit vreemde denkbeeld over de *drie* boeken zou moeten rusten. Maar de gevoelens van de rabbijnen over deze zaak zijn zo diep en ernstig, dat de tien dagen tussen Nieuwjaar en de Grote Verzoendag met algemene instemming worden beschouwd als dagen van berouw. Sterker nog, door het verkeerd begrijpen van een gedeelte uit de *Mishna* wordt aan iedere Nieuwe Maan eenzelfde bijgeloof verbonden: de dag eraan voorafgaand wordt door strenge Joden gehouden als een dag van vasten en berouw, en wordt 'Kleine Verzoendag' genoemd. In overeenstemming hiermee, menen de rabbijnen dat het blazen van de trompetten is bedoeld, ten eerste, om Israël, of liever, de verdiensten van de aartsvaders en het verbond van God met hen, voor de Heere in gedachtenis te brengen, ten tweede, om een middel te zijn om Satan te verslaan, die speciaal op die dag te voorschijn komt om Israël aan te klagen, en ten laatste, als een oproep tot berouw, als het ware een stoot om de mensen uit hun zondeslaap wakker te maken. Tijdens de gehele Nieuwjaarsdag werden in Jeruzalem van de ochtend tot de avond trompetten en hoorns geblazen. Het werd gedaan in de tempel, zelfs op een sabbat, maar niet buiten de muren. Sinds de verwoesting van Jeruzalem is deze beperking opgeheven, en wordt de hoorn in elke synagoge geblazen, zelfs al valt het feest op een sabbat. We hebben reeds laten doorschemeren dat de instrumenten die werden gebruikt niet de gewone trompetten van de priesters waren, maar *hoorns*. De *Mishna* stelt dat elk soort hoorns mag worden geblazen behalve die van runderen of kalveren, om God niet te herinneren aan de zonde van het gouden kalf! De *Mishna* vermeldt echter speciaal de rechte hoorn van de antilope en de gebogen hoorn van de ram, laatstgenoemde met een speciale zinspeling op het offer ter plaatsvervangende van Izaak, het was een traditie dat de Nieuwjaarsdag viel op de dag dat Abraham, ondanks de list van Satan om hem te verhinderen of tegen te houden, zijn zoon Izaak offerde op de berg Moria. De mondstukken van de hoorns die op Nieuwjaarsdag werden gebruikt, waren voorzien van goud, van degene

op vastendagen werden gebruikt van zilver. Een ander onderscheid was, dat op Nieuwjaarsdag degenen die de hoorn bliezen werden geplaatst tussen anderen die de trompetten bliezen, en de klank van de hoorn duurde langer dan die van de trompetten, maar op vastendagen stonden zij die de trompetten bliezen in het midden, en hun stoot duurde langer dan die van de hoorns. Voor de Juiste naleving van deze plechtige feesttijden werd het noodzakelijk gevonden niet alleen het geluid van de hoorn te horen, maar er ook naar te luisteren, want, zoals de Mishna toevoegt, alles hangt af van de intentie van het hart, niet van de louter uitwendige handeling, zoals het niet Mozes was die door zijn handen op te heften Israël de overwinning gaf, noch het verhogen van de koperen slang dat genas, maar de omkering van het hart van Israël naar 'hun Vader Die in de hemel is'. We citeren deze opmerking, niet alleen als een van de in verhouding weinige passages in de Mishna die zich richt op de essentie van religie, maar ook om een voorstelling te geven van de oudste zienswijzen van de rabbijnen op deze typen, en om ons te herinneren aan het gedenkwaardige onderwijs dat onze Heere aan een van deze rabbijnen gaf (Joh³:14-15).

De zegeningen van Nieuwjaar

De Mishna vermeldt verscheidene 'Berachoth' of 'zegeningen' die op Nieuwjaarsdag zouden worden opgezegd. Deze maken nog steeds, met vele andere van een latere datum, deel uit van de liturgie in de synagoge voor die dag. Maar er is een intern bewijs dat deze gebeden, in elk geval in hun huidige vorm, niet in de tempel kunnen zijn gebruikt. Bovendien verschillen de rabbijnen zelf van mening over de precieze hoeveelheid en inhoud, en stellen zich uiteindelijk tevreden met erop te wijzen dat de titels van deze zegeningen meer bedoeld zijn als *opschriften* om de inhoud aan te geven. Een reeks ervan had betrekking op het koninkrijk van God, en wordt dienovereenkomstig *Malchiyoth* genoemd, een andere, de *Sichronoth*, verwees naar de verschillende soorten herinneringen van de kant van God, terwijl een derde, genaamd *Shopharoth*, bestond uit zegeningen, verbonden met het blazen op de hoorn. Er werd gezegd dat ieder die eenvoudig tien schriftgedeelten opzegde -volgens een andere gezaghebbende, drie, met betrekking tot het koninkrijk van God, de herinnering van God, en het blazen op de hoorn, zijn plicht in verband met deze 'zegeningen' had vervuld.

De eerste dag van de zevende maand

Vanuit de Bijbel weten we met welk een ernst de eerste dag van de zevende maand ten tijde van Ezra werd gevierd, en hoe diep de mensen bewogen waren door het openbare lezen en uitleggen van de wet, dat voor zo velen van hen klonk als een vreemd geluid, des te ernstiger omdat zij het na zo'n lange tijd weer hoorden op de grond die als het ware de waarheid bewees (Nehemia 8:1-12). In het Nieuwe Testament is er geen enkele aanwijzing dat onze Heere dit feest in Jeruzalem ooit bezocht zou hebben. Dit was ook niet noodzakelijk, daar het in alle synagogen van Israël op dezelfde wijze werd gevierd. Toch schijnt er een zinspeling te zijn op het blazen van de hoorn in de geschriften van Paulus. We hebben reeds aangegeven dat volgens Maimonides een van de hoofddoelen ervan was, mensen op te roepen tot berouw. In feite maakt de uitlegger van Maimonides gebruik van de volgende woorden om de betekenis van het blazen op de trompetten aan te geven: 'Wordt wakker gij, wordt wakker gij uit uw sluimering, ontwaakt, ontwaakt uit uw slaap, gij die denkt aan ijdelheid, want de slaap is zwaar op u gevallen. Neem ter harte, voor Wie u rekenschap moet afleggen in het oordeel.' Zou niet zo'n formulering vanouds ook in de synagogen zijn gebruikt? en zou niet de herinnering eraan aanwezig zijn geweest in de gedachten van de apostel toen hij schreef (Efeziërs 5:14): 'Ontwaakt, gij, die slaapt, en staat op uit de doden, en Christus zal over u lichten!?' Zo ja, dan zien we mogelijk een zinspeling op de verschijning van de nieuwe maan, speciaal op die van de zevende maand, in deze woorden in een van de voorafgaande verzen (Efeziërs 5:8): 'Want gij waart eertijds duisternis, maar nu zijt gij licht in den Heere, wandelt als kinderen des lichts!'

Hoofdstuk 16

De Grote Verzoener

‘Maar in den tweeden tabernakel ging alleen de hogepriester, eenmaal des jaars, niet zonder bloed, hetwelk hij offerde voor zich zelve en voor des volks misdaden....Maar Christus, de Hogepriester der toekomstige goederen, gekomen zijnde, is....door Zijn eigen bloed, eenmaal ingegaan in het heiligdom, een eeuwige verlossing teweeggebracht hebbende.’ Hebreëën 9:7, 11-12

Zwakheid van de wet

Het mag vreemd klinken, en toch is het heel waar, dat het duidelijkste bewijs van ‘de zwakheid en nutteloosheid van het gebod’ datgene is dat door het gebod zelf wordt gegeven. De levitische verordeningen voor het verwijderen van zonde dragen als het ware in het eerste deel deze inscriptie: ‘De wet heeft niets volmaakt’, heeft geen volmaakt middelaarschap in het priesterschap, en ook geen volmaakte verzoening in de offers, of een volmaakte vergeving als resultaat van beide. ‘Want de wet, hebbende een schaduw der toekomstige goederen, niet het beeld zelf der zaken, kan met dezelfde offeranden, die zij alle jaren geduriglijk offeren, nimmermeer heiligen degenen, die daar toegaan’ (Hebreëën 10:1). En dit blijkt, *ten eerste*, uit de voortdurende herhaling van en grote verscheidenheid aan deze offers, die zijn bedoeld om elkaar aan te vullen, en toch blijft er altijd iets over om steeds te worden aangevuld, en *ten tweede*, uit het duidelijke feit dat het in het algemeen ‘onmogelijk is, dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegneme’ (Hebreëën 10:4). Het is daarom duidelijk dat de levitische bedeling, die wordt gekenmerkt door onvolmaaktheid, zichzelf, zowel in de middelen die het aanwendde voor het wegnemen van zonde, als in de resultaten die het als gevolg van deze middelen verkreeg, bestempelde als slechts, zoals Johannes de Doper, een voorloper, de baanbreker en wegbereider, niet de toereikende, maar integendeel, ‘de aanleiding van een betere hoop’ (Hebreëën 7:19).

De Grote Verzoendag

Zoals verwacht werd deze zwakheid en nutteloosheid van het gebod het duidelijkst in de diensten van de dag waarop het Oude Testament dienst van vergeving en aanvaarding zagezegd de *climax* bereikte. Op de Grote Verzoendag deed de hogepriester *alleen* dienst, niet de gewone priesters, en dat niet in zijn gewone kleding, noch in die van het gewone priesterschap, maar in kleding speciaal voor die dag, die in het bijzonder reinheid uitdrukte. Ook de gelovigen verschenen in omstandigheden die verschilden van die bij andere gelegenheden, daar zij moesten vasten en hun zielen moesten verootmoedigen, de dag zelf was een ‘sabbat der sabbatten’, terwijl de belangrijkste diensten bestonden uit een reeks grote zoenoffers, uniek van karakter, doel en resultaat, zoals omschreven in deze woorden: ‘Zo zal hij het heilige heiligdom verzoenen, en de tent der samenkomst, en het altaar zal hij verzoenen, desgelijks voor de priesters, en voor al het volk der gemeente zal hij verzoening doen’ (Leviticus 16:33). Maar zelfs de noodzaak van zo’n Grote Verzoendag toonde, na de dagelijkse offers, de verscheidene feestoffers, en de persoonlijke en openbare zondoffers gedurende het gehele jaar, de ontoereikendheid van al die offers, terwijl de eigenlijke offers van de Grote Verzoendag slechts tijdelijk en voorlopig waren, ‘opgelegd tot de tijd van hervorming’. We wijzen hier speciaal op de mysterieuze verschijning van de zogenoemde zondebok, waarvan we, in het vervolg, een beschrijving zullen geven die afwijkt van die van voorgaande schrijvers.

De namen

De namen ‘Grote Verzoendag’, of in de Talmoed, die er een speciale verhandeling aan wijdt, eenvoudig ‘de dag’, (misschien ook in Hebreëën 7:27), en in Handelingen ‘de vasten’ (Handelingen 27:9), geven het hoofddoel voldoende aan. Het feest vond plaats op de tiende

dag van de zevende maand (*Tishri*), dat wil zeggen symbolisch, wanneer de geheiligde, of sabbat van de maanden juist zijn volkomenheid had bereikt. We moeten ook de positie van de dag met betrekking tot de andere feesten niet over het hoofd zien. De zevende of sabbatsmaand sloot de feestcyclus af, het Loofhuttenfeest op de 15e van die maand was het laatste van het jaar. Maar, zoals we reeds hebben vermeld, voor dat grote oogstfeest en feest van dankzegging moest Israël, als een natie, met God worden verzoend, want alleen een volk in vrede met God kon zich voor Hem verheugen in de zegening waarmee Hij het jaar had gekroond. En het belang van de Grote Verzoendag, als voorafgaand aan het Loofhuttenfeest, wordt nog treffender, als we ons herinneren hoe dat oogstfeest een voorafschaduw was van de uiteindelijke inzameling van alle volken. In verband met dit punt kan het ook goed zijn ons te herinneren dat het Jubeljaar altijd op de Grote Verzoendag werd uitgeroepen (Leviticus 25:9).

Het onderwijs uit de Schrift over deze dag

Als we de goddelijke instellingen met betrekking tot deze dag kort overzien (Leviticus 16, 23:26-32, Numeri 29:11), ontdekken we dat slechts op deze ene dag in het jaar de hogepriester het Heilige der Heiligen mocht binnengaan, en dan uitgedost in een speciaal wit kleed, dat hierin verschilde van dat van de gewone priesters, dat ook de gordel witwas, en niet in de tempelkleuren, terwijl het hoofddekseel dezelfde vorm had, maar niet van hetzelfde materiaal was als dat de hogepriester gewoonlijk droeg. Het eenvoudige wit van zijn kleding, ter onderscheiding van de gouden kleding die hij anders droeg, verwees naar het feit dat de hogepriester op die dag niet verscheen 'als de bruidegom van de heere', maar in zijn officiële hoedanigheid als drager van het symbool van die volmaakte reinheid die door de verzoening van die dag werd gezocht. Zo verwezen in de profetieën van Zacharia de verwijdering van Jozua's vuile klederen en het aandoen van wisselklederen symbolisch naar: 'Ik heb uw ongerechtigheid van u weggenomen' (Zacharia 3:3-4). Evenzo worden zij die het dichtst bij God staan omschreven als gekleed in het wit (zie Ezechiël 9:2 e.v., Daniël 10:5, 12:6). En omdat deze duidelijk de heilige klederen waren, moest de hogepriester 'zijn vlees met water baden, als hij ze zal aandoen' (Leviticus 16:4), dat wil zeggen, hij moest niet alleen zijn handen en voeten wassen, zoals voor gewone bedieningen, maar hij moest zijn gehele lichaam baden.

Numeri 29:7-11

Uit Numeri 29:7-11 blijkt dat de offers op de Grote Verzoendag in feite drievoudig van soort waren, 'het gedurig brandoffer', dat wil zeggen de dagelijkse morgen- en avondoffers, met hun spijs- en drankoffers, de feestoffers van de dag, bestaande uit een ram ten brandoffer (Leviticus 16:3) voor de hogepriester en het priesterschap, en voor het volk uit een jonge stier, een ram, en zeven eenjarige lammeren (met hun spijsoffers) ten brandoffer, en een geitenbokje ten zondoffer, en ten derde de belangrijkste, de speciale zoenoffers van die dag, die waren een jonge stier als een *zondoffer* voor de hogepriester, zijn huis, en de zonen van Aäron, en een ander zondoffer voor het volk, bestaande uit twee geiten, één ervan moest worden gedood en zijn bloed worden gesprenkeld, zoals bevolen, terwijl de andere moest worden weggezonden in de woestijn, terwijl hij 'al de ongerechtigheden der kinderen Israël's, en al hun overtredingen, naar al hun zonden' droeg, die 'daarop' waren beleden, en door de hogepriester op hem waren gelegd. Voordat we verder gaan, merken we het volgende op met betrekking tot de *volgorde van deze offers*, eerst, het gewone morgenoffer, vervolgens de zoenoffers voor de hogepriester, het priesterschap, en het volk (een jonge stier, en een van de twee geiten, de andere is de zogenoemde zondebok), dan de feestelijke brandoffers van de priesters en het volk (Numeri 29:7-11), tezamen met een ander zondoffer, en als laatste het gewone avondoffer, dit zijn totaal, zoals Maimonides opmerkt, vijftien offerdieren. Volgens de Joodse traditie werd het geheel van de diensten van die dag door de hogepriester zelf uitgevoerd,

natuurlijk met de hulp van anderen, waarvoor naar men zegt meer dan 500 priesters in dienst waren. Als de Grote Verzoendag op een sabbat viel, werden natuurlijk naast al deze offers ook nog de gewone sabbatoffers gebracht. Vanwege een principe dat hiervoor al is uitgelegd, kocht de hogepriester de offers die hij voor zichzelf en zijn huis bracht van zijn eigen geld, het priesterschap echter droeg bij om zo deel te hebben aan de offers, terwijl de publieke offers voor het gehele volk uit de tempelschatkist werden betaald. Alleen terwijl hij dienst deed in de aparte verzoeningsdiensten van die dag, droeg de hogepriester zijn linnen klederen, bij alle andere taken was hij getooid in zijn gouden gewaad. Dit vereiste een veelvuldig omkleden, en voor elke verandering baadde hij zijn gehele lichaam. Dit alles zal het best worden begrepen door een meer gedetailleerd verslag van de orde van dienst, zoals de Schrift en de traditie geven.

De taken van de hogepriester

Zeven dagen voor de Grote Verzoendag verliet de hogepriester zijn eigen huis in Jeruzalem, en nam hij zijn intrek in zijn kamers in de tempel. Er was voor hem een plaatsvervanger aangewezen, voor het geval hij zou sterven of levitisch ongeschikt voor zijn taken zou worden. De rabbijnse nauwgezetheid ging zo ver, dat hij tweemaal werd besprenkeld met de as van de rode vaars, op de 3e en de 7e dag van zijn afzondering, voor het geval hij, onwetend, was verontreinigd door een dood lichaam (Numeri 19:13).⁰ Gedurende die gehele week moest hij ook de verschillende priesterlijke rituelen uitoefenen, zoals de sprenkeling van het bloed, het branden van het reukwerk, het aansteken van de lamp, het offeren van het dagelijkse offer, etc. Want, zoals we reeds hebben opgemerkt, kwam elk deel van die dagelijkse taken op de hogepriester neer, en hij mocht geen enkele fout begaan. Enige oudsten van het Sanhedrin waren aangewezen om erop toe te zien, dat de hogepriester de dienst volkomen begreep, en de betekenis ervan kende, anders moesten zij hem erin onderwijzen. Op de avond van de Grote Verzoendag werden de verschillende offers voor hem geleid, zodat er niets meer onbekend zou zijn bij de diensten van de volgende dag. Tenslotte verplichtten zij hem door een plechtige eed niets in de rituelen van de dag te veranderen. Dit was hoofdzakelijk uit vrees voor de Sadduceese gedachte dat het reukwerk zou worden aangestoken *voordat de* hogepriester werkelijk het Heilige der Heiligen binnen zou gaan, terwijl de Farizeeën meenden dat dit alleen in het Heilige der Heiligen zelf moest worden gedaan." De avondmaaltijd van de hogepriester voor de grote dag moest karig zijn. Gedurende de gehele nacht moest hij de Heilige Schrift aanhoren en verklaren, of anders worden beziggehouden, zodat hij niet in slaap zou vallen. Te middernacht werd het lot geworpen voor het verwijderen van de as en het bereiden van het altaar, en om de Grote Verzoendag te onderscheiden van alle andere, werden er *vier* vuren op het grote brandofferaltair gemaakt, in plaats van de normale drie.

De morgendienst

De diensten van de dag begonnen bij het eerste morgenlicht. Het volk was reeds toegelaten tot het heiligdom. Zij waren zo attent op iets nieuws of op een verandering, dat de hogepriester slechts door een linnen doek van het publiek was gescheiden, wanneer hij, iedere keer voor dat hij zich verkleedde, baadde, niet op de gewone plaats van de priesters, maar op een plaats speciaal voor hem gereserveerd. Totaal verwisselde hij zijn klederen en waste hij zijn gehele lichaam die dag *vijf keer*,¹ en zijn handen en voeten *tien* keer. Als het eerste morgenlicht op de normale wijze werd bekendgemaakt, trok de hogepriester zijn gewone (leken) kleding uit, baadde zich, en trok zijn gouden gewaad aan, waste zijn handen en voeten, en begon de voornaamste delen van de gewone morgendienst uit te voeren. Volgens de traditie offerde hij onmiddellijk hierna bepaalde delen van het brandoffer voor die dag, te weten de jonge stier en de zeven lammeren, terwijl hij zijn eigen ram en die van het volk, evenals het zondoffer van een geitenbokje (Numeri 29:8-11) reserveerde totdat de speciale zoenoffers van die dag waren gebracht. Maar de tekst uit Leviticus 16:24 staat lijnrecht tegenover deze zienswijze, en laat

zien dat het *gehele* brandoffer en het feestelijke zondoffer werden gebracht wade verzoeningsdiensten. Als we de relatie tussen deze diensten en de offers in aanmerking nemen, zou dit in ieder geval te verwachten zijn, daar een brandoffer alleen acceptabel kon zijn *na*, niet *vóór*, verzoening.

Het zondoffer

De morgendienst eindigde, de hogepriester waste zijn handen en voeten, deed zijn gouden gewaad uit, baadde zich, deed zijn linnen kleed aan, waste weer zijn handen en voeten, en ging verder met het bijzondere deel van de dienst van die dag. De jonge stier voor zijn zondoffer stond tussen het tempelportaal en het altaar. Hij was neergezet in de richting van het zuiden, maar de hogepriester, die met zijn gezicht naar het oosten stond (zoals de gelovigen), draaide de kop van het offer naar het westen (dat is met het gezicht naar het heiligdom). Dan legde hij zijn beide handen op de kop van de stier, en beled als volgt: 'O Jahweh, ik heb ongerechtigheid gedaan, ik heb overtreden, ik heb gezondigd -ik en mijn huis. O, jahweh, ik smeeek U, bedek (verzoen, laat er verzoening zijn voor) de ongerechtigheden, de overtredingen, en de zonden die ik heb bedreven, overtreden en gezondigd voor U, ik en mijn huis, zelfs zoals het is geschreven in de wet van Mozes, Uw dienstknecht: 'Want op dien dag zal hij voor u verzoening doen, om u te reinigen, van al uw zonden zult gij voor het aangezicht van jahweh gereinigd worden.'

U zult hebben opgemerkt dat in deze plechtige belijdenis de naam jahweh driemaal voorkomt. Nog drie keer werd die uitgesproken in de belijdenis die de hogepriester deed over dezelfde stier voor het priesterschap, een zevende keer werd ze uitgesproken als hij het lot wierp voor welk van de bokken 'voor jahweh' was, en nog eens sprak hij ze drie keer uit in de belijdenis over de zogenoemde zondebok die de zonden van het volk droeg. Al deze *tien* keren sprak de hogepriester die naam jahweh uit, en als hij ze uitsprak, lieten degenen die dichtbij stonden zich met hun gezichten op de grond vallen, terwijl de menigte antwoordde: 'Gezegend zij de Naam, de heerlijkheid van Zijn koninkrijk is tol in der eeuwigheid'.-' Vroeger was het gebruikelijk de zogenaamde 'Onuitsprekelijke Naam' duidelijk uit te spreken, maar later, toen sommigen probeerden er gebruik van te maken voor magische doeleinden, werd ze uitgesproken met ingehouden adem, en, zoals iemand verhaalt'' die tussen de priesters in de tempel stond en die ingespannen luisterde om de mysterieuze naam op te vangen, ging ze verloren te midden van het geluid van de instrumenten van de priesters, als zij de zegeningen van het volk begeleidden.

Het kiezen van de zondebok

Het eerste deel van de verzoeningsdienst, die voor het priesterschap, had vlakbij het Heilige plaatsgevonden, lussen het portaal en het altaar. Het volgende werd dichtbij het aanbeddende volk uitgevoerd. In het oostelijke deel van het voorhof van de priesters, dat wil zeggen dichtbij de gelovigen, en aan de noordzijde ervan, stond een urn, genaamd *Calpi*, waarin twee loten zaten van dezelfde vorm, maat en hetzelfde materiaal, in de tweede tempel waren zij van goud, de ene droeg de inscriptie 'la-Jahweh', voor Jahweh, de andere 'la-Azazel', voor Azazel, we laten de uitdrukking nu onvertaald (Leviticus 16:8, 10, 26, in de Statenvertaling vertaald met 'weggaande bok'). Deze twee bokken stonden met hun achterkant naar het volk en met hun kop in de richting van het heiligdom (westwaarts). De hogepriester stond met zijn gezicht naar het volk, terwijl hij tussen zijn plaatsvervanger (aan zijn rechterhand), en het hoofd van de klasse die dienst deed (aan zijn linkerhand) stond. Hij schudde de urn, stak zijn beide handen erin, en trok tegelijkertijd de twee loten, terwijl hij er op iedere bok één neerlegde. Het werd door het volk als een goed voorteken beschouwd, als het lot in de rechterhand voor Jahweh was. De twee geiten moesten echter helemaal gelijk zijn, van uiterlijk, grootte, en waarde, inderdaad werd er zo'n ernstige poging gedaan om uit te dragen dat deze twee deel uitmaakten van een en hetzelfde offer, dat het was geregeld, dat zij, indien mogelijk,

tegelijkertijd zouden worden gekocht. Het belang van deze opvatting zal later worden uitgelegd.

De bok aan het volk getoond

Het lot had elk van de twee bokken aangewezen, de hogepriester bond een tongvormig stuk scharlaken stof aan de hoorn van de bok voor Azazel, de zogenoemde zondebok, en een ander stuk rond de keel van de bok voor Jahweh, die moest worden geslacht. De bok die moest worden weggezonden, werd nu omgekeerd naar het volk toe, en stond met zijn kop naar hen toe, en wachtte als het ware tot hun zonden op hem zouden worden gelegd, en hij die weg zou dragen 'in een afgezonderd land'. Ongetwijfeld kan er geen kenmerkender type van Christus worden voorgesteld, toen Hij naar buiten werd geleid door Pilatus en voor het volk stond, vlak voordat Hij zou worden weggeleid, terwijl Hij de ongerechtigheid van het volk droeg. En, om nog iets aan de betekenis van de rite toe te voegen, volgens de traditie werd het scharlaken merkteken dat de zondebok had gedragen na de volkomen acceptatie van het offer wit, om zo de genadige belofte van God in Jesaja 1:18 te symboliseren, maar het voegt toe dat dit wonder niet plaatsvond gedurende veertig jaar voor de verwoesting van de tempel!

De belijdenis van zonde en het offer

Met deze voorstelling van de zondebok aan het volk begon het derde en plechtigste deel van de verzoeningsdiensten van die dag. De hogepriester keerde nog een keer terug naar het heiligdom, en legde voor de tweede keer zijn handen op de stier, die nog steeds tussen het portaal en het altaar stond, om over hem, niet zoals tevoren de zonden van zichzelf en zijn huis, maar ook die van het priesterschap te belijden. De formule die werd gebruikt was precies dezelfde als die ervoor, met toevoeging van de woorden: 'het zaad van Aäron, Uw heilig volk', zowel in de belijdenis als in de smeekbede voor verzoening. Dan doodde de hogepriester de stier, ving zijn bloed op in een vat, en gaf het aan een dienaar om het in beweging te houden, zodat het niet zou stollen. Terwijl hij naar het brandofferaltaar ging, vulde hij vervolgens het wierookvat met brandende kolen, en dan legde hij een handjevol reukwerk in de schaal die daarvoor bestemd was. Gewoonlijk moest alles wat in werkelijke dienst aan God werd gebracht in de rechterhand worden gedragen, vandaar het reukwerk in de rechter- en het wierookvat in de linkerhand. Maar bij deze gelegenheid mocht de hogepriester de normale volgorde omdraaien, daar het wierookvat voor de Grote Verzoendag groter en zwaarder was dan gewoonlijk. Alle ogen keken gespannen in de richting van het heiligdom, terwijl de figuur van de in het wit geklede hogepriester langzaam met het wierookvat en het reukwerk in het Heilige verdween. Hierna kon verder niets meer van zijn bewegingen worden gezien.

Het verzoendeksel

Het gordijn van het Heilige der Heiligen was teruggeslagen, en de hogepriester stond alleen en afgescheiden van geheel het volk in de ontzagwekkende schemering van het Allerheiligste, dat alleen werd verlicht door de rode gloed van de kolen in het wierookvat. In de eerste tempel stond daar de ark van God met het verzoendeksel dat deze overschaduwde, erboven was de zichtbare aanwezigheid van God in de wolk van de *Shechina*, en aan de andere zijde de uitgespreide vleugels van de cherubs, en de hogepriester zette dan het wierookvat tussen de stangen van de ark. Maar in de tempel van Herodes was er geen ark en ook geen *Shechina*, hij was helemaal leeg, en de hogepriester zette zijn wierookvat op een grote steen, de 'hoeksteen' genoemd." Nu leegde hij heel voorzichtig het reukwerk in zijn hand, en gooide het op de kolen in het wierookvat, zo ver mogelijk van hemzelf af, en zo wachtte hij totdat de rook het Heilige der Heiligen had gevuld. Dan trok hij zich terug en bad buiten het voorhangsel het volgende gebed: 'Moge het U behagen, o Heere onze God, en de God van onze vaders, dat er niet op deze dag en ook niet gedurende het jaar enige gevangenschap over ons komt. laat dit tot een

plaats zijn waar de wet wordt ontwikkeld. Moge hel U behagen, o Heere onze God, en de God van onze vaders, dal ons geen armoede zal overkomen. niet op deze dag en ook niet gedurende het jaar, laat het te danken zijn aan de vrijgevigheid van onze barmhartige daden. Moge hel U behagen, o Heere onze God, en de God van onze vaders, dat dit jaar een jaar mag zijn van voordeel, van volheid, van gemeenschap en handel, een jaar mei een overvloed aan regen, aan zonneschijn, en aan dauw, één waarin Uw volk Israël geen hulp van een ander zal nodig hebben. En luister niet naar de gebeden van hen die op het punt staan op reis te gaan, En wat betreft Uw volk Israël, laat geen vijand zich tegen hen opheffen. Moge het U behagen, o Heere onze God, en de God van onze vaders, dat de huizen van de mannen van Aäron niet hun graven worden.”

De sprenkeling van het bloed

Terwijl het reukwerk in het Heilige der Heiligen werd geofferd, trok het volk zich terug uit de nabijheid ervan, en aanbad in stilte. Tenslotte zag het volk de hogepriester uit het heiligdom te voorschijn komen, en wisten zij dal de dienst aanvaard was. Snel nam hij van de dienaar, die het in beweging had gehouden, het bloed van de stier. Nog eens ging hij het Heilige der Heiligen binnen, en sprenkelde met zijn vinger eenmaal omhoog, in de richting van het verzoendeksel, en zeven keer naar beneden, terwijl hij zo telde: ‘Eenmaal’ (omhoog), ‘eenmaal en eenmaal’ (naar beneden), ‘eenmaal en tweemaal’ en zo verder tot ‘eenmaal en zeven maal’, terwijl hij altijd het woord 'eenmaal' herhaalde, dat verwees naar de omhooggaande sprenkeling, om zo elke fout te voorkomen. Als de hogepriester dan uit het Heilige der Heiligen kwam, zette hij de schaal met liet bloed voor het voorhangsel. Dan doodde hij de bok die apart was gezet voor Jahweh, en ging hij het Heilige der Heiligen voor een derde keer binnen, en sprenkelde liet bloed zoals de vorige keer, eenmaal omhoog en zeven keer naar beneden, en weer zette hij de schaal met het bloed van de bok op een tweede gouden standaard voor het voorhangsel. Dan nam hij de schaal met het bloed van de stier, en sprenkelde dit vervolgens eenmaal omhoog en zeven keer naar beneden in de richting van het voorhangsel, buiten het Heilige der Heiligen, en dan deed hij hetzelfde met het bloed van de bok. Uiteindelijk goot hij het bloed van de stier in de schaal met het bloed van de bok, en liet mengsel van de twee in die waarin het bloed van de stier had gezeten, om zo de twee grondig te vermengen. Hij besprenkelde elk van de hoornen van het reukofferaltaar, en maakte dan een schone plaats op het altaar, waarna hij de bovenkant van het reukofferaltaar zeven keer besprenkelde. Zo had hij het verzoen-bloed drieënveertig keer gesprenkeld, terwijl hij ervoor zorgde dat zijn eigen kleed nooit zou worden bevlekt met het met zonde beladen bloed. Wat van het bloed was overgebleven goot de hogepriester uit aan de westzijde van de voet van het brandoffer-altaar.

De reiniging voltooid

Door deze verzoeningsbesprengingen had de hogepriester het heiligdom in al zijn delen gereinigd van de verontreiniging van het priesterschap en van de gelovigen. Het Heilige der Heiligen, het voorhangsel, het Heilige, het reukofferaltaar, en het brand-offeraltaar waren nu rein voor zover het het priesterschap en het volk betrof, en in hun relatie tot het heiligdom waren zowel priesters als gelovigen verzoend. In zoverre de wet die kon geven, was er nu weer vrije toegang voor een ieder, of om het anders te zeggen, de voortzetting van typische offergemeenschap met God was nog eens hersteld en in veiligheid gebracht. Waren deze diensten er niet geweest, dan zou het voor de priesters en het volk onmogelijk zijn geworden om offers te brengen, en om zo vergeving van zonden te ontvangen, of gemeenschap met God te hebben. Maar de gewetens waren niet vrij van een gevoel van persoonlijke schuld en zonde. Dat moest nog worden gedaan door de zondebok. Dit alles blijkt duidelijk uit het onderscheid dat in Leviticus 16:33 wordt gemaakt: ‘Zo zal hij het heilige heiligdom verzoenen, en de tent

der samenkomst, en het altaar zal hij verzoenen, desgelijks voor de priesters, en voor al het volk der gemeente zal hij verzoening doen.'

De zondebok

Tot nu toe waren de diensten zeer plechtig geweest, de gelovigen zouden voornamelijk met ontzag denken aan de hogepriester die in de onmiddellijke nabijheid van God was geweest, daar levend vandaan kwam, en door het bloed voor hen de voortzetting van de oudtestamentische voorrechten, van offers en van toegang tot God daardoor, had veiliggesteld. Wat nu plaatsvond, ging hen zo mogelijk nog meer aan. Hun eigen persoonlijke schuld en zonden zouden nu van hen verwijderd worden, en dat door een symbolische rite, die tegelijkertijd de meest mysterieuze en betekenisvolle was. Al die tijd had de zondebok, met de 'scharlaken tong', die wees op de schuld die hij moest dragen, daar gestaan met zijn kop naar het oosten gericht, tegenover het volk, en hij wachtte op de verschrikkelijke last die hij moest wegdragen 'in een afgezonderd land'. Terwijl de hogepriester zijn beide handen op de kop van deze bok legde, beled hij nu en smeekte: 'O jahweh, zij hebben ongerechtigheid bedreven, zij hebben overtreden, zij hebben gezondigd-Uw volk, het huis van Israël. O, dan, jahweh, bedek (verzoen), ik smeed U, hun ongerechtigheden, hun overtredingen, en hun zonden die zij goddeloos hebben bedreven, overtreden en gezondigd voor U, Uw volk, het huis van Israël. Zoals het is geschreven in de wet van Mozes, Uw dienstknecht: 'Want op dien dag zal hij voor u verzoening doen, om u te reinigen, van al uw zonden zult gij voor het aangezicht van jahweh gereinigd worden.' En terwijl de geknielde menigte de naam van de Heere aanbad, draaide de hogepriester zijn gezicht naar hen toe als hij de laatste woorden uitsprak: '*Gijlieden zult worden gereinigd!*' alsof hij over hen de verwijdering en vergeving van zonden afkondigde.

De bok werd de woestijn ingestuurd

Dan zou men getuige zijn van een vreemde handeling. De priesters leidden de met zonden beladen bok weg door de zuilengang van Salomo en, volgens de traditie, dooide oostelijke poort, die uitkwam op de Olijfberg. Hier overspande een gewelfde brug de tussenliggende vallei, en daarover brachten zij de bok naar de Olijfberg, waar één persoon, speciaal daartoe aangewezen, hem onder zijn hoede nam. De traditie eist dat hij een vreemdeling zou zijn, geen Israëliet, wat het type van Hem, Die door Israël aan de heidenen werd overgeleverd, nog treffender maakte. De Bijbel zegt ons niet meer over de bestemming van de bok die al de ongerechtigheden van de kinderen Israël's op zich droeg, dan dat zij 'hen door de hand eens mans, die voorhanden is, naar de woestijn zullen uitlaten', en dat 'hij dien bok in de woestijn zal uitlaten' (Leviticus 16:22). Maar de traditie voegt deze informatie toe. De afstand tussen Jeruzalem en het begin van de woestijn is berekend op negentig *sladien*, en maakte precies tien pauzes noodzakelijk, elk een halve sabbatsreize vanaf de andere. Aan het einde van elk van deze afstanden was een station, bezet door een of meer personen, aangewezen voor dit doel, die de man die de bok leidde verfrissing aanboden, en hem dan naar het volgende station vergezelden. Door deze regeling was men er zeker van dat enige vertrouwde personen de bok op zijn hele reis begeleidden, en toch liep geen van hen meer dan een sabbatsreize, dus een halve heen en een halve terug. Tenslotte bereikten zij de rand van de woestijn. Hier stopten zij, en keken in de verte, terwijl de man de bok verder leidde, de helft van de 'scharlaken tong' afscheurde, en dat op een uitstekende rots stak, dan, leidde hij het dier achteruit en duwde hem over de uitstekende rand van de rots. Dan was er een pauze, en de man, nu verontreinigd door het contact met de zonde-drager, keerde terug naar de laatste van de tien stations, waar hij de rest van de dag en de nacht doorbracht. Maar de aankomst van de bok in de woestijn was onmiddellijk. door het wapperen van vlaggen, doorgeseind van station naar station, totdat het een paar minuten na de gebeurtenis in de tempel bekend was, en er van oor tot oor werd

gefluisterd, dat ‘de bok al hun ongerechtigheden op zich had weggedragen in een afgezonderd land’.

De betekenis van de rite

Wat was dan de betekenis van de rite waarvan zulke gewichtige zaken afhingen? Alles eromheen lijkt vreemd en mysterieus, het lot dat de bok voor de Heere aanwees, en die voor Azazel, het feit, dat het, hoewel dit offer het voornaamste van alle zondoffers was, niet werd geofferd noch het bloed ervan in de tempel werd gesprenkeld, en het feit dat het werkelijk slechts een deel van een offer was—de twee bokken samen vormden één offer, een ervan werd gedood en de andere ‘uitgelaten’. Er is geen ander analoog geval uitgezonderd bij de reiniging van een melaatse, wanneer één vogel werd gedood en de andere in dat bloed werd gedoopt en vrijgelaten. Zo kwamen deze twee offers overeen, de ene in de verwijdering van wat symbolisch, inwonende zonde vertegenwoordigde, de andere in het vertegenwoordigen van opgelopen schuld—in het vereisen van twee dieren, waarvan de ene werd gedood en de andere ‘uitgelaten’. Het is hier niet de plaats om de verschillende zienswijzen die het belang van de zondebok in overweging nemen, te bediscussiëren. Maar het is vernietigend voor alle interpretaties, dat de zonden van het volk niet werden beleden op de bok die werd gedood, maar op die welke ‘naar de woestijn werd uitgelaten’, en dat het deze bok was, niet de andere, die ‘op zich alle ongerechtigheden droeg’ van het volk. Voor zover het het geweten betrof, was deze bok hel echte en het enige zondoffer ‘voor al de ongerechtigheden der kinderen Israëls, en al hun overtredingen, naar al hun zonden’, want daarop legde de hogepriester de zonden van het volk, nadat hij door het bloed van de stier en de andere bok ‘geëindigd had van het heilige, en de tent der samenkomst, en het altaar te verzoenen’ (Leviticus 16:20). Het bloed dat was gesprenkeld had dit bewerkstelligd, maar het had niet meer gedaan, en het kon niet meer doen, want het ‘kon degene, die den dienst pleegde, niet heiligen naar het geweten’ (Hebreeën 9:9). De symbolische vertegenwoordiging van *deze* reiniging lag in de levende bok, die, beladen met de beleden zonden van het volk, ze wegdroeg naar de woestijn in ‘een afgezonderd land’. Hoewel de beleden schuld van het volk was verwijderd op de kop van de bok, als de symbolische plaatsvervanger, was toch de zonde niet werkelijk tenietgedaan, aangezien de bok niet werd gedood, alleen ver weggezonden, alleen weggedaan van het volk, en opzij gezet totdat Christus kwam, niet alleen om de zondelast op Zich te nemen, maar om *die teniet te doen en uit te delgen.*”

Het onderwijs uit de Schrift

Als we het zo bekijken, wordt niet alleen de tekst van Leviticus 16, maar ook de taal van Hebreeën 9 en 10, die hoofdzakelijk naar de Grote Verzoendag verwijst, duidelijk. Het bloed, zowel van de stier als van de bok, dat de hogepriester ‘eenmaal des jaars’ binnen het heilige voorhangsel bracht, was ‘geofferd voor zich zelve (inclusief het priesterschap) en voor des volks misdaden (of liever onwetendheden)’. In de taal van Leviticus 16:20 kwam dit overeen met ‘het heilige, en de tent der samenkomst, en het altaar’, dat wil zeggen, zoals reeds is uitgelegd, dat het aan de kant van priesters en volk mogelijk was de offerdienst voort te zetten. Maar deze levende zondebok, ‘uitgelaten’ in de woestijn, waarop, in de diepgaande woorden van Leviticus 16:21, de hogepriester ‘a(de ongerechtigheden der kinderen Israëls, en *al* hun overtredingen, naar *al* hun zonden’ had beleden en had gelegd, betekende iets geheel anders. Het betekende de inherente ‘zwakheid en nutteloosheid van het gebod’, het betekende, dat ‘de wet geen ding volmaakt, maar de aanleiding van een betere hoop was’, dat in de genade van hei verbond van God zonde en schuld inderdaad van het volk werden verwijderd, dat zij werden bedekt, en in die zin verzoend, of liever dat zij beide werden bedekt en verwijderd, maar dat zij niet echt werden *weggenomen en vernietigd* totdat Christus kwam, dat zij alleen werden weggedragen in een afgezonderd land, totdat Hij ze teniet zou doen door Zijn eigen bloed. Dat de regeling die het Oude Testament had getroffen slechts voorbereidend

en tijdelijk was, tot de 'tijd der verbetering', en vandaar dat echte en ware vergeving van zonden, en daarmee gepaard gaande de geest van aanneming, alleen kon worden verkregen na de dood en opstanding van 'het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt'. Zo was het in de volste zin waar van de vaders, dat 'deze allen...de belofte niet verkregen hebben: Alzo God wat beters over ons voorzien had, opdat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden'. Want 'de wet hebbende een schaduw der toekomstige goederen' kon niet 'heiligen degenen, die daar toegaan', en ook was het onmogelijk 'dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegneme'. De levende bok uitlaten was ieder jaar een verwijdering van zonden die toch nooit werkelijk werden verwijderd in de zin van tenietgedaan worden, alleen werden ze bewaard en, als het ware, gereserveerd totdat Hij kwam 'Welken God voorgesteld heeft tot een verzoening...door de vergeving der zonden, die te voren geschied zijn onder de verdraagzaamheid Gods' (Romeinen 3:25). 'En daarom is Hij de Middelaar des nieuwen testaments, opdat, de dood daartussen gekomen zijnde, tot verzoening der overtredingen, die onder het eerste testament waren, degenen, die geroepen zijn, de belofenis der eeuwige erve ontvangen zouden' (Hebreeën 9:15).

We gaan hier niet verder op in. Indien dit eenmaal is begrepen, zullen vele passages zich herhalen die duidelijk maken hoe de oudtestamentische verwijdering van zonden in de wet zelf werd getoond compleet te zijn voor zover het individu betreft, maar niet werkelijk en met betrekking tot God, totdat Hij kwam op Wie deze typen als de werkelijkheid wezen, en Wie 'nu eenmaal in de voleinding der eeuwen is geopenbaard. om de zonde te niet te doen, door Zijns zelfs offerande' (Hebreeën 9:26). En zo bewezen de typen zelf hun eigen onvolkomenheid en ontoereikendheid, en toonden dat zij slechts 'een schaduw der toekomstige goederen, niet het beeld zelf der zaken' waren (Hebreeën 10:1). Hiermee zijn ook de termen in overeenstemming waarmee in het Oude Testament verzoening wordt aangegeven als een 'bedekking' door een plaatsvervanger, en het verzoendeksel als 'de plaats van bedekking'.

De term 'la-Azazel'

Hierna is het van relatief ondergeschikt belang de vraag naar de betekenis van de term 'la-Azazel' (Leviticus 16:8, 10, 26) te bespreken, voor zover dat hier mogelijk is. Zowel de interpretatie dat het een benaming voor de bok zelf is (zoals in onze Statenvertaling 'weggaanden bok'), als de uitleg die het laat verwijzen naar een bepaalde locatie in de woestijn, zijn op vele gronden totaal onhoudbaar. Twee andere meningen blijven over, één die *Azazel* beschouwt als een persoon, het zou als naam dienen voor *Satan*, terwijl de andere de term zou vertalen met 'volkomen verwijdering'. De onoverkomelijke moeilijkheden in verband met de eerste van deze meningen liggen aan de oppervlakte. In verband met de tweede, zou kunnen worden gezegd dat zij niet alleen de Hebreeuwse grammatica geweld aandoet, maar ook inhoudt, dat de bok die voor volkomen verwijdering bestemd was, zelfs niet moest worden geofferd, maar feitelijk moest worden losgelaten. Bovendien, wat kon in dat geval de bedoeling zijn van de eerste bok die was gedood, en wiens bloed in het Heilige der Heiligen werd gesprekeld? We kunnen hier tegelijkertijd stellen, dat de latere Joodse praktijk van het duwen van de bok over een steile rotswand ongetwijfeld een *vernieuwing-was*, die op generlei wijze door de wet van Mozes was verordend, en zelfs niet was geïntroduceerd ten tijde van de vertaling van de Septuaginta, zoals de vertaling van Leviticus 16:26 toont. De *wet* bepaalde eenvoudig dat de bok, wanneer die in het afgezonderde land was aangekomen, moest worden vrijgelaten, en de Joodse instelling van het over de rand van de rots duwen is duidelijk kenmerkend voor de rabbijnse verdraaiing van het geestelijke type. Het woord *Azazel*, dat alleen voorkomt in Leviticus 16, is met algemene instemming afgeleid van een wortel die betekent 'geheel opzij zetten', of 'geheel weggaan'. Of we daarom 'la-Azazel' vertalen met 'voor hem die geheel opzij is gezet', dat wil zeggen de zonde-dragende

Christus, of 'voor de geheel afgescheidene', of 'de geheel opzij of weggezette', de waarheid is steeds dezelfde, als verwijzing naar de tijdelijke en voorlopige verwijdering van zonde door de bok die werd uitgelaten in 'een afgezonderd land', naar de uiteindelijke, werkelijke en volkomen verwijdering van zonde door de Heere Jezus Christus, zoals we het lezen in Jesaja 53:6: 'de Heere heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen'.

De kadavers werden buiten de stad verbrand

Terwijl de zondebok in de woestijn werd geleid, ging de hogepriester verder met hei in stukken snijden van de stier en de bok met wier bloed hij tevoren verzoening had gedaan, deed de ingewanden in een vat, dat hij toevertrouwde aan een dienaar,[^] en zond de kadavers weg om buiten de stad te worden verbrand, op de plaats waar gewoonlijk de as van de tempel werd bewaard. Dan ging, volgens de traditie, de hogepriester, nog steeds gekleed in zijn linnen gewaad, het voorhof van de vrouwen in, en las de passages uit de Schrift die betrekking hadden op de Grote Verzoendag, te weten Leviticus 16, 23:27-32, ook zegde hij uit het hoofd [^]Numeri 29:7-11 op. Dit lezen uit de Schriften ging gepaard met een reeks gebeden. De meest interessante van deze smeekbeden kan zo worden samengevat:, Belijdenis van zonde met gebed om vergeving, afsluitend met de woorden: *'Lof zij aan U, o Heere, Die in Uw genade de zonden van Uw volk Israël vergeeft'*, gebed voor de bestendigheid van de tempel, en dat de goddelijke Majesteit erin zou mogen schijnen, afsluitend met, *'Lof zij aan U, o Heere, Die Sion bewoont'*, gebed voor de vestiging en veiligheid van Israël, en de voortzetting van een koning onder hen, afsluitend, *'U zij dank, o Heere, Die Israël hebt gekozen '*, gebed voor het priesterschap, dat al hun doen, maar vooral hun gewijde diensten, aanvaardbaar voor God zouden zijn, en Hij hen genadig zou zijn, afsluitend met, *'U zij dank, i> Heere, Die het priesterschap geheiligd hebt'*, en, tot slot (in de woorden van Maimonides), gebeden, smeekbeden, gezangen, en verzoeken voor de hogepriester zelf, afsluitend met de woorden: *'Help, o Heere, Uw volk Israël, want Uw volk heeft hulp nodig, U zij dank, o Heere, Die gebed verhoort'*

De hogepriester in gouden kleding

Na deze gebeden waste de hogepriester zijn handen en voeten, deed hij zijn linnen kleding uit, en trok zijn gouden kledij aan, en waste nog eens handen en voeten voordat hij verder ging met de volgende dienst. Hij verscheen nu weer voor het volk uit de bruidskamer als gezalfde van de Heere in de gouden kleding. Voordat hij de feestelijke brandoffers van die dag offerde, offerde hij een geitenbok ten zondoffer (Numeri 29:16), mogelijk met speciale verwijzing naar deze feestelijke diensten, die, zoals alle andere, verzoenend bloed vereisten voor hun aanvaarding. Het vlees van dit zondoffer werd 's avonds door de priesters in het heiligdom gegeten. Vervolgens offerde hij de brandoffers voor het volk en dat voor zichzelf, en tot besluit verbrandde hij de ingewanden van de zoenoffers, het bloed daarvan was tevoren in het Heilige der Heiligen besprenkeld. Hiermee eindigden, strikt genomen, de diensten van die dag. Maar de hogepriester moest dan nog het gewone avondoffer offeren, waarna hij zijn handen en zijn voeten waste, nog eens zijn gouden kleding uittrok en zijn linnen kleding aandeed, en weer zijn handen en voeten waste. Dit gebeurde voordat hij het Heiligen der Heiligen voor een vierde keer binnenging op die dag (Hebreeën 9:7), om daarvandaan het wierookvat en de reukwerkschaal te halen die hij daar had gelaten. Na zijn terugkeer waste hij nog eens handen en voeten, deed zijn linnen kleding uit, die nooit weer mochten worden gebruikt, trok zijn gouden kleding aan, waste handen en voeten, brandde het avondreukwerk op het gouden altaar, stak de lampen op de kandelaar aan, waste zijn handen en voeten, trok zijn gewone kleren aan, en werd door het volk in optocht begeleid naar zijn eigen huis in Jeruzalem. De avond sloot af met een feest.

De Mishna

Indien dit einde van de Grote Verzoendag ongerijmd lijkt, vermeldt de *Mishna* nog iets veel vreemder in verband met de dag zelf. Er wordt gezegd dat op de middag van de 15e Ab, wanneer de verzameling van hout voor het heiligdom was voltooid, en op die van de Grote Verzoendag, de meisjes van Jeruzalem in witte klederen, speciaal aan hen uitgeleend voor dat doel, zodat rijk en arm gelijk zouden zijn, vertrokken naar de wijngaarden dichtbij de stad, waar zij dansten en zongen. Het volgende fragment van een van hun liederen is bewaard gebleven:

Vrolijk in een cirkel, zie je de Hebreeuwse meisjes,

Uit hen moeten onze gelukkige jongens hun partners kiezen. Denk eraan! Schoonheid moet snel zijn charme verliezen -En probeer een eerlijk meisje te winnen.

Als sier vervaagt en schoonheid vermindert, Dan zal zij die de Heere vreest lof ontvangen,

God zegent het werk van haar handen, en in de poorten zal men zeggen: 'Haar werken volgen haar'.

De Grote Verzoendag in de hedendaagse synagoge

We zullen hier geen poging ondernemen om te beschrijven wat de hedendaagse synagoge van de Grote Verzoendag heeft gemaakt, en ook niet hoe ze die gelegenheid viert, voornamelijk met het oog op hun sombere gedachten, dat op die dag uiteindelijk over het lot van de mens in het komende jaar, zo niet over zijn dood of leven, wordt beschikt. Maar zelfs de *Mishna* bevat reeds dergelijke verwarrende gedachten over hoe de dag moest worden gehouden, en wat mocht worden verwacht van de juiste viering. Streng rust en streng vasten zijn verplicht van zonsopgang op de ene dag tot de verschijning van de eerste sterren op de volgende. Er mag geen voedsel noch drank van enig soort worden aangeraakt, men mag zich zelfs niet wassen, en ook niet zalven, noch zijn sandalen aandoen. De enige uitzondering die wordt gemaakt is ten gunste van de zieken en de kinderen, die slechts verplicht zijn tot het volledige vasten als de meisjes twaalf jaar en één dag zijn, en de jongens dertien jaar en één dag, alhoewel het wordt aanbevolen hen er vroeger in te oefenen. In ruil voor al deze kwelling mag Israël verwachten dat de *dood samen met de Grote Verzoendag* uiteindelijk alle zonden teniet zal doen! Dat is alles, de Grote Verzoendag en onze eigen dood! Dat is Israël's hoogste hoop op verzoening! Het is onuitsprekelijk verdrietig dit onderwerp verder te volgen in de details van rabbijnse vindingrijkheid, hoeveel de Grote Verzoendag precies voor de mens zal doen, welk deel van zijn zonden deze zal kwijtschelden, en wat alleen wordt opgeschort, hoeveel wordt overgelaten voor latere kastijding, en hoeveel voor uiteindelijke vernietiging bij de dood. De wet kent niets van zulke armzalige, onbeduidende, onjuiste voorstellingen van de vrije genade van God. In de zoenoffers van de Grote Verzoendag wordt elk soort overtreding, schuld en zonde weggedaan van het volk van God. Toch jaarlijks opnieuw, en iedere keer slechts voorlopig, niet werkelijk en definitief, totdat de genadige belofte (Jeremia 31:34) zou worden vervuld: 'Ik zal hun ongerechtigheid vergeven, en hunner zonden niet meer gedenken'. Dienovereenkomstig is het erg opvallend, dat in de profetische, of het kan zijn symbolische, beschrijving van de tempel van EZECHIËL (Ezechiel 40-46) de Grote Verzoendag in het geheel niet wordt vermeld, want Christus is gekomen 'de Hogepriester der toekomstige goederen', en 'eenmaal ingegaan in het heiligdom', 'om de zonde te niet te doen, door Zijns zelfs offerande' (Hebreeën 9:11-12,26).

Hoofdstuk 17

Post-mozaische feesten

‘En het was het feest der vernieuwing des tempels te Jeruzalem, en het was winter. En Jezus wandelde in den tempel, in het voorhof van Salomo.’

Johannes 10:22-23

Post-mozaische feesten

Naast de feesten die in de wet van Mozes worden vermeld, werden er ten tijde van onze Heere Jezus ook nog andere feesten gevierd, om op die manier de herinnering aan grote nationale uitreddingen of grote nationale rampen levend te houden. De eerstgenoemde waren volksfeesten, de laatste publieke vasten. Alhoewel de meeste ervan, zo niet alle, in de canonieke geschriften worden vermeld, is het toch uiterst moeilijk om een beeld te vormen van hoe ze in de *tempel-werden* gevierd. Veel van de gewoonten zoals beschreven in Joodse geschriften, of die tegenwoordig in gebruik zijn, dateren van een veel later tijdstip dan de tempeltijden, of ze hebben veel meer betrekking op de feestelijke vieringen in de verschillende synagogen van het land dan op die in het centrale heiligdom. En de reden hiervan is duidelijk. Hoewel degenen die voldoende tijd hadden het fijn zouden vinden met elk feest naar Jeruzalem te gaan, zou toch de overgrote meerderheid van het volk uiteraard samenkomen in de synagogen van hun steden en dorpen, uitgezonderd op de grote feesten. Bovendien waren deze post-mozaische feesten en vasten eerder *nationaal* dan typisch, zij herdachten een gebeurtenis uit het verleden in plaats van dat zij vooruit wezen naar een groot en zeer belangrijk feit dat nog moest worden verwerkelijkt. Tenslotte, omdat ze van latere oorsprong waren, en inderdaad menselijke, en geen goddelijke, instellingen waren, durfden de autoriteiten in Jeruzalem geen speciale rituelen en offers voor te schrijven, die, zoals we hebben gezien, de essentie van de tempelaanbedding vormden.

Als we deze verschillende feesten en vasten naar volgorde van hun instelling en belangrijkheid schikken, hebben we:

Het Poerimfeest

Dat wil zeggen 'het feest van de loten', of het 'Feest van Esther', in 2 Makk. 15:36 wordt het ook 'de dag van *Mordechai* genoemd, die werd gevierd ter herinnering aan de bewaring van de Joodse natie ten tijde van Esther. De naam ' *Poerim* is afgeleid van het lot dat Haman wierp in verband met zijn slechte verlangen (Esther 3:7, 9:24). Het was door Mordechai voorgesteld om de gedenkdag van deze grote bevrijding op de 14e en 15e Adar (ongeveer het begin van maart) vast te leggen, en dit was algemeen aanvaard door de Joden van zijn tijd (Esther 9:17-24). Niettemin vormde, volgens de Jeruzalemse Talmoed, de algemene invoering na de terugkeer uit Babylon een onderwerp van diepe twijfel en overleg onder de vijfentachtig oudsten, een aantal dat, volgens de traditie, meer dan dertig profeten bevatte.' Zelfs dit toont dat het *Poerim* nooit meer was dan een volksfeest. Als zodanig werd het gevierd met grote vrolijkheid en vreugde, vrienden en relaties waren gewoon elkaar geschenken te zenden. Er bestaat weinig twijfel over dat dit het 'feest der Joden' was, waarvoor Jezus 'opging naar Jeruzalem' (Johannes 5:1), toen Hij de zieke man genas bij het badwater Bethesda. Want er kon geen ander feest in de tijd tussen december (Johannes 4:35) en het Pascha (Johannes 6:4) liggen, uitgezonderd dat van de vernieuwing des tempels, en dat wordt speciaal als zodanig genoemd (Johannes 10:22), en niet eenvoudig als 'een feest van de Joden'.

Ceremonies van het feest

Zover we kunnen nagaan, begon de religieuze viering van het *Poerim* met een *vasten* -'het vasten van Esther', op de 13e Adar. Maar als het *Poerim* op een vrijdag of sabbat viel, werd het vasten verplaatst naar de voorafgaande *donderdag*, daar het niet geoorloofd was te vasten op een sabbat of de dag eraan voorafgaand. Maar toch waren daar later discussies betreffende dit vasten tussen de Joden in Israël en de veel grotere en meer invloedrijke gemeenschap die nog steeds in Babylonië verbleef, die de vroege naleving ervan in twijfel lijken te trekken. Op de avond van de 13e Adar, of liever aan het begin van de 14e, werd het boek Esther, of de *Megillah* ('de rol', zoals die bij uitstek wordt genoemd), in het openbaar voorgelezen, zo ook in de ochtend van de 14e dag, uitgezonderd in oude ommuurde steden, waar het op de 15e werd voorgelezen. In Jeruzalem zou het daarom worden voorgelezen op de avond van de 13e en op de 15e -altijd op voorwaarde dat die dag niet op een sabbat viel, waarop de *Megillah* niet mocht worden voorgelezen. In latere Joodse kalenders was ervoor gezorgd dat de eerste dag van het *Poerim* op de eerste, de derde, of de zesde dag van de week zou vallen. Mensen van het platteland, die elke week op maandag en donderdag naar hun marktsteden gingen, waren niet verplicht om speciaal voor het *Poerim* weer daarheen te gaan. In die synagogen werd de *Megillah*, of tenminste de voornaamste delen eruit, op de voorafgaande donderdag voorgelezen. Het was ook toegestaan het boek Esther in een andere taal dan het Hebreeuws te lezen, ingeval dat werd gesproken door de Joden die in dat district woonden, en iedere persoon, uitgezonderd een dove, een idioot, of een minderjarige, mocht deze dienst uitvoeren. De gebeden die nu bij die gelegenheid in de synagoge worden gebruikt, en ook het gebruik van ratels en andere luidruchtige uitingen van woede, verachting, en minachting waarmee de naam van Haman, als die voorkomt in de *Megillah*, altijd door jong en oud wordt begroet, zijn natuurlijk van een veel latere datum. Inderdaad, in plaats van een vastgesteld gebed voor te schrijven, laat de Mishna het duidelijk een open vraag, om te worden beantwoord overeenkomstig het gebruik op een bepaalde plaats, of het lezen van de *Megillah* wel of niet gepaard ging met gebed. Volgens het getuigenis van Josephus, 'hielden in zijn tijd 'alle Joden in de bewoonde wereld deze feestdagen', en stuurden zij 'elkaar geschenken'. In onze dagen worden zij, alhoewel de synagoge speciale gebeden en schriftgedeelten heeft voorgeschreven, hoofdzakelijk gekenmerkt door luidruchtige en uitgelaten feestvreugde, zelfs buiten de grenzen van het fatsoen.

Het Feest van de Inwijding van de tempel

Chanoeka ('de inwijding'), in I Makk. 4:52-59 'de inwijding van het altaar' genoemd, en door Josephus het 'Lichtfeest', was een ander populair en vrolijk feest. Het was ingesteld door Judas Makkabeüs in 164 vóór Christus, toen, na het herstel van de Joodse onafhankelijkheid van de Syrisch-Griekse overheersing, de tempel van Jeruzalem plechtig werd gereinigd, het oude verontreinigde altaar werd verwijderd, de stenen ervan op een afgescheiden plaats op de tempelberg werden gebracht, en de aanbidding van de Heere werd hersteld. Het feest begon op de 25e Kislev (december), en duurde *acht dagen*. Op iedere dag werd het Hallel gezongen, het volk verscheen met palmtakken en andere takken in hun handen, en de tempel en alle privé-woningen werden verlicht. Deze drie ceremonies hebben zo'n treffende gelijkenis met wat we weten over het Loofhuttenfeest, dat men de indruk krijgt dat er een opzettelijk verband tussen de twee moet bestaan, als gevolg waarvan het dagelijks zingen van het Hallel, en het dragen van palmtakken was overgenomen op het Feest van de inwijding, terwijl het gebruik van de tempelverlichting op dezelfde manier was ingevoerd bij het Loofhuttenfeest. Dit alles wordt nog interessanter, wanneer we ons aan de ene kant de typische betekenis van het Loofhuttenfeest herinneren, en aan de andere kant het feit dat de datum van het Inwijdingsfeest, de 25e Kislev, door de oude kerk schijnt te zijn aanvaard als die van de

geboorte van onze gezegende Heere, het Kerstfeest, de Inwijding van de ware tempel, liet lichaam van Christus (Johannes 2:19).

De oorsprong van dit feest

Uit de aarzelende woorden van Josephus, leiden we af dat zelfs in zijn tijd de echte oorsprong van het gebruik van het verlichten van de tempel onbekend was. De traditie zegt weliswaar dat toen in de herstelde tempel de gewijde kandelaar moest worden aangestoken, er slechts één flesje olie, verzegeld met het signet van de hogepriester, was gevonden om de lampen te voeden. Dit was zuivere olie, maar de inhoud was nauwelijks voldoende voor één dag, tot de olie door een wonder vermeerderde, en het flesje vol bleef gedurende acht dagen. Ter herinnering hieraan was er bevolen de tempel en de privé-woningen gedurende eenzelfde aantal dagen te verlichten. Een geleerd Joods schrijver, dr. Herzfeld," suggereert, dat om de neerdaling van het vuur uit de hemel op het altaar van de tempel van Salomo (2 Kronieken 7:1) te herdenken, het Lichtfeest werd ingesteld toen het heilige vuur opnieuw werd aangestoken op het gereinigde altaar van de tweede tempel. Maar toch varieerde de gang van zaken tot in details. Of het hoofd van het huis kon één kaars aansteken voor alle leden van zijn gezin, of anders één kaars voor iedere medebewoner, en als hij diep religieus was zou hij het aantal kaarsen elke avond vermeerderen voor elk individu, zodat als een gezin van tien personen de eerste avond begon met tien kaarsen, zij ze de volgende avond zouden verhogen tot twintig, en zo verder, totdat er op de achtste avond tachtig kaarsen werden aangestoken. Maar ook hier was er een verschil tussen de scholen van Hillel en Shammai, de eerstgenoemde hield zich aan het gebruik zoals hierboven beschreven, de laatstgenoemde brandde op de eerste avond het hoogste aantal kaarsen, en zo telkens minder tot de laatste dag van het feest. Op het Inwijdingsfeest moest er, zoals bij Poerim en Nieuwe Maan, geen publieke vasten worden gehouden, hoewel persoonlijk rouwen was toegestaan.

De vorm van gebed die tegenwoordig door de Joden wordt gebruikt, is van een relatief late datum, en inderdaad, de Karaitische Joden, die in veel opzichten de oudere tradities van Israël vertegenwoordigen, vieren het feest helemaal niet. Maar er kan geen twijfel bestaan over het feit dat onze gezegende Heere Zelf dit feest bijwoonde in Jeruzalem (Johannes 10:22), bij welke gelegenheid Hij hen ronduit zei: 'Ik en de Vader zijn één'. Dit geeft er een veel diepere inhoud aan dan het opnieuw aansteken van het vuur op het altaar, of zelfs dan het verband tussen dit feest en het Loofhuttenfeest.

Het feest van het hout

Dit feest' vond plaats op de 15e Ab' (augustus), dat de laatste van de *negen* gelegenheden was waarop houtvoorraden voor het gebruik in de tempel werden gebracht. Voor de andere achtgelegenheden noemde de Talmoed bepaalde families op die speciaal dit voorrecht bezaten, dat zij oorspronkelijk ten tijde van Nehemia mogelijk door het lot hadden ontvangen (Nehemia 10:34, 13:31). In ieder geval zijn de namen die in de Mishna worden vermeld precies dezelfde als die in het boek Ezra.' Maar op de 15e Ab was het aan het gehele volk toegestaan hout naar de tempel te brengen, zelfs aan proselieten, slaven, Nethinim, en bastaards, maar in het bijzonder aan de priesters en Levieten, samen met bepaalde families. Vandaar ook dat die dag wordt genoemd 'de tijd van houtvoor de priesters'. De andere acht tijden waren de 20e Elul (september), de 1ste Tebet (januari), de 1ste Nisan (eind maart of april), de 20e Tammoez (met uitzondering van de familie van David), de 5e, de 7e, de 10e en de 20e Ab. U zult hebben opgemerkt dat vijf van deze tijden in de maand Ab vallen, mogelijk omdat werd gedacht dat het hout dan in de beste staat zou zijn. De rabbijnse verklaringen hiervoor zijn verwarrend en tegenstrijdig, en leggen niet uit waarom de 15de Ab wordt genoemd 'de dag waarop de bijl wordt gebroken', tenzij vanwege het feit dat er na die datum tot aan de lente er geen hout voor het altaar mocht worden *gekapt*, alhoewel hetgeen vroeger was gekapt, wel mocht worden gebracht. De 15de van de maand was vastgesteld voor het

feest, mogelijk omdat men ervan uitging dat de maand bij volle maan tot rijpheid was gekomen. De traditie had natuurlijk haar eigen verhaal om dit te verklaren. Volgens één versie was het Jerobeam, de goddeloze koning van Israël, aan wie altijd zoveel kwaad wordt toegeschreven,

volgens een andere, een Syrisch-Griekse vorst -Antiochus Epifanes, en nog volgens een derde, een onbekende vorst die het brengen van hout en van de eerstelingen naar Jeruzalem had verboden, waarop bepaalde toegewijde families het gevaar trotseerden en op die dag in het geheim hout in de tempel brachten, als dank waarvoor later het voorrecht voor altijd aan hun afstammelingen werd gegeven

Het hout bij de feesten

Het hout werd eerst opgeslagen in een buitenste kamer, waar het hout waar wormen inzaten of wat op een andere wijze ongeschikt was voor het altaar, door priesters die ongeschikt waren voor een andere dienst, werd uitgezocht. De rest werd overhandigd aan de priesters die levitisch bevoegd waren voor hun dienst, en door hen in de houtkamer opgeslagen. De 15e Ab werd gevierd als een populair en vreugdevol feest. Bij deze gelegenheid (zoals op de Grote Verzoendag) gingen de meisjes uit, gekleed in het wit, om te dansen en te zingen in de wijngaarden rondom Jeruzalem, waarbij aan de jonge mannen gelegenheid werd geboden hun partners uit te kiezen. We zouden een suggestie kunnen geven als verklaring voor deze vreemde praktijk. Volgens de Talmoed was de 15e Ab een dag waarop het verbod werd opgeheven dat erfgenamen belette te trouwen buiten hun eigen stammen. Als er enige historische grond hiervoor is, zou het veelbetekenend zijn, dat wanneer geheel Israël, zonder enig onderscheid tussen stammen of families, zou opdagen om hun offers te Jeruzalem te brengen, zij evenzo vrij zouden zijn hun levenspartners uit te kiezen zonder de gebruikelijke beperkingen.

Vasten

Deze kunnen worden verdeeld in *publieke* en *persoonlijke*, laatstgenoemde ter gelegenheid van een persoonlijke ramp of gevoelde nood. Alleen eerstgenoemde kan hier onze aandacht opeisen. Strikt gesproken was er slechts één door God ingesteld publiek vasten, dat van de Grote Verzoendag. Maar het was helemaal in overeenstemming met de wil van God, en met de geest van de oudtestamentische bedeling, dat er een dag van publiek vasten en verootmoedigen zou worden uitgeroepen wanneer grote nationale rampen Israël hadden verrast, of grote nationale armoede zich voordeed, of grote nationale zonden moesten worden beleden. Hieraan voegden de Joden, gedurende de Babylonische ballingschap, toe wat kan worden genoemd *herdenkingsvasten*, op de gedenkdagen van grote nationale rampen. Dit was duidelijk een ongezonde religieuze ontwikkeling. Wat vruchteloos werd beweend als nationale rampen, waren in werkelijkheid goddelijke oordelen, veroorzaakt door nationale zonden, en zouden moeten worden erkend als rechtvaardig, en het volk moeten afkeren van hun zonden in waar berouw tot God. Dit was, als we het goed begrijpen, de betekenis van het antwoord van Zacharia (Zacharia 7-8) aan degenen die vroegen of de vasten van de vierde, de vijfde, de zevende en de tiende maand moesten worden voortgezet na de terugkeer van de ballingen uit Babylonië.

De vier grote vasten

Tegelijkertijd toont deze vraag dat de *vier* grote Joodse vasten, die naast de Grote Verzoendag en het vasten van Esther nog steeds worden gehouden, al zo vroeg als de Babylonische ballingschap werden nageleefd (Zacharia 8:19). 'Het vasten der vierde maand' vond plaats op de 17e Tammoez (ongeveer juni of juli), ter herinnering aan de inname van Jeruzalem door Nebukadnezar en de onderbreking van het dagelijkse offer. Hieraan voegt de traditie toe dat

het ook de gedenkdag was van het maken van het gouden kalf, en van het feit dat Mozes de wettafels brak. 'Het vasten der vijfde maand', op de 9e Ab, werd gehouden wegens de verwoesting van de eerste (en later van de tweede) tempel. Het is belangrijk dat de tweede tempel (die van Herodes) werd verwoest op de *eerste dag van* de week. Volgens de traditie beval God op die dag dat de lijken van allen die uit Egypte waren gekomen, in de woestijn moesten blijven. Deze dag was volgens de traditie ook voorbestemd om veel later getuige te zijn van de vervulling van Jeremia 26:18-23, toen een Romeins hoofdman over honderd de ploegschaar over Sion en de tempel had getrokken. 'Het vasten der zevende maand', op de 2e Tishri, is volgens de traditie ter herinnering aan de moord op Gedalia en zijn metgezellen te Mizpa (Jeremia 41:1). 'Het vasten der tiende maand' was op de 10e Tevet, toen de belegering van Jeruzalem door Nebukadnezar begon.

Andere vasten

Naast deze vier, de Grote Verzoendag en het vasten van Esther, bevat de Joodse kalender tegenwoordig nog tweeëntwintig andere vastendagen. Maar dat is nog niet alles. Het was de gewoonte om tussen de Paschaweer en Pinksteren, en tussen het Loofhutten-feesten het Inwijdingsfeest *tweemaal per week te* vasten (Lukas 18:12). De dagen hiertoe aangewezen waren de maandag en de donderdag van iedere week, omdat, volgens de traditie, Mozes op een donderdag voor de tweede keer de berg Sinai opging om de tafels van de wet in ontvangst te nemen, en weer terugkeerde op een maandag. Op publieke vasten was het de gewoonte om de ark, die de wetsrollen bevatte, op straat te brengen en er as op te strooien. Het volk was gehuld in zak en as. Er werd in het openbaar as op de hoofden van de oudsten en rechters gestrooid. Dan zou één, eerbiedwaardiger dan de rest, het volk toespreken. Zijn toespraak was gebaseerd op zulke waarschuwingen als deze: 'Mijn broeders, er wordt niet gezegd van de mannen van Ninevé, dat God hun bedekking met zakken of hun vasten respecteerde, maar dat God hun werken zag, dat zij zich bekeerden van hun bozen weg (Jona3:10). Evenzo is er geschreven in de tradities (van de profeten): Scheurt uw hart en niet uw klederen, en bekeert u tot den Heere uw God (Joel 2:13).' Een oude man, wiens hart en huis 'God had geleegd', zodat hij zichzelf geheel zou geven in gebed werd uitgekozen om de gebeden te leiden. Belijdenis van zonden en gebed werden afgewisseld met de boetpsalmen (Psalmen 102, 120, 121,

130) In Jeruzalem vergaderden zij zich bij de oostelijke poort, en zeven keer als het gebed ophield, bevalen zij de priesters 'blaas!' en zij bliezen op hoorns en op hun trompetten. In andere steden bliezen zij alleen de hoorns. Na het gebed trok het volk zich terug op de begraafplaatsen om daar te treuren en te huilen. Om een juist vasten te zijn, moest het worden volgehouden vanaf de ene zonsondergang tot na de volgende, als de sterren verschenen, en gedurende ongeveer zesentwintig uur was de strengste onthouding van alle voedsel en drank geboden. Hoe plechtig sommige van deze instellingen ook klinken, de lezer van het Nieuwe Testament weet hoe jammerlijk dit alles ontaardde in louter vormencultus (Mattheus 9:14, Markus 2:18, Lukas 5:33), hoe vaak werd niet het vasten tot louter werk- en zelfgerechtigheid, in plaats van de uitdrukking te zijn van ware verootmoediging (Lukas 18:12), en hoe werd zelfs het uiterlijk van de boetvaardige, ongewassen en met as op zijn hoofd, een zaak van opschepperij en religieuze vertoning (Mattheus 6:16). Het is zo waar dat alle pogingen tot boete, verbetering, en religie, zonder de Heilige Geest van God en een verandering van het hart, slechts leiden tot het vastlopen van de mens in de val van zelfmisleiding, hem vervullen met geestelijke trots, en hem nog steeds verder van God vervreemden.

Hoofdstuk 18

Reinigingen

***'En Jezus zeide tot hem: Zie, dat gij dit niemand zegt, maar ga heen, toon welven den priester, en offer de gave, die Mozes geboden heeft, hun tot een getuigenis.'* Mattheus 8:4**

Niet alleen feesten waren gelegenheden die de gelovigen naar Jeruzalem brachten. Ook iedere overtreding en zonde, iedere bijzondere gelofte en elk offer, en iedere verontreiniging riep hen naar de tempel. Alle rituelen die bevolen waren, hebben een zeer rijke betekenis. Terwijl we diegene uitzoeken waarop het gebruik van de Joden een speciaal licht werpt, wordt onze aandacht eerst getrokken naar een dienst die vanwege zijn unieke karakter onderscheiden is van de rest.

De rode vaars

De eerste is de reiniging van de verontreiniging door de dood door de as van de rode vaars (Numeri 19). In de aanbedding van het Oude Testament, waar alles *symbolisch was*, dat wil zeggen, waar geestelijke feiten door uitwendige tekenen werden uitgedrukt, verwees iedere lichamelijke verontreiniging naar een geestelijk equivalent, dat het als het ware in zich droeg. Maar dit was vooral het geval met betrekking tot geboorte en dood, die zo nauw waren verbonden met zonde en de tweede dood, met verlossing en de tweede geboorte. Vandaar dat alles wat verbonden was met de oorsprong van het leven en met de dood verontreiniging betekende en levitische reiniging vereiste. Maar hier was een belangrijk verschil. Als we de minder belangrijke verontreinigingen bij de oorsprong van het leven overslaan, zien we dat de vrouw die een kind had gebaard levitisch onrein was gedurende veertig dagen of gedurende tachtig dagen, afhankelijk van het feit of zij de moeder van een zoon of een dochter was geworden (Leviticus 12). Daarna moest zij voor haar reiniging een lam ten brandoffer en een tortelduif, of een Jonge duif, ten zondoffer offeren, in geval van armoede, totaal slechts twee tortelduiven of twee jonge duiven. We herinneren ons dat de moeder van Jezus gebruik maakte van de voorziening voor de armen, toen zij tegelijkertijd de koninklijke Baby, haar eerstgeborene zoon, voorstelde in de tempel (Lukas 2:22).

Het offer voor de eerstgeborene

Bij het brengen van haar offer zou ze de tempel binnengaan door 'de poort van de eerstgeborene', en wachten bij de Nikanorpoort, vanaf het tijdstip dat het reukwerk op het gouden altaar werd aangestoken. Achter haar, in het voorhof van de vrouwen, bevond zich de menigte gelovigen, terwijl zij zelf, bovenaan de trap van de Levieten die naar het grote voorhof leidde, getuige zou zijn van alles wat in het heiligdom gebeurde. tenslotte zou een van de dienstdoende priesters bij haar komen aan de Nikanorpoort, en uit haar hand het armenoffer nemen, dat zij had meegebracht. Het morgenoffer was beëindigd, en slechts weinigen zouden er achterblijven terwijl het offer voor haar reiniging werd gebracht. Zij die het had gebracht, voegde gebed en dankzegging toe. En dan naderde de priester nog eens tot haar, en terwijl hij haar met het offerbloed besprenkelde, verklaarde hij haar rein. Haar eerstgeborene werd vervolgens met vijf zilveren sikkels vrijgekocht uit de hand van de priester, tegelijkertijd werden er twee zegeningen uitgesproken, één voor de gelukkige gebeurtenis dat het gezin was verrijkt meteen eerstgeborene, de andere voor de wet van de bevrijding. En toen zij met een dankbaar hart, en in gedachten verzonken, deze vijftien treden afdaalde, waar de Levieten

gewoon waren het Hallel te zingen, vervulde plotseling hemelse vreugde het hart van één die de vertroosting Israël's al lang verwachtte. Zoals de Heilige Geest hel aan de rechtvaardige en godvrezende *Simeon* had geopenbaard, dat hij 'den dood niet zien zou, eer hij den Christus des Heren zou zien', Die de dood zou overwinnen, was hel dezelfde Geest, die hem naar de tempel had geleid als 'de ouders het Kindeken Jezus inbrachten, om naar de gewoonte der wet met Hem te doen'. Dan nam de bejaarde gelovige de goddelijke Baby in zijn armen. Hij voelde dat de trouwe God waarlijk Zijn Woord had vervuld. Nu was hij tevreden om te gaan in vrede, en hij loofde God vanuit de volheid van een dankbaar hart, want zijn ogen hadden Zijn zaligheid gezien, 'een Licht tot verlichting der heidenen', en de 'heerlijkheid van Zijn volk Israël'. Maar Jozef en Maria luisterden met verwondering naar de woorden uit *Simeon's* mond.

Reiniging voor de dode

Op die manier was de dienst van reiniging verbonden met de oorsprong van leven. Toch was die nog lang niet zo plechtig of belangrijk als die van het verwijderen van verontreiniging door contact met de dood. Er lag inderdaad een smet op de oorsprong van het leven, maar de dood verwees naar de tweede dood, onder de ban waarvan iedereen lag, en die zou, als ze niet zou worden verwijderd, eeuwige heerschappij uitoefenen. Vandaar dat verontreiniging door de dood symbolisch werd gezien als de grootste verontreiniging. Die duurde zeven dagen, ze vereiste een speciaal zoon reiniging, en ze breidde zich niet alleen uit tot degenen die de dode hadden aangeraakt, maar ook tot het huis of de tent waarin het dode lichaam had gelegen, en tot alle open vaten die daarin waren. Ja, zelfs nog erger, door zo'n huis binnen te gaan, door in aanraking te komen met het kleinste botje, of met een graf, zelfs door deel te nemen aan een feest voor de dode (Hosea 9:4), werd men officieel onrein gedurende zeven dagen (Numeri 19:11-16, 18, 31:19). Ja, hij die zo was verontreinigd, maakte zelfs op zijn beurt alles wat hij aanraakte onrein (Numeri 19:22, vgl. Hagg. 2:13). Voor priesters en Nazireeërs was de wet nog strenger (Leviticus 21 e.v., vgl. Ezechiël 44:25 e.v., Numeri 6:7 e.v.). De eerstgenoemden mochten zichzelf niet verontreinigen door het aanraken van een lijk, behalve die van hun nauwste verwanten, de hogepriester mocht zelfs niet in de buurt komen van de lijken van zijn eigen ouders.

De zes trappen van verontreiniging

Over het algemeen onderscheiden Joodse schrijvers *zes* trappen, die zij respectievelijk, overeenkomstig hun intensiteit, aanduiden als de 'vader van vaders', de 'vaders', en het 'eerste', 'tweede', 'derde', en 'vierde kind van verontreiniging'. Zij sommen totaal negenentwintig 'vaders van verontreiniging' op, die verschillende oorzaken hadden, en hiervan zijn er niet minder dan elf het gevolg van enig contact met een dood lichaam. Vandaar ook dat de wet hiervoor een bijzondere voorziening tot reiniging maakte. 'Een rode volkomen vaars', dat wil zeggen, zonder één witte of zwarte haar op haar huid, zonder 'gebrek, en op welke geen juk gekomen is', moest worden geofferd als een *zondoffer* (Numeri 19:9, 17), en dat moest buiten de legerplaats gebeuren, niet in het heiligdom, en door de zoon, of door de vermoedelijke opvolger van de hogepriester. Het bloed van dit offer moest zeven keer met de vinger worden gesprendeld, niet op het altaar, maar in de richting van het heiligdom, dan moest het gehele dier, huid, vlees, bloed, en mest, worden verbrand. De priester wierp in het midden van het vuur cederhout, hysop, en scharlaken. De as van dit offer moest worden verzameld door een rein man, en worden weggelegd buiten het leger in een reine plaats. Maar de priester, hij die de rode vaars verbrandde, en hij die haar as verzamelde, waren onrein tot aan de avond, en wasten hun klederen, en de twee eerstgenoemden baadden ook 'hun vlees met water' (Numeri 19:7-8). Voor reiniging moest een rein man van deze as nemen, die in een vat doen, er 'levend water' op laten lopen, dan hysop daarin dopen, en haar op de derde en zevende dag sprengen op hem die gereinigd moest worden, waarna hij zijn klederen moest wassen en zijn vlees met

water moest baden, waarna hij rein werd op de avond van de zevende dag. Evenzo moesten de tent of het huis, en alle vaten daarin, worden gereinigd. Tenslotte, hij die 'het water der afzondering', 'der vermijding', of 'der onreinheid' aanraakte, was onrein tot aan de avond, en hij die het sprengde moest zijn klederen wassen (Numeri 19:21).

Uit al deze voorzieningen blijkt dat zoals de dood de grootste verontreiniging met zich meedroeg, ook het zondoffer voor de reiniging op zichzelf en in de gevolgen ervan de meeste betekenis had. En de toepassing ervan moet zo veelvuldig in elke familie en kennissenkring noodzakelijk zijn geweest, dat de grote waarheden die ermee verbonden waren het volk voortdurend voor ogen werd gehouden. Over het algemeen kan hier worden gesteld, dat de wetten met betrekking tot verontreiniging in de eerste plaats waren bedoeld als symbolen van geestelijke waarheden, en niet voor sociale of hygiënische doeleinden, alhoewel zulke gevolgen er ook uit zouden voortvloeien. Zonde had de gemeenschap met God onmogelijk gemaakt, zonde was dood, en had dood teweeggebracht, en het dode lichaam en ook de geestelijk dode ziel waren het bewijs van zijn heerschappij.

Levitische verontreiniging als gevolg van de dood

Het is duidelijk naar voren gebracht, dat alle trappen van levitische verontreiniging uiteindelijk op de dood kunnen worden teruggevoerd, met zijn twee grote uitwendige symptomen, de ontbinding die te zien is op de huid aan de buitenkant van het lichaam, en waarmee melaatsheid verwant kan zijn, en de uitvloeiingen uit het dode lichaam, die een tegenhanger heeft in de ongezonde vloeijing uit het levende lichaam. Omdat ze de directe manifestatie was van zonde die de mens van God scheidt, vereiste verontreiniging door de dood een *zondoffer*, en de as van de rode vaars wordt uitdrukkelijk zo genoemd in de woorden: 'Het is een zondoffer' (Numeri 19:9).' Maar het verschilt van alle andere zondoffers. De offergave moest een puur rode kleur hebben, één 'op welke geen juk gekomen is', en een vrouwtje zijn, terwijl alle andere zondoffers mannetjes waren (Leviticus 4:14). Deze bijzonderheden verwijzen symbolisch naar het leven in zijn zuiverheid, volheid en vruchtbaarheid. Maar wat het zelfs meer van alle andere onderscheidde, was, dat het een offer was dat eens voor al tijd werd geofferd (tenminste zolang er voldoende as was), dat het bloed werd gesprenkeld, niet op het altaar, maar buiten de legerplaats in de richting van het heiligdom, en dat het *geheel werd* verbrand, samen met cederhout, als het symbool van onvergankelijk bestaan, hysop, als dat van reiniging van ontbinding, en scharlaken, dat door zijn kleur het symbool van leven was. Zo werd dit offer gebracht als een zondoffer, en, voorzover mogelijk, eens voor altijd, en werd op zijn beurt vergezeld door de symbolen van onvergankelijk bestaan, vrijheid van ontbinding, en volheid van leven, om zo nog meer de betekenis ervan te benadrukken. Maar zelfs dit is niet alles. De verzamelde as met het levende water werden op de derde en de zevende dag gesprenkeld op datgene wat gereinigd moest worden. Zoals de dood is 'de bezoldiging der zonde', zo verwees deze reiniging in al haar details naar 'de genadegift Gods', die 'het eeuwige leven' is, door het offer van Hem in Wie de volheid van het leven is.

De zondebok, de rode vaars en de levende vogel werden in bloed gedoopt

Er is hier een opmerkelijke overeenkomst tussen drie offers, die inderdaad een afzonderlijke groep vormen. De zondebok, die de persoonlijke schuld van de Israëlieten moest verwijderen (niet hun theocratische vervreemding van het heiligdom) de rode vaars, die de verontreiniging door de dood moest wegnemen, als datgene dat tussen God en mens stond, en de levende vogel, gedoopt in het water en het bloed, en dan losgelaten in het veld bij de reiniging van melaatsheid, die de levende dood van persoonlijke zondigheid symboliseerde, werden allemaal ofwel geheel geofferd, of in hun essentie voltooid *buiten het heiligdom*. Met andere woorden, de oudtestamentische bedeling had in zijn heiligdom duidelijk geen echte voorziening voor de geestelijke nood waarnaar deze offers symbolisch verwezen, hun

verwijdering lag buiten het heiligdom en ging de symbolen te boven. Geestelijke dood, als het gevolg van de zondeval, persoonlijke zondigheid, en persoonlijke schuld lagen buiten het bereik van de tempelvoorziening, en verwezen direct naar Hem Die zou komen. Elke dode, ieder geval van melaatsheid, iedere Grote Verzoendag, was een roep om Zijn komst, zoals het oog, verlicht door het geloof, de bok naar de woestijn zou volgen, of de levende vogel zou bekijken als hij, met het vermengde bloed en water, naar de vrijheid vloog, of in de as die vrijkwam bij het verbranden van de rode vaars het symbool van reiniging van geestelijke dood zou lezen. Vandaar ook het duidelijke inwendige verband tussen deze riten. Bij de offers van de Grote Verzoendag en van de gereinigde melaatse was het offeren tweevoudig, de ene werd geslacht, de andere levend weggezonden, terwijl de reiniging van melaatsheid en van dood ook veel eigenschappen gemeen hadden.

Deze offers verontreinigden degenen die eraan deelnamen

Tenslotte, al deze offers verontreinigden in dezelfde mate diegenen die deelnamen aan het offeren, uitgezonderd in het geval van melaatsheid, waar de toepassing uiteraard alleen *persoonlijk* moest zijn. Zo begrijpen we ook waarom de rode vaars, zogezegd als het meest intense zondoffer, *in totaliteit* buiten de legerplaats werd verbrand, en andere zondoffers alleen gedeeltelijk (Leviticus 4:11, 12, 20 e.v.). Want deze verbranding betekende dat ‘er in de theocratie niemand was die door zijn eigen heiligheid de zonde, die op deze zondoffers lag, kon dragen of wegnemen, zodat het noodzakelijk was, als de bezoldiging der zonde, het offer te verbranden dat tot zonde was gemaakt’. De as van dit zondoffer, vermengd met levend water en gesprenkeld met hysop, symboliseerde reiniging van die dood die scheiding maakt tussen God en mens. Dit parallelisme tussen het bloed van Christus en de as van een vaars enerzijds, en tussen de reiniging van het vlees op deze manier, en die van het geweten van dode werken anderzijds, wordt op de volgende manier uitgedrukt in Hebreeën 9:13-14: ‘Want indien het bloed der stieren en bokken, en de as der jonge koe, besprengende de onreinen, hen heiligt tot de reinheid des vleses, Hoeveel te meer zal het bloed van Christus, Die door den eeuwiggen Geest Zich zelve Gode onstraffelijk opgeofferd heeft, uw geweten reinigen van dode werken, om den levenden God te dienen?’ En dat de geestelijke betekenis van deze typen duidelijk in het Oude Testament werd aanvoeld, blijkt bijvoorbeeld uit de verwijzing ernaar in dit gebed van David (Psalm 51:9): ‘Ontzondig mij met hysop, en ik zal rein zijn, was mij, en ik zal witter zijn dan sneeuw’, wat weer verder wordt toegepast in hetgeen de profeet Jesaja zegt over de vergeving van zonden (Jesaja 1:18).

Betekenis van de rode vaars

We kunnen hier de ideeën die zijn geopperd niet volledig bewijzen. Zonder enige diepere betekenis zouden de bijzonderheden van het zondoffer van de rode vaars inderdaad nagenoeg onbegrijpelijk zijn. Dit moet in wezen de strekking van een Joodse traditie zijn die erop neerkomt dat koning Salomo, die de betekenis van al Gods instellingen kende, niet in staat was die van de rode vaars te begrijpen. Een Haggada beweert dat de wijste man in Prediker 7:23 zijn ervaring in dit opzicht heeft beschreven: ‘Dit alles heb ik met wijsheid verzocht’, dat wil zeggen alle andere zaken, ‘ik zeide: ik zal wijsheid bekomen’, dat wil zeggen met betrekking tot de betekenis van de rode vaars, ‘maar zij was nog verre van mij’. Maar daar het Joodse traditionalisme zich zo bewust was van de geestelijke onwetendheid met betrekking tot dit type, was het toch ijverig in het beschrijven van de ceremonie, met zelfs meer dan gewone precisie. Het eerste doel was een geschikte rode vaars voor het offer te verkrijgen. De Mishna stelt de noodzakelijke leeftijd van zo'n rode vaars vast op twee tot vier jaar, en zelfs vijfjaar, de kleur van de huid, twee witte of zwarte haren uit dezelfde follikel diskwalificeerden haar, en indien ze was gebruikt, al was er slechts een kleed op haar gelegd, zou ze niet langer beantwoorden aan de vereiste dat er op haar ‘geen juk gekomen is’.

Het offer van de rode vaars

De rabbijnen zijn zelfs nog nauwgezetter als het erom gaat de correcte wijze van offeren te garanderen. Zeven dagen van te voren werd de priester die deze dienst moest uitvoeren afgezonderd en moest hij in de tempel blijven, in het kachelhuis, waar hij dagelijks werd besprengd met de as, zoals de rabbijnen fantaseren, van al de rode vaarsen die ooit waren geofferd. Als hij het offer bracht, moest hij zijn witte priester-kleding dragen. Volgens hun traditie was er een overwelfde weg die vanuit de oostelijke poort van de tempel naar de Olijfberg leidde. Hierover ging de stoet. Op de Olijfberg wachtten de oudsten van Israël reeds. Eerst dompelde de priester zijn gehele lichaam onder, dan ging hij naar de stapel ceder-, vuren- en vijgehout die was opgestapeld in de vorm van een piramide, maar die een opening had in het midden in de richting van het westen. Hierin werd de rode vaars geduwd, en vastgebonden met haar kop in de richting van het zuiden en met haar gezicht naar het westen, de priester stond aan de oostzijde van het offer, zijn gezicht natuurlijk ook westwaarts. Terwijl hij het dier mei zijn rechterhand slachtte, ving hij het bloed op in zijn linkerhand. Zeven keer doopte hij zijn vinger erin, en sprenkelde het in de richting van het Heilige der Heiligen, waarvan werd verondersteld dat hij dat duidelijk zag over de zuilengang van Salomo heen of door de oostelijke poort. Dan kwam hij onmiddellijk naar beneden en slak het vuur aan. Zo gauw de vlammen eruit sloegen, nam de priester, die buiten de put stond waarin de stapel was opgebouwd, cederhout, hysop, en scharlaken wol, en als hij die omhoog hield vroeg hij drie keer: 'Is dit cederhout? Is dit hysop? Is dit scharlaken?' om zo aan iedereen de goddelijke instelling in herinnering te brengen. Dan bond hij het geheel samen met de scharlaken wol, en gooide de bundel op de brandende vaars. De verbrande overblijfselen werden tot as geslagen met stokken of stenen hamers en door een grove zeef gedaan en vervolgens in drieën verdeeld, een deel werd bewaard op het tempel terras (de *Chel*), een ander op de Olijfberg, en het derde deel werd onder de priesters in het land verdeeld.

Bij het offeren werden kinderen gebruikt

De volgende zorg was om iemand te vinden die niet verdacht kon zijn van een mogelijke verontreiniging, die de reiniging kon uitvoeren aan degenen die haar nodig hadden. Hiervoor was geen priester vereist, maar iedereen, zelfs een kind, was voor deze dienst geschikt. In feite waren het, volgens de Joodse traditie, uitsluitend kinderen die deze dienst uitvoerden. Als we de Mishna moeten geloven, waren er in Jeruzalem bepaalde verblijfplaatsen op de rotsen gebouwd, die van onderen waren uitgegraven, om zo verontreiniging door niet gekende graven eronder onmogelijk te maken. Hier moesten de kinderen die bestemd waren voor deze dienst worden geboren, en hier werden zij opgevoed en bleven zij totdat zij bekwaam waren voor hun dienst. Er werden speciale voorzorgen getroffen als zij naar hun werk werden geleid. Het kind moest rijden op een stier, en die via planken beklimmen en afdalen. Eerst moest het naar de Siloamvijver " gaan, en een stenen beker met water daaruit vullen, en vandaar naar de tempelberg rijden, die, met al de voorhoven, ook verondersteld werd vrij te zijn van mogelijke verontreinigingen doordat de grond eronder uitgegraven was. Het kind steeg af en ging naar de Schone poort waar het vat met de as van de rode vaars werd bewaard. Vervolgens zou er een geit worden gebracht, en werd er een touw met een stokje eraan tussen de twee hoornen vastgebonden. Het stokje werd in het vat met de as gestoken, de geit naar achteren gedreven, en de as die daarbij werd geknoeid, werd door het kind bij elkaar geraapt om die te gebruiken in de heilige dienst zoveel als er nodig was om haar zichtbaar te laten zijn op het water. Voor de eerlijkheid voegen we hieraan toe, dat een sage uit de Mishna vermeldt dat elke reine persoon met zijn hand zoveel van de as als nodig was voor de dienst uit het vat mocht nemen. De reiniging vond plaats door sprenkeling met hysop. Volgens de rabbijnen^werden er drie afzonderlijke stelen, die bloeiden, samengebonden, en de top van deze bloesem werd in het 'water der afzondering' gedoopt, de hysop zelf werd vastgepakt bij het besprenkelen van de

onreine. Dezelfde gezaghebbende bronnen beweren dal er, vanaf de tijd van Mozes tot de uiteindelijke vernietiging van de tempel, totaal slechts zeven, of anders negen, van zulke rode vaarsen geofferd zijn geweest: de eerste door Mozes, de tweede door Ezra, en de andere vijf, of anders zeven, tussen de tijd van Ezra en die van de inname van Jeruzalem door de Romeinen. Dit is zeer ongeloofwaardig. We voegen alleen nog toe dat de kosten van dit offer, die altijd hoog waren, daar een zuivere rode vaars erg zeldzaam was,' werden betaald uit de tempelschatkist, daar deze vaars voor het gehele volk werd geofferd. Degenen die buiten de stad woonden zouden voor reiniging van verontreiniging door de dood zeven dagen vóór de grote feesten naar Jeruzalem opgaan, en als er een deel van de as onder de priesters werd verdeeld, kon er geen enkele moeilijkheid zijn om huizen of vaten te reinigen.

Reiniging van de melaatse

Na hetgeen reeds is uitgelegd, is het niet nodig verder in te gaan op de details omtrent *de reiniging van de melaatse*, waarvoor het hier inderdaad niet de plaats is. Melaatsheid was niet alleen het symbool voor zonde, maar ook voor dood, waaraan ze zagezegd gerelateerd was, zoals onze zondigheid met onze zondestaat en dood voor God. Een rabbijns gezegde rangschikt melaatsen zelfs onder hen die als dood beschouwd kunnen worden. Zij waren uitgesloten van 'het leger van Israël', waaronder later de talmoedisten alle ommuurde steden verstonden sinds de dagen van Jozua, die, naar werd verondersteld, hen geheiligd had. Het was melaatsen niet toegestaan buiten hun grenzen te gaan, op straffe van veertig slagen. Want men veronderstelde dat iedere plaats die een melaatse binnenging verontreinigd werd. Het was hen echter wel toegestaan in de synagoge te komen, waar er voor hen een plaats was afgezet, tien bandbreedtes hoog en vier ellen breed, op voorwaarde dat zij het huis van aanbidding binnengingen vóór de rest van de gemeenschap, en het verlieten na hen. Het was normaal dat zij in elkaars gezelschap verkeerden. Dit wordt bevestigd door passages als Lukas 17:12, die tegelijkertijd ook toont hoe zelfs deze levende dood verdwijnt op het woord of de aanraking van de Heiland.

Onderzoek van de melaatse

Het Mishna-traktaat *Negaim* gaat bij het onderwerp melaatsheid zeer langdradig in op details, waar het van invloed is op personen of dingen. Het eindigt met de beschrijving van de ceremonie bij de reiniging. Het werkelijke *oordeel of* melaatsheid aanwezig is, behoorde altijd aan de *priester*, hoewel hij iedereen mocht raadplegen die enige kennis van zaken had. Er werd voor gezorgd dat geen enkel deel van het onderzoek op de sabbat viel, en ook mocht iemand op wie de plek was verschenen niet worden lastig gevallen in de week van zijn bruiloft, of op feestdagen. Er werden grote voorzorgsmaatregelen genomen om er voor te zorgen dat het onderzoek nauwkeurig was. Het mocht niet vroeg in de morgen worden voortgezet, en ook niet 'tussen de avonden', noch binnen het huis, noch op een bewolkte dag, en ook niet tijdens het felle licht van de middag, maar van 9.00 tot 12.00 uur, en van 13.00 tot 15.00 uur, volgens rabbijn Jehuda alleen om 10.00 en 11.00 uur, en om 14.00 en 15.00 uur. De onderzoekende priester mocht niet blind zijn aan één oog, en ook mocht zijn zicht niet beschadigd zijn, ook mocht hij eigen verwanten niet melaats verklaren. Om nog voorzichtiger te zijn, mocht het oordeel over twee verschillende plaatsen niet tegelijkertijd worden uitgesproken, niet op dezelfde persoon en ook niet op twee verschillende personen.

Juiste betekenis van Leviticus 13:12-13

Een erg vreemde fout van schrijvers over typologie vereist hier een vluchtige opmerking. Er wordt gewoonlijk verondersteld dat Leviticus 13:12-13 verwijst naar gevallen van echte melaatsheid, zodat als een persoon zichzelf had getoond bedekt met melaatsheid over 'zijn gehele vlees', 'van zijn hoofd tot zijn voeten, naar al het gezicht van de ogen des priesters', de priester moest uitspreken: 'Hij is rein'. Indien deze interpretatie juist was, zou de priester iets moeten uitroepen wat gewoon niet waar was! En, let wel, het is niet een kwestie van reiniging

van iemand die een melaatse geweest was, maar het uitroepen van zo iemand als rein, dat wil zeggen dat hij helemaal geen melaatse zou zijn, terwijl de ziekte toch zijn gehele lichaam van hoofd tot voeten bedekte! En ook lijkt zelfs de leerstellige overeenkomst, in het belang waarvan deze vreemde gedachte moet zijn ontstaan, niet goed. Want door te belijden, of door zichzelf geheel bedekt met de melaatsheid van zonde aan te bieden, is men nog niet gereinigd, dat vereist reiniging door het bloed van Christus. Meer nog, het oudtestamentische type spreekt van rein zijn, niet van reiniging, van niet-melaats zijn, niet van genezen worden van melaatsheid! De juiste interpretatie van Leviticus 13:12-13 is duidelijk: een huiduitslag met de symptomen die daar worden beschreven is in het geheel geen melaatsheid! Maar waar, door Gods genade, een echte melaatse hersteld was, schreef de wet voor (Leviticus 14) wat moest worden gedaan voor zijn reiniging. De ritens zijn, in feite, tweevoudig, de eerste (Leviticus 14:1-9), om hem te herstellen in de gemeenschap van het volk, de andere om hem opnieuw in de gemeenschap met God te brengen (Leviticus 14:10-20). In beide opzichten was hij dood geweest, en was weer levend geworden, en het nieuwe leven, zo geheiligd, was hoger dan het oude ooit kon zijn geweest.

De Mishna

Dit zal blijken uit een aandachtige studie van de reinigingsceremonie, zoals beschreven in de Mishna. Nadat de priester de melaatse rein had verklaard, werd er een kwart log (een log is ongeveer een halve liter) levend water in een aardewerken schaal gegoten. Dan werden er twee reine vogels genomen, de rabbijnen zeggen twee mussen -waarvan er een boven het levende water werd gedood, zodat het bloed daarin zou druppelen, waarna het kadaver werd begraven. Vervolgens werd er cederhout, hysop en scharlaken wol genomen en samengebonden (zoals bij het verbranden van de rode vaars), en samen met de levende vogel, die werd vastgepakt bij de uiteinden van zijn vleugels en staart, in het bloederige water gedoopt, waarmee de persoon die moest worden gereinigd zeven keer op de rug van zijn hand werd besprenkeld, of, volgens anderen, op zijn voorhoofd. Hierna werd de levende vogel vrijgelaten, niet in de richting van de zee, en ook niet in de richting van de stad of de woestijn, maar in de richting van de velden. Uiteindelijk werd al het haar van het lichaam van de melaatse met een scheermes afgeschoren, waarna hij zijn klederen waste, en zich baadde, en dan was hij rein, hoewel het nog gedurende zeven dagen verboden was zijn huis binnen te gaan.

De tweede fase

De eerste fase van de reiniging was nu voltooid, en de zeven dagen afzondering dienden als voorbereiding voor de tweede fase. De eerste kon overal plaatsvinden, maar de laatste vereiste de aanwezigheid van de genezen melaatse in het heiligdom. De tweede fase begon op de zevende dag zelf, wanneer de genezen melaatse weer al zijn haar had afgeschoren, zoals bij de eerste fase, zijn klederen had gewassen en zich had gebaad. De Mishna merkt op dat drie klassen deze wettelijke afschering van alle haar vereisten, melaatsen, Nazireeërs, en de Levieten bij hun inwijding, een parallel tussen de genezen melaatsen en de Levieten, die zelfs nog duidelijker naar voren komt in hun zalving van het hoofd met olie (Leviticus 14:29), wat was bedoeld om aan te geven dat hun nieuwe leven hoger was dan het oude en dat zij, zoals Levi, speciaal aan God waren toegewijd. Alhoewel het niet van enig speciaal belang is, mogen we hieraan toevoegen dat, volgens de Mishna, zoals bij de twee bokken voor de Grote Verzoendag, de twee vogels voor de melaatse van precies dezelfde kleur, grootte, en waarde moesten zijn, en, indien mogelijk, op dezelfde dag gekocht moesten worden, om aan te geven dat die twee een integraal deel uitmaakten van een en dezelfde dienst, het cederhout moest één el lang zijn en 'een kwart van een bedrand' dik, de hysop van het gewone soort, dat wil zeggen, niet die met een andere bijnaam, zoals Grieks, Romeins, decoratief, of wild, terwijl de scharlaken wol het gewicht van een sikkil moest hebben. De rest van de ceremonie geven we

weer met de woorden van de Mishna zelf: ‘Op de achtste dag brengt de melaatse drie offers: een zond-, een zoen- en een brandoffer, en de arme brengt een zond- en een brandoffer van een vogel. Hij staat voor het zoenoffer, legt zijn handen erop, en doodt het. Twee priesters vangen het bloed op, de ene in een vat, de ander in zijn hand. Hij die het opvangt in de vaten gaat heen en gooit het aan de rand van het altaar, en hij die het opvangt in zijn hand gaat heen en staal voor de melaatse. En de melaatse, die zich van te voren had gebaad in het voorhof van de melaatsen, gaat heen en staat in de Nikanorpoort. Rabbijn Jehuda zegt: Hij hoeft niet te baden. Hij steekt zijn hoofd naar voren (te weten in het grote voorhof dat hij nog niet mocht binnengaan), en de priester doet van het bloed op de punt van zijn oor, hij steekt zijn hand uit, en hij doet het op de duim van zijn hand, hij steekt zijn voet naar voren, en hij doet het op de grote teen van zijn voet. Rabbijn Jehuda zegt: Hij steekt de drie tegelijkertijd naar voren. Indien hij zijn duim, grote teen, of rechteroor kwijt is, kan hij nooit rein zijn. Rabbijn Eliëzer zegt: De priester doet het op de plaats waar de melaatsheid is geweest. Rabbijn Simeon zegt: Indien het is aangebracht op de overeenstemmende linkerzijde van het lichaam van de melaatse, is het voldoende. De priester neemt nu van het log olie en giet die in de handpalm van zijn collega, hoewel, als hij die in zijn eigen goot, zou het ook geldig zijn. Hij doopt zijn vinger erin en sprenkelt de olie zeven keer in de richting van het Heilige der Heiligen, terwijl hij elke keer wanneer hij sprenkelt zijn vinger erin doopt. Hij gaat tot voor de melaatse, en op de plaats waar hij het bloed had gedaan, doet hij de olie, zoals het is geschreven: ‘op het bloed des schuldoffers’. En de rest van de olie in de hand van de priester giet hij op het hoofd van hem die wordt gereinigd, ter verzoening, als hij de olie er zo op doet, is er voor hem verzoend, maar indien niet, dan is er niet voor hem verzoend. Aldus rabbijn Akiba. Rabbijn Jochanan, de zoon van Nuri, zegt: Dit is slechts het overblijfsel van de instelling, of het gedaan is of niet, de verzoening is teweeggebracht, maar zij wijten het aan hem (de priester?) alsof hij geen verzoening had gedaan.’

Reiniging van verdenking van overspel

Rest ons nog de bijzondere ceremonie verbonden met *de reiniging van een vrouw onder verdenking van overspel* te beschrijven. Strikt gesproken was er hieraan geen *echt* offer verbonden. De riten (Numeri 5:11-31) bestonden uit twee delen, in het eerste deel vertrouwde de vrouw in haar beweegoffer ernstig haar wegen aan God toe, en verklaarde zo haar onschuld, terwijl zij in het tweede deel duidelijk maakte bereid te zijn de gevolgen van haar verklaring en smeekbede tot God te doorstaan. Beide handelingen waren symbolisch, geen van beide duiden op zoiets als een *beproeving*. Het spijsoffer dat zij in haar hand bracht symboliseerde haar werken, de vrucht van haar leven. Maar ten gevolge van het feit dat haar leven aanleiding gaf tot verdenking, werd het niet van tarwe gebracht zoals bij andere gelegenheden, maar van gerstemeel, dat de minste voeding bevatte, terwijl, om dezelfde reden, de gebruikelijke toevoeging van olie en reukwerk werd weggelaten. Voordat dit offer werd bewogen en een deel ervan op het altaar werd verbrand, moest de priester de vrouw waarschuwen voor de afschuwelijke gevolgen van een valse verklaring voor de Heere, en laten zien wat hij in de symbolische handeling uitsprak. Hij schreef de woorden van de vloek op een rol, nam dan water uit het wasvat, waarin de dagelijkse verontreiniging van de priesters zagezegd symbolisch werd gereinigd, en deed er stof van het heiligdom in. In dit mengsel waste hij de geschreven woorden van de vloeken, die lagen op de speciale zonde waarvan zij werd verdacht. De vrouw moest dan in een symbolische handeling twee dingen doen, nadat zij door een herhaald *Amen* had verklaard dat zij de betekenis van dit alles helemaal bevatte, en dat zij haar ernstige smeekbede tot God deed. Ten eerste bood zij haar leven in het spijsoffer, dat de priester bewoog, aan God die harten zoekt aan, en dan dronk zij, voorbereid op de gevolgen van haar smeekbede, het bittere mengsel van de dreigende vloeken op, met de verzekering dat het haar die onschuldig was geen schade kon berokkenen, hoewel het oordeel

zeker eens over haar zou komen als zij schuldig haar toevlucht tot God had genomen, en dat op een wijze die overeenkomt met de zonde die zij had begaan.

Voorschriften in de Mishna

Volgens de Mishna, die een speciaal traktaat (*Sotah*) aan dit onderwerp wijdt, kon een vrouw niet naar dit speciale proces worden gebracht als haar man haar niet van te voren had gewaarschuwd, in de aanwezigheid van twee getuigen, voor gemeenschap met iemand die hij verdacht, en ook niet voordat twee getuigen melding hadden gemaakt van het feit dat zij zijn bevel had overtreden. De rabbijnen drongen er bovendien op aan, dat het gebod duidelijk moest zijn geweest, dat het alleen van toepassing was op geheime gemeenschap, en dat de beschuldiging door de man van de vrouw voor getuigen, zou worden voorafgegaan door persoonlijke en liefhebbende vermaning. Maar als zij, na dit alles, zo'n waarschuwing had genegeerd, moest haar man haar eerst voor het *Sanhedrin* van zijn eigen plaats brengen, dat twee van hun geleerden met het echtpaar mee naar Jeruzalem zou zenden, waar zij voor het grote Sanhedrin moesten verschijnen. De eerste poging van die rechtbank was om de verdachte op alle mogelijke manieren tot belijdenis te brengen. Als zij dat deed, verloor zij alleen hetgeen dat haar man op haar had gezet, maar hield zij haar eigen deel. Als zij vasthield aan haar onschuld, werd zij door de oostelijke tempelpoort gebracht, en moest zij bij de Nikanorpoort blijven staan, waar de priester haar kleding afrukte tot op de borst, en haar haar losmaakte. Als zij een witte jurk droeg, werd zij bedekt met zwart, als zij sieraden had, werden die weggenomen, en er werd een touw rond haar nek gedaan. Zo stond ze daar, voor het oog van iedereen, uitgezonderd haar eigen ouders. Dit gebeurde allemaal om de waarschuwing uit de Schrift (Jesaja 65:7) te symboliseren: 'Daarom zal Ik hun vorig werkloon in hun boezem weder toemeten', want wat haar trots en verleiding was geweest, was nu haar schande. De priester moest met inkt Numeri 5:19-22 opschrijven. Natuurlijk liet hij de inleidende zinnen in de verzen 19 en 21 en het afsluitende 'Amen' weg. Het dubbele *Amen* van de vrouw verwees in de eerste plaats naar haar onschuld, en in de tweede plaats naar de dreigende vloek.

Het bewegen van liet offer van de vrouw werd op de gebruikelijke manier gedaan, maai de meningen verschillen of zij het bittere water vóór of na het verbranden van een deel van haar offer op het altaar moest drinken. Als zij weigerde de test te ondergaan vóór het geschrevene in het water was gewassen, werd haar offer over de as verspreid, evenzo, wanneer zij zichzelf schuldig verklaarde. Maar als zij vasthield aan haar onschuld nadat het geschrevene was gewassen, werd zij gedwongen het water te drinken. Er werd aangenomen dat het goddelijke oordeel vroeg of laat de schuldige zou verrassen, en zoals sommigen dachten, overeenkomstig haar andere werken. Het beweegoffer behoorde aan de priester, behalve in het geval dat de verdachte vrouw de vrouw van een priester was, dan werd het verbrand. Als de echtgenoot doof was of geestelijk gehandicapt, of in de gevangenis zal, zouden de magistraten van de woonplaats in zijn plaats handelen om er bij de vrouw op aan te dringen zich te vrijwaren van verdenking. Het. was een overspelige vrouw verboden bij haar verleider te wonen. Het gaat ons doel voorbij om verder in te gaan op de verschillende wettelijke bepalingen van de Mishna. Maar er wordt beweerd dat met de achteruitgang van de moraal in Israël, de test door het 'water der jaloersheid' langzamerhand ophield (in overeenstemming met wat we lezen in Hosea 4:14), totdat deze uiteindelijk door rabbijn Jochanan, de zoon van Zakkai, enige tijd na de dood van onze Heere Jezus werd afgeschaft. Bij de vermelding van dit feit trekt de Mishna' in bittere taal lijnen van de achteruitgang en het verlies van datgene dat goed en waardevol voor Israël was geweest, in hun aanbidding, tempel. wijsheid, en verdiensten, naar de nog grotere smart van 'de laatste dagen', kort voor de komst van de Messias, wanneer er totaal geen gezag, gehoorzaamheid, en vrees voor God op aarde aanwezig zal zijn, en onze enige hoop en ons vertrouwen alleen nog kan voortkomen uit het opzien naar onze hemelse Vader.

Toch komt in de afsluitende woorden van dit traktaat in de Mishna de uiteindelijke hoop op een opleving, op de gave van de Heilige Geest, en op de gezegende herleving duidelijk naar voren, dit alles verbonden met de langverwachte bediening van Elia!

Hoofdstuk 19

Geloften

‘Maar nu, Christus is opgewekt uit de doden, en is de Eersteling geworden dergenen, die ontslapen zijn....dezen zijn gekocht uit de mensen, tot eerstelingen Code en het Lam.’ 1 Corinthiërs 15:20, Openbaring 14:4

‘Wanneer een man den heere een gelofte zal beloofd, of een eed zal gezworen hebben, zijn ziel met een verbintenis verbindende, zijn woord zal hij niet ontheiligen, naar alles, wat uit zijn mond gegaan is, zal hij doen’ (Numeri 30:2). Deze woorden bewijzen de wettigheid van geloften, geven een definitie van hun karakter, en maken hun onschendbaarheid duidelijk. Al dadelijk in het begin wordt hier een onderscheid gemaakt tussen een positieve en een negatieve gelofte, een belofte en een onthoudingsgelofte, een *Neder en* een *Issar*. Bij de eerstgenoemde deed de man een gelofte aan de Heere, dal wil zeggen, hij wijdde aan Hem één of meer personen of dingen toe, die hij uitdrukkelijk aangaf, bij de laatstgenoemde zwoer hij een eed, ‘zijn ziel met een verbintenis verbindende’, dat wil zeggen, hij deed afstand van liet gebruik van bepaalde dingen waarbij hij zichzelf bond tot onthouding ervan. Afstand doen van de vrucht van de wijnstok lijkt de gelofte van de Nazireeër in de klasse *Issar te* plaatsen. Maar aan de andere kant was er, zoals in het geval van Simson en Samuel, ook een positieve toewijding aan de Heere, en waren er nog andere bepalingen die van de gelofte van de Nazireeër de gelofte der geloften schijnen te maken, dal wil zeggen de volkomen invulling van het idee gelofte, zowel in de positieve als in de negatieve aspecten, als in feite een vrijwillige en volkomen overgave aan God, zoals, in de meer algemene betekenis, het Aaronitisch priesterschap die bedoelde uit te drukken.

Men kan alleen een gelofte afleggen over zijn eigen dingen

Het is duidelijk, dat alle geloften beperkt waren door hogere verplichtingen. Een man kon geen gelofte afleggen over iets dat niet van hemzelf was. Dus, volgens de Mishna, niet over iets van zijn vermogen dat hij aan een ander verschuldigd was, en ook niet over het deel van een weduwe, noch over datgene wat de Heere reeds rechtmatig toebehoorde (Numeri 30). Hij mocht ook de tempel niet ontheiligen door het loon van een zonde of van een onnatuurlijke misdaad naar het altaar te brengen.’ Evenzo verklaarde de rabbijnse wet iedere gelofte van onthouding noodzakelijkerwijs ongeldig, als deze levensbedreigend was. En de wet stond echtscheiding aan een vrouw toe indien de gelofte van haar man haar vrijheid of haar rechten beperkte. Het was op grond hiervan dat Christus de onheiligheid van de traditionele wet aantoonde, die overtreding van liet gebod, vader en moeder te eren, feitelijk goedkeurde, door het uitspreken van het magische woord *Korban* (Markus 7:11-13). In het algemeen geven de rabbijnse instellingen aan de ene kant de indruk van een verlangen de verplichting van geloften te beperken, en aan de andere kant van extreme nauwgezetheid wanneer er werkelijk een gelofte was gedaan. Zo moesten gelofte al tijd opzettelijk worden uitgesproken. Als de woorden die gebruikt werden zelfs opzettelijk zo gekozen waren om voor later een weg tot

ontkoming open te laten, of zodanig waren dat zij verbonden waren met de normale vorm van een gelofte, drukten zij toch de verplichtingen ervan uit. In al die gevallen mochten goederen in beslag worden genomen om zeker te zijn van de uitvoering van de gelofte, de wet voorzag er echter in dat hem die weigerde, werd toegestaan voedsel voor een maand, kleding voor een jaar, zijn bed en beddengoed, en als hij een vakman was, zijn noodzakelijke gereedschap te behouden. In het geval van vrouwen hadden de vader of de echtgenoot het recht een gelofte te annuleren, op voorwaarde dat hij dat *onmiddellijk* deed nadat hij deze had gehoord (Numeri 30:3-8). Alle *personen* die een gelofte aan de Heere deden, moesten worden verlost volgens een bepaalde schaal, die in het geval van de armen zo laag moest zijn, dat de verlossing binnen het bereik van hun middelen zou komen (Leviticus 27:2-8). Zulke 'beesten' 'waarvan men den heere offerande offert' gingen naar het altaar, alle andere, en ook alle andere dingen die waren toegewijd, moesten door de priester worden geschat, en konden worden vrijgekocht door betaling van de prijs, met één-vijfde extra, anders werden ze verkocht ten behoeve van de tempelschatkist (Leviticus 27:11-27). Hoe zorgvuldig de wet waakte voor alle ontheiliging, of voor pogingen om winst te maken uit de vrije gaven uit het hart van een gelovige, blijkt uit Deuteronomium 23:22-24, Leviticus 27:9-10, en uit opmerkingen als in Spreuken 20:25. Als bijbelse voorbeelden van geloften kunnen we die van Jakob vermelden (Genesis 28:20), de overhaaste gelofte van Jeftha (Richteren 11:30-31), de gelofte van Hanna (1 Samuel 1:11), de geveinsde gelofte van Absalom (2 Samuel 15:7-8) en de geloften van de zeelieden die Jona overboord wierpen (Jona 1:16). Aan de andere kant is het te begrijpen hoe snel, in tijden van godsdienstig verval, geloften konden afwijken van hun juiste doelstellingen naar doelen die tegenovergesteld waren aan de gedachte van God.

Achteloosheid in later tijden

In de latere tijden van de tempel kwamen geloften, die gedachteloos of uit farizeese motieven gedaan werden, veelvuldig voor, en riepen protest op van de zijde van hen die er eerbiediger en ernstiger tegenover stonden. Zo wordt er gezegd, dat de hogepriester Simon de rechtvaardige, aan wie de traditie veel goeds toeschrijft -verklaarde dat hij consequent had geweigerd, uitgezonderd in één geval, deel te nemen aan de zoenoffers van Nazireeërs, omdat zulke geloften zo vaak overhaast werden gedaan, en het offer later met tegenzin werd geofferd, niet met een vrome hartsgesteldheid. Een eerlijke jongen, met mooi haar, had zichzelf voor zo'n gelofte aangeboden, en de hogepriester had tegenwerpingen gemaakt: 'Mijn zoon, wat kan jou hebben bewogen tot het afknippen van zulk schitterend haar?' Waarop de jongen antwoordde: 'Ik weidde de kudde van mijn vader, en toen ik op het punt stond water uit een beek te halen, zag ik mijn geestverschijning, en de kwade geest greep mij en zou mij hebben vernietigd (mogelijk door ijdelheid). Toen riep ik uit: Ellendige dwaas, waarom schepje op over een bezit dat jou niet toebehoort, dat spoedig ten deel van maden en wormen zal vallen? Bij de tempel! Ik knip mijn haar af om het aan God toe te wijden.' 'Hierop', zei Simon, 'stond ik op en kuste hem op het voorhoofd, en zei, O dat er velen in Israël zouden zijn die waren zoals jij! Jij hebt waarlijk, en in de geest van de wet, deze gelofte overeenkomstig de wil van God gedaan.'

Dat er grote misbruiken binnenslopen blijkt ook uit de grote aantallen. Zo vermeldt de Talmoed dat er in de dagen van koning Jannai niet minder dan 300 Nazireeërs zich aan Simon aanboden. Bovendien was het een soort verkeer in goede werken, zoals in de Rooms-katholieke kerk voor de Reformatie. Hel werd als verdienstelijk beschouwd de onkosten te dragen voor arme Nazireeërs, en de kosten van hun offers te betalen. Toen koning Agrippa in Jeruzalem arriveerde, schijnt hij dit ook te hebben gedaan om de gunst van het volk voor zich te winnen. Een duidelijk heiliger motief dan dit bewoog Paulus (Handelingen 21:23 e.v.) toen hij, om de vooroordelen van de Joodse christenen weg te nemen, de onkosten betaalde van vier arme christen-Nazireeërs, en zich als het ware met hen verenigde in hun gelofte door het

op zich nemen van enige verplichtingen, zoals hem inderdaad door de traditionele wet werd toegestaan.

De nazireeërgelofte

De wet betreffende de nazireeër-gelofte (Num.6) lijkt te suggereren dat ze een instelling was die ten tijde van Mozes reeds bestond, en die door hem alleen verder werd omschreven en geregeld. De naam en de speciale verplichtingen wijzen op de hogere betekenis. Want de term *Nazir* is duidelijk afgeleid van *nazar*, 'afzonderen', en 'de gelofte eens Nazireeërs' was bedoeld om zichzelf af te zonderen voor de Heere (Numeri 6:2). Vandaar dat de Nazireeër 'den heere heilig' was (Numeri 6:8). In de betekenis van afzondering werd de term Tazif toegepast op Jozef (Genesis 49:26, vgl. Deuteronomium 32:16), en op deze manier werd de wortel regelmatig gebruikt. Maar naast afzondering en heiligheid hebben we hier ook de gedachte van *koninklijk priesterschap*, daar het woord *Nezer* betrekking heeft op 'de kroon der heiligheid aan den hoed' van de hogepriester (Exodus 29:6, 39:30, Leviticus 8:9), en 'de kroon der zalfolie' (Leviticus 21:12), zoals ook in een tweede betekenis op de koninklijke kroon (2 Samuel 1:10, 2 Koningen 11:12, Zacheria 9:16). We zien daarom in de Nazireeër de drie gedachten van afzondering, heiligheid, en de kroon van het koninklijk priesterschap, alle nauw met elkaar verbonden. Hiermee komen de drievoudige verplichtingen die een Nazireeër heeft overeen. Hij moest niet alleen een priester zijn, maar oen met een hogere en diepere betekenis, want hij werd priester door persoonlijke toewijding in plaats van door louter lichamelijke afstamming. Terwijl de priester zich gedurende zijn bediening in het heiligdom van wijn moest onthouden, moest de Nazireeër gedurende de gehele periode van zijn gelofte zich onthouden van alles wat behoorde tolde vrucht van de wijnstok, 'van de kernen af tot de basten toe' (Numeri 6:3-4). Een priester moest alle verontreiniging door een dode vermijden, uitgezonderd in het geval van zijn nauwste verwanten, maar de Nazireeër moest, zoals de hogepriester (Leviticus 21:11), in dat opzicht zelfs vader en moeder, broer en zus negeren (Numeri 6:7). Ja, zelfs nog meer, als hij zo onwetend verontreinigd was geworden telde de tijd van zijn gelofte, die reeds was verstreken, niet, na de gebruikelijke zevendaagse reiniging (Numeri 19:11-12) moest hij zijn haar afknippen, dat in dat geval werd begraven, niet verbrand, en op de achtste dag twee tortelduiven of twee jonge duiven brengen, de één ten zond- en de andere ten brandoffer, met een eenjarig lam ten zoenoffer, waarna hij zijn nazireeërschap opnieuw moest beginnen. Tenslotte, zoals de hogepriester 'de *Nezer der heiligheid aan den hoed*' droeg, moest de Nazireeër zijn haar niet afknippen, dat was 'de *Nezer van zijn God op zijn hoofd*' (Numeri 6:7). Dit gebruik van het woord *Nezer*, zoals toegepast op de kroon van de hogepriester, en op de afzondering en heiligheid van de Nazireeër, werpt meer licht op het doel van het priesterschap en het karakter van de nazireeërgelofte.

De voorschriften in de Mishna

Volgens de Mishna brachten alle benamingen van of zinspelingen op de nazireeërgelofte verplichtingen met zich mee. Als dus iemand zei: 'Ik zal het zijn!' of 'Ik zal een mooi iemand zijn!' '-met betrekking tot het lange haar-of een soortgelijke zinspeling maakte, dan had hij volgens de wet de gelofte op zich genomen. Indien die voor een onbepaalde periode op zich was genomen, of zonder bekendmaking van de tijd, duurde de gelofte dertig dagen, wat de kortst mogelijke tijd voor een Nazireeër was. Er waren echter 'blijvende Nazireeërs', de Mishna maakt onderscheid tussen een gewone 'blijvende Nazireeër' en een 'Simson-Nazireeër'. Beide golden voor het leven, maar aan de eerstgenoemde was het toegestaan nu en dan zijn haar korter te maken, waarna hij de drie offers bracht. Hij kon ook worden verontreinigd door de dood, in welk geval hij de voorgeschreven reiniging moest ondergaan. Maar zoals het Simson in geen enkel geval was toegestaan zijn haar te scheren, en zoals hij duidelijk in contact was geweest met de dood, zonder daarna een of andere ceremonie te ondergaan

(Richteren 14:8, 15:15), zo mocht de Simson-Nazireeër zijn haar niet knippen, of kon hij niet worden verontreinigd door de dood. In de praktijk echter kwam zo'n vraag waarschijnlijk nooit naar voren, en het onderscheid was zonder twijfel alleen maar gemaakt om tegemoet te komen aan een exegetische behoefte van de Joden, die van het rechtvaardigen van het gedrag van Simson! Zoals we reeds hebben vermeld, kon iemand anders een deel of het geheel van de onkosten van een Nazireeër voor zijn rekening nemen, en op die manier in zijn gelofte delen. Een vader, maar geen moeder, mocht een nazireeërgelofte voor een zoon doen, zolang hij onder de wettelijke leeftijd van dertien jaar was. De Mishna bespreekt uitgebreid de drie dingen die verboden waren voor een Nazireeër: 'verontreiniging, afknippen van het haar, en alles wat kwam van de wijnstok'. Elke opzettelijke overtreding in dit opzicht had straf door slagen tot gevolg, op voorwaarde dat de Nazireeër uitdrukkelijk gewaarschuwd was geweest. Hij ontving die slagen voor iedere afzonderlijke handeling waarvoor hij gewaarschuwd was geweest.

Rabbijnse voorschriften

Om te voorkomen dat er per ongeluk haar uit zou vallen, verboden de rabbijnen zelfs het gebruik van een kam. Volgens de rabbijnen deed een verontreiniging door de dood de voorafgaande tijd van de gelofte teniet, en vereiste ze bepaalde offers. Hieraan voegt de Mishna toe dat, als hoe dan ook het haar was afgeknipt, het de voorafgaande tijd van een gelofte teniet deed tot maximaal dertig dagen (de periode van een onbepaalde gelofte), terwijl vreemd genoeg wordt vastgesteld dat het gebruik van iets dat komt van de wijnstok de gelofte *niet* onderbrak. Een andere rabbijnse inbreuk op de geest van de wet was om aan Nazireeërs het gebruik van alle sterke drank die niet van de wijnstok afkomstig is (zoals palmwijn, etc.) toe te staan. Tenslotte bepaalt de Mishna dat een meesterde nazireeërgelofte van zijn slaaf niet teniet kon doen, en als hij hem belette deze te houden, was de slaaf verplicht deze opnieuw te beginnen bij het verkrijgen van zijn vrijheid. De offers van een Nazireeër bij de voltooiing van zijn gelofte worden uitvoerig beschreven in Numeri 6:13-21. Samen met het volkomen ram ten dankoffer moest hij 'een korf ongezuurde koeken, koeken van meelbloem, met olie gemengd, en ongezuurde vladen, met olie bestreken' brengen, en ook de gewone spijs- en drankoffers (Numeri 6:14-15). De rabbijnen leggen uit, dat de ongezuurde koeken, die met de dankoffers geofferd werden, gemaakt moesten worden van zestiende en tweederde van een tiende meel, waaruit tien ongezuurde koeken en tien ongezuurde vladen moesten worden gebakken, alle bestreken met het vierde deel van een log olie, en dat al deze koeken in één vat, of korf moesten worden geofferd. Het Zondoffer werd het eerst gebracht, dan het brandoffer, en als laatste het dankoffer. In het voorhof van de vrouwen was er een speciale kamer voor de Nazireeërs. Nadat de verschillende offers door de priesters waren gebracht, trok de Nazireeër zich terug naar deze kamer, waar hij het vlees van zijn dankoffer kookte, zijn haar afknipte, en dat in het vuur onder de kookpot gooide. Als hij reeds zijn haar had afgeknipt voordat hij naar Jeruzalem kwam, moest hij dat met zich meebrengen en het in het vuur onder de kookpot gooien. In Handelingen 18:18 zien we dat Paulus zelf een gelofte had gedaan. Hij zou zijn haar te Kenchreën hebben afgeknipt, en het met zich mee hebben gebracht naar Jeruzalem (Handelingen 18:18). Daarna bewoog de priester het offer, zoals nauwkeurig beschreven is in Numeri 6:19-20, en het ver werd gezouten en op het altaar verbrand. De borst, de voorpoot, de gekookte schouder, en de bewogen koeken en vladen waren voor de priesters, het resterende brood en vlees werd door de Nazireeër opgegeten. Tenslotte, de uitdrukking 'behalve wat zijn hand bekomen zal', na de vermelding van de andere offers (Numeri 6:21), lijkt te impliceren dat de Nazireeërs ook gewoon waren vrijwillige offers te brengen.

De Bijbel vermeldt drie Nazireeërs voor het leven: Simson, Samuel en Johannes de Doper, waaraan de christelijke traditie de naam van Jakobus de Rechtvaardige toevoegt, de broeder des Heren, die de leider was van de gemeente te Jeruzalem toen Paulus zich verbond aan een

nazireeërgelofte. In dit opzicht is het opmerkelijk dat bij degenen die er bij Paulus op aandrongen bij te dragen in de onkosten van de vier christelijke Nazireeërs, Jakobus zelf niet speciaal wordt vermeld (Handelingen 21:20-25).

Offeren van de eerstelingen

Strikt genomen behoorde *het offeren van de eerstelingen* tot de categorie godsdienstige en liefdadige bijdragen, en valt het alleen binnen het huidige bestek van dit hoofdstuk voor zover bepaalde ervan in de tempel te Jeruzalem moesten worden aangeboden. Twee van deze eerstelingoffers waren *publiek* en *nationaal*, te weten, de eerste *gomer*, op de tweede dag van het Pascha, en de beweegbroden met Pinksteren. De andere twee soorten eerstelingen, of *Reshiet*, 'de eerste, het begin',- werden vanwege elke familie en vanwege elk individu, die bezit hadden in Israël, geofferd, overeenkomstig de goddelijke aanwijzingen in Exodus 22:29, 23:19, 34:26, Numeri 15:20-21, 18:12-13, Deuteronomium 18:4, en Deuteronomium 26:2-11, waar ook de ceremonie, die in de tempel moet worden gehouden, wordt beschreven. Gezaghebbende bronnen maken onderscheid tussen de *Bikkurim* (*primitiva*), of eerstelingen die in onbereide staat werden geofferd, en de *Terumoth* (*primitiae*), die niet als onbewerkte producten werden gebracht, maar in een bereide toestand,, zoals meel, olie, wijn, etc. Het onderscheid is gemakkelijk, maar niet helemaal correct, want de *Terumoth* bevatten ook groenten en de opbrengst van de tuin. Nog minder nauwkeurig is de bewering van moderne schrijvers, dat de Griekse term *Protogennemata* overeenkomt met *Bikkurim*, en *Aparchai* met *Terumoth*, een bewering die zelfs niet wordt gesteund door het gebruik van deze woorden in de Septuaginta, die zeer traditionalistisch is.

De Bikkurim en de Terumoth

Als we echter voor het gemak het onderscheid van deze termen overnemen, zien we dat de *Bikkurim* (*primitiva*) alleen moesten worden gebracht als er een nationaal heiligdom was (Exodus 23:19, Deuteronomium 26:2, Nehemia 10:35). Evenzo moesten zij de opbrengst van het heilige land zelf zijn, waarin, volgens de traditie, ook de oude gebieden van Og en Sihon waren begrepen, en dat gedeelte van Syrië dat David had onderworpen. Aan de andere kant waren zowel de tienden als de *Terumoth* verplicht voor Joden in Egypte, Babylonië, Ammon en Moab. De *Bikkurim* werden alleen in de tempel aangeboden, en kwamen toe aan het priesterschap dat dan dienst deed, terwijl de *Terumoth* aan iedere priester in elk deel van het land mochten worden gegeven. De Mishna meent dat volgens Deuteronomium 8:8 alleen de volgende zeven producten mochten worden beschouwd als opbrengst van het heilige land: tarwe, gerst, druiven, vijgen, granaatappels, olijven en dadels. Als de afstand van de offeraar tot Jeruzalem te groot was, mochten de vijgen en druiven gedroogd worden gebracht.

De hoeveelheid *Bikkurim* was niet vastgesteld in de goddelijke wet. Er was alleen vastgesteld dat er tarwe in de hoeken van de velden moest worden overgelaten om te worden verzameld door de armen. Maar volgens de rabbijnen moest in beide gevallen een zestiende deel worden beschouwd als het *minimum*. Naar aanleiding van Exodus 23:16 en Leviticus 23:16-17 werd er gesteld dat de *Bikkurim* niet naar Jeruzalem mochten worden gebracht vóór Pinksteren, en ook mochten zij niet na het feest van de Inwijding van de tempel worden geofferd. Als ze buiten de periode tussen Pinksteren en 25 Kislev werden aangeboden, dan ging de normale dienst bij hun aanbod niet door. Voordat we dit beschrijven, voegen we een paar bijzonderheden over de *Terumoth* toe. Met betrekking hiertoe werd gezegd dat 'een goed oog' (een royale man) 'éénveertigste geeft', 'een kwaad oog' (een hebzuchtig persoon) 'éénzestigste', terwijl de gemiddelde bijdrage, 'een middelmatig oog', éénvijftigste, of twee procent was. Dezelfde verhouding kunnen we mogelijk ook vaststellen voor de *Bikkurim*. Inderdaad hebben de rabbijnen hiervan het woord *Terumah* afgeleid, als het ware Terei Mimeah: 'twee uit honderd'. In de categorie *Terumoth* kunnen we ook de *Reshiet* of 'eerstelingen van de beschering' (Deuteronomium 18:4) onderbrengen, die volgens de Misjna

door iedereen die *tenminste vijf* schapen bezat moesten worden gegeven. Zij bedroegen tenminste het gewicht van vijf Judeese, of tien Galileese sikkels pure wol (één Judese, of gewijde sikkel = ongeveer 17 gram). Verder moesten ook de *Reshiet Challah*, of ‘eerstelingen van het deeg’ (Numeri 15:18-21) worden gegeven, die, indien het deeg was bedoeld voor privé-gebruik, door de rabbijnen werden vastgesteld op éénvierentwintigste, indien het voor de verkoop was op éénachtenveertigste, terwijl het, indien het was gemaakt voor niet-Israëlieten, in het geheel niet werd geschat. De rabbijnen stellen dat men de eerstelingen van het deeg alleen verschuldigd was als het was gemaakt van tarwe, gerst, casmin, haver en rogge, maar niet als het deeg was gemaakt van andere voedingsmiddelen, zoals rijst, etc.

Natuurlijk mochten de tienden, Bikkurim en Terumoth niet worden gegeven van wat reeds aan de Heere toebehoorde, en ook niet van wat niet eerlijk iemands eigendom was. Als dus alleen de bomen van iemand waren, maar niet het land waarop zij groeiden, zou hij geen eerstelingen behoeven te geven. Als proselieten, rentmeesters, vrouwen of slaven eerstelingen brachten, hield men niet de gewone dienst, daar diegenen een van de volgende verzen niet in waarheid konden zeggen (Deuteronomium 26:3,10): ‘Ik ben gekomen in het land, hetwelk de heere onzen vaders gezworen heeft ons te zullen geven’, of ‘Ik heb gebracht de eerstelingen van de vrucht dezes lands, dat Gij, heere, mij gegeven hebt’. Volgens Leviticus 19:23-25 moesten de vruchten van een pas geplante boom ongebruikt blijven, terwijl zij in het vierde jaar, volgens de rabbijnen, in Jeruzalem moesten worden gegeten. Bikkurim, Terumoth, en datgene wat in de hoeken van de velden voor de armen moest worden overgelaten, werden altijd apart gezet *voordat* de tienden werden betaald. Als het offeren van de eerstelingen was verzuimd, moest er éénvijfde worden toegevoegd als zij werden gebracht. Zo waren de *voorgescreven* godsdienstige bijdragen van iedere Joodse leek als volgt: Bikkurim en Terumoth, zeg twee procent, van de ‘eerstelingen van de beschering’, tenminste vijf sikkel in gewicht, van de eerstelingen van het deeg, zeg vier procent, hoeken van de velden voor de armen, zeg twee procent, de eerste, of levitische tiende, tien procent, de tweede, of feesttiende, om te worden gebruikt bij de feesten in Jeruzalem, en in het derde en zesde jaar was het de tiende van de armen, tien procent, de eerstelingen van alle dieren, oftewel het soort of de geldwaarde, vijf sikkels voor iedere eerstgeboren zoon, op voorwaarde dat hij het eerstgeboren kind van zijn moeder was, en zonder gebrek, en de halve sikkel tempelbelasting. Samen bedroeg dit zeker meer dan het vierde deel van de opbrengst die een agrarische bevolking zou hebben. En het is opmerkelijk dat de wet Israël alleen als een agrarisch volk beschouwd, er was geen bijdrage voorzien uit handel of verkoop. Naast deze voorgeschreven offers waren er natuurlijk ook allerlei *vrijwillige* offers, vrome werken, en vooral de verschillende offers die iedereen, overeenkomstig zijn omstandigheden of vroomheid in de tempel te Jeruzalem zou brengen.

Bikkurim in de tempel

Daar we zojuist het karakter van de verschillende godsdienstige bijdragen hebben uitgelegd, rest ons nu nog de manier waarop de Bikkurim of eerstelingen gewoonlijk apart werden gezet te beschrijven, en de ceremonie waarmee zij naar Jeruzalem werden gebracht en in de tempel geofferd werden. Strikt genomen was de presentatie van de eerstelingen een familie-aangelegenheid. Zoals in de eerste geval bij het Pascha, en door de Pinksterbroden Israël als een natie zijn God en Koning erkende, zo erkende iedere familie, en elk individu afzonderlijk, door de jaarlijkse presentatie van de eerstelingen, dat er een levende relatie was tussen hen en God, op grond waarvan zij alles wat zij hadden en waarvan zij genoten dankbaar uit Zijn handen ontvingen, en dat alles en zichzelf ernstig aan de Heere toewijdden. Zij erkenden Hem als de Gever en werkelijke Heere van alles, en zichzelf als de ontvangers van Zijn vrijgevigheid, en afhankelijk van Zijn zegen, en de rentmeesters van Zijn eigendom. Hun dagelijks brood zouden zij zoeken en alleen uit Zijn hand ontvangen, het met dankzegging gebruiken en het in Zijn dienst stellen, en dit, hun afhankelijkheid van God, was hun

vreugdevolle vrijheid, waardoor Israël verklaarde het verlost volk van de Heere te zijn. Als familiefeest zou de presentatie van de eerstelingen meer dan een andere rite deel uitmaken van de familiegodsdiensdienst en het familieleven. Geen enkel kind in Israël -tenminste van hen die in het heilige land woonden, kon onbekend zijn geweest met alles wat verbonden was met deze dienst, zelfs al was het nooit naar de mooie stad van de Grote Koning meegenomen geweest, en had het ook niet met verbazing en ontzag naar de tempel van Jahweh gestaard. Want nog maar net was de korte Oosterse lente overgegaan in de vroege zomer, of bij de eerste verschijning van het rijpen van het fruit, op de grond of aan de bomen, zou elk huishouden zich voorbereiden op deze dienst. Het familiehoofd, als we de schets in het beeld van de oogst bij het huishouden van de Sunnamitische mogen volgen, vergezeld door zijn kind, zou het veld ingaan en bepaalde gedeelten van de meest belovende oogst afbakenen. Want alleen *het beste* mocht aan de Heere worden gepresenteerd, en het werd reeds apart gezet voordat het rijp was, de plechtige toewijding werd echter later opnieuw herhaald als het werkelijk werd binnengehaald. Zo zou iedere keer wanneer iemand het veld inging, hij eraan worden herinnerd dat Jahweh de eigenaar was, totdat de maaiers de gouden oogst zouden binnenhalen. Zo zou ook het hoofd van het huis naar zijn wijngaard gaan, naar zijn groep breedgebladerde vijgenbomen, schitterende granaatappelbomen, rijke olijfbomen en statige palmbomen, en bij iedere beste boom zou hij kort stilstaan en zorgvuldig de meest belovende vrucht eruit zoeken, een bies rond de stam binden en zeggen: 'Kijk, dit zijn de eerstelingen.' Zo vernieuwde hij ieder jaar zijn verbondsrelatie met God als 'de winter voorbij was, de regen voorbij en weg was, de bloemen uit de aarde te voorschijn kwamen, de tijd van het zingen van de vogels was aangebroken, en het geluid van de tortelduif in het land werd gehoord, de vijgenboom zijn groene vijgen voortbracht, en de wijnstokken met de tere druiven een heerlijke reuk gaven'. En daar deze vruchten na elkaar rijp werden, moeten de ceremonies die verbonden waren met het apart zetten en het feitelijke offeren ervan in elk Israëlitisch huishouden tijdens het grootste deel van het jaar hebben plaatsgevonden, van vroeg in de lente tot in de winter, daar de laatste aanbieding in de tempel op de 25e Kislev (december) mocht worden gedaan.

Opgangliederen

Natuurlijk kon niet iedere familie altijd zijn vertegenwoordigers naar Jeruzalem sturen. Maar met deze moeilijkheid was rekening gehouden. U zult zich herinneren dat zoals de priesters en de Levieten, ook geheel Israël in vierentwintig afdelingen was verdeeld, die in het heiligdom werden vertegenwoordigd door de zogenoemde 'mannen in vaste dienst' of 'mannen van de standplaats'. Dit impliceerde een overeenkomstige verdeling van het land in vierentwintig districten of gebieden. In de hoofdstad van elk district verzamelden zich degenen die met de eerstelingen naar de tempel moesten gaan. Hoewel ze in Israël allemaal broeders waren, en men hen vooral in zulke tijden met hartelijke gastvrijheid zou hebben verwelkomd, mocht toch niemand in die tijd daarvan profiteren. Want zij moesten buiten in de openlucht overnachten, en de nacht niet in een huis doorbrengen, opdat men niet door toevallige verontreiniging door de dood, of op een andere manier, ongeschikt zou worden voor de dienst, of hun offer onrein zou worden. De reis moest altijd langzaam worden gemaakt, want de pelgrimstocht moest een vreugde en een voorrecht zijn, en mocht niet inspannend of vermoeiend zijn. 's Morgens, als het gouden zonlicht over de bergen van Moab scheen, riep de vertegenwoordiger van het district, die de leider was, de stoet bijeen met de woorden van Jeremia 31:6: 'Maakt ulieden op, en laat ons opgaan naar Sion, tot den Heere, onzen God!' Waarop het volk antwoordde, terwijl het zich opstelde en verder ging, met de toepasselijke woorden van Psalm 122: 'Ik verblijd mij in degenen, die tot mij zeggen: Wij zullen in het huis des Heren gaan.' Voorop liep iemand die de fluit bespeelde, dan volgde er een stier die moest worden geofferd, bestemd voor een vredeoffer, zijn horens waren versierd en bekroond met olijftakken, dan volgde de menigte, sommigen droegen de manden met de eerstelingen, andere

zongen de Psalmen, veel schrijvers veronderstellen dat deze Psalmen speciaal daarvoor waren bestemd, en vandaar Opganglieders of Bedevaartlieders werden genoemd. De armeren brachten hun gaven in tenen manden, die daarna aan de dienstdoende priesters toekwamen, de rijkeren in korven van zilver of goud, die aan de tempelschat-kist werden geschonken. In elke mand was de inhoud als volgt geschikt, met bladeren van de wijnstok ertussen: eerst de gerst, dan de tarwe, dan de olijven, vervolgens de dadels, dan de granaatappels, dan de vijgen, terwijl helemaal bovenop de schitterende trossen druiven lagen.

En zo baanden zij zich een weg door de lengte en breedte van het land, overal drongen de echo's van de lofprijzing door. Als zij de stad binnengingen, zongen zij Psalm 122:2: 'Onze voeten zijn staande in uw poorten, o Jeruzalem!'. Een boodschapper was hen vooruitgegaan om aan te kondigen dat zij eraan kwamen, en een delegatie van de tempel, bestaande uit priesters, Levieten en schatbewaarders, hun aantal was afhankelijk van het belang van de plaats waar de stoet vandaan kwam, was uitgegaan om hen te verwelkomen. In de straten van Jeruzalem kwam iedereen naar buiten om hen welkom te heten, en zij juichten hen toe: 'Broeders van die en die plaats, gijlieden komt naar de vrede, welkom! Gij komt in vrede, gij brengt vrede, en vrede zij ulieden!'

Als zij bij de tempelberg aankwamen, nam elk van hen, ongeacht zijn rang of toestand, een van de manden op zijn schouder, en terwijl zij opgingen zongen zij dat toepasselijke lied (Psalm 150): 'Halleluja! Looft God in Zijn heiligdom, looft Hem in het uitspannel Zijner sterkte!', etc. Als zij de voorhoven van de tempel zelf binnengingen, droegen de Levieten Psalm 30 voor: 'Ik zal U verhogen, heere, want Gij hebt mij opgetrokken, en mijn vijanden over mij niet verblijd', etc. Dan werden de jonge duiven en tortelduiven die uit de manden hingen ten brandoffer aangeboden. Daarna herhaalde elk van hen, terwijl hij zijn gaven aanbood, deze ernstige belijdenis (Deuteronomium 26:3): 'Ik verklaar heden voor den heere, uw God, dat ik gekomen ben in het land, hetwelk de heere onzen vaders gezworen heeft ons te zullen geven'. Bij deze woorden nam hij de mand van zijn schouder af, en de priester legde zijn handen eronder en bewoog die, terwijl de offeraar verder ging: 'Mijn vader was een bedorven Syriër, en hij toog af naar Egypte, en verkeerde aldaar als vreemdeling met weinig volks, maar hij werd aldaar tot een groot, machtig en menigvuldig volk'. Dan sloot hij af met de volgende woorden uit vers 10: 'En nu, zie, ik heb gebracht de eerstelingen van de vrucht dezes lands, dat Gij, heere, mij gegeven hebt!' Terwijl hij dat zei, zette hij de mand naast het altaar, en wierp zichzelf op zijn aangezicht om te aanbidden, en vertrok. De inhoud van de manden kwam aan de dienstdoende priesters toe, en de offeraars zelf moesten de nacht in Jeruzalem doorbrengen.

Het woord 'eerstelingen' in het Nieuwe Testament

Als we hiervandaan gaan, naar wat we noemen, de hogere toepassing bij de christelijke bedeling, zien we dat het woord dat vertaald is met 'eerstelingen' precies zeven keer in het Nieuwe Testament voorkomt. Deze zeven passages zijn: Romeinen 8:23, Romeinen 11:16, Romeinen 16:5, 1 Corinthiërs 15:20-23, 1 Corinthiërs 16:15, 1:18, Openbaring 14:4. Als we deze teksten juist groeperen, kan bij elk geval een beknopte uitleg volstaan. Eerst hebben we (1 Corinthiërs 15:20, 23), als het begin van de nieuwe oogst, de Heere Jezus zelf, opgewekt uit de doden, de eersteling, de eerste schoof werd voor de Heere op de tweede dag van het Pascha heen en weer bewogen, precies zoals Christus feitelijk de banden van de dood op dat tijdstip verbrak. Dan, in de vervulling van het pinkstertype van de eerste broden, lezen we van de eerste uitstorting van de Heilige Geest, uitgestort op de Pinksterdag. De presentatie van de eerstelingen wordt uitgelegd door de toepassing op zulke voorbeelden als Romeinen 16:5 en 1 Corinthiërs 16:15 (in de eerstgenoemde passage moet de lezing *Azië* zijn, en niet *Achaje*), terwijl het karakter van deze eerstelingen wordt getoond in Jacobus 1:18. In Romeinen 11:16 wordt ongetwijfeld gezinspeeld op de eerstelingen van het deeg, en dit legt op die manier een

anders moeilijk schriftgedeelte uit. De apostel geeft de volgende argumentatie: God koos de vaders uit en zette hen apart, net zoals Hij de eerstelingen van het deeg nam. Op die manier is in feite het gehele deeg (het gehele volk) aan Hem gewijd, en daarom kan God Zijn volk niet verstoten, en. 'heeft Hij Zijn volk niet verstoten, hetwelk Hij te voren gekend heeft'. Uiteindelijk wordt in Openbaring 14:4 het decor naar de hemel overgeplaatst, waar we de volkomen toepassing van dit symbool zien op de Kerk van de eerstgeborenen. Maar voor ons allemaal, in ons werk, in ons geloof en in onze hoop, gelden deze woorden, die over de tijd en de huidige bedeling heen wijzen: 'Ook wij zelve, die de eerstelingen des Geestes hebben, wij ook zelve, zeg ik, zuchten in ons zelve, verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing onzes lichaams.'

'Eer aan God vanwege alle dingen.'

Chrysostomus.